

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Sosyal Hizmet Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE AİLE SOSYAL POLİTİKASI: BİR DEĞERLENDİRME
ÇALIŞMASI**

Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI

Doktora Tezi

Ankara, 2019

TÜRKİYE'DE AİLE SOSYAL POLİTİKASI: BİR DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Sosyal Hizmet Bilim Dalı

Doktora Tezi

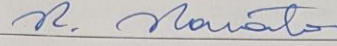
Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

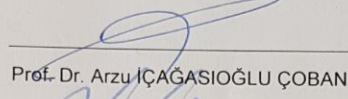
Fahimeh Hosseinnezhad Hendvari tarafından hazırlanan "Türkiye'de Aile Sosyal Politikası: Bir Değerlendirme Çalışması" başlıklı bu çalışma, 20.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

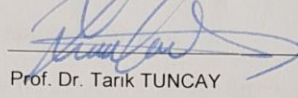
Prof. Dr. Sunay İL (Başkan)

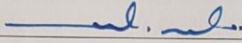
Prof. Dr. Kasım KARATAŞ (Danışman)

Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

Prof. Dr. Tarık TUNÇAY

Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin ÇETİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

20.06.2019

Fahimeh HOŞSEİNNEZHAD HENDVARI

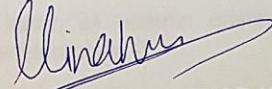
¹“**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**”

- (1) **Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**
- (2) **Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**
- (3) **Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.**
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Kasım KARATAŞ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Dr. Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI

TEŞEKKÜR

Bu teşekkürün ilki sevgili danışmanım Prof. Dr. Kasım KARATAŞ'a, danışman konusunda hep kendimi şanslı hissettim, hocam size ne kadar teşekkür etsem yine azdır. Tez sürecinde beni hep desteklediğiniz, her defasında bana yol gösterdiğiniz, bana zaman ayırdığınız ve beni anladığınız için size sonsuz teşekkür ederim.

Tez izleme komitemde yer alan, değerli hocalarım Prof. Dr. Sunay İL ve Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN'a kıymetli katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum. Bu sürecin başında değerli katkılarıyla beni aydınlatan Prof.Dr. Yüksel BAYKARA ACAR hocama ayrıca teşekkür etmem gerekir, iyi ki sizinle çalışma şansı bulmuşum. Savunma sınavıma katılarak değerli katkılarını sunan bir diğer hocam, Prof. Dr. Tarık TUNCAY ve Dr. Öğr. Üyesi Hüsamettin ÇETİN hocama şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışmanın ilerlemesi ve ortaya çıkması için yoğun çalışma koşullarına rağmen bana zaman ayıran değerli katılımcılara ayrıca teşekkür ediyorum. Onların samimiyeti ve özverili tutumları, çalışmanın daha zengin olması açısından oldukça önemli olmuştur.

ÖZET

HOSSEINNEZHAD HENDVARI, Fahimeh. *Türkiye’de Aile Sosyal Politikası: Bir Değerlendirme Çalışması*. Doktora Tezi, Ankara, 2019.

“Türkiye’de Aile Sosyal Politikası: Bir Değerlendirme Çalışması” isimli doktora tezi Türkiye’de aileye yönelik mevcut sosyal politikalar ve uygulamaların eleştirel bir bakışla değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Bu araştırmada aile politikalarını görünür kılmak için, Anayasa, aile ile ilgili yasalar, kalkınma planları, yıllık programlar, hükümet programları ve bütçe yasaları gibi ulusal mevzuat ve araçları; içerik çözümlemesi yöntemiyle incelenip aile politikasının göstergeleri belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye’de aile politikasının geliştirilmesi ve uygulamasında etkili olan uluslararası bildirgeler, sözleşmeler ve anlaşmalar incelenmiştir. Aile politikasını değerlendirmek amacıyla alanyazından esinlenerek bir çözümleme modeli geliştirilmiş aile politikasının kimliği (amacı, kapsamı, doğası), gelişim süreci, uygulama alanları ve etkileri ele alınmıştır. Ardından, nitel araştırma yöntemiyle bu alanda çalışan ve deneyim sahibi olan bürokratlar, uygulayıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve politikacılar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, Türkiye’de genelde dezavantajlı ve sorunu olan aileler, aile politikasının kapsama alanına girmektedir. Aile politikası toplumun ihtiyacına yönelik gelişmemektedir ve yurttaşların bu konuda katılımı söz konusu olmamaktadır. Ayrıca ailelere verilen hizmetler ve yardımlar bir lütuf gibi algılanmaktadır. Aynı zamanda, aile politikası aile bireylerini birbirlerine ve devlete bağımlı hale getirmekte ve geleneksel aile değerleri, işlevleri ve kadınların geleneksel rollerini korumaya çalışmaktadır. Devlet, aile politikası geliştirme sürecinde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlerle, fikir alışverişinde bulunmaktadır ancak uygulamada mevzu bahis kuruluşların etkili olmadığına rastlanmıştır. Diğer taraftan, Türkiye’deki mevcut aile politikası ağırlıklı olarak sosyal yardımlar üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye’de mevcut aile politikasının gelişimi, uygulanışı ve özelliği ise araştırmaya katılan öznelere tarafından eleştiri konusu olmuştur.

Anahtar Sözcükler

Sosyal Devlet, Sosyal Politika, Aile Politikası, Politika Değerlendirilmesi.

ABSTRACT

HOSSEINNEZHAD HENDVARI, Fahimeh. *Family Social Policy in Turkey: An Evaluation Study*, PhD Thesis, Ankara, 2019.

“Family Social Policy in Turkey: An Evaluation Study” PhD thesis, focuses critically on the current family social policies and practices in Turkey. In this research, in order to make family policies visible, national legislation and instruments such as the constitution, family-related laws, development plans, annual programs, government programs and budgetary laws examined by content analysis method and so family policy indicators have been identified. In addition, effective international declarations, conventions and treaties in developing and implementing family policy in Turkey were examined. In order to evaluate family policy, inspired by literature, an analysis model has been developed that contains family policy identity (purpose, scope, nature), development process, practice areas and effects. Afterwards, through qualitative research method, interviews were conducted with bureaucrats, practitioners, academicians, non-governmental organizations and politicians working in this field.

According to research findings, families with disadvantaged and problems generally enters the coverage area of family policy in Turkey. Family policy does not develop according to the needs of the society and there is no participation of citizens on this issue. In addition, the services and assistance provided to families are perceived as a blessing. At the same time, family policy makes family members dependent on each other and the state and tries to preserve traditional family values, functions and traditional roles of women. The state, exchanges ideas with local governments, non-governmental organizations and international organizations in the process of family policy development, but in practice it has been realized that these organizations are not generally effective. On the other hand, current family policy in Republic of Turkey is mainly focused on social assistance. The development process, practice ways and feature of the current family policy in Turkey, was criticized by the participants.

Keywords

Social State, Social Policy, Family Policy, Policy Evaluation.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISATMALAR DİZİNİ	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN SORUNU VE AMACI	3
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	5
1.5. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
1.5.1. Bir Sosyolojik Kavram olarak Ailenin Tanımı ve Değişimi.....	7
1.5.2. Sosyal Devlet	9
1.5.3. Sosyal Politika	11
1.5.3.1. Sosyal Politikanın Anlamı ve Tarihçesi	11
1.5.3.2. Sosyal Politika Geliştirme Süreçleri	13
1.5.3.3. Sosyal Politika Çözümleme Modelleri	19
1.5.4. Aile Sosyal Politikası	25
1.5.4.1. Aile Sosyal Politikasının Tanımı ve Tarihçesi	25
1.5.4.2. Aile Sosyal Politikasının Bileşenleri	29
1.5.5. Aile Sosyal Politikası ve Refah Sistemleri.....	31

1.6. TÜRKİYE'DE AİLE SOSYAL POLİTİKASI	34
1.6.1. Türkiye'de Refah Sistemi ve Aile Sosyal Politikası	34
1.6.2. Türkiye'de Aile Sosyal Politikası Tarihçesi	36
1.6.3. Türkiye'de Aile ile İlgili Kamu Kurumları	37
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	39
2.1. NİTELİKSEL İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ	39
2.1.1. Verilerin Toplanması	39
2.1.2. Verilerin İçerik Çözümlemesi	41
2.2. NİTEL YÖNTEM: DERİNLİĞİNE GÖRÜŞMELER	42
2.2.1. Derinlemesine Görüşmeler	42
2.2.2. Çörüşme Evreni	43
2.2.3. Verilerin Toplanma Süreci	43
2.2.4. Verilerin Çözümlemesi	44
2.2.5. Özneler	46
2.2.6. Araştırmaya Katılan Bireylerin Tanıtıcı Bilgileri	47
3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	51
3.1. TÜRKİYE'DE AİLE SOSYAL POLİTİKASININ GÖSTERGELERİ	51
3.1.1. Ekonomik Politikalar	51
3.1.2. Eğitim Politikası	56
3.1.3. Barınma Politikası	59
3.1.4. Sağlık Politikası	60
3.1.5. Sosyal Güvenlik	61
3.1.6. Sosyal Hizmetler	62
3.1.7. Aile Planlaması Politikası (AP)	65
3.1.8. Hukuksal Koruma	68
3.1.9. Çocuk Politikası	71

3.1.10. Kadın Politikası	75
3.1.11. Yaşlı Politikası.....	80
3.1.12. Engelli Politikası	80
3.2. TÜRKİYE'DEKİ AİLE POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	82
3.2.1. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ KİMLİĞİ	82
3.2.1.1. Türkiye'de Aile Politikasının Hedefi.....	82
3.2.1.2. Türkiye'de Aile Politikasının Kapsamı.....	85
3.2.1.3. Türkiye'de Aile Politikasının Doğası.....	88
3.2.2. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ GELİŞİMİ	101
3.2.2.1. Aileye Yönelik Politika Geliştirmede Etkili Kurumlar.....	101
3.2.2.2. Aileye Yönelik Politika Geliştirme Sürecinde Yerel Yönetimlerle İşbirliği.....	103
3.2.2.3. Aileye Yönelik Politika Geliştirme Sürecinde Hükümet Dışı Kuruluşlarla İşbirliği	105
3.2.2.4. Aileye Yönelik Politika Geliştirme Sürecinde Uluslararası Sözleşmelerin Etkisi	107
3.2.2.5. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Aile Politikasına Yaklaşımı	108
3.2.2.6. Türkiye'de Aile Politikasına Ayrılan Bütçe	110
3.2.2.7. Türkiye'de Aile Politikası Alanında Çalışan İnsan Kaynağı.....	112
3.2.3. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ UYGULANMA ALANLARI.....	114
3.2.3.1. Ailelere Yönelik Ekonomik Politikalar	114
3.2.3.2. Aile Planlaması.....	116
3.2.3.3. Ailenin Hukuksal Korunması.....	119
3.2.3.4. Ailelere Yönelik Sosyal Hizmetler	121
3.2.3.5. Aile Eğitim Programı (AEP)	124
3.2.3.6. Sağlık Politikası.....	126
3.2.3.7. Ailelere Yönelik Sosyal Güvenlik.....	127

3.2.3.8. Barınma Politikası.....	127
3.2.4. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ ETKİSİ.....	128
3.2.4.1. Türkiye'de Aile Politikasının Aileler Üzerindeki Etkisi.....	128
3.2.4.2. Türkiye'de Aile Politikasının Kadınlar Üzerindeki Etkisi	130
3.2.4.3. Türkiye'de Aile Politikasının Çocuklar Üzerindeki Etkisi	132
3.2.4.4. Türkiye'de Aile Politikasının Yaşlılar Üzerindeki Etkisi	133
3.2.4.5. Türkiye'de Aile Politikasının Engelliler Üzerindeki Etkisi	135
3.2.5. TÜRKİYE'DEKİ AİLE POLİTİKASINA ELEŞTİREL BAKIŞ.....	136
3.2.5.1. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ ÖZELLİĞİ.....	136
3.2.5.2. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ UYGULANIŞI	141
3.2.5.3. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ GELİŞİMİ.....	154
3.2.6. TÜRKİYE'DEKİ AİLE POLİTİKASININ DİĞER ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRILMASI	155
3.2.7. TÜRKİYE'DEKİ AİLE POLİTİKASININ GÜÇLÜ YÖNLERİ.....	157
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	159
KAYNAKLAR.....	185
EK 1: ORJİNALLİK RAPORU	194
EK 2: ETİK KOMİSYON İZİNİ	196
EK 3: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	197
EK 4: ARAŞTIRMA KAPSAMINDA GÖRÜŞME ÖRNEĞİ	200
EK 5: ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	217

KISATMALAR DİZİNİ

AAK: Aile Araştırma Kurumu

Aile Komisyonu: Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

ABS: Aile Bilgi Sistemi

BASAGM: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

AÇSHB: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

AYDB: Aile Yardımları Daire Başkanlığı

AEP: Aile Eğitim Programı

AÇEP: Aile ve Çocuk Eğitim Programı

ASM: Aile Sağlığı Merkezleri

ADP: Aile Danışmanlığı Programının

ADM: Aile Danışma Merkezleri

ASDEP: Aile Sosyal Destek Programı

AÇSAPM: Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Müdürlüğü

ADNYKP: Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı

BADEP: Baba Destek Eğitim Programı

BSDH: Boşanma Süreci Danışmanlığı Hizmeti

BSB: Bütçe ve Strateji Başkanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

DPTM: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

SSYB: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı

SB: Sağlık Bakanlığı

SYGM: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

SHE: Sosyal Hizmetler Enstitüsü

KEFEK Komisyonu: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

KB: Kalkınma Bakanlığı

ŞÖNİM: Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TM: Toplum Merkezleri

TMK: Türkiye Medeni Kanunu

ÇHGM: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ÇSGB: Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı

CEDAW: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

SHM: Sosyal Hizmet Merkezi

SYGM: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

UÇÖ: Uluslararası Çalışma Örgütünü

KSGM: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü

SES: Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası

MB: Maliye Bakanlığı

ASM: Aile Sağlığı Merkezleri

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın

HEC: Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin

YADES: Yaşlı Destek Programı

MEB: Milli eğitim Bakanlığı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1: Aile Yapısında Değişim	8
Çizelge 2: Esping-Andersen'in sınıflandırması ve Aile Politikası	33
Çizelge 3: Öznelerin Öğrenim Durumu	49
Çizelge 4: Öznelerin Cinsiyeti	49
Çizelge 5: Öznelerin Görev Yaptığı Kurumların Unvanı	49
Çizelge 6: Öznelerin Kurumdaki Statüsü	50
Çizelge 7: AÇSHB'ye Ayrılan Bütçe	110
Çizelge 8: ASPB'de Çalışan Sayısı	112

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Politika Geliştirmede Doğrusal Model	14
Şekil 2: Politika Geliştirmede Akımlar Modeli	14
Şekil 3: Politika Geliştirmede Aşamalı Modeli	15
Şekil 4: Politika Geliştirme Döngüsü	16
Şekil 5: Politika Analizi için Bir Çerçeve	23
Şekil 6: Aile Sosyal Politikası Göstergeleri	42
Şekil 7: Aile Politikası Değerlendirme Modeli	46
Şekil 8: Araştırmanın Özneleri	46
Şekil 9: Ailenin Sosyal Politika Bağlamındaki Konumu	183

GİRİŞ

Aile, toplumların en eski ve aynı zamanda en önemli kurumlarından birisidir. Aile, toplumun temelini oluşturmakta, toplumu ayakta tutma, sağlıklı bireyler yetiştirme ve insanların ilişkilerini şekillendirmede role sahiptir. Aile genelde küresel ve ulusal ekonomik, sosyal, kültürel ve politik etmenlerden etkilenir ve diğer taraftan da bu etmenleri etki altına alır. Türkiye’de aile her zaman önemli bir kurum olarak görünmüştür ve ailenin devamlılığının korunması için toplum ve devlet özel çaba sarf etmiştir.

2017 yılı verilerine göre Türkiye’de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde (ADNKS) toplam 22.676.186 hane halkı bulunmaktadır.¹ Bu hane halklarının yüzde 66,1’sinin en az bir çekirdek aile ve yüzde 16’sının geniş aile içerdiği bilgisi göz önünde tutulduğunda hane halkı sayısından çok daha fazla sayıda aile olduğu sonucuna ulaşılabilir. Aileyi doğrudan ilgilendiren her türlü meselenin ele alındığı kamu örgütlenmesi ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)’dir. AÇSHB, kendi ifadesi ile aile değerlerine bağlı bir kurum olarak politikalarını güçlü ve sağlıklı aile ve toplum yapısı ve mutlu birey üzerine geliştirmeyi hedeflemektedir ve “Aile bizim her şeyimizdir” sloganı altında aile yapısının korunması ve bütünlüğünün sağlanması yönünde politika geliştirmeyi kendi görevi olarak belirtmiştir.²

Türkiye’de aile, toplumun temel taşı olarak tanımlanmakta ve yaşamsal işlevler gerçekleştirmektedir. Geleneksel tanıma göre aile, bir kadın ve bir erkeğin birlikte olmaya karar verdiği an oluşur. Bu birliktelik öncelikle iki tarafın ailesi arasında bilinir ve sonra topluma ilan edilir ve resmi veya dinsel “tören” ile meşrulaşır. Çiftlerin cinsel ve duygusal gereksinimlerinin karşılanması, çocuk doğurma ve yetiştirme, sosyalleştirme, geçimin sağlanması, eğitim, dinsel eğitim, eğlence, kültürel ve toplumsal değerlerin aktarılması aile içinde gerçekleşir. Ayrıca aile toplumda sosyal denetim görevi de yerine getirir (Öztürk, 2014, s. 41). Ailenin geniş kapsamlı işlevlerinden dolayı bu sosyal kurum devlet tarafından önemsenir. Aslında devlet, aileyi önemseyerek kendi norm, değer ve ideolojisini devam ettirme çabasıdadır ve aile için politika geliştirerek kendi amaçlarını gerçekleştirmek ister. Fanon’a (2004, s. 462) göre Avrupa’da ve uygar olarak nitelendirilen her ülkede, aile ulusun bir minyatürüdür.

---

1. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiyenin-aile-istatistikleri-aciklandi-364749.html>
(Erişim Tarihi 12.04.2019)

2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Tanıtım Filmi. Youtube.com (Erişim Tarihi 22.10.2016)

Sosyal devletin temel görevi, toplumun refahını artıracak politikalar geliştirmektir. Her ülke kendi özellikleri ve durumuna göre farklı refah politikaları uygulamaktadır. Aile, politikacılar için de popüler bir kurumdur. Bu yüzden her zaman politikaların merkezinde yer almaktadır. Politikacılar aileyi genelde politikanın odağında görürler ve seçimleri aile üzerinden etkilemeye çalışırlar. Örnek olarak 1987 yılında Belçika seçimlerinde bir parti program mesajında şu ifadeyi kullanmıştır: “seçmen, aileye verdiğimiz önemli konumu dikkatte alarak bizi bu özelliğimizle tanımalıdır” (Selis & Dumon, 1991, s. 2). Aynı şekilde Türkiye’de de siyasal partiler seçim dönemlerinde ailelere verecekleri sosyal yardımlar ve hizmetleri ön plana çıkararak kampanya yürütürler. Genelde aile politikaları, ailelerin refah düzeyini artırmak amacıyla aile sorunlarıyla ilgilenir (Zimmerman, 2001) ve aileyi koruma, destekleme ve güçlendirme üzerine yapılır.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN SORUNU VE AMACI

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Tarih boyunca aile yapısal ve işlevsel açılardan, toplumdaki yaşanan değişim ve dönüşümlerden etkilenmiş ve bu değişimlerle aile arasında doğrusal ilişki bulunmuştur (Karataş & Baykara Acar , 2008, s. 1). Sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme gibi ekonomik, toplumsal ve kültürel etmenler, savaşlar, kıtlık ve açlıklar, refah dönemleri, dinsel inançlar ve politika, aileyi olumlu veya olumsuz yönden etkilemiştir. Olumsuz değişimlerin önüne geçmek ve etkisini azaltmak amacıyla devletlerin aile için politika geliştirmesi kaçınılmaz olmuştur.

Avrupa'da sanayileşme ve kentleşmenin sonucunda ailede önemli değişimlerin yaşanması, ailenin çekirdekleşmesi ve küçülmesi gibi toplumsal sorunlar aile politikasının ortaya çıkış nedenleri arasında öncelikli bir yere sahiptir. Fabrikalarda çalışmak için evden ayrılmak zorunda kalan kadınlar ve erkekler, çocuklarını bırakacak yer bulmakta zorlanmış, bu görevi yerine getiren kurumlara gereksinim duyulmuştur. Ailenin en önemli geleneksel işlevleri arasında sayılan geçim sağlama, çocuk yetiştirme ve sosyalleştirme gibi görevler ailenin bu süreçte karşılaştığı sorunlar yüzünden önemli ölçüde aile dışındaki sosyal kurumlara devredilmiş ya da onlarla paylaşılmaya başlanmıştır. Sanayileşme ve hızlı kentleşme sonucunda kırsal bölgelerden kentlere doğru gerçekleşen göç, ailenin yapısı ve işlevlerini değiştirmiştir (Giddens, 1990, s. 76) (Tuncay, 2010, s. 1).

19. ve 20. yüzyıllarda sosyologlar geleneksel aile değerlerinin kaybedilmesinden endişe duymaya başlamış ve kimi sosyologlara göre aile değerlerinin zayıflaması, toplumdaki bağların zayıflaması ve parçalanmasına yol açmıştır (Chambers, 2012, s. 2). Ailenin değişimi ve toplum için önemi göz önünde bulundurulduğunda, aile konularının neden sosyal politikanın odağında yer aldığı daha iyi anlaşılabilir. Aile politikasıyla ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Avrupa bağlamında, "aile politikası" terimi, aileleri özel eylemlerin hedefi olarak tanımlayan politikalar anlamına gelmektedir (Hantrais, 2003, s. 2). Basit bir tanıma göre aile politikası, aileyi odak noktasına alan politikadır. Kamerman ve Kahn'a (1978) göre yönetimin aileyi etkilemek amacıyla yaptığı her karar ve eylem aile politikası olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanıma göre aile politikası bir yaklaşım olarak aileye ilişkin politikadır (Zimmerman, 1995, s. 2). Kamerman ve Kahn (1978) hiçbir çağdaş toplumun aileyi etkileyen programlardan kaçınamayacağını öne sürmüşlerdir.

Onlara göre gerçek seçim, bilinçli ve tutarlı programlar ya da tutarsız ve yanlış programlar arasındaki yapılan seçimdir (Pardeck, 1979, s. 783).

Bu araştırmada genel olarak aile sosyal politikası kavramı kullanılmaktadır. Aile sosyal politika kavramı ve aile politikası alanyazında çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak aile sosyal politikası, aile politikasına göre daha geniş bir içeriğe sahiptir. Aile politikası doğum hızı, doğum izni, aile büyüklüğü, çocuk sayısı, aile ve çalışma yaşamı uyumlaştırılması, çocuk ve yaşlı bakımı konularına daha doğrudan vurgu yaparken; aile sosyal politikası bunlarla birlikte gelir dağılımı, eğitim, sağlık, barınma, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, sosyal güvenlik ve hukuksal korunma gibi alanları da içermektedir.

Bu araştırmada aile politikalarını görünür kılmak için, Anayasa, yasalar, kalkınma planları, yıllık programlar, hükümet programları ve bütçe yasaları gibi ulusal mevzuat ve araçlar; içerik çözümlemesi yöntemiyle incelenip aile politikasının göstergeleri belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye’de aile politikasının geliştirilmesi ve uygulamasında etkili olan uluslararası mevzuat ve araçlar; uluslararası bildirgeler, sözleşmeler ve anlaşmalar incelenmiştir. Aile politikasını değerlendirmek amacıyla alanyazından esinlenerek bir çözümleme modeli geliştirilmiş aile politikasının kimliği (amacı, kapsamı, niteliği), gelişim süreci, uygulama alanları ve etkileri ele alınmıştır. Ardından, nitel araştırma yöntemiyle bu alanda çalışan ve deneyim sahibi olan bürokratlar, uygulayıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve politikacılar ile görüşmeler gerçekleştirilmiş Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikalar eleştirel bir bakışla değerlendirilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı Türkiye’de aile sosyal politikasının göstergelerini ortaya koymak ve eleştirel bir bakışla aile politikasını genel olarak değerlendirmektir. Bu genel amaç doğrultusunda ve araştırmanın alt amaçlarına yönelik aşağıdaki sorulara yer verilmiştir:

1. Türkiye’de aile sosyal politikasının göstergeleri nelerdir?
2. Türkiye’de aile sosyal politikasının uygulama araçları (kurum, hizmet ve programlar) nelerdir?
3. Türkiye’de aile sosyal politikası ve uygulamaları hakkında bürokratlar, uygulayıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve politikacıların:

- Aile sosyal politikasının kimliği (hedef, kapsam ve doğa) hakkında görüşleri nelerdir?
- Aile sosyal politikasının gelişimi, etkili kurumlar, yerel yönetimin konumu, hükümet dışı kuruluşların konumu, uluslararası sözleşmelerin konumu, bütçe ve insan kaynağı hakkında görüşleri nelerdir?
- Aile sosyal politikasının uygulama alanları hakkında görüşleri nelerdir?
- Aile sosyal politikasının aileler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler üzerindeki etkisi hakkında görüşleri nelerdir?

1.3. ARAşTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye’de aile sosyal politikasının göstergelerini ve uygulama araçlarını ele alan ve bu politikaları bir czmlene crevesine dayalı olarak, aile politikasının oluşumu ve uygulama sürecinde rol alan bürokratlar, uygulayıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve politikacıların gözünden değerlendiren, gerek sosyal hizmet gerekse diğer disiplinlerde bütüncül bir akademik calışma bulunmamaktadır. Eleştirel bir bakış açısından gerçekleştirilen ve czm nerileri de sunan bu calışma ile aile sosyal politikasının daha görünür ve anlaşılır kılınması amaçlanmıştır. Böylece akademik calışmalara önemli bir katkı sunması ve politika yapıcılarına ve uygulayıcılara yol gösterici olması beklenmektedir. Bu calışmanın özgünlüğü ve önemi temel olarak buradan gelmektedir.

1.4. ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu calışmada aile sosyal politikasını değerlendirme amacıyla bürokratlar, uygulayıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve politikacılar ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin en zor yanı öznelerden randevu almak olmuştur. Görüşmeleri gerçekleştirmek için araştırmacı ilk başta Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) bünyesinde bulunan Sağlık, Aile, Calışma ve Sosyal İşler Komisyonu¹ yeleri milletvekillerinden randevu almaya calışmıştır. Komisyonda bulunan 26 milletvekilinden yalnızca altı milletvekili araştırmaya katılmayı kabul etmiştir. TBMM bünyesinde bulunan

---

1. Adı geçen komisyon bu araştırmada Aile Komisyonu olarak ele alınmıştır.

diğer bir komisyon Kadın Erkek Fırsat Eşitliğı Komisyonudur (KEFEK) bu komisyonda ise 26 milletvekilinden randevu almaya çalışırken yalnızca iki milletvekili araştırmaya katılmayı kabul etmiştir.

Çalışmada akademisyenlerin katılımı da önemsenirken akademisyenlerden randevu almak oldukça zor olmuştur. Bazı katılımcılar ses kaydına izin vermemiştir. Bazı görüşmelerde araştırmacı randevu aldıktan sonra katılımcının çalışma yerinde görüşmeyi gerçekteştirmek için saatlerce beklemek zorunda kalmıştır. Görüşme katılımcıların kendi çalışma yerlerinde gerçekteştiğı için araştırmacının görüşme yeri üzerindeki denetimini sınırlı kalmıştır. Örneğın katılımcıların telefonları sıklıkla çalışmış ve araştırmacı ses kayıt cihazını defalarca kapatıp açmak zorunda kalmıştır.

1.5. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.5.1. Bir Sosyolojik Kavram olarak Ailenin Tanımı ve Değişimi

Aile kavramı, farklı sosyo-kültürel etmenlere bağlı olarak tanımlanabilir. Ailenin büyüklüğü, eşler, ebeveyn ve çocukların ilişkileri, ailenin yapısal ve işlevsel özellikleri ve diğer sosyal kurumlar ile ilişkisi, ailenin tanımında kullanılır. Ailenin durumu ve özellikleri, bulunduğu toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarından etkilenir. Ayrıca aile, yaşam döngüsünde; ailenin oluşması, gelişmesi ve çözülmesi aşamalarında çeşitli değişimler yaşar (Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1994, s. 5).

Evlilik dışında, aile kan veya evlat edinme bağlarıyla da oluşabilir ve aile bireyleri arasında birkaç hukuksal ilişki düzenlenebilir. Geleneksel açıdan aile için bir geçerli tanım olsa bile, günümüzde ailenin sabit bir tanımı bulunmamaktadır. Aile hangi kavramsal çerçeveden bakıldığına bağlı olarak farklı biçimlerde tanımlanabilir. Örneğin fenemolojik bakış açısıyla aile, şu şekilde tanımlanır:

“Bir veya birden fazla birey aile olmaya karar verdikleri an, aile oluşur. Özel yaşamlarını paylaşan, bir arada ve belirli bir zamanda birlikte yaşayan, yakın bir şekilde duygusal gereksinimlerini paylaşan bireylerin biyolojik, sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanması ailede gerçekleşir. Diğer bir tanıma göre “iki ya da ikiden fazla kişi taahhüt ilişkisi içinde bulunduğu aile kimliği oluşur”. Bu tanım, geleneksel tanımdan farklıdır zira geleneksel tanımda bir ailenin oluşması için kan bağı, evlenme veya evlat edinme gerekir” (Maluccio, Pine, & Tracy, 2002, s. 5).

Aile bir sosyal grup olarak diğer sosyal gruplardan farklıdır. Aileyi aile yapan özellikler şunlardır:

Birincisi, ailedeki ilişkiler diğer sosyal gruplardaki ilişkilere göre daha uzun süre devam eder. Boşanma ve ölüme rağmen aile ilişkileri uzun zaman devam eder.

İkincisi, aile kuşaklararası bir yapıdır. Bir ailede ebeveyn ve çocuklar aynı ortamda yaşarlar.

Üçüncüsü, aile bireyleri arasında hem biyolojik hem de yasal ve hukuksal olarak yakın ilişkiler bulunur.

Dördüncüsü, biyolojik ve yasal bağlar, aileyi daha büyük bir akrabalık sistemine bağlar (White & Klein, 2002, s. 19-21).

Aile işlevlerine göre de tanımlanabilir:

- Fiziksel ve duygusal olarak doyum verme (Nurturance): cinsel memnuniyet, bakım, besleme ve bireye duygusal destek sağlama.
- Ekonomik: aile bireylerinin grup olarak maddi kaynaklardan birlikte yararlanması.
- Barınma: ailenin bir sosyal ağ, ev, toplum ve bölgede ekolojik olarak yaşaması.
- Yasal ve kültürel: aile bağlarını oluşturma, kimliğini tanımlama, tüm aktivitelere özel anlam yüklemek için sembolik yapı oluşturma (Giele, 1979, s. 278) (Maluccio, Pine, & Tracy, 2002, s. 6).

20. yüzyılda, doğurganlık oranı gittikçe azalmış, aileler küçülmeye başlamıştır. Ayrıca evlilik sayısında azalma ve boşanma sayısında artış, çok sayıda çocuğun tek ebeveynli aile ya da yeniden kurulan bir aile ortamında yaşamını sürdürmesine neden olmuştur (OECD, Doing Better For Families, 2011, s. 17-18). Ailelerde yaşanan değişim ve dönüşümü anlamak için kimi sosyologlar 'çağdaşlaşma sonrası aile' terimini kullanmıştır. Bu kavram, günümüzdeki farklı aile biçimlerinin bir gerçek olduğunu savunmuştur. Yeni aile biçimleri, tek ebeveynli aile, birlikte yaşayan heteroseksüel çiftler, gey ve lezbiyen aileler, üç kuşak aileler, müşterek hane, üvey aile ve benzeri biçimlerdir. Bu değişiklikler aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

Çizelge 1: Aile Yapısında Değişim

Geleneksel Çekirdek Aile	Yeni Seçenekler
Yasal olarak evli	Hiç evlenmemiş ve evlilik dışı birliktelik
Çocuklu aileler	Gönüllü olarak çocuk sahibi olmayanlar
İki ebeveyn	Tek ebeveyn (önceden evli veya hiç evlenmemiş)
Kalıcı	Boşanma, yeniden evlenme, iki çekirdek aile, ortak velayet, üvey aile ya da karma aile
Erkeğin kazancı ve yüksek otoritesi	Eşitlikçi evlilik, ikili bakım vermek
Özel cinsel ilişki	Evlilik dışı ilişkiler, cinsel olarak açık evlilik, samimi dostluklar
Heteroseksüel	Eşcinsel samimi ilişkiler veya hane oluşturmak
İki yetişkin	Çok yetişkin hane halkı, birden fazla eşler, ortak yaşam, bağlı aile ve çok kuşaklı aile

(Anastasiu, 2012, s. 136)

Türkiye’de, 1950’li yıllarda yoğun göç ve hızlı kentleşme süreciyle birlikte, aile yapısında değişimler, dönüşümler ve farklılıklar meydana gelmiştir. Söz konusu dönemde, kırdan kente göç sonucu gecekondulaşma, kadın erkek rollerinde farklılaşmalar ve aile içindeki ilişkilerin değişmesi ortaya çıkmış ve aileler kent yaşamına uyum sağlamakta zorlanmıştır. Bu değişimler çeşitli sorunlara yol açarak toplumsal, hukuksal ve kültürel boyutta bir takım kırılma, kriz ve çeşitlenmeye neden olmuştur (Aktaş, 2015, s. 431). 1970 ve 1990 yılları arası, Türkiye’de, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimlerden dolayı farklı bir göç türü yaşanmış ve çalışmak için yurt dışına göç eden aileler oluşmuştur. Bu aileler tatil dönemlerinde Türkiye’ye dönerek akrabalık, dostluk ve komşuluk bağlarını sürdürmeye çalışırken diğer taraftan Avrupa’nın sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini Türkiye’ye taşımışlardır. 1980’li yıllarda, çekirdek aile yapısı yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak, Türkiye genelinde çekirdek aile yapısı egemen görünürken aile içi ilişkilere bakıldığında geniş aile geleneği halâ devam etmiştir (Aktaş, 2015, s. 434-435).

Bu çalışmada, öncelikle sosyal devlet, ardından sosyal politika ve aile sosyal politikası kavramları ele alınmıştır. Bu konulardan bahsetmenin temel amacı, ailenin sosyal devlet için önemi ve sosyal politika bağlamındaki konumudur.

1.5.2. Sosyal Devlet

Sosyal devlet, sosyal politika geliştirerek yurttaşların temel gereksinimlerini karşılamak ve onların yaşam koşullarını iyileştirmekle yükümlüdür ve sosyal politika aracılığıyla, geliri yeniden dağıtma, ekonomiye müdahale etme ve düzeltme, bireyleri koruma ve güçlendirme görevlerini yerine getirir. Sosyal devlet, çağdaş bir devlet anlayışı olarak, sanayileşmenin doğurduğu olumsuz sonuçlarla birlikte ortaya çıkmıştır. Fabrikalarda, kötü koşullar ve düşük ücretle, çalışmak zorunda kalan erkekler, kadınlar ve çocuklar, temel gereksinimlerini karşılamakta zorlanmış ve saatlerce çalışmak zorunda kalmıştır. Bu da aile kurumunu olumsuz biçimde etkilemiştir. Sanayileşme, üretim biçimini yeni bir çağa taşıyarak devlet ve yönetim biçimini de etkilemiş ve sosyal devletin, ortaya çıkışına sebep olmuştur. Sosyal devlet, refah devleti veya sosyal refah devleti kavramları, aslında eş ya da yakın anlamlı olarak kullanılır. Genelde sosyal devlet veya sosyal politika kıta Avrupası ülkelerinde; refah devleti veya refah politikası Kuzey Amerika ve bir takım Avrupa ülkelerinde örneğin Anglo–Sakson ülkelerinde tercih edilir (Özdemir S. , 2007, s. 12).

Çağdaş refah devletleri, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında, Almanya ve İngiltere gibi sanayileşmiş ülkelerde birçok kurumsal ve yasal gelişmeler ile birlikte doğmaya başlamıştır. Bu dönemde çok kapsamlı sosyal güvenlik sistemleri oluşmaya başlamış ve refah ve sosyal devlet uygulamaları açısından dikkat çeken bir gelişme olarak sayılmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra devletin topluma ve ekonomiye müdahalesinin artması, halk tarafından benimsenmiş ve devletin, piyasa ekonomisine müdahale etmesi gerekli görülmüştür. Müdahaleci devlet anlayışı sonucunda, savaştan sonra devletin görevi sosyal ve ekonomik sorunları gidermek ve insanların yaşam koşulları ve çalışma durumlarını iyileştirmek olmuştur; öyle ki 1945-1975 yılları arası, refah devletinin altın çağı olarak tanımlanmıştır (Özdemir S. , 2007, s. 1). 1940 ve 1970 yılları arası sanayileşmiş ülkelerde, devletler işsizlik, kaza, hastalık, gebelik, doğum, engellilik ve emeklilik durumunda yurttaşlar ve ailelere asgari gelir sağlamak amacıyla geniş bir sosyal program uygulaması başlatmışlardır. Refah devletinin gelişimi, hükümetlerin (hem işverenlerin, çalışanların hem de toplumsal grupların) gelir güvenliği ve refahı korumadaki rolüne dayanmıştır (Baker & Tippin, 1999).

1970'li yıllarda liberal ve neoliberal devlet anlayışı ivme kazanmaya başlamıştır. Bu anlayışa göre, devlet ekonomiye müdahale etmemelidir ve sosyal refah konusundan uzak durmalıdır. Dolayısıyla liberal devlet anlayışı, müdahaleci devlet anlayışından farklı olarak refahın piyasa ve aile tarafından sağlanmasını talep etmektedir. Neoliberal devlet anlayışı, piyasa ve aileyi, kişinin refahından sorumlu tutarak aslında devleti devre dışı bırakmaya çalışmaktadır. Örneğin Akdeniz refah sisteminde temel refah sağlayan kurumların başında, aile gelmektedir (Kesgin, 2012, s. 43).

Günümüzün küreselleşme koşullarında, özellikle gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik bunalımlar, refahın dağılımını bozmuş ve yoksulların sayısını artırmıştır. Yoksulluk, bireyler ve aileler için yalnızca ekonomik değil birçok yoksunluğu da ortaya çıkarmış ve kültürel açıdan aile, piyasa koşulları içinde bir "tüketim" birimi olarak görülmüştür (İçağasioğlu Çoban & Özbesler, 2009, s. 32). Devletler, sosyal uygulamalar açısından tam, minimal ve seçici pozisyonlarda bulunabilirler. Burada üç temel görüş ayırt edilmiştir:

1. Tam refah devleti: bu görüş, hükümetin aileyi koruma ve desteklemek için temel ve açık bir sorumluluğunun olduğunu ifade eder; hükümetin müdahalesi yalnızca araçların kullanılabilirliği ve etkinliği ile sınırlıdır.
2. Minimal devlet müdahalesi: bu görüşe göre, aile bir özel alandır ve devletin ekonomi gibi bu özel alana da müdahalesi, düşük düzeyde kalmalıdır. Ancak bu

liberal görüş, çocukların ve ebeveynlerin zayıf yönlerine kayıtsız kalmaktadır (O'Neill, 1994).

3. Seçici devlet sorumluluğu: bu görüşe göre, devlet, yalnızca sosyal olarak zayıf aileler veya sorunlu ailelere (yalnız ebeveynlik, engelli çocuk, işsizlik, ebeveynlerin zayıf çocuk yetiştirme kapasiteleri) müdahale etmelidir; zira ailelere destek vermek hem yardım hem de sosyal denetim anlamına gelir (Kaufmann, 2002, s. 429-430).

1.5.3. Sosyal Politika

1.5.3.1. Sosyal Politikanın Anlamı ve Tarihçesi

Sosyal politika genelde sağlık, eğitim, konut, istihdam ve gelir dağıtımını konularını kapsar ve yurttaşların yaşam koşullarını kolaylaştırmaya ve refahı artırmaya yöneliktir. Titmuss'a (2008, s. 138) göre "politika", amaçlara ulaşmak için eylemleri yönetme ilkesidir. Politika kavramı, aynı zamanda araçları da kapsar ve dolayısıyla en son amacı, durumu, sistemi, uygulamaları ve davranışı değiştirmektir. Bu yüzden politika kavramı, değişim oluşturabildiği veya değişimi etkilediği takdirde anlamlı olur ve genel bir irade olarak eylem odaklı ve sorun odaklıdır. 'Sosyal' kavramı ise birçok disiplin, meslek ve gruplarda kullanılır ve insanın, bir toplumun parçası olduğunu gösterir. Bu kavramda, insan yalnızca bir ekonomik veya siyasal varlık değildir aynı zamanda toplum içinde yaşayan sosyal bir varlıktır (Titmuss, 2008, s. 139).

Sosyal politika dar ve geniş anlamda tanımlanabilir: dar anlamda, devletin etkinliklerinin sınırlı kitlelere veya bir sınıfa dönük olmasıdır, geniş anlamda ise toplumu bir bütün olarak ele alan, sınıf farkı gözetmeksizin toplum içindeki bütün sınıfları ilgilendiren ve çok çeşitli konuları ele alan bir disiplindir. Geniş anlamda sosyal politika toplumsal yaşamın geniş bir alanını ve değişik konuları kapsayabilir (Talas, 1997, s. 52-53). Macbeath'e (1957, s. 1) göre "sosyal politikalar, insanların yaşamı ve çıkarlarını etkileyerek toplumda bir arada yaşayan kadın ve erkeklerin ilişkilerini doğru biçimde düzeltmektir, ya da bireylerin ve grupların eylemlerini yönetmektir". Bu tanım, yalnızca kadın ve erkeklerin toplumsal ilişkisine ve bireyler ve grupların yönetilmesine odaklanmıştır (Titmuss, 2008, s. 143). Spicker (2001, s. 12) "sosyal politikanın iki temel anlamı olduğunu belirtmiştir: İlk anlamda, sosyal hizmetler ve sosyal refahın sağlanmasıdır. İkinci anlamda ise, çok geniş yelpazede yer alan sosyal sorunların giderilmesi için hükümetin bazı eylemlerde

bulunmasıdır” (İçağasıoğlu Çoban & Özbesler, 2009, s. 33). Sosyal politikanın amacı, sosyal program ve hizmetler aracılığıyla kaynakları dağıtma, davranış biçimlerini ve toplumsal yapıyı düzenleme ve değişim oluşturmaktır (Zimmerman, 1995, s. 7).

Sosyal politikanın tarihsel açıdan gelişimine bakıldığında üç önemli dönem bulunmaktadır: Birinci dönem, 18. yüzyılda yaşanan sanayileşme devriminden sonra başlamıştır. Bu süreçte, emek ve sermaye birbirinden ayrılmış, iş bölümü oluşmuş ve çalışma ilişkileri değişerek toplumsal sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sürecin ilerlemesiyle birlikte bilgi, beceri ve hiçbir mesleğe sahip olmayan insanlar, yeni üretim sisteminde niteliksiz işçi olarak adlandırılmış ve “geçmişte lonca sistemi içinde çalışan usta ve kalfalar, nitelikli işgücünü oluşturmuştur” (Özşuca, Tarihsiz). Emeğini satarak ya da kiralayarak, ücret adı altında gelir sağlayan insanların yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirme isteği, sosyal politikanın oluşmasına yol açmıştır (Talas, 1997, s. 51).

Sosyal politikanın gelişiminde ikinci önemli etken 1930’larda yaşanan ekonomik bunalım olmuştur. Yıllarca Adam Smith’in savunduğu “görünmez el” artık piyasayı düzenlemede yetersiz kalmış ve ekonominin kendi kendine işleyişi, olumsuz sonuçlar doğurmaya başlamıştır. Ekonomik bunalımla birlikte, toplumsal sorunlar ortaya çıkmış ve devletin toplumda ve piyasadaki rolü tartışılmaya başlamıştır. Dolayısıyla ekonomik liberalizm ve koruyucu devlet anlayışı yerini müdahaleci ve refah devleti anlayışına bırakmıştır. Bu dönemin etkin düşünürlerinden sayılan John Maynard Keynes, devletin, ekonomi ve piyasaya müdahale etmesini sağlayan kuramsal çerçeveyi oluşturmuş ve devletin en önemli görevlerinden birisinin tam istihdamı sağlama olduğunu öne sürmüştür. Keynes’e göre işsizliği ortadan kaldırmak ve işçilerin ücretini yükseltmek devlet tarafından sağlanırsa ekonomide büyüme devam eder ve ekonomik bunalımların önü kesilir. Böylece devletler klasik görevler dışında, eğitim, sağlık, barınma, sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal güvenlik konularıyla ilgilenmeye başlamışlardır (Özşuca, Tarihsiz).

1945-1975 yılları arasında refah devleti, altın çağını yaşamıştır. 1970’li yıllarda ise petrol fiyatlarının yükselişi, ekonomik kriz ve devletlerin maddi kaynaklarının kısıtlanması nedeniyle sosyal devlet anlayışı bir kenara bırakılıp neoliberalizm düşünceleri yeniden gündeme gelmiştir. Ardından küreselleşme süreci başlamış, ekonomi, ulusal olmaktan çıkmış ve devletlerin uluslararası ekonomik sisteme bağlanmaları söz konusu olmuştur. Böylece, refah devleti ve kapitalizm, iki zıt sistem olarak tanımlanmıştır. Oysa 1973’te ortaya çıkan krize kadar, kapitalizm ile refah devleti anlayışı uyumlu bir ortaklık oluşturmuş ve bu ortaklık normal olarak karşılanmıştır (Özdemir S. , 2007, s. 54).

1.5.3.2. Sosyal Politika Geliştirme Süreçleri

Sosyal politika, devletler, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli kurumlar tarafından geliştirilebilir. Hükümetler, bir sorunu çözmek için çözüm önerilerinde bulunup, istenen amaç ve hedefleri belirleyerek belli etkinliklerin uygulanmasına yönelik bir plan hazırlayarak eylemler gerçekleştirebilirler. Politika geliştirme sürecinde genellikle yeni politikalar ortaya çıkar ya da bazı durumlarda mevcut politikalar reform edilir. Bir politikanın etkili olması ve istenen hedefe ulaşması, uygulama sürecine dayanır (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 1).

Politika geliştirme, birkaç etmeden etkilenecek dinamik ve karmaşık bir bağlamda gerçekleşir; ancak bu bağlam belirsiz değildir. Bu etmenler bütçe, anayasa, bilim, uzmanlar, haberler, kampanyalar ve seçimlerdir. Örneğin, çocuklar ve gençler için politika geliştirmede bir uzmanın önerisi veya bir haberin çıkması etkili olabilir. Dezavantajlı gruplarda bulunan çocuk ve gençlerin haklarını savunmak için birkaç aşamadan geçmek gerekir: sorunu tanımlama, sorunun çözümüyle ilgili araştırmaları dikkate alma, savunmanın amaçlarını belirleme ve savunuculuk hedefine ulaşmak için politika oluşturma süreci üzerinde araştırma yürütmek (Bishop-Josef & Dodgen, 2013, s. 11).

Sosyal politikaların gelişim süreçleri ile ilgili bir dizi model bulunmaktadır. Bu modellerin bazıları doğrusal, diğerleri daha karmaşık ve dolaylıdır. Doğrusal politika geliştirme modeli Lasswell (1951) tarafından geliştirilmiştir. Lasswell'e (1951, s. 93,95) göre bir politikanın temel vurgusu toplumdaki güncel konular değildir belki insanın toplumdaki karşılaştığı ana sorundur. Lasswell'in modeli, Meier (1991) tarafından değiştirilerek dört adıma ayrılmıştır: politika uygulayıcıları, konu ile ilgili tahminler / tavsiyelerde bulunur; politika yapıcılar, politika seçimi yaparlar; daha sonra politika uygulanır ve bir sonuç ortaya çıkar. Bu basit çerçevede, geribildirim döngüsü veya süreçten geriye ve ileri doğru hareket etme fırsatı bulunmamaktadır. Meier'in (1991), politika gelişimindeki doğrusal modeli, aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 1: Politika Geliştirmede Doğrusal Model

(Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 2)

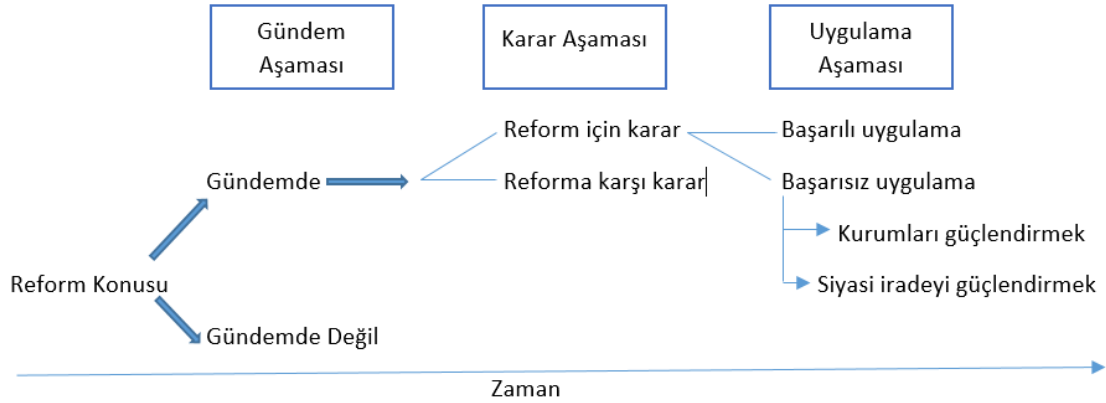
Diğer bir politika geliştirme modeli, politika akımlarına vurgu yapmıştır. Kingdon (1984), politikanın, üç akımda (sorunlar, siyaset ve politikalar) gerçekleştiğini öne sürmüştür. Kingdon'un modelindeki üç akım, birbirinden bağımsız olarak çalışır ancak bir politikanın ortaya çıkması için bir araya gelmeleri gerekir. Akımların her birinin kendisine etki eden ve sonuçta onu etkileyen güçleri vardır. Politika akımları modeli, politika eylemlerinin zamanlaması ve akışının önemine odaklanır. Bu akımlar, savunucular tarafından, tutarlı ve sürekli bir biçimde, eylemlerde yer alır (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 3).

Şekil 2: Politika Geliştirmede Akımlar Modeli

Politika oluşturmanın dinamik doğasını yakalamak için Grindle ve Thomas (1991), politika geliştirmede daha karmaşık bir çerçeve önermişlerdir. Bu çerçeve, üç aşamadan oluşmuştur: Birincisi gündem aşaması; ikincisi karar verme aşaması ve üçüncüsü uygulama aşamasıdır. Her aşamada politika için ya da politikaya karşı, karar verilebilir. Örneğin, bir konu politika gündemine konulabilir ya da gündeme konulmaz. Karar aşamasında, politika reformu için veya reforma karşı karar alınabilir. Üç aşamanın herhangi birinde, bir politika başarılı bir uygulanmaya doğru ilerlemeye devam eder ya da ondan vazgeçer (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 2). Grindle ve Thomas'ın (1991) önerdiği model doğrusaldır ve bir zaman içinde gerçekleşir.

Şekil 3: Politika Geliştirmede Aşamalı Modeli

(Sutton, 1999, s. 9)

Bu model, politika oluşturmayı akılcı, dengeli, nesnel ve çözümleyici bir sorun çözme süreci olarak özetlemiştir. Modelde, kararlar bir dizi aşamalardan oluşur, bir sorun veya konunun tanımlanmasından başlayarak yolun sonunda sorunu çözmek veya onunla başa çıkmak için bir dizi etkinlikler gerçekleşir. Bu aşamalar şunlardır:

- Ele alınacak konunun doğasını tanımak ve tanımlamak
- Konuyla ilgilenmek için olası eylem biçimlerini belirlemek
- Seçeneklerin her birinin avantaj ve dezavantajlarını tartmak
- En iyi çözümü sunan seçeneği seçmek
- Politikanın uygulanması
- Sonucu değerlendirmek (Sutton, 1999, s. 9).

Bu modelde, politika yapıcıların, sürecin her aşamasında mantıkla hareket ettikleri ve tüm bilgileri dikkatle inceledikleri varsayılır. Politikaların başarısızlığının ise siyasal iradenin eksikliği, kötü yönetim veya kaynak yetersizliği yüzünden gerçekleştiği düşünülür (Sutton, 1999, s. 9) (Juma & Clark, 1995).

Diğer bir model, altı ana bileşenden oluşan politika döngüsüdür. Altı "p" işareti ile tanınan politika döngüsünün bileşenleri şunlardır:

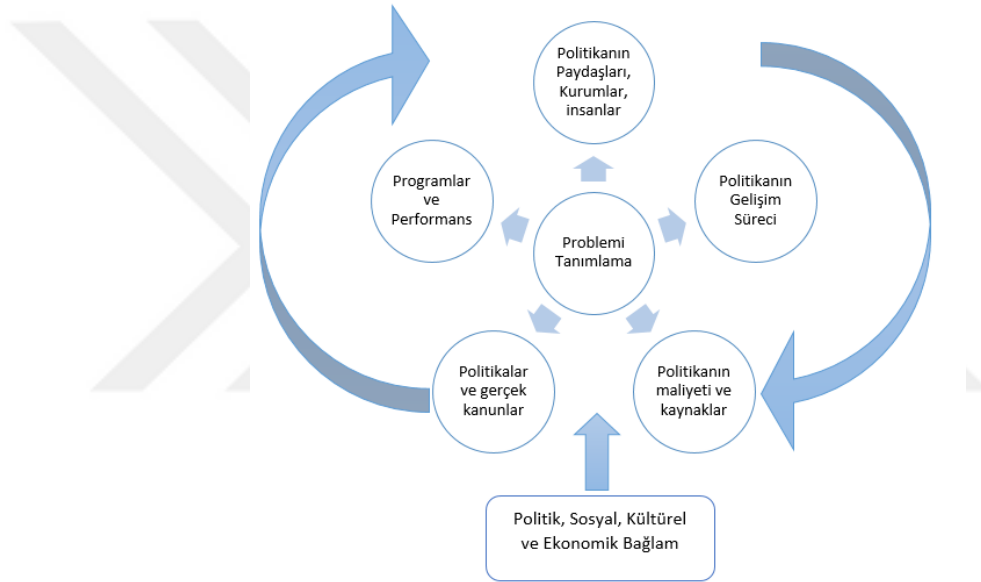
- Politikanın dikkatini üzerine çeken, sorunlar (Problem)
- Politikanın paydaşları ve ilgili kurumlara katılan insanlar (People / Places)
- Politika geliştirme süreci (Process)

- Politikanın maliyeti (politika seçeneklerinin maliyeti ve kaynakların nasıl tahsis edildiği) (Price Tag)
- Politikalar ve gerçek kanunlar (Paper)
- Politikaların uygulanmasından kaynaklanan programlar ve programların, politikanın amaç ve hedeflerine ulaşmasındaki performansı (Programs / Performance)

Politika döngüsündeki bileşenler, birbirleri ile birleşerek politikaya karmaşık ve doğrusal olmayan bir doğa kazandırır (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 4).

Şekil 4: Politika Geliştirme Döngüsü

(Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 4)

Bu modelde, politika geliştirmenin merkezinde, sorunun tanımlanması yer alır. Tüm p'lerde bilgi çözümlenmesi önemli sayılır ve politika döngüsü, sorunu tanımlama ile başlar. Sorunlar, çeşitli yöntemlerle tespit edilebilir, ancak genellikle bir sorunun sorun olduğunu göstermek için verilere gereksinim duyulur. Örneğin anne ölümünün yüksek oranı, gebelik önleyici uygulamaların durdurulması, genç yaşta yüksek gebelik oranı ve benzeri olayların istatistikleri, bir sorunun göstergesi olabilir (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 6). Sorunun tespitinden sonra politika geliştirme sürecine katılan insanlar veya paydaşları tanımak gerekir. Politika geliştirmede etkili olan hükümetin içindeki ve dışındaki kurum ve kuruluşları, onların soruna olan bakış açıları ve politika geliştirmede

oynadıkları farklı rolleri de tanımlamak gerekir (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 8). Politika geliştirme süreci birkaç unsuru içerir:

- Sorun veya konunun çerçevesini belirlemek
- Sorunu, politika gündemine taşımak
- Politikayı oluşturmak

Bu süreçte:

- Politikanın bahsettiği konu için savunuculuk yapmak
- Politikanın ne içereceğine ilişkin politika diyalogu yapmak
- Sürecin her aşamasına yardımcı olmak için veri çözümlemesi yapmak gerekir (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 13).

Politikaları uygulamak için mali, insani ve fiziksel kaynakların sağlanması gerekir (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 18). Örneğin 1994 yılında yaklaşık 30 yıldan sonra Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı, Türkiye'nin ulusal aile programına, finansal destek sağlamayı durdurmuştur. Bu duruma gelmeden hemen önce Türkiye'nin kamu sektörü, gereksinim duyan tüm yurttaşlara çağdaş aile planlaması yöntemlerini ücretsiz olarak sunmuştur. Geçiş dönemi boyunca Sağlık Bakanlığı (SB), gebeliği önleyici ürünlere ve yeni kaynaklara ulaşmaya çalışmış aynı zamanda program için yeni teknik sorumlulukları da üstlenmiştir. SB'nin başarısında tıbbi teknikler kadar siyasal ve kurumsal irade de etkili olmuştur. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü'nün (AÇSAP) sorunların üstesinden gelmesi, kamu sektörünün, aile planlaması programı için sürdürülebilir bir strateji geliştirmesine bağlıdır ve bu stratejinin arkasındaki siyasal boyutu da anlamak gerekir. Türkiye'nin ulusal stratejisinin iki temel bileşeni; gebeliği önleyici uygulamalara yıllık bütçe tahsis etmek ve yoksullara ücretsiz hizmetler sunmak olmuştur. Bu arada paydaşların özellikleri, kurumsal özellikler, bağlamsal koşullar, sürecin ve reformun özellikleri önem taşımıştır (Sine, Clyde , & Baser, 2004).

Politika geliştirme sürecinde, yazılı politikalar, yasalar, yönetmelikler, açık veya örtük ulusal ve operasyonel politikalar ve kaynak tahsis planları bulunur. Yazılı politika belgeleri şunları içermelidir:

- Gerekçe (sorunun açıklanması ve politikanın gerekçeleri)
- Amaçlar ve hedefler (politikanın neyi, ne zaman gerçekleştireceği)

- Program ölçüleri (geniş etkinlik kategorileri)
- Uygulama ve kurumsal düzenlemeler (ilgili kuruluşlar ve bakanlıklar)
- Finansman ve diğer kaynaklar (maddi kaynaklar, insan kaynakları)
- Başarı göstergeleri
- İzleme ve değerlendirme planı (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 21).

Programlar, politikaları uygulamak için ortaya çıkarlar. Politika döngüsü modelinde, kurumsal yapılar (örneğin bir kuruluş), programların uygulanması için kaynaklar oluştururlar. Ayrıca politikanın uygulanmasında performans izleme ve değerlendirme de önemli sayılır. İzleme ve değerlendirme, politikanın amaçlarına ulaşip ulaşmadığını inceler (Hardee, Feranil, Boezwinkle, & Clark, 2004, s. 23). Politika, program ve projelerden farklıdır. Aşağıda bu farklardan söz edilmiştir:

- Politikanın uygulanması doğrusal ve tutarlı bir süreç değildir. Politikanın uygulanmasıyla birlikte değişim, genellikle çok yönlü, parçalanmış, sıklıkla kesilen ve öngörülemeyen bir süreçtir. Politikanın uygulanmasında, eylemleri sıralamak, dikkat edilmesi gereken konular ve kimlerin dâhil edilmesi gerektiğini belirlemek zor olabilir.
- Politikanın uygulanması, tek bir kuruluş tarafından yönetilmez. Neredeyse her durumda, politikaların uygulanması için birden fazla kuruluş ve grubun uyumlu eylemlerine gereksinim vardır. Bir kuruluş sözde politika uygulamada lider olsa bile, gerçek anlamda politikanın uygulanmasında hiçbir birey tam olarak sorumlu değildir. Yetki ve sorumluluk aktörler arasında dağılır.
- Politikanın uygulanması, kazananlar ve kaybedenler grubu oluşturur. Projeler ve programlar tüm gruplara değil, bazı toplumsal gruplara maliyet yüklerken başkalarına avantaj sağlar.
- Politikaları uygulamak için gereken kaynaklar hazır olmayabilir. Projeler ve programlar özellikle başlangıçta özel bütçelere sahiptir ancak politikalar genelde uygulama için gerekli kaynaklardan yoksun olabilir. İlerlemek, yeni finansman için lobicilik yapmak, mevcut kaynakları belirlemek ve kaynakların yeniden tahsisi için müzakere etmek ile olanaklı olur. Bütün bu çabalar, ulusal bütçeleme süreçlerine ve değişen siyasal rüzgârlara bağlıdır (USAID, 2001, s. 2).

Politika geliştirme, aslında bir sorunu çözme amacıyla başlar ve bir siyasal süreç olarak kendine özgü amaçlar ve hedefler oluşturur. Bu süreç, doğrusal veya döngüsel olabilir ve bir toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik bağlamda gerçekleşir.

1.5.3.3. Sosyal Politika Çözümleme Modelleri

Politika geliştirmek ve uygulamak aslında basit bir süreç değildir. Günümüzde, çeşitli sorunlar bulunmakta ve her gün yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunları çözmek için uygun politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan gelişen ve uygulanan politika ve programların etkili olup olmadığını anlamak için politikaları çözümlemek gerekir. Politika çözümleme, nicel ya da nitel yöntemler ile ve farklı amaçlar ve hedefler doğrultusunda yapılır. Mevcut politikaların etkinliğini araştırmak ya da olumsuz etkilerini tanımak, yeni politikalar geliştirmek, politikanın temelini oluşturan düşünce ve bakış açısını anlamak, politikanın çözümlenmesi ile elde edilebilen bilgilerdir. Diğer taraftan, politikanın kapsamını, maddi ve insan kaynaklarını tanımak, politikadan kaynaklanan program ve projeleri, politikanın uygulama alanını, politikanın hak anlayışını, insanlara olan bakış açısını ve politikanın sonuçlarını anlamak için mantıklı ve yöntemli bir biçimde politikayı çözümlemek gerekir. Politika çözümleme, sosyal ve siyasal bir etkinliktir. Ancak çözümleme sürecinde kişisel karar vermenin ötesine geçilir. Çünkü bir politika, çok sayıda yurttaşın yaşamı ve refahı ile ilgilidir ve politika çözümleme süreci ve sonuçları, diğer uzmanlar için yol gösterici olabilir. Politika çözümlemesi yapan uzman, her konum ve durumda planlama, bütçeleme, program değerlendirmesi, program tasarımı, program yönetimi, halkla ilişkiler ve diğer işlevlerde çalışabilir (Bardach , 2012, s. xv).

Politika çözümleme tarihçesi uygulamalı araştırmalara dayanır. Geçen 50 yıl boyunca, Amerika ve Avrupa'daki politika çözümleme uzmanları, kamu politikalarını incelemek için sistem temelli yaklaşım ve araçlar geliştirmişlerdir. 1940'ların sonu ve 1950'lerin başında, uygulamalı araştırmalardan sistem çözümlmelerine; 1950'lerin sonu ve 1960'ların başında ise sorun odaklı politika çözümlemesine geçiş yapılmıştır (Walker, 2000, s. 11). İlerleyen zamanda politika çözümlemesinde, tek hedeften, örneğin maliyeti azaltma ya da tek değişkenin performansını çoğaltmadan, çoklu (ve çelişen) hedeflere örneğin, sağlık, ekonomi ve çevre arasında dengeyi sağlamak ve farklı sosyal ya da ekonomik gruplar üzerindeki etkileri dikkate almaya gidilmiştir. Ayrıca çözümlemede nicel olmayan, öznel düşünceler dikkate alınmıştır. Dolayısıyla kamu politikası çözümleme, akılcı ve sistematik bir yaklaşımdır. Politika çözümleme sürecinde çeşitli araçlar kullanılarak politikanın sonuçları hakkında bilgi üretilir ve politika geliştirme sürecinde olan insanlarla

bu bilgiler paylaşılarak onların bu alanda karar vermelerine yardımcı olunur. Politika çözümlemesi bilimsel yöntemi kullanır. Dolayısıyla;

- Politika çözümlemesi açık ve belirgindir
- Nesnel ve deneysel temellidir
- Mevcut bilgiyle tutarlıdır
- Sonuçlar kanıtlanabilir ve yinelenebilir (Walker, 2000, s. 12).

Politika çözümlemenin ana görevi, politikanın hitap ettiği sorunun dinamiklerini, politikanın kapsamlı etkilerini ve sosyal yapı ve toplum üzerindeki etkilerini keşfetmektir. Sosyal politikanın çözümlenmesinde sistematik bir yaklaşım geliştirmek için aşağıdaki adımları atmak gerekmektedir:

- Sosyal politikanın tanımı, ya da genel modelini geliştirmek.
- Sosyal politika çözümlemesi için standart bir dizi çözümlenmeli odaklardan oluşan ve sosyal politikanın tanımının bileşenlerine dayalı genel bir çerçeve geliştirmek.
- Genel çerçevenin çözümlemesine yönelik uygun teknikler ve gerekli verileri toplamak.
- Sosyal politikanın farklı toplumlardaki geçmişini, şimdiki zaman ve geleceğini incelemek ve çözümlenmeli bir çerçevede denemek (Gil, 1970, s. 412).

1.5.3.3.1. Sosyal Politika Çözümlemesine Sistematik Bir Yaklaşım

Sosyal politika çözümlemesine sistematik bir yaklaşımda, bir politikayı çözümlemek için altı bölüm belirlenmiştir:

Bölüm A: Sosyal politika planlama görevinin odak noktasını oluşturan sorunların doğası, kapsamı ve dağılımı ve dinamikleriyle ilgili nedensel kuramlar veya hipotezler çözümlenir.

Bölüm B: Politikanın hedefleri, değer öncülleri, politikanın somut hükümleri ve stratejisinin temelinde yatan kuram ve hipotezler kuramsal konumu ve belirtilmiş bir sosyal politikanın etkileri çözümlenir. Politikanın doğrudan etkisi alanında olan toplumun hedef kitlesi ve demografik, biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve

ekolojik alanlarda toplumun hedeflenmiş ve hedeflenmemiş kitlesine yönelik politikanın kısa ve uzun vadeli etkileri değerlendirilir.

Bölüm C: Politikanın, sosyal yapı ve sosyal politika sistemi üzerindeki etkileri çözümlenir.

Bölüm D: Kalkınmayı çevreleyen toplumsal güç alanları ve politikanın uygulanması, politikayla ilgili siyasal güçlerin motivasyonu, ilgi alanı, politikanın güçlü yönleri, kurumsal yapı, boyut ve tipi çözümlenir.

Bölüm E: Seçenek sosyal politikalar ve seçenek politika hedefleri geliştirilir.

Bölüm F: Karşılaştırma aşamasında, belirlenmiş sosyal politika, seçenek politikalar ile karşılaştırılır ve bu karşılaştırma bölüm E'de geliştirilen aynı seçenek politika hedefleri altında yer alır (Gil, 1970, s. 423-425).

1.5.3.3.2. Sosyal Politika Etkilerinin Çözümlemesine Yönelik Bir Çerçeve

Sosyal politikanın değerlendirilmesinde bir politikanın ortaya çıkardığı sonuçlar ve etkiler çözümlenebilir. Bu çerçevede, sosyal politikanın hangi hedef ve amaç için oluştuğu, hangi kaynaklardan yararlandığı, girdiler, çıktılar ve sonuçlar, değerlendirilir. Bu çözümleme biçiminde sosyal politika bir sistem olarak görünür ve ana başlıkları şunlardır:

1. Belirlenmiş bir politika alanında amaçlar ve geniş hedefler

Politikanın belirlediği hedefler, yalnızca bir ifadeden ibarettir. Bu ifadeler siyasal amaçlı, bir ideolojiye bağlılık ve diğer partilerden farklı olmak amaçlı olabilir ve uygulama niyetinde olduğu için belirli sorun veya mali baskılar tarafından az ya da çok şekillenir. Politikalar, az ya da çok derecede açık ve görülebilir olabilirler. Politikaların hedeflerini, refah devletinin şekli, yönetim ve hizmet sunma biçiminin bağlamında da ele almak gerekir, çünkü bu etmenler gerçek politika ve sonuçlarla ilgili hedeflerin planlamasında önemli konuma sahip olabilir.

2. Politikalar

Çözümleme çerçevesinin ikinci aşaması, yürürlüğe giren özgün politikaları, göz önüne almaktır. Örneğin, okul ve üniversite finansman reformları, sunulan eğitim kurumlarının türü ve yönetimini, müfredatın gözden geçirilmesi, öğretmenlerin işe alımı ve eğitimi ve

yoksul bölgelerde veya çocukların yaşamına yapılan müdahaleleri değiştirir. İfade edilen politika amaçları ile gerçek politika yan yana koyulursa aralarında çelişki görülebilir.

3. Kaynaklar

Merkezi hükümet, politika hedeflerine ulaşmak için kaynakları harekete geçirir. Kamu tarafından sağlanan hizmetlerde kamu harcamaları ve ayrıca özel ya da gönüllü sektör aracılığıyla kamunun finanse ettiği etkinlikler, bu kaynaklar içinde yer alır. Eğitim örneğinde, merkezi ve yerel hükümetlerin, okullar, üniversiteler, yerel eğitim hizmetleri vb. alanlarda harcadağı kaynaklara bakmak gerekir. Amaç, hizmetlerin sunma biçimine bakılmaksızın kamu harcamalarının politika amaçlarıyla ilişkisini izlemektir: örneğin 2007-2010 yılları arasında harcanan emek boyutu ne kadardır? Kamu politikasının farklı alanlarında ne kadar tasarruf yapılmıştır? Politika alanları arasında öncelikler değişmiş midir?

4. Girdiler (işgücü, sermaye, mal ve hizmetler)

Dördüncü aşamada kaynaklarla sağlanan hizmetler çözümlenir. Bunlar genellikle girdiler ve çıktılara bölünür. Girdiler, para karşılığı sağlanan hizmetler olarak tanımlanır. Örneğin eğitim kaynağıyla öğretmenlerin ve okulların sayısı ve kalitesi incelenir. Bu girdiler, ihtiyaca göre genel demografik baskı ve bileşim etmenleri bakımından çözümlenebilir.

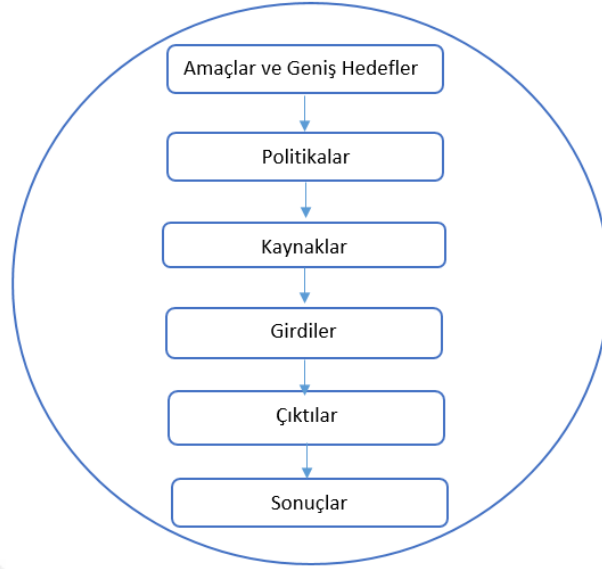
5. Çıktılar (niteliksel, niceliksel)

Çıktılar, belirli politikalar ve hedeflerle ilişkili olarak girdilerin bir sonucu olarak sunulan ürünler ve hizmetlerdir. Sosyal güvenlik söz konusu olduğunda girdiler, insanlar ya da binalar değil, para transferleri girdi olarak tanımlanır. Kaynakları, girdileri ve çıktıları bu şekilde nicelikselleştirmek, devletin harcamalarıyla eşleştirildiğinde sorulara cevap vermesine yardımcı olur. Bu da etkinlikle ilgili soruları ortaya çıkarır. Örneğin politikaların sonuçları etkili mi yoksa kamu parası daha verimli bir şekilde harcanabilir miydi?

6. Sonuçlar

Sonuçlar, politikanın ürünüdür. Farklı siyasal rejimlerde farklı harcama düzeyleri ve farklı dağıtım sistemlerinde farklı sonuçlar ortaya çıkabilir (Lupton, Burchard, Hills, Stewart, & Vizard, 2013, s. 3-5).

Şekil 5: Politika Çözümlemesi için Bir Çerçeve

(Lupton, Burchard, Hills, Stewart, & Vizard, 2013, s. 5)

1.5.3.3.3. Politika Çözümlemesine Yönelik Pratik Bir Kılavuz

Politika çözümü, bilimden daha çok bir sanattır. Yöntem kadar da sezgiye dayanır. Burada politika çözümü için sekiz katlı bir yoldan söz edilmiştir. Bardach (2012) bu çözümü kılavuzunu, şu şekilde belirlemiştir:

- Sorunu tanımlama
- Birkaç kanıtı bir araya getirmek
- Seçenekler oluşturmak
- Ölçüt seçmek
- Sonuçları tasarlamak
- Tartışmaları karşılaştırmak
- Karar vermek
- Sunum

Birinci adımda, sorunun tanımı, çok önemlidir: hem projeyi tamamlamak için gerekli olan tüm çalışmaları yapmak açısından hem de kanıt toplama etkinliğinin yönü açısından.

Politika çözümlemesinin son aşamalarında, nihai sorun tanımı, hikâyenin nasıl anlatıldığına yardımcı olabilir (Bardach , 2012, s. 1). İkinci adımda, birkaç kanıt toplanır. Politika çözümlemesi genelde iki önemli süreci içerir: düşünme ve kanıt toplama (Bardach , 2012, s. 11). Üçüncü adımda seçenekler oluşur. Genelde seçenek terimi, politika çözümlemesi yapan uzmanlar tarafından belirsiz olarak kullanılır. Bazen başka bir konu, bir seçenek olarak tanımlanır bazen ise bir sorunu çözmeye ya da hafifletmeye yardımcı olabilecek başka bir politika eylemi anlamına gelir (Bardach , 2012, s. 17).

Dördüncü adım, ölçüt seçmektir. Herhangi bir politika, birbirine bağlı; fakat birbirinden ayrılabilir iki çizgi ile ele alınabilir: politikanın çözümlemesi ve politikanın değerlendirilmesi. Politikanın çözümlemesi, gerçekler ve tarafsız tahmin sonuçları ile ilgilidir; politikanın değerlendirilmesi ise değer yargılarıyla ilgilidir. Burada dördüncü adım, yalnızca değerlendirme ile ilgilidir. Ölçütler aracılığıyla politikanın değerleri ve felsefesi tanımlanır ve politikanın sonuçları yargılanır. Değerlendirme ölçütünün en önemli görevi politikanın sorunu çözüp çözemediğini ortaya çıkarmaktır (Bardach , 2012, s. 31-32).

Beşinci adım, sonuçları tasarlamaktır. Listedeki her seçenek için, tüm sonuçları (veya etkileri) tasarlamak gerekir. Sonuçları tasarlamak adımında, birkaç sorun ortaya çıkabilir. İlk olarak politika şimdiki zaman veya geçmişle değil gelecek ile ilgilidir ve gelecekle ilgili hiçbir zaman kesin bir şey söylemek olanaklı olamaz. İkincisi, sonuçları tasarlamak aslında gerçekçi olmaktır. Üçüncüsü, bir sonuçla ilgili yüzde yüz güvence vermek olanaklı değildir (Bardach , 2012, s. 47-48).

Altıncı adım, tartışmaları karşılaştırmaktır. Bazen bir değerlendirme ölçütüne göre, dikkate alınan politika seçeneklerinden biri, diğer seçeneklerden daha iyi bir sonuç üretebilir (Bardach , 2012, s. 63).

Yedinci adım, kara verme adımdır. Bu adımda çözümleme yapan uzman, çalışmasının ne kadar doğru yapıldığını denetler ve çözümlemeye dayalı neyin yapılması gerektiğine karar verir (Bardach , 2012, s. 69). Karar vermek için çözümleme sürecini iyice anlamak, uygulamada olası sorunları tanımak ve maliyet ile ilgili tahminde bulunmak gerekir.

Sekizinci adım, sunum yapmaktır. Burada önerilen adımların bir kısmının veya tamamının yinelenmesi gerekebilir. İlk önce, sorunu yeniden tanımlamak, Seçenekleri yeniden yapılandırmak, ölçütleri yeniden gözden geçirmek, sonuçları ve dengeleri yeniden değerlendirmek gerekir. Bundan sonra politika çözümlemenin sunumu yapılır (Bardach , 2012, s. 70).

Bu çalışmada, araştırmacı alanyazına dayanarak bu çalışmaya özgü, yeni bir değerlendirme modeli ortaya çıkarmıştır ve o modele göre Türkiye'deki aile politikasının değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmanın değerlendirme modeli ikinci bölümde sunulmuştur.

1.5.4. Aile Sosyal Politikası

1.5.4.1. Aile Sosyal Politikasının Tanımı ve Tarihçesi

Aile politikası, çok yönlü bir politika olarak (Selis & Dumon, 1991, s. 10) 20. Yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. İlk başlarda nüfus politikası ile aynı sayılan aile politikasının amacı, düşük doğum oranını yükseltmek olmuştur. Örneğin İsveç'te 1939 yılında doğum oranı azalmıştır bu yüzden devlet sosyal reformlar başlığı altında doğum oranını yükseltmek için politika geliştirmeye çalışmıştır. Myrdal (1968) "Ulus ve Aile" kitabında, İsveç'teki sosyal politikanın, aile ve nüfus ile ilişkisini incelemiştir. Yazara göre İsveç'te 1939 yılından sonra, aile ve nüfus sorunları nedeniyle sosyal reformlar büyük ilgi çekmiştir ve nüfus politikası aynı aile politikası olarak algılanmıştır. Myrdal'a göre pozitif aile politikasının ana çerçevesi 'toplum' olmalıdır. Moynihan (1968) Alva Myrdal'ın Ulus ve Aile (1968) kitabına yazdığı girişte, Avrupa'nın aksine Amerika'da doğrudan aile politikasının gelişmemesini, dinsel ve etnik çeşitlilik ve farklılıkla açıklamıştır. Zira Amerikan politikacılara göre, aile politikası geliştirmek 'tek aile normu' üzerine anlaşmak anlamına gelir (Giele, 1979, s. 275).

Aile politikaları, 1970'lerden beri, aile yapısı ve aile dinamiklerindeki demografik değişim, hükümet bütçelerinin sıkılaştırılması ve küresel ekonomik bütünleşme gibi sanayileşmiş ülkelerin karşı karşıya kaldıkları birçok evrensel zorluk nedeniyle önemli ölçüde değişmiştir (A Cross-National Comparison of Family Policy , 2008, s. 7).

Aile politikası, aileyi etkileyen tüm sosyal düzenlemelerle ilgilidir. Konut, eğitim, sağlık, annenin çalışma saatleri ve istihdamı vb. bu düzenlemeler içinde yer almıştır. Aile politikası, genelde ailenin işlevlerini kolaylaştırmak için geliştirilir. Ooms'e (1990) göre aile politikası, ailenin dört açık işlevini kapsar: Birincisi, aile oluşturma, örneğin evlilik, boşanma, çocuk sahibi olma veya evlat edinme. İkincisi, ekonomik destek, örneğin aile bireylerinin temel gereksinimlerini karşılamak. Üçüncüsü, çocuk yetiştirme ve gelecek nesli sosyalleştirme. Dördüncüsü, bakım vermek, örneğin engelli, hasta ve yaşlılara bakmak için, aile politikasına gereksinim vardır. Wynn (1972), aile üzerindeki çocuk

yetiştirme ekonomik maliyetini, sosyal ve siyasal sonuçlarını araştırmıştır. Ailede doğan her yeni bebek, ailenin yaşam standartlarını düşürebilir. Düşük yaşam standartları da çocuğu etkileyerek uzun vadeli sosyal sonuçlar doğurabilir (Wynn, 1972, s. 47-113).

Aile için sosyal politikanın üretilmesi birkaç nedene dayanır. Kaufmann'a (2002) göre aile politikası bazı nedenlerden dolayı önemlidir. Doğurganlık oranını ve demografik üremeyi denetlemek, devletin müdahalesini gerektiren en önemli sebepler arasındadır. Devletin bu amacı, ülkenin durumuna göre farklılık gösterebilir. Örneğin ev kadınlarını ya da çalışan kadınları destekleme, doğum denetimi ve kürtajı reddetmek ya da yasallaştırmak; hatta Çin ve Hindistan gibi nüfusu çok ülkelerde kürtajı zorunlu kılmak gibi politikalar, zaman zaman uygulanabilir (Saraceno, 2011, s. 2).

Bogenschneider ve Corbett (2010, s. 789), ailenin dört önemli işlevini göz önünde bulundurarak, ailenin politika geliştirme konusu olduğunu açıklamışlardır. Üretken çalışanlar yetiştirmek, bakım vermek, toplumsal hedeflere ulaşmak için verimli yatırımlar yapmak ve pozitif çocuk ve gençlik gelişimini teşvik etmek vb. işlevlerini kolaylaştırmak için aile politikası gereklidir. Kaufmann'a (2002, s. 424) göre alanyazında aile politikası hakkında düzgün bir kavramsallaştırma bulunmamaktadır. Bunun nedenlerinden birincisi, aile politikasını ele alan çoğu yazar, konuyu bilimsel açıdan değil siyasal açıdan ele almışlardır. Aile politikası ile ilgili bilimsel söylem, sosyal bilimlerin ana akımından uzak kalmıştır ve konunun karmaşıklığı bu durumu etkilemiştir. Aile politikası, ailenin toplumda varsayılan 'sosyal düzeni koruma rolü' ile ilişkilidir ve bu düşünce, farklı siyasal ideolojiler arasında eleştiriye yol açmıştır. Aile politikasının odağı ve sınırları açık değildir. Kuşkusuz, her ülkede çok sayıda politika, ailelerin yaşam koşulları ve özelliklerini etkiler ve ailenin başka biçimlerinin ortaya çıkmasını engeller. Politika, aileyi doğrudan etki altına almak istemezse bile bazı sorunları çözmek isteğinde bulunur. Örneğin, kamu düzeninde ortaya çıkan sorunlar, mülkiyet hakları, işgücü piyasası veya sosyal güvenlik sorunları, devletin hedefleri arasında yer alır. Bu politikalar da olumlu veya olumsuz biçimde aileyi etkileyebilir.

Steiner (1981), aile politikası hakkındaki kararı 'evet' ve 'hayır' olarak ikiye bölmüştür. Bir taraftan, aile politikasına evet demek gerekir çünkü aile politikası sorunları çözmezse bile ailenin sorunlarını tanımlar. Ailenin işlevinde bozukluk meydana geldiğinde aile kendini korumak için kamu programlarına gereksinim duyar. Aile politikası, hükümet programlarının bir tanımıdır ve bu yüzden kaçınılmazdır. Diğer taraftan, aile politikasına hayır demek gerekir. Çünkü aile politikası geliştirenler, kendi icatlarını tarif etmekte ve

bir çalışma modeli sunmakta zorlanırlar (Kaufmann, 2002, s. 425). Aile politikasının geliştirilme nedenlerine bakıldığında genelde aşağıdaki konulardan sözedilir:

1. Kurumsal neden: Aile kurumu kendine özgü bir değer olarak görülmektedir. Aile politikası, ailenin değeri ve korunması üzerine meşrulaşır.
2. Natalist neden: Burada demografik üreme önemli sayılır ve en az sıfır olan yetersiz doğum oranına odaklanılır. Natalist neden ulusal onur ile de ilişkilendirilir. Nüfus çoğalmasına odaklanmak, aile konularını, kürtaj ve doğum denetimi gibi konuları izole eder.
3. İnsan ırkını iyileştirme nedeni: Bu neden, 20. yüzyılın ilk başlarında tartışılmıştır ve daha sonra aile politikası bağlamına taşınmıştır. Nazi Almanyasında etkili olan bu görüş, İsveç'te eleştirilmiştir. Genetik biliminde yaşanan ilerlemeler de bu nedeni eleştirmiştir.
4. Ekonomik neden: Bu neden, ailenin makro ekonomide olan rolüne vurgu yapar. Aile çocuk yetiştirerek, ev işi yaparak ve aile üyelerine bakarak beşeri sermaye üretir. Ayrıca aile tüketici özelliğiyle beraber, gelecek neslin üretken özelliklerini güvence altına alabilir zira, azalan nüfus ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebilir.
5. Toplumsal neden: Ailenin toplumdaki rolünde öne sürülen beşeri sermaye yetiştirme olsa da, aile toplumda daha geniş rollere sahiptir. Toplumun üremesi için kurucu unsur sayılan aile, çağdaşlaşma sonucunda baskı altına girmiştir ve çağdaş toplumlarda aile yapısal ihmalle karşı karşıya gelmiştir.
6. Sosyo-ekonomik neden: Ekonomik açıdan dezavantajlı insanların gereksinimlerini karşılamak ve eşitlik sağlamak, ailenin sorumlulukları arasındadır.
7. Kadınların sorunları: Genelde ailedeki ekonomik ve sosyal dezavantajlar, daha çok kadınları etkiler ve üstelik sosyal politikalar, kadınların aleyhine çalışır.
8. Çocuk refahı: Çocukların gereksinimlerinin kamu hizmetleri tarafından karşılanması hükümetin görevi olarak görünür (Kaufmann, 2002, s. 426-428).

Aile politikasının değerlendirilmesi yalnızca odağı ve kapsamına göre farklılık göstermez, ancak odak ve kapsam aynı olsa bile, aile politikası deneysel olarak değerlendirilir. Burada, aile politikası üzerine üç deneysel bakış açısı ayırt edilmiştir: harcama bakış açısı, sosyal haklar bakış açısı ve sonuç bakış açısı (Lohmann, 2011, s. 4).

1. Harcama Bakış açısı

Harcama bakış açısında devletin, ailenin refahı için harcadığı para önemlidir. Bu bakış açısında harcamanın detayları, paranın nasıl, kimler için, kaç kişi veya aile için harcadığı hakkında bilgi yoktur. Ancak her ülke, genel olarak harcamaların miktarını belirtir. Harcama bakış açısı çeşitli nedenlerden dolayı eleştirilmektedir (Lohmann, 2011, s. 4).

2. Sosyal Hak Bakış Açısı

Harcama verileri, belirli bir ülkenin aile ile ilgili refah çabasına genel bir bakış sağlamak için faydalı olsa da sosyal haklar bakış açısı, yararlanma hakları veya hizmetlere garantili erişim hakkında bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Aile politikası ile ilgili olarak, bu bakış açısı analık ve ebeveyn izni, resmi gündüz bakım veya aile yardımlarının kapsamı ve düzeyi ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Aile politikalarının bir sosyal hak bakış açısından değerlendirilmesinde belirli bir ülkedeki yasal düzenlemelerin içeriği ve göstergeleri incelenir (Lohmann, 2011, s. 5-6).

3. Sonuç Bakış Açısı

Aile politikasını değerlendirmek için sosyal harcamalar ve sosyal haklar bakış açısına ek olarak üçüncü bir kaynaktan gelen bilgiler de önemlidir. Yardımların veya hizmetlerin kullanımını tanımlamak için 'sonuçları' incelemek gerekir. Toplumsal sonuçlar olarak da tanımlanan bu sonuçlar, aile politikalarının tasarladığı amaçlarla yakından ilişkilidir ve bu nedenle, aile politikalarının değerlendirilmesinde yüksek önem taşımaktadır (Lohmann, 2011, s. 6).

Aile politikası uygulanmasına yönelik birkaç sınıflandırma bulunmaktadır. Dumon, (1991, s. 6) üç tür aile politikası uygulamasını ayırt etmiştir:

- Güçlendirme politikaları: Bu politika, ekonomik olarak aileye sürekli gelir sağlama, istihdam ve iş bulma politikalarını içermektedir.
- Eğitim ve danışma hizmetleri: Ailenin yaşamını geliştirme ve kolaylaştırmaya yönelik politikaları içermektedir.
- Ailenin yerini tutacak ve işlevlerini gerçekleştirmek için aileye yardımcı olacak önlemler: Kreşler, çocuk yuvaları, koruyucu aile hizmeti, yaşlı, hasta ve engelli bakımı gibi kurum ve kuruluşlar bu grupta yer almaktadır (Dumon, 1991, s. 193).

Gauthier (1998), aile politikası geleneklerini çözümlenerek dört model belirtmiştir: eşitlikçi (Danimarka), aile yanlısı / doğum yanlısı (Fransa), geleneksel (Almanya) ve aile yanlısı ancak müdahaleci olmayan model (İngiltere) (Blum & Rille-Pfeiffer, 2010, s. 5).

Kamerman ve Kahn (1978) on dört ülkede sosyal hizmetleri araştırıp aile politikası başlığı altında bir rapor sunmuşlardır. Raporda ülkeler aile politikasına göre sınıflandırılmıştır:

1. Açık ve kapsamlı aile politikası olan ülkeler (Fransa, Çekoslovakya, Macaristan, Norveç, İsveç)
2. Açık ancak daha dar odaklı aile politikaları olan ülkeler (Avusturya, Almanya, Polonya, Finlandiya, Danimarka Federal Cumhuriyeti)
3. Açık bir politikası bulunmayan ülkeler (Birleşik Krallık, Kanada, İsrail, Amerika Birleşik Devletleri).

1.5.4.2. Aile Sosyal Politikasının Bileşenleri

Aile politikası, aile yaşamını etkileyecek etkenleri içerir, aile ile ilgili amaç ve eylemleri kapsar ve çok çeşitli politika alanlarında uygulanabilir. Sosyal programlar, yasalar ve kamuya açık diğer düzenlemeler olarak aile politikası bileşenleri, evlilik, üreme ve çocuk yetiştirme, çocukların korunması, eşlere destek, iş ve aile arasındaki çatışmaları çözmek ve aileyi desteklemek ve geliştirmeye yöneliktir ve tüm sosyal ve ekonomik politikalar içinde bulunur (Family Policy, 2016). Aşağıda aile politikasının bileşenleri, dar ve geniş tanımda ifade edilmiştir:

Dar tanım	<ul style="list-style-type: none"> Temel "geleneksel" bileşenler - Doğrudan nakit transferleri (aile yardımı, konut yardımı, eğitim bursu, vb.) - Dolaylı nakit transferleri (vergi indirimi, devlet desteği) - Annelik ve ebeveynlik izni ve faydaları, - Çocuk bakımı tesisleri
	<ul style="list-style-type: none"> "Geleneksel olmayan" bileşenler - Yaşlı bakımı ödenekleri - Aile sorumluluklarına sahip kişiler için emekli aylığı - İş yeri politikaları (esnek çalışma, tele-çalışma, vb.)
Geniş tanım	<p>Aile Hukuku</p> <ul style="list-style-type: none"> - Evlilik mevzuatı - Boşanma mevzuatı - Çiftlerin birlikte yaşama hakları - Çocuk yetiştirme mevzuatı - Kürtaj ve doğum denetimi kanunları - İstismar yasası - Çocuk refahı yasası - Genç suçluluğu kanunları <p>Hizmetler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Eğitim - Sağlık - İstismar edilen eş ve çocuklar için barınma yeri - Çocuk refahı hizmetleri <p>Diğer kamu politikaları: Toplu taşıma</p> <ul style="list-style-type: none"> - Göçmenlik yasaları - İşsizlik desteği ve yardımları - Öğretim

1.5.5. Aile Sosyal Politikası ve Refah Sistemleri

Aile konusu, refah devleti sisteminin merkezinde yer alır. “Refah devleti, müdahaleci, düzenleyici ve geliri yeniden dağıtıcı” (Özdemir S. , 2007, s. 21) özellikler taşır. Sosyal refah devletleri farklı sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Titmuss (2008)’un 1958 yılında ilk olarak açıkladığı sınıflandırmasında üç refah modelinden söz edilmiştir:

Model A: Sosyal Politikanın Kalıntı Refah Modeli

Bu model, bir kişinin gereksinimlerinin karşılanması için iki doğal (veya sosyal) kurumdan söz eder: özel sektör ve aile. Ancak bunlar bozulduğunda sosyal yardım kurumları yalnızca geçici olarak devreye girer. Kalıntı refah modelinde, muhtaç durumda olan kişilere temel yardım ve hizmetler sunmak, devletin piyasaya müdahalede bulunma rolünü sınırlandırmak ve yalnızca yoksullar için minimum bir devlet yardımı sağlamak ilkeleri bulunur (Özdemir S. , 2007, s. 128).

Model B: Sosyal Politikanın Endüstriyel Başarı-Performans Modeli

Bu model, ekonomiye, sosyal refah kurumlarını tamamlayan bir rol tanır ve yardımcı model olarak da tanımlanabilir (Titmuss, 2008, s. 146). Endüstriyel Başarı-Performans Modeli, genelde sosyal sigorta ilkesiyle uygulanır; bu anlamda sosyal devlet, yalnız ekonomik olarak aktif olan ve çalışmakta olan bireylere, sigorta kurumlarına prim ödeme ve katkıda bulunma şartıyla hizmet sunar. Dolayısıyla bireyler, devletin sosyal yardım ve “hizmetlerinden yararlanabilmek için ekonomik olarak aktif olmalıdır” (Özdemir S. , 2007, s. 128).

Model C: Sosyal Politikanın Kurumsal-Yeniden Dağıtım Modeli

Bu model, sosyal refahı, toplumda önemli bir bütünleştirme kurumu olarak görmekte ve gereksinim ilkesine dayanarak piyasanın dışındaki insanlara evrensel hizmetler sunmayı öne sürmektedir (Titmuss, 2008, s. 146). Kurumsal refah modelinde, refah devleti, yurttaşların gereksinimlerini göz önünde bulundurarak evrensel hizmetler sağlar.

Diğer bir sınıflandırma, Esping-Andersen (1990) tarafından yapılmıştır. Esping-Andersen’e (1990) göre refah devleti, insanların piyasaya bağımlılıklarının bir

sonucudur. Esping-Andersen'in sınıflandırılması, bir ülkede, sosyal programların evrensel olup olmadığına, kişilerin iş, çalışma ve emek piyasasına katılıp katılmadığına ve insanların geçimlerini nasıl sağlayabildiklerine göre düzenlenmiştir (Gökbunar , Özdemir, & Uğur, 2008, s. 159-160). Esping-Andersen (1999) refah rejimi sınıflandırmasını yeniden gözden geçirerek bu sefer refah rejimlerini devlet, aile ve piyasa üçgeni içerisinde ele almıştır (Metin & Özaydın, 2014, s. 47) (Güler, 2015, s. 60). Esping-Andersen'in 'Refah Kapitalizminin Üç Dünyası' kitabında 18 gelişmiş sanayi ülkesi incelenmiş ve dekomüdfikasyon (De-commodification) özelliğine göre üç örnek ideal tip refah devleti tanımlanmıştır:

- Liberal refah modeli
- Muhafazakâr veya Kıta Avrupası refah modeli
- Sosyal-demokratik veya İskandinav refah modeli

Dekomüdfikasyon, sosyal refah politikaları bağlamında, bireylerin ve ailelerin, işgücü piyasasındaki performanslarına bakılmaksızın, normal ve sosyal açıdan kabul edilebilir bir yaşam standardına ne derecede ulaştığı ile ilgilidir. Liberal rejimler, en düşük düzeyde dekomüdfikasyon uygularlar. Muhafazakâr rejimler (bazen kıta Avrupası ya da Hıristiyan demokratik rejimler olarak tanımlanır) orta konumundadırlar ve sosyal demokrat rejimler, dekomüdfikasyon endeksinde en üst sırada yer almışlardır (Guo & Gilbert, 2007, p. 307).

Esping-Andersen (1999), toplumsal cinsiyet konularını göz önünde bulundurarak, sınıflandırmasında aileyi bir etken olarak görmüştür. Bu sınıflandırmada, Esping-Andersen, ailesizleştirme (De-familialisation) kavramını ortaya atmış ve bu kavramı, şu şekilde tanımlamıştır: "ailelerin refah ve bakım sorumluluklarının refah devleti ya da piyasa aracılığıyla (azaltma) rahatlatma derecesi" (Esping-Andersen, 1999, p. 51). Sosyal politikalarda, ailesizleştirme kavramı, birkaç uygulamayla, örneğin aile hizmetleri harcamaları ve üç yaşın altındaki çocukların yüzde kaçının kamu bakımı aldığı ile ölçülür. Dekomüdfikasyon, işçilerin piyasaya bağımlılığını azaltırken, ailesizleştirme ise bireyin aile ve akrabalara bağımlılığını azaltır (Guo & Gilbert, 2007, s. 308).

Esping-Andersen'in (1999), üç standart refah rejimi ve ailesizleştirme düzeyi arasında genel bir uyum bulunmaktadır. Sosyal demokrat refah devleti rejimlerinde, aile politikaları, güçlü bir hükümet rolü, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çocuk sağlığı hedefine vurgu yapmaktadır. Bu cömert aile politikaları nedeniyle, sosyal demokrat rejimler, en yüksek derecede ailesizleştirme sergilemektedirler. Kıta Avrupa ülkelerinde ise aile politikaları geleneksel ailenin rolüne vurgu yapmakta ve kadınların işgücüne katılımını

engellemektedir. Kıta Avrupası aile politikaları, muhafazakâr refah rejimleriyle paralel olarak, erkeğin ekmek kazandığı modeli varsayarak statü ve sınıfa vurgu yapmaktadır. Bu ülkeler düşük düzeyde ailesizleştirme sergilemektedirler. Anglo Amerikan yaklaşımıyla aile politikasını belirleyen liberal model, ailesizleştirmeyi en düşük düzeye çekmektedir (Guo & Gilbert, 2007, s. 308).

Bu sınıflandırmaya ek olarak aile politikası ve refah rejimleri arasındaki ilişki çözümlenerek dördüncü bir refah rejimi, Güney Avrupa refah rejimi adıyla ortaya çıkmıştır. Aile hizmetleriyle ilgili, kamu harcamalarının gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) yüzde kaçını oluşturduğu göz önünde bulundurularak, Güney Avrupa refah rejimleri, listenin aşağısında yer alır ve liberal rejimlere göre en düşük ailesizleştirme gösterir (Guo & Gilbert, 2007, s. 308). Aşağıda sunulan aile politikası rejimlerinin tipolojisi, Esping-Andersen'in (1990) Refah Kapitalizminin Üç Dünyası kitabında öne sürdüğü etkili tipolojiden ve sonraki çalışmalarından uyarlanmıştır.

Çizelge 2: Esping-Andersen'in sınıflandırması ve Aile Politikası

Politika Rejimi	Genel Özellikler	Nakit Destek	Çalışan Ebeveyne destek	Ülkeler	
Sosyal Demokratik	Aileler için evrensel devlet desteği, toplumsal cinsiyet eşitliğine yüksek bağlılık	Evrensel nakit yardımlar şeklinde aileler için orta düzeyde nakit yardım, çocuk yoksulluğunu azaltan diğer yardımlar düzeyde	Yüksek nakit destek, orta düzeyde nakit yardım, çocuk bakımı yüksek	Ebeveynler için yüksek düzey yardım, uzun ebeveynlik izni ve çocuk bakım izni, geniş çocuk bakım merkezleri	Danimarka Finlandiya Norveç İsveç
Muhafazakâr	Ebeveynlerin istihdam durumuna göre devlet tarafından ailelere destek, toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüne geleneksel bir bakış	Orta ve yüksek düzeyde nakit yardım	Orta düzeyde destek. Bazı ülkelerde uzun ebeveynlik ve çocuk bakım izni, sınırlı çocuk bakım merkezleri	Avusturya Belçika Fransa Almanya İrlanda Luxemburg Hollanda	
Güney Avrupa	Mesleki parçalanma yüksek derecede, evrensel ve özel hizmetlerin karışımı ve yardımlar,	Düşük nakit destek, yüksek çocuk yoksulluğu	Düşük destek	Yunanistan İtalya Portekiz İspanya	

	minimum gelir planı için ulusal garantinin olmaması.				(Türkiye) ¹
Liberal	Ailelere düşük destek, muhtaç durumda olan ailelere düşük destek, çalışanlar için çocuk bakım merkezleri azdır.	Tüm aileler için düşük muhtaç oranla destek	Ailelere yüksek destek	Düşük çocuk bakma sorumluluğu ebeveynler ve özel sektör tarafından sağlanır	Avustralya Kanada Japonya Yeni Zelanda İsviçre Birleşik Krallık A.B.D

(Gauthier A. H., 2002)

1.6. TÜRKİYE'DE AİLE SOSYAL POLİTİKASI

1.6.1. Türkiye'de Refah Sistemi ve Aile Sosyal Politikası

Türkiye'nin içinde bulunduğu refah sistemi, Güney Avrupa veya Akdeniz Refah Sistemi olarak tanımlanmıştır. Güney Avrupa Sistemi, aile odaklı veya aileseldir ve ailenin, temel refah sağlayan kurum olduğu üzerine oluşmuştur (Naldini & Guerrero Jurado, 2009, s. 5). Güney Avrupa ülkelerinde kayıt dışı sektör yaygındır; sosyal koruma ağı çok parçalıdır; aile refah sisteminde önemli bir işlev taşır ve klientalist özellikler görünür (Günel, 2009). Ayrıca sosyal haklar zayıftır ve kurumsallaşmama sorunu bulunur (Güler, 2015, s. 93). Günel (2009, s. 57-58) ve Gough (2013, s. 239-244), Güney Avrupa refah sistemi içinde bulunan ülkelerin, sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamalarının özelliklerini şu şekilde özetlemiştir:

- Ulusal gelir güvencesi ağı bulunmamaktadır ve asgari yaşam standardı ve düzeyini belirleyen unsurlar mevcut değildir.
- Ulusal yardım programları, gruba özgü yapılmaktadır. Örneğin yaşlı ve engelliler, ulusal düzeyde sosyal sigorta sistemine dâhil edilerek emeklilik desteklerinden yararlanabilirler.

---

1. Türkiye, yazar tarafından eklenmiştir.

Genelde bu ülkelerde korunmaya muhtaç çocuklar ve yetimlere yönelik programlar uygulanır.

- Programların uygulanmasında kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve çok parçalılık bulunmaktadır ve farklı programlar, farklı devlet kurumları tarafından yapılmaktadır. Bundan dolayı parçalı ve düzensiz uygulamalar ortaya çıkmaktadır.
- Merkeziyetçi olmayan ve düzensiz temel programlar bulunmaktadır ve genel olarak yardım programları bölgesel veya yerel yetkililer tarafından yapılmaktadır.
- İkamete dayalı yardım şartı bulunmakta ve yardım programlarında belli süre içinde o bölgede ikamet etme koşulları aranmaktadır.
- Sosyal güvenlik bağlamında, sosyal yardımın az yer tutması ve bu ülkelerde sosyal yardımdan yararlanan kişilerin sayısının düşük olması görünmektedir.
- Yardım miktarları düşüktür ve diğer Avrupa ülkelerinin ortalamasına göre oldukça azdır.
- Yoksulluk yaygındır ve Güney Avrupa ülkelerinde yoksulluk oranları diğer ülkelere göre daha yüksektir.

Güney Avrupa ülkelerinde, devlet daha az sosyal refah uygulamaları / harcamaları gerçekleştirir. Diğer taraftan, dinsel ve geleneksel kurum ve kuruluşlar refah sağlama konusunda önemli bir aktördür. Dolayısıyla bu ülkelerde geniş kapsamlı, hak temelli ve genel bir sosyal refah politikası bulunmamaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu tür ülkelerde, sosyal adalet ve insan haklarını savunan sivil toplum kuruluşları, devlete baskı yaparak sosyal uygulamaları genişletebilirler. Örneğin Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra küreselleşme ile birlikte, sosyal adalet alanı daha çok geleneksel kurumlara, sivil ve gönüllü kuruluşlara açılmıştır (Kesgin, 2012, s. 44).

Türkiye'de aileler, refahı sağlamada önemli rollere sahiptir. Öyle ki aileler, çocuklara, yaşlılara, engellilere ve yoksullara bakmak durumundadır ve aile içinde yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri ön plandadır. Ayrıca sosyal güvenlik sistemi, prime dayalıdır ve yalnızca kamu çalışanları ve diğer kayıt altında çalışan kimsemeler bu sistemde yer almaktadır. Sosyal yardım ve hizmetler, dağınık, parçalı ve aile merkezlidir. Türkiye'de bulunan diğer bir özellik, kayıt dışı ekonomi yaygındır ve tam olarak denetim altına alınamamıştır (Günel, 2009, s. 98-99).

Güney Avrupa, Akdeniz ülkeleri ve Türkiye'de ailenin rolüne yapılan vurgu, devlet ya da piyasanın refah sağlama sorumluluğundan uzak tutulması anlamına gelmemektedir. Bu

ülkelerde, aile, temel refah sağlayıcı olarak tanımlanır ancak devlet ve piyasa, istihdam ve refah sağlamaktan yükümlüdür ve bunun yanında ara sıra özel sektör, sivil toplum kuruluşları, yakın çevre ve akrabalar refah sisteminin bileşenleri arasındadır (Kesgin, 2012, s. 43).

1.6.2. Türkiye’de Aile Sosyal Politikası Tarihçesi

Türkiye’de aile yaşamı, tarih boyunca, çeşitli sosyo-ekonomik ve siyasal değişimlerden etkilenmiştir. 19. yüzyılın yarısından itibaren, çağdaşlaşma sürecinin başlaması, ekonomik dönüşümler, kırsaldan kentlere göç, hızlı kentleşme, eğitim düzeyinin artması ve demografik değişimler Türkiye’deki bu günkü aile yapısını etkilemiştir (Çarkoğlu & Kafescioğlu, 2014, s. 239). 1923 yılında Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra aile ile ilgili bazı sosyal politikalar geliştirilmiştir: Soyadı Kanunu, resmi nikâh, zorunlu ilköğrenim, kadınların sosyal yaşama ve çalışma yaşamına daha çok katılması, mirasla ilgili yasal düzenlemeler gibi birçok karar ve uygulama hayata geçirilmiştir (Tuncay, 2010, s. 2).

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşından sonra 1923 ve 1965 yıllar arasında Türkiye’de hızlı bir nüfus artışı yaşanmış ve bu durum 1960'lara kadar devam etmiştir. 1965 yılında, Aile Planlanması yasası mecliste kabul edilmiştir. Bu yasanın ortaya çıkış nedeni, işsizlik ve hızlı kentleşmeyle birlikte yaşanan sorunlar olmuştur (Çarkoğlu & Kafescioğlu, 2014, s. 239). 1965 yılındaki 11976 sayılı Kanunda nüfus planlaması, bireylerin istedikleri sayıda ve istedikleri zaman çocuk sahibi olmalarını hedeflemiş ve bu amaç doğrultusunda, gebeliği önleyici tedbirler alınmıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB) “özel teşkilât kurmaya ve gebeliği önleyici ilâç ve araçları muhtaç olanlara parasız veya maliyetinden ucuz fiyatla vermeye veya verdirmeye veya sattırmak için tedbir almaya yetkilendirilmiştir”. 1983 yılında 2827 sayılı Nüfus Planlaması Kanununun Beşinci Maddesinde “gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahim tahliye edilir” ifadesi yer almıştır.

1982 Anayasasınının 41. maddesinde “aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.” ifadesine yer verilmiştir.

Hükümetler ayrıca, 1980'lerden günümüze kadar aileye özel bir vurgu yapmışlardır. Ailenin sosyal refahının artırılması en önemli amaç olarak ahlaki, ulusal ve dinsel değerlerin korunmasında yaşamsal bir rol oynadığına vurgu yapılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 1987 programı, sosyal refah ve aile refahı arasındaki bağlantıyı açıkça ifade etmiştir ve aile birimi, ekonomik kalkınma, istihdam ve sosyal hizmetlerin birincil hedefi olarak ele alınmıştır. 1987 yılı hükümet programında ailenin toplumun temelini oluşturduğu ve kadınların aile kurumunun en önemli unsuru olduğu yeniden belirlenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPTM) tarafından bir ihtisas komisyonu kurulmuştur. Aynı yıl, Türk Aile Yapısı üzerine araştırma yürütülmüştür. 1989'da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) şemsiyesi altında Aile Bütünlüğünü Koruma Dairesi ve Başbakanlığa bağlı olarak Aile Araştırma Kurumu (AAK) kurulmuştur (Nişancı, 2016, s. 21).

Türkiye'nin aile politikasının tarihçesini, tam olarak anlamak için geçmişten günümüze, aile ile ilgili kurulan kurumlar, Anayasa, yasalar, ulusal mevzuat, Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmeler, kalkınma planları, yıllık programlar, hükümet programları ve bütçe yasalarını incelemek gerekir. Aşağıda aile ile ilgili kurumlardan söz edilmiştir. Aile politikası alanında bulunan diğer mevzuat ise üçüncü bölümde ele alınmıştır.

1.6.3. Türkiye'de Aile ile İlgili Kamu Kurumları

Aile ile ilgili çalışma yürüten kamu kurumlarına bakıldığında ilk önce 2011 yılında kapatılan SHÇEK gelmektedir. SHÇEK 1983 yılında, "korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemek" üzere çıkarılan bir kanunla kurulmuştur. Bu kurum aynı zamanda 1921'de Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetinin (HEC) uzantısıdır. HEC'in geçmişi ise 1917'de İstanbul'da kurulan aynı adlı ulusal derneğe dayanmaktadır. SHÇEK 2011 yılında ASPB'nin kurulmasının ardından kapatılmış ve işlevleri bakanlık çatısı altında yer alan çok sayıdaki genel müdürlük tarafından yürütülmektedir.

1989 yılında, 396 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile aile konusunda daha çok araştırma yapan kurum olarak Aile Araştırma Kurumu (AAK) kurulmuş ve 1990 yılında aile alanında araştırmalar gerçekleştirmeye başlanmıştır. Bu kurumun amacı "Türk ailesinin bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahının artırılması için

gerekli araştırmaları yapmak ve projeler geliştirmek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak, aile ile ilgili milli politikanın oluşmasına yardımcı olmak, kültürel ve sosyal değişimlerin aile üzerindeki etkisini araştırmak, mevcut aile yapısını korumak ve ailelerin sorunlarını tespit etmek” olmuştur. AAK, sağlam hukuksal temelden yoksun olduğu için çeşitli hukuksal sorunlarla karşı karşıya gelmiştir.

2004 yılında AAK'nin yaşadığı hukuksal sorunlardan dolayı 5256 sayılı Kanun ile Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (BASAGM) olarak yeniden yapılandırılmıştır (ampınarı, 2008, s. 59). BASAGM'nin amacı AAK ile aynı niteliktedir ve toplumsal sorunların çözümünü aile politikası milli politikaya dönüştürmektir. BASAGM, “aileyi değişik sosyo-ekonomik ve psikolojik sorunlar karşısında toplumun en önemli direnç noktası olarak” nitelendirmiş ve “ailenin işlevlerini yerine getirmekte zorlandığı durumları kolaylaştırmak ve aileyi eski işlevlerine tekrar kavuşturmak” hedeflenmiştir (ampınarı, 2008, s. 59).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) 2011 yılında ilk ‘aile bakanlığı’ olarak kurulmuştur. Bakanlığın amacı, dağınık durumda bulunan sosyal hizmetleri bir araya getirmek ve bir şemsiye altında birleştirmek olmuştur (Nişancı, 2016, s. 19). Bakanlığın misyonu, “birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla, adil ve arz odaklı bütüncül sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemek” şeklinde belirlenmiştir. Vizyonu ise “Türkiye'nin 2023'e doğru tarihsel yürüyüşünde, mutlu birey ve güçlü ailelerden oluşan müreffeh bir toplum için, zamanın ruhunu yakalayan, değişimi yönetebilen ve buna yönelik dönüşümü gerçekleştiren, sosyal riskleri önleyici sosyal politikalar geliştiren ve uygulayan bir bakanlık olmak” tır.

2018 yılında, Türkiye Cumhuriyeti devletinin parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçişi ardından ASPB, alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ile birleşerek Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) adını almıştır.

Türkiye’de bu güne kadar kadın ve aile politikaları farklı bakanlıklar tarafından yürütülmüştür. 1945 yılına kadar kadın ve aile politikaları Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği; 1945 yılından sonra değişen adıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bu görevleri üstlenmiştir. 1980’li yılların ilk yarısında bakanlığın adından ‘sosyal yardım’ ibaresi çıkarılmıştır. 1989 yılında Başbakanlığa bağlı Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı kurulmuş ve 2011 yılında ASPB bünyesinde bulunan Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) olarak çalışmalarına devam etmiştir (Gültekin, 2013, s. 17).

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgi verilmiştir ve araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesi gibi konular ele alınmıştır. Bu araştırma kapsamında Türkiye'deki aileye yönelik sosyal politikanın göstergeleri nitel içerik çözümlenmesi yoluyla belirlenmiş ve aile politikasının değerlendirilmesi için nitel araştırma yöntemi, derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Burada ilk başta nitel içerik çözümlenmesi ardından ise derinliğine görüşmeler ele alınmıştır.

2.1. NİTELİKSEL İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Bu çalışmada aile politikasının göstergelerini ortaya çıkarmak için nitel içerik çözümlenmesi kullanılmıştır. İçerik çözümlenmesi, niteliksel ve niceliksel yöntemleri kapsar, sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir ve sistematik ve kural rehberli bir tekniktir. Niteliksel ve niceliksel içerik çözümlenmesinin merkezi özelliği, metinsel verilerin bir şekilde anlaşılabilirliği için sistematik olarak sınıflandırılmasıdır (Forman & Damschroder, 2008, s. 39). Niteliksel içerik çözümlenmesi, metinsel verileri çözümlenmek için kullanılan pek çok nitel yöntemlerden birisidir. Bu yöntem kuramsal tekniklerinden oluşan genel bir veri çözümlenmesi biçimidir (Forman & Damschroder, 2008, s. 40). Niteliksel içerik çözümlenmesi yönteminde, veriler tümevarım olarak üretilen kategorilerin kullanılması yoluyla kategorize edilir. Alanyazında, niteliksel içerik çözümlenmesinin kesin tanımı konusunda anlaşmazlık bulunmaktadır. Bu farklılıklar, veriler kategorilere ayrıldıktan sonra nasıl çözümleneceği ile ilgilidir. Bazı yazarlar için niteliksel içerik çözümlenmesi, verilerdeki desenleri saptamak için sözcükleri veya kategorileri saymaya gerek duyar (veya istatistiksel olarak çözümler) ardından kategorilerin ne anlama geldiğini anlamak için bu desenlerin çözümlenmesine başlar (Forman & Damschroder, 2008, s. 40).

2.1.1. Verilerin Toplanması

Niteliksel içerik çözümlenmesinde, verilerin toplanması ve çözümlenmesi eş zamanlı olarak yapılır. Niteliksel araştırmalarda, çözümlenme yapmadan önce büyük miktarda verinin toplanması, tehlikeli bir durum oluşturabilir. Bu yüzden, veri toplarken kodlama işlemine de başlamak gerekir. Verilerin toplanması ve incelenmesi sürecinde,

araştırmacı bilgi içeriğini tanımalıdır; zira bu süreçte yeni bilgiler ortaya çıkabilir. Bu durum ise sonraki veri toplama sürecinde kolaylık sağlar (Forman & Damschroder, 2008, s. 46).

Bir yaklaşıma göre, içerik çözümlemesi üç aşamaya bölünmüştür: verilere dalma, indirgeme ve yorumlama. Bu aşamaların amacı ham ve sırasız verilerden yeni bilgi oluşturmaktır. İçerik çözümlemesi, her bir vakayı bir bütün olarak görmek ve bireysel vakaları sistematik olarak incelemek için verileri parçalamak ve yeniden organize etmek ve vakalar arasında verileri karşılaştırmaya gerek duymaktadır (Forman & Damschroder, 2008, s. 46-47).

Araştırma kapsamında, veri toplama aşamasında, Anayasa, ulusal mevzuat, yasalar ve uluslararası sözleşmeler ele alınmış ardından aile politikasına atıfta bulunan kalkınma planları, yıllık programlar, hükümet programları ve bütçe yasaları incelenmiş ve aile ile ilgili her bilgi kaydedilmiştir. Veri toplama aşamasında, aşağıdaki ulusal mevzuat ele alınmıştır:

- 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (1983)
- Ailenin Korunmasına Dair 4320 Sayılı Kanun (1998)
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (2002)
- 4787 sayılı Aile Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun (2003)
- 5258 sayılı Aile Hekimliği Kanunu (2004)
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (2004)
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (2005)
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012)

Türkiye'nin yıllar içinde taraf devlet olarak imza attığı, aile ile ilgili uluslararası sözleşmelere ise aşağıda yer verilmiştir. Sözleşmeler, Türkiye'nin imzaladığı yıllara göre sıralanmıştır ve veri toplama sürecinde incelenmiştir:

- 1948 yılı, Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: Türkiye 1949 yılında bu bildirgeyi imzalamıştır.
- Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) 102 sayılı Sözleşmesi 1952 yılında UÇÖ'de kabul edilmiştir ve Türkiye bu sözleşmeyi 1974 yılında imzalamıştır.

- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1979 yılında BM tarafından ilan edilmiştir ve Türkiye 1985 yılında bu sözleşmeyi imzalamıştır.
- Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi diğer ismiyle Avrupa Sosyal Şartı 1961 yılında ortaya çıkmıştır. Türkiye sözleşmeyi 1961 yılında imzalamış ancak 28 yıl sonra 1989 tarihinde onaylamıştır.
- Çocuk Hakları sözleşmesi 1989 yılında BM tarafından ilan edilmiştir ve Türkiye bu sözleşmeyi 1990 yılında imzalayarak 1994 tarihinde yürürlüğe koymuştur.
- Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi 1966 yılında BM tarafından ilan edilmiştir. Türkiye 34 yıl sonra 2000 yılında sözleşmeyi imzalamış ve Bakanlar Kurulu 4867 sayılı Kanuna uygun olarak sözleşmeyi 2003 yılında onaylamış ve sözleşme 37 yıl sonra yürürlüğe girmiştir.

Veri toplama sürecinde 1963 yılından günümüze kadar hazırlanan kalkınma planları, 58. Hükümet programından 65. Hükümet programına, 1996 yıllık programından 2018 yıllık programına kadar ve bütçe yasaları ele alınmıştır.

2.1.2. Verilerin İçerik Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde mevzu bahis ulusal mevzuat, uluslararası sözleşmeler, kalkınma planları, yıllık programlar, hükümet programları ve bütçe yasaları incelenerek aile ile ilgili sosyal politikalar ve programlar çıkartılmıştır. Çıkartılan alt temalar, bir listede yazılmış ve bir konuya değinen alt temalar kategorilere ayrılmıştır. Ardından benzer kategorilerin birleşmesinden genel temalar ortaya çıkmıştır.

Araştırmacının, içerik çözümlemesi yapmaktan amacı, Türkiye'deki aile sosyal politikasının göstergelerini ortaya koymaktır. Aile sosyal politikasının bileşenlerine bakıldığında genelde ekonomik, eğitim, barınma, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, aile planlaması ve hukuksal korunma görünmektedir. Ayrıca çocuk, kadın, yaşlı ve engelli politikaları da aile politikası kapsamında yer almaktadır. İçerik çözümlemesinden elde edilen bilgiler, aile sosyal politikası çerçevesine göre sınıflandırılmıştır. Bu göstergeler, araştırmacının ikinci aşaması olan aile politikası değerlendirme bölümünde ele alınmıştır.

Şekil 6: Aile Sosyal Politikası Göstergeleri

2.2. NİTEL YÖNTEM: DERİNLİĞİNE GÖRÜŞMELER

Bu araştırma, nitel tasarımı içermektedir. Nitel araştırma yöntemi, konuşma veya gözlem yoluyla sistematik olarak verilerin toplanması, düzenlenmesi ve yorumlanmasını içerir. Bu yöntem, bireylerin kendi doğal bağlamında deneyimledikleri toplumsal olguların anlamlarının keşfedilmesine yöneliktir (Malterud, 2001, s. 483). Nitel araştırma, insanların yaşam tarzlarını, öykülerini, davranışlarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişmeyi anlamaya dönük bilgi üretme süreçlerinden birisidir (Strauss & Corbin, 1990). Nitel araştırma yöntemi, yorumlayıcı sosyal bilime dayanmaktadır. Yorumlayıcı sosyal bilimde araştırmacılar, incelenen kişilerle saatlerce birlikte, doğrudan kişisel temas içinde bulunurlar (Neuman, 2014) ve kişilerin kanaatleri, deneyimleri, algıları, duyguları ve bakış açılarını keşfetmeye çalışırlar. Nitel yöntemde kullanılan derinlemesine görüşmelerin bazı temalar açısından daha etkili olduğu düşünülmektedir.

2.2.1. Derinlemesine Görüşmeler

Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşmeler, sosyal hizmet araştırmalarında önemli rol oynamaktadır. Derinlemesine görüşme, konuyu her yön ve açıdan inceleyerek bütün boyutları kapsar (Tekin, 2012, s. 101). Bu araştırmada derinlemesine görüşme yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla

yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, bir görüşme formu oluşturulur; ancak görüşülecek sorular önceden tam olarak belirlenmez ve kesin olarak sınırlanmaz. Bu görüşmede hem standart sorular hem de açık uçlu sorulara yer verilir ve araştırmacı görüşülen kişinin düşüncülerini ve yorumlarını anlamaya çalışır. Aynı zamanda bu görüşmede esneklik bulunur. Derinlemesine görüşme zaman alıcı olduğu için genelde küçük örnekler üzerinde yapılır.

2.2.2. Çörüşme Evreni

Araştırmanın evreni, aile politikası geliştirme ve uygulaması alanında çalışan, araştırma yapan ve uzmanlık sahibi olan bürokratlar, uygulayıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve politikacılardan oluşmaktadır.

Araştırmada amaçsal örneklem tekniği kullanılmıştır. Amaçsal örneklemede, önceden tanımlanmış belli özellik veya koşulları taşıyan kişiler seçilir (Lubrosky & Rubinstein, 1995, s. 104). Ancak görüşülecek kişi sayısı önceden belirlenmez ve doyum oluşana kadar görüşmeler devam eder. Nitel araştırmada örnek sayısı nicel araştırmaya göre daha az olur. Ritchie, Lewis ve Elam'a (2003) göre nitel bir örneklemede daha fazla veri daha fazla bilgi anlamına gelmemektedir. Bunun nedeni ise bir veri seti veya bir kodun, yalnız çözümlene çerçevesinin bir parçası olduğudur. Dolayısıyla nitel araştırma, anlam ile ilgilidir ve hipotezlerin genelleştirilmesiyle ilgili değildir. Sonuçta nitel araştırma çok yoğun bir biçimde emek gerektiren bir yöntemdir ve büyük bir örneği çözümlenmek zaman kaybına yol açtığı için pratik sayılmamaktadır (Mason, 2010). Görüşmelere, veri doygunluğuna ulaşana kadar (Glaser & Strauss, 1967) devam edilir; bu yüzden örneklem büyüklüğü araştırma sürecinde belli olur. Glaser ve Strauss'e (1967, s. 61) göre doyum ek veri bulunmadığı ve veri toplamanın sona ermesi (Francis, ve diğerleri, 2010, s. 1231) anlamına gelir.

2.2.3. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırmanın verileri 2018 yılının Ekim, Kasım ve Aralık aylarında toplanmıştır. Derinlemesine görüşmeler önceden hazırlanmış görüşme formu aracılığıyla gerçekleşmiş ve öznelerin isteği üzerine ses kaydı alınmıştır.

2.2.4. Verilerin Çözümlemesi

Bu araştırmada çözümleme, veri toplama süreci ile beraber yapılmıştır. Ancak başlangıçta, daha çok veri toplanmış, araştırma ilerledikçe denge sağlamak için çözümlemeye ağırlık verilmiştir. Konuyu toparlamak amacıyla toplanan veriler kodlanmıştır (Glaser & Strauss, 1967, s. 72). Çözümleme sürecinde veriler ayıklanmış, düzeltilmiş ve örüntüler keşfedilmiştir. Örüntüler ortaya çıkarıldıktan sonra ise verilerin yorumlanması başlanmıştır.

Araştırmada, verilerin çözümlemesini gerçekteşirmeden önce araştırmacı tarafından tüm görüşmelerin transkripti yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen metinlerde 'döne döne' okumaların ardından kodlama yöntemiyle kodlar oluşturulmuştur. Ardından söz konusu kodun hangi kategoriye dâhil edilebileceği araştırılarak kategoriler oluşturulmuştur. Örneğin aile politikasının ailelerin bütünlüğünü korunmaya yönelik kodu, aile politikasının amacı kategorisine eklenmiş, bu kategori ise aile politikasının kimliği teması altına dâhil edilmiştir.

Verilerin çözümlenmesinde, Türkiye'de aile sosyal politikasının kimliği teması, aile sosyal politikasının gelişimi ile ilgili tema, aile sosyal politikasının uygulama alanları ile ilgili tema, aile sosyal politikasının etkisi teması ve aile sosyal politikasına eleştirel bakış temaları bulunmuştur. Bu temalar, araştırmanın amacına uygun bir biçimde farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Çözümleme sürecinde verilerin özgünlüğü dikkate alınarak bireylerin görüşmede ifade ettiklerine sadık kalınmış ve bireylerin ifadeleri, kullandıkları sözcükler, kullanılan dil, konuşma tarzı ve kullanılan semboller aynı şekilde çözümlemede yer almış, yorumlamada doğrudan alıntılar yapılmış ve veriler, araştırmanın amacına uygun bir biçimde yorumlanmıştır.

Aşağıda araştırma ile ilgili aile politikası değerlendirme modeli sunulmuştur. Sosyal politikanın değerlendirilmesi için genelde bir çerçeve yeterli olmayabilir. Çeşitli amaçlar doğrultusunda, kimi araştırmacılar zaman zaman bir çerçeve çizmeyi ve bir politikayı ona göre değerlendirmeyi amaçlarken, kimi araştırmacılar ise bu çerçeveleri yeterli bulmayıp yeni bir model oluşturma gereği duymuşlardır. Buradaki mevzubahis politika değerlendirme modeli, araştırmacı tarafından araştırma sürecince yapılan okumalar ve çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Oluşturulmuş model kapsamında, eleştirel bir bağlamda, sosyal politikayı değerlendirmek için dört boyut belirlenmiştir: Aile politikasının kimliği, aile politikasının gelişimi, aile politikasının uygulanması ve aile politikasının etkisi.

Birinci boyutta aile sosyal politikasının kimliği değerlendirilmiştir:

- Politikanın hedefi
- Politikanın kapsamı
- Politikanın doğası

İkinci boyutta aile sosyal politikasının nasıl ve kimler tarafından geliştirildiği, bütçe ve insan kaynağı değerlendirilmiştir:

- Politika geliştirmede etkili kurumlar
- Politika geliştirme sürecinde yerel yönetimler ve hükümet dışı kuruluşların konumu
- Politika geliştirmede sürecinde uluslararası sözleşmelerin konumu
- Politika geliştirmede devletin yaklaşımı
- Politikaya ayrılan bütçe
- İnsan kaynağı

Üçüncü boyutta, aile sosyal politikasının uygulama alanları değerlendirilmiştir:

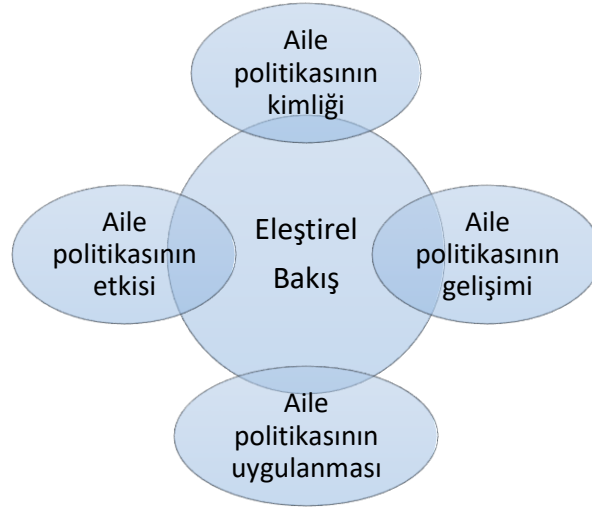
- Ekonomik politikalar/uygulamalar
- Eğitim politikaları/uygulamaları
- Barınma politikaları/uygulamaları
- Sağlık politikaları/uygulamaları
- Sosyal güvenlik politikaları/uygulamaları
- Sosyal hizmetler politikaları/uygulamaları
- Aile planlaması politikaları/uygulamaları
- Hukuksal korunma politikaları/uygulamaları

Dördüncü boyutta, aile sosyal politikasının etkisi değerlendirilmiştir:

- Politikanın aileler üzerindeki etkisi
- Politikanın kadınlar üzerindeki etkisi
- Politikanın çocuklar üzerindeki etkisi
- Politikanın yaşlılar üzerindeki etkisi

- Politikanın engelliler üzerindeki etkisi

Şekil 7: Aile Sosyal Politikası Değerlendirme Modeli

2.2.5. Özneler

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikayı değerlendirmek için bu alanda bilimsel araştırma yapan, etkinlik yürüten ve doğrudan uygulama içinde olan kişilerle görüşme yapmak ve verileri bu şekilde toplamanın gerekli olduğu açıktır. Bu bağlamda isabetli, amaca uygun ve çok boyutlu veri toplama süreci planlanmıştır. Veri toplama sürecinde, araştırmacı katılımcılarla, Türkiye’deki aile politikasının göstergeleri ve uygulama alanları hakkında bilgi paylaşımında bulunup görüşmeler daha aktif bir şekilde gerçekleşmiştir. Araştırmacı, veri toplama sürecinde siyasiler, bürokratlar, uzmanlar, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları (STK) temsilcileri ile görüşmüştür.

Şekil 8: Araştırmanın Özneleri

Araştırma kapsamında öznelerin seçimi nitel araştırma yönteminin amaca uygun örnekleme tekniği ile yapılmıştır ve bir liste hazırlanmıştır. Listede:

- TBMM'de Aile Komisyonu üyeleri
- TBMM'de Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) üyeleri
- AÇSHB bünyesinde çalışan bürokratlar ve uzmanlar,
- Bütçe ve Strateji Başkanlığı (BSB) bünyesinde görevli bürokratlar
- Yerel yönetimde ve belediyelerde bulunan bürokratlar ve uzmanlar
- Aile ile ilgili çalışan sivil toplum kuruluşları
- Aile politikası konusunda bir bilimsel çalışması bulunan akademisyenler yer almıştır.

Ayrıca araştırmının daha zengin olması açısından araştırmacı, veri toplama sürecinde öznelerle bu konu hakkında görüşebilecek diğer öznelerin önerilmesini sormuş ve önerilere göre listeye yeni kişiler eklenmiştir.

2.2.6. Araştırmaya Katılan Bireylerin Tanıtıcı Bilgileri

Bu araştırma kapsamında toplam 21 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve katılımcı izin vermişse ses kaydı yapılmıştır. Görüşmeler genelde katılımcıların çalışma yerlerinde gerçekleştirilmiştir ve her görüşme ortalama, bir saat sürmüştür. Öznelerin isteği üzerine adları ve soyadlarının yazılmamasına ve yalnızca kurumdaki statülerinin yazılmasına karar verilmiştir.

1. TBMM, Aile, Sağlık, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyesi Konya milletvekili, doktora, erkek, AK Parti.
2. TBMM, Aile, Sağlık, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyesi Kütahya milletvekili, doktora, erkek, CHP.
3. TBMM, Aile, Sağlık, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyesi Eskişehir milletvekili, doktora, erkek, İYİ Parti.
4. Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Vakfı, Yönetim Kurul Başkanı, lisans, kadın.
5. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Bakanlık Müşaviri, yüksek lisans, erkek.
6. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Bakanlık Uzmanı, doktora, erkek.
7. Akademisyen, Kırıkkale Üniversitesi, yüksek lisans, erkek.
8. Akademisyen, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, yüksek lisans, kadın.

9. Bütçe ve Strateji Başkanlığı, uzman, yüksek lisans, kadın.
  10. TBMM, Aile, Sağlık, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyesi, Iğdır milletvekili, doktora, erkek, HDP.
  11. Akademisyen, Medipol Üniversitesi, doktora, erkek.
  12. Kadın Dayanışma Vakfı, yönetim kurulu başkanı, lisans, kadın.
  13. Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM), sosyal hizmet uzmanı, yüksek lisans, kadın.
  14. Çankaya Belediyesi, Sosyal Yardım İşler Müdürlüğü, sosyal hizmet uzmanı ve bürokrat, doktora, kadın.
  15. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, uzman, yüksek lisans, erkek.
  16. TBMM, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) üyesi Hatay milletvekili, lisans, kadın, CHP.
  17. Çankaya Belediyesi, Aile ve Kadın Hizmetleri Müdürlüğü, bürokrat, lisans, kadın.
  18. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Araştırma Daire Başkanı, doktora, kadın.
  19. TBMM, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) üyesi, Ankara milletvekili, lisans, kadın, CHP.
  20. TBMM, Aile, Sağlık, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyesi, Şırnak milletvekili, lise, erkek, AK Parti.
  21. TBMM, Aile, Sağlık, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyesi, Zonguldak milletvekili, lisans, erkek, CHP.
- Öznelerin, öğrenim durumuna göre sınıflandırmada, sekiz kişinin doktora diplomasına sahip olduğu, altı kişinin yüksek lisans, altı kişinin lisans ve bir kişinin lise mezunu olduğu görülmektedir.

Çizelge 3: Öznelerin Öğrenim Durumu

Öğrenim durumu	Sayı
Doktora	8
Yüksek Lisans	6
Lisans	6
Lise	1

Veri toplama sürecinde 10 kadın ve 11 erkekle görüşme gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 4: Öznelerin Cinsiyeti

Cinsiyet	Sayı
Kadın	10
Erkek	11

Öznelerin hangi kurum veya kuruluşta görev yaptıklarına bakıldığında TBMM'den sekiz kişi, AÇSHB'de dört kişi, BSB'de bir kişi, üniversitelerden üç kişi, STK'lardan iki kişi ve yerel yönetimlerden üç kişi ile görüşülmüştür.

Çizelge 5: Öznelerin Görev Yaptığı Kurumların Unvanı

Kurum unvanı	Sayı
TBMM Aile Komisyonu	6
TBMM KEFEK Komisyonu	2
AÇSHB	4
BSB	1
Üniversiteler	3
STK'lar	2
Yerel yönetim	3

Öznelerin kurumdaki statülerine göre sınıflandırmada toplam sekiz milletvekili, üç bürokrat, dört uzman, üç akademisyen ve üç uygulayıcı ile görüşme yapılmıştır.

Çizelge 6: Öznelerin Kurumdaki Statüsü

Kurumdaki statüsü	Sayı
Milletvekili	8
Uygulayıcı	3
Bürokrat	3
Akademisyen	3
Uzman	4

3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın bulguları ve yorumları, iki başlık altında sunulmuştur: İlk olarak Türkiye’de aile sosyal politikasının göstergeleri nitel içerik çözümlemesi yöntemiyle belirlenmiş ve sunulmuştur; ikinci başlıkta ise görüşmelerden elde edilen bulgular ele alınmıştır.

3.1. TÜRKİYE’DE AİLE SOSYAL POLİTİKASININ GÖSTERGELERİ

Türkiye’de aile sosyal politikasının göstergelerini elde etmek amacıyla ulusal mevzuat ve araçlar; Anayasa, yasalar, kalkınma planları, yıllık programlar, hükümet programları ve bütçe yasaları içerik çözümlemesi yöntemiyle belirlenmiştir. Ayrıca bu bölümde Türkiye’de aile politikasının uygulama araçları (kurum, hizmet ve programlar) incelenmiştir.

Sosyal politika genelde ekonomik, eğitim, barınma, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, aile planlaması ve hukuksal korunma konularını kapsamaktadır. Türkiye’de aile sosyal politikası genelde bu alanlarda uygulanırken aile yaşam döngüsü ve evreleriyle de yakından ilgilenmektedir. Bu mevzuattan elde edilen göstergeler ve uygulamaları sosyal politika çerçevesine uygun bir biçimde sınıflandırmak, Türkiye’deki aile sosyal politikasının netleştirilmesinde yardımcı olabilmektedir.

3.1.1. Ekonomik Politikalar

Türkiye’deki mevzuatta ekonomik politikalar kapsamında aileleri gelir sahibi yapmak, istihdam sağlamak ve aile bireylerinin çalışma yaşamına katılmasını kolaylaştırmak ön görülmüştür. Türkiye’de ailelere nakdi ve ayni yardımların yapılması ise yaygın bir politika olarak belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının üçüncü bölümünde, Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlığı altında yer alan 41. Madde, ailenin korunmasını ifade ederek şu hükümleri getirmiştir: “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar”.

Uluslararası mevzuatta Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi, diğer adıyla Avrupa Sosyal Şartı “hiçbir ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal soy veya sosyal köken ayrımı

gözetmeksizin sosyal haklardan yararlanma hakkının sağlanması gerektiğini” ifade etmiştir. Sözleşmenin birinci bölümü 4. maddesinde, “tüm çalışanların kendileri ve ailelerine yeterli bir yaşam düzeyi sağlamak için adil bir ücret alma hakkı vardır” denmektedir. Sözleşmenin 16. maddesi ailenin sosyal, yasal ve ekonomik olarak korunması, 17. maddesinde analar ve çocukların korunması ve 19. maddesinde ise göçmen ailelerin korunması hakkında söz edilmiştir. Bu sözleşmede uluslararası çalışanların ailelerinin birleşmesine de değinilmiştir.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin birkaç maddesinde, ailenin korunması ve yaşam standartlarının sağlanması konusuna değinilmiştir. Onuncu maddede ailenin, annelerin, çocukların ve gençlerin korunmasına, çocukların bakımı ve eğitimi ile ilgili devletin yardım etmesine ve evliliğin, çiftlerin serbest rızası ile gerçekleşmesine dikkat çekilmiştir. On birinci maddede, yaşam standardı başlığı altında, devletlerin bireyler ve aileleri için yeterli beslenme, giyinme, barınma ve yaşam koşullarının iyileştirilme yükümlülüğüne değinilmiştir.

3.1.1.1. Aileye Yönelik İstihdam ve Gelir Sağlama

Birinci Kalkınma Planında ailelerin ortalama tasarruf eğiliminin artırılmasından söz edilmiştir. İkinci Kalkınma Planı sosyal güvenlik sistemine atıfta bulunmuş ve “kişilerin iktisadi ve sosyal bakımdan geleceğe güvenle bakabilmeleri için kendilerine veya ailelerine gelir devamlılığı sağlanması ve üretim etkinliklerinde bireylerin sürekli yer alması öngörülmüştür”. Üçüncü Kalkınma Planında “toprak ve tarım reformuyla yaşama düzeyinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve verimlilik amaçlarına uygun olarak topraksız ve az topraklı çifti ailelerinin topraklandırılması ve çifti ailelerine yeterli gelir sağlaması” yer almaktadır. Dördüncü Kalkınma Planında “işçi ve ailesinin asgari yaşam düzeyini sürdürebilmesine yetecek geliri sağlaması” amaçlanmıştır. Beşinci Kalkınma Planında “aile birimi iktisadi gelişmenin ürünlerinin paylaşılmasında ve arttırılacak olan istihdam ve sosyal hizmetlerden faydalanılmasında hedef birim olarak tanımlanmıştır”. Altıncı Kalkınma Planında ailelerin sosyal refaktan aldıkları payın dengeli olarak artırılması ve yedinci Kalkınma Planında “ailenin gelir sürekliliğinin, sağlık hizmetleri ihtiyacının ve sosyal güvenliğinin sağlanması suretiyle güçlendirilmesine, kriz durumlarında gereksinim ve sorunlarının giderilmesine yardımcı olacak bir sistemin geliştirilmesi” hedeflenmiştir.

Sekizinci Kalkınma Planında, aile işletmeciliğinin geliştirilmesi ve istihdam artırıcı projelere ve ailenin gelir sürekliliğinin, sağlık ve eğitim hizmetleri ihtiyacının

karşılanmasına odaklanılmıştır. “Ücretsiz aile işçileri için program geliştirme, kentlerde ev kadınlarına ve gençlere yönelik olarak katma değer yaratıcı projeler geliştirmek, yoksul ailelere yardım ve finansal destek sağlamak” amaçlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planında yoksul ve kırsal kesimdeki ailelere yönelik gelir artışı sağlamak, kırdaki yaygın olan ücretsiz aile işçilerin durumunu iyileştirmek planlanmıştır. 10. Kalkınma Planında yeniden “çocuklara ve ailelere tasarruf alışkanlığı kazandırılması, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması” yer almaktadır. 1996 ve 1997 Yılı Programında “yurtdışındaki işçilerin ve ailelerinin istihdama yöneltilmelerine ve ekonomik girişimlerinin desteklenmesi” öngörülmüştür. 2001 Yılı Programında “tarım sektöründe ücretsiz aile işçilerine, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri başta olmak üzere, kalkınmada öncelikli yörelerde aile işletmeciliğinin geliştirilmesi ve istihdam artırıcı proje uygulamalarını yaşama geçirmek” planlanmıştır. Aileye sağlık ve eğitim hizmetleri sunarak gelir sürekliliği sağlamak ve bu hususta gerekli düzenlemeleri yapmak amaçlanmıştır. 58. ve 62. Hükümet Programlarında “açlık sınırı altında olan ailelere maddi destek, genç nüfus yapısının korunması, aile kurumunun güçlendirilmesi ve aile refahının artırılması amacıyla gelir transferi” ve 64. Hükümet Programında “toplum yararına çalışma programlarında, ailesinde çalışan olmayanlara öncelik vermek” ifade edilmiştir.

3.1.1.2. Aile ve Çalışma Yaşamı

Onuncu Kalkınma Planında “aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik güvenceli esnek çalışma, kreş ve çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişilebilir kılınması ile ebeveyn izni gibi seçenek modeller uygulanması” hedeflenmiştir. Bu politikaların amacı işgücüne ve istihdama katılımın artırılmasıdır. Onuncu Kalkınma Planında “kadınların işgücüne ve istihdama katılımın artırılması amacıyla iş ve aile yaşamını uyumlaştırma politikaları yaşama geçirilmesi ve istihdam teşviklerini etkinleştirmeye” vurgu yapılmıştır. 2000 Yılı Programı aile yaşamı ve çalışma ilişkisini geliştirecek uygulamalar ve işgücünün serbest olarak dolaşımının desteklenmesi hedeflenmiştir. 2015 yılında ailenin ve dinamik nüfus yapısının korunması amacıyla bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelelerde değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı hazırlanmış ve TBMM bünyesinde KEFEK Komisyonunda değerlendirmeye alınmıştır.

3.1.1.3. Sosyal Yardım

Sosyal yardım programları, gereksinimi bulunan ve özellikle sosyal sigortadan yoksun olan kişiler ve aileleri için belirli zaman süresinde, aynı ve nakdi yardımlar olarak yapılır. 1996 yılı programında “ailelere sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar alanında yeterli hizmetin verilebilmesi, gereksinim halinde başvurabilecekleri kurumsal yapının oluşturulması” yer almaktadır. 58. Hükümet Programı yoksulluk sınırı altında bulunan ailelerin çocuklarına, eğitim ve sağlık yardımlarını sunmayı planlamıştır. Ayrıca düşük gelirlilerde çocukların sağlığı ve eğitimi için annelere yapılan aylık ödemeler, sosyal yardımlar alanında yer almıştır. 62. Hükümet Programında “ihtiyacı olan asker ailelerine, eşi vefat etmiş, sosyal güvencesi olmayan yoksul kadınlara, yoksulluk nedeniyle çocukları için devlet koruması talep eden ailelere maddi yardım” planlanmıştır. 64. Hükümet Programında Aile Sosyal Destek Programını (ASDEP) “sosyal yardım veya sosyal hizmete ihtiyacı olan bütün dezavantajlı yurttaşlara ulaştırmak ve sosyal yardımları ailenin bütünlüğünü koruyan bir modele kavuşturmak” amaçlanmıştır. İkinci Kalkınma Planında “aile ödeneklerinden yararlanan grupların kapsamının genişletilmesi, ailelere çocuklar için zam verilmesi ve yoksullara ve asker ailelerine sosyal yardım” öngörülmüştür. Beşinci ve Altıncı Kalkınma Planlarında “aile birimi esas alınarak kişi ve ailelerin maddî, manevî ve sosyal güçlüklerinin giderilmesi ve gereksinimlerinin karşılanması, ailenin artan sosyal hizmet ve yardım gereksinimlerinin karşılanması, aile yardımının prim karşılığı alınmadan verilmesi” doğrultusunda politikaların uygulanması öngörülmüştür. Yedinci ve Sekizinci Kalkınma Planlarında “aile yardımları uygulamaları yasal çerçevede bir sigorta programı olarak düzenlemek, aile yapısında meydana gelen değişimler gibi sebeplerden dolayı sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyacı önemsemek, yoksul ailelere yardım yapmak ve aile yardımından faydalanan ailelerin tespitine yönelik veri tabanı oluşturulmasına ilişkin mevzuat düzenlemek” amaçlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planında “yoksul kesimlerin yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla eğitim ve sağlığa yönelik yardımlar yapmak, bu yardımları diğer kamu hizmetleriyle koordineli, aile odaklı olarak etkin bir şekilde yürütmek” planlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planında aileye yönelik ASDEP modeline bütüncül nitelik kazandırmak, nitelikli personel yetiştirmek ve sosyal yardım ve hizmetlerin aile temelli sunulması öngörülmüştür.

3.1.1.4. Aile Yardımları

Uluslararası mevzuatta, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (UÇÖ) 102 numaralı Sosyal Güvenlik (SG) Sözleşmesinin 39. ve 45. maddeleri, aile yardımlarına değinmiştir. Aile yardımlarının önemli amaçlarından biri, çocukların geçimini sağlamaktır. 42. madde yapılacak yardımların periyodik olmasını önerirken “çocuklara yiyecek, giyecek, mesken, tatil geçirme yerleri veya ev idaresinde yardım sağlanmasını” içermektedir. “Bu yardımlar mevzuata göre muayyen bir süre içinde üç aylık prim ödeme veya çalışma, yabancılar için de bir senelik ikamet şartlarından birini yerine getiren korunan kişiler için yapılır”. 45. madde gereğince periyodik yardımlar, yardımı gerektiren halin devamı süresince sağlanır.

Türkiye’de aile yardımı AÇSHB, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM), Aile Yardımları Daire Başkanlığı tarafından memurlara yapılmaktadır ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu uyarınca yapılan bir ödemedir. Aile yardımları evli bulunan ve çocuklu devlet memurlarına verilmektedir.

Eş Yardımı: “Eş yardımdan yararlanmak için memurun eşi çalışmamalı ve sosyal güvenlik kurumlarından aylık almamalıdır. Eşi emeklilik veya malullük aylığı gibi ödemeler alıyorsa memura aile yardımı verilmez”. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 202 Maddesine göre evli devlet memurlarına aile yardımı ödeneği verilir.

Çocuk Yardımı: “Çocuk yardımı için çocuklar bir yerde çalışmamalı ve sosyal güvenlik aylığı almamalıdır. Devlet memurunun, geçimini sağladığı üvey çocukları için de bu ödenek verilir.”

Aile Yardımı Ödeneğinin Ödeme Usulü, madde 203’te açıklanmıştır. “Aile yardımı ödeneği devlet memurlarına her ay aylıklarıyla birlikte ödenir. Karı ve kocanın her ikisi memur olduğunda bu ödenek yalnızca kocaya verilir. Aile yardımı ödenekleri hiç bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz.” Aile yardımı ödeneğine hak kazanma 204. maddede açıklanmıştır. “Memur, eş için ödenen aile yardımı ödeneğine evlendiği; çocuk için ödenen yardıma da çocuğunun doğduğu tarihi takip eden aybaşından itibaren hak kazanır.” Aile yardımı ödeneği hakkını kaybetme ise 205. maddede sunulmuştur. “Memur eşi için ödenen aile yardımı ödeneği hakkını eşinden boşanma veya eşinin ölümü durumunda kaybeder.” Çocuk için ödenen yardım ödeneği hakkını ise “çocuğun ölümü, evliliği, 25 yaşını dolduran, kendi hesabına ticaret yapan veya gerçek veya tüzel kişiler yanında her ne şekilde olursa olsun menfaat karşılığı çalışan, burs alan veya devletçe okutulan çocuklar durumunda” 206. madde gereği kaybedilir.

Dolayısıyla devlet memurlarına verilen çocuk yardımında çocuk sayısı, öz, üvey veya evlat edinilmiş durumuna bakılmaksızın yapılır. Aile yardımı bilgilendirme formunda çocuğun doğduğu tarih, evlat edinme tarihi veya üvey çocuğun sorumluluğunu üstlendiğini tarihinden sonra çocuklar için aile yardımı yapılır.

3.1.1.5. Tutukluların Ailelerine Destek

Yıllık programlarda ve Hükümet programlarında tutuklu ve sosyal güvenlikten yoksun olan ailelere gelir, eğitim, rehberlik gibi kurumsal destek sağlanması hedeflenmiştir. 1996 ve 1997 yılı programlarında “tutukluluk, sosyal güvenlikten yoksunluk gibi sebeplerle zor durumda kalan ailelere aynı ve nakdi yardım, eğitim, rehberlik alanlarında yardım edilmesinden” söz edilmiştir. 62. Hükümet Programında “hükümlü ve tutukluların ailelerinin cenazelerine katılabilmeleri, önemli hastalıkları halinde ziyaret edebilmeleri, cenaze amacıyla izne ayrılanların evde kalabilmeleri” yer almaktadır.

3.1.2. Eğitim Politikası

Aileye yönelik eğitim programları, ailenin oluşma ve çözülme aşamalarını, çocuklarla iletişim ve çocuk eğitimini kapsamaktadır. Ayrıca eğitim için verilen maddi yardımlar da bu politikalar içinde yer almaktadır. Anne ve Çocuk Eğitim Programı (AÇEP) ve Baba Destek Eğitim Programı (BADEP) son yıllarda devlet tarafından uygulanmaktadır.

3.1.2.1. Eğitim Yardımı

SYGM tarafından verilen eğitim yardımı, dar gelirli ailelerin çocuklarının eğitime devam etme ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için uygulanmaktadır. Eğitim yardımları, eğitim materyali yardımı, şartlı eğitim yardımı, öğle yemeği yardımı, ücretsiz kitap yardımı, öğrenci barınma, taşıma, iade yardımı, engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz taşınması ve yükseköğrenim burslarını içermektedir.

1996 ve 2000 yılları arası programlarda “dar gelirli aile çocuklarının eğitime yönelik etkili bir kredi ve burs verilmesi, ailelere eğitim alanında yeterli hizmetin verilebilmesi, yurtdışındaki işçilerin ve ailelerinin eğitim düzeylerinin yükseltilmesi, aile yaşamının desteklenmesi ve ailelerin karşılaşılabilecekleri sorunları daha kolay çözebilmelerine yönelik eğitim etkinliklerinin yürütülmesi” hedeflenmiştir. Çocukların “temel eğitimi, özür

gruplarındaki çocuklara özel eğitim, temel eğitimden ayrılmak zorunda kalmış çocukların tekrar eğitim yaşamına kazandırılmaları” bu programlarda yer almaktadır. Ayrıca eğitim yardımının dağıtımını kurumsallaştırmak önemsenmiştir.

Hükümet Programlarına bakıldığında “düşük gelirli ailelerin çocuklarına okula devam şartıyla eğitim yardımı, eğitim materyali yardımı, burslar, ücretsiz kitap dağıtımı gibi uygulamalar” amaçlanmıştır. 64. Hükümet Programında erken evliliklerin önlenmesi için aileye yönelik eğitim hizmetlerinin yaygınlığı ve etkinliğinin artırılmasına vurgu yapılmıştır. Altıncı ve Yedinci Kalkınma Planlarında “kırsal alanda yaşayan ailelerin eğitim ve kültür düzeylerini yükseltmek, zorunlu eğitimin yaygınlaştırılması” öngörülmüştür. Eğitim harcamalarının “aile bütçesi üzerindeki yükünün hafifletilmesi, eğitim sisteminin etkinliğinin artırılması, eğitime ayrılan kaynakların daha verimli kullanılması, öğrenciler ve aileleri üzerindeki mali, sosyal ve psikolojik yüklerin hafifletilmesi, kız çocuklarının, engellilerin ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim gereksinimlerinin karşılanması desteklenerek bu kesimlerin eğitime erişimleri kolaylaştırmak” bu kalkınma planlarında vurgulanmıştır.

3.1.2.2. Aile Eğitimi Programı (AEP)

AEP'nin amacı yaşam kalitesi yüksek ve sağlıklı ailelerin oluşmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için ailelere eğitim, hukuk, iktisat, medya ve sağlık alanlarındaki hizmetler hakkında bilgi verilir, aile içi süreçlerin işlevselleştirilmesine çalışılır, ailelerin kendi kaynaklarını etkili biçimde kullanmak ve olası riskler karşısında önlem almak ve güçlenmek öğretilir. Genelde aile eğitim programında ailelere çocukların gelişimi, okul öncesi çocuklarla iletişim, çocuk hakları, çocukla olumlu iletişim kurmak ve çocukların sağlık ve beslenme ile ilgili eğitim verilir.

2012 ve 2015 Yıllık Programlarında AEP'in ortaya çıkış nedeni eğitimi ailenin işlevleri ile bağdaştırmak olmuştur. Aile beşeri sermaye yetiştiren, toplumu bir arada tutan, güçlü birey ve güçlü toplum oluşturabileceği için devletin ilgi alanına girmiştir. Diğer taraftan “sanayileşme ve kentleşme sonucunda aile yapısında meydana gelen sorunlar örneğin parçalanma, göç ve boşanma ve krizleri önlemek ve aileyi korumak ve güçlendirmek adına AEP önem kazanmıştır. Ayrıca AEP ve destek hizmetleri yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma Planları döneminde AEP'in “başlatılması, görsel, işitsel ve sosyal medyanın ve internetin aile üzerindeki olumsuz

etkilerini azaltmaya yönelik tedbirlerin alınması ve aile içi iletişim ve etkileşim konularında eğitim programlarının yaygınlaştırılması” hedeflenmiştir.

AEP ilk olarak 2009 yılında Aile Eğitim İhtiyaç Analizi Projesi ile gündeme gelip ASAGM tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca 2009 yılında Aile Eğitim Müfredat Geliştirme Projesi yaşama geçmiştir. Bu projeler kapsamında ailelerin eğitim ihtiyacı çözümlenmiş ve AEP beş alanda (aile içi iletişim, sağlık, iktisat, hukuk ve medya) geliştirilmiştir. Bu program 2011 yılından sonra ASPB tarafından ülke genelinde yerel yönetimler, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla yaygınlaştırmaya çalışılmıştır. Bu program için personel geliştirme çabası 2012 yılından günümüze kadar yaşama geçirilen “Aile Eğitim Programı Uygulama ve Yaygınlaştırma Projesi” ile devam etmiştir. AEP’in uygulanmasında “sivil toplum kuruluşları, kültür merkezleri, kamu kurum ve kuruluşları, okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim veren kurumlar, yaygın eğitim kurumları, yükseköğretim kurumları, dinî kurumlar, sağlık kuruluşları, alışveriş merkezleri, özel işletmeler, özel kurslar, psikolojik danışma ve terapi merkezleri, yerel yönetimlere ait merkezler ve meslek odaları, birlik, sendika, kooperatif gibi kuruluşlar” ile işbirliği yapılmaktadır.¹

3.1.2.3. Anne ve Çocuk Eğitim Programı (AÇEP)

AÇEP yoksul ailelerin çocuklarının karşılaştığı beslenme, sağlık, eğitim ve gelişme sorunlarla ilgilenmektedir. “Çocukların korunması, sağlıklı gelişmelerinin sağlanması, yaşam kalitesi ve refahın artırılması” bu programın amaçlarındandır. Bu program kapsamında “çocukların fiziksel, ruhsal, psiko-sosyal ve bilişsel gelişimleri” önemsenmektedir. Bu programın diğer hedefleri “çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişmelerinin desteklenmesi, 0-6 yaş arasında çocukları olan ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusundaki bilgilendirilmesi, risk altında olan aileleri desteklemek ve güçlendirilerek çocuk bakımı uygulamalarının geliştirilmesi ve çocuk bakım hizmetlerine yönelik sektörler arası bir yaklaşım oluşturmak” olmuştur.²

AÇEP 1982-1991 yılları arasında uygulanan Erken Destek Araştırma Projesi ile yaşam geçmiş ve 1993 yılında kurulan Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) bünyesinde yaygın olarak uygulanmaya konmuştur. Bu program anneleri eğitmeyi, erken çocukluk eğitim

1. <https://www.aep.gov.tr/> (22.01.2018)

2. https://www.unicef.org/turkey/pr/_fc3.html (22.01.2018)

sorunları çözmeyi ve altı yaşındaki çocukların ana sınıfa gitmesini hedeflemektedir. AÇEP üç bölümden oluşmaktadır:

- Anne Destek Programı
- Zihinsel Eğitim Programı
- Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması.¹

3.1.2.4. Baba Destek Eğitim Programı (BADEP)

BADEP babalara yönelik bilimsel bir eğitim programıdır. Bu program “babaların çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda daha bilgili olmasını ve çocukların gelişiminde daha etki rol oynaması ve demokratik bir tutum sergilemesi için geliştirilmiştir” ve 2-10 yaş arası çocukları olan babaları kapsamaktadır. Bu program kapsamında:

“Babanın rolü, önemi ve çocuğa etkisi; aile tutumları, çocuğun davranışlarını kabul etme ve etkin dinleme, ben dili, olumlu disiplin yöntemleri, çatışma çözme yöntemleri, çocuğun gelişim özellikleri, bedensel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimi, çocuğa kitap okuma ve çocukla geçirilen zamanın önemi, çocukla oyun gibi konular işlenmektedir.”²

3.1.3. Barınma Politikası

Türkiye’de aileleri ev sahibi yapmak ve her aile için uygun yaşam alanı sağlamak devletin görevleri arasında yer almıştır. Bu politika kapsamında genelde ailelere maddi yardım yapılması planlanmıştır.

3.1.3.1. Konut Yardımı

Türkiye’de Konut Yardımı her hükümette gündemde olan bir konudur. Konut Yardımı ev alacak yurttaşlara devlet desteği olarak tanımlanır. 1997 yılı programında günümüze kadar Yıllık Programlar ve Kalkınma Planlarında konut yardımı önemsenmiştir. 1997 ve 2001 yılları arasında devlet programlarında “ihtiyacı olan ailelerin iskân ihtiyacının karşılanması, doğu ve güneydoğu bölgesinde yaşamakta olan göçer ailelerin yerleşim

1. <https://www.acev.org> (22.01.2018)

2. <https://www.babadestek.org> (22.01.2018)

yer gereksinimlerinin karşılanması ve iskânlarının sağlanması ve ailelere bina ve inşaat kredisinin verilmesi” hedeflenmiştir. 2014 yılında 62. Hükümet Programında “TOKİ projesiyle dar gelirli ailelere konut yapmayı ve böylece aile bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesi” amaçlamıştır.

İkinci ve Üçüncü Kalkınma Planlarında “imkânları sınırlı olan ailelere kredi politikası kapsamında konut yatırımları ve düşük gelirli ailelere uygun kiralık konut projesi” ve dördüncü Kalkınma Programında ailelerin konut gereksinimi karşılamak ele alınmıştır. Sekizinci Kalkınma Programında göçmen ailelerin iskânı hedeflenmiştir. SYGM tarafından da Barınma Yardımları başlığı altında “yoksul vatandaşların bakımsız ve sağlıksız evlerini onarma yardımı” aynı veya nakdi olarak yapılmıştır.

3.1.4. Sağlık Politikası

Sağlık alanında son yıllarda aileye yönelik sağlık hizmetleri Aile Hekimliği uygulamasıyla gündeme gelmiştir.

3.1.4.1. Aile Sağlığı

Sağlık, sosyal politikanın önemli bileşenlerinden birisidir. 1996 ve 1997 yılı programlarında SB, Ana çocuk Sağlığı Hizmetlerinin etkinleşmesi ve yaygınlaştırılması, aile planlaması ve ana çocuk sağlığı programları ele alınmıştır. Ailelere sağlık alanında yeterli hizmetin verilebilmesi ve gereksinim durumunda ailenin sağlığı ile ilgilenen kurumsal yapının oluşturulması bu programlarda yer almaktadır. Sağlık hizmetlerinin yaygın ve etkili sunumu amacıyla 1996 yılında Aile Hekimliği uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama 58. 60. ve 62. Hükümet Programlarında ele alınmıştır.

Sağlık politikası “yoksul ailelerin çocuklarının daha sağlıklı yetişmesi için şartlı sağlık yardımları, çocukların sağlık muayenelerinin yaptırılması şartıyla yoksul annelere düzenli ödemelerin yapılması” Hükümet Programlarında ifade edilmiştir. 64. Hükümet Programında Aile Sağlığı Merkezlerinin (ASM) yeniden yapılandırılması, koruyucu sağlık hizmetlerinin sunulması, aile hekimliği, tedavi hizmetleri, evde sağlık ve 112 acil sağlık hizmetlerini geliştirilmesi hedeflenmiştir. Sekizinci, dokuzuncu ve Onuncu Kalkınma Planında “hızlı kentleşmeyle birlikte artan kentli nüfusun birinci basamak sağlık hizmeti talebini karşılamak için bir model geliştirmek ve aile hekimliği uygulamasına” vurgu yapılmıştır.

3.1.4.2. Aile Hekimliği Uygulaması

Aile Hekimliği 5258 Sayılı Kanunla 2004 yılında resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu program çerçevesinde “ailenin sağlık sorunlarını gidermek ve bireylere ve ailelere yönelik koruyucu, teşhis, tedavi ve rehabilite edici sağlık hizmetleri sunmak” ve coğrafi açıdan Türkiye’nin genelinde birinci basamakta dengeli bir biçimde her kişiye sağlık hizmetlerini ulaştırmak amaçlanmıştır. Ayrıca sağlık konusunda toplumu eğitime ve bilgilendirme ve ikinci basamakta bireyin tedavisi ve gerekli durumlarda başka doktora sevk edilmelerini hedeflemiştir. SB tarafından yürürlüğe giren bu uygulama “bütüncül bir sağlık hizmeti yaklaşımıyla hareket etmeye ve bireyin fiziksel, psikolojik ve sosyal özelliklerini göz önünde bulundurarak hizmet sunmaya” çalışmaktadır. Ayrıca bireylerin sağlık bilgilerini sistematik bir şekilde toplama ve toplumun sağlık gereksinimlerini tanımlama bu uygulama ile yapılmıştır.¹

3.1.5. Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik, sosyal politikanın önemli bileşenlerinden birisidir ve sosyal adalet anlayışına dayalı olarak insanların gelirlerine bakmaksızın onları sosyal riskler karşısında güvence altına almak anlamına gelir. Çeşitli hastalıklar, malullük, yaşlılık, ölüm, işsizlik, analık, iş kazaları ve diğer kazalar sosyal riskler olarak tanımlanır. İnsanları gelir ve sağlığını güvence altına almak, onların yaşam standartlarını belirli bir düzeyde tutmakla alakalıdır. Bir yaşam garantisi niteliğinde olan sosyal güvenlik, insanları beklemedikleri kazalar karşısında destekler ve yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışır.

Türkiye’de 1960’lı yıllarda, sosyal güvenlik alanı sistematik bir şekilde planlanmıştır. Ancak belirlenen hedefler, bir sistematığe oturtulamamış ve farklı mevzuatla çalışan birçok kurum ortaya çıkmıştır (Gündüz, 2006, s. 1). Böylece devletin çeşitli sosyal güvenlik tedbirler alması ve yoksul aileleri korumak için aile politikalarının geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir (Kurtulmuş, 1997, s. 26). Günümüzde sosyal güvenlik bir insan hakkı ve kamu görevi olarak kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 60. maddesinde “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilat kurar.” ibaresi ve İnsan Hakları Bildirgesininin 22. maddesinde “Herkesin, toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır...” yer almaktadır. Türkiye’de 1961 Anayasası ile sosyal güvenlik

---

1. <http://ailehekimligi.gov.tr> (22.01.2018)

hakkı, öznel bir hak olarak devletin mali kaynaklarına uygun bir biçimde sistemleştirilmiştir.

1944 yılında UÇÖ sosyal güvenliği uygulamaya aktarma amacıyla bazı tavsiye kararlarının alınmasına neden olmuş ve 1948 yılında sosyal güvenlik kavramı, BM Genel Kurulunda kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesinde yer alarak bildirgeyi imzalayan her ülke için zorunlu hale gelmiştir (Ayhan, 2012, s. 42-43). Türkiye bugüne kadar UÇÖ'nün 59 numaralı sözleşmesini onaylamıştır. Onaylanan sözleşmelerden 55'i yürürlüktedir ve 4 sözleşmeye karşı çıkmıştır. 102 No'lu Sosyal Güvenlik Sözleşmesi 1952 yılında UÇÖ'da kabul edilmiştir. Türkiye'de ise 1974 yılında bu sözleşme kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin amacı sosyal güvenlik için asgari standartlar belirleme, çalışanlar için sağlık yardımları, hastalık ödenekleri, işsizlik yardımları, ihtiyarlık yardımları, iş kazalarıyla meslek hastalıkları, aile yardımları, analık yardımları, maluliyet ve ölüm yardımları sağlamaktır.

Türkiye'de İkinci ve Üçüncü Kalkınma Planlarında ailelere sosyal güvenlik ve sosyal sigorta uygulanması hedeflenmiştir. Altıncı Kalkınma Planında yurt dışında çalışan, yurda dönen işçiler ve ailelerine sosyal güvenlikle ilgili haklarının sağlanması öngörülmüştür. Yedinci Kalkınma Planında sosyal güvenlik reformu yapılmıştır. "Sosyal sigorta kapsamındaki bireylerin sayısının artmasıyla artan aile harcamalarını karşılamak üzere prime dayalı olarak aile yardımları yapılmasına ilişkin yasal düzenlemeler" gerçekleşmiştir ve aile yardımları uygulamaları bir sigorta programı olarak düzenlenmiştir. Aile bireylerinin sosyal güvenlik haklarının verilmesi ve 1996 yılında Sosyal Güvenlik Temel Yasası ile İşsizlik Sigortası ve Aile Yardımlarına ilişkin yasal düzenlemeler yapmak bu planda yer almıştır. Sekizinci Kalkınma Planında "aile güçlü bir sosyal güvenlik işlevine sahip olan birim" olarak tanımlanmıştır ve bu işleve göre aileye yönelik destek amaçlanmıştır. 58. Hükümet Programında ailenin bir sosyal güvenlik kurumu niteliği taşıdığı için korunması, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesi öngörülmüştür.

3.1.6. Sosyal Hizmetler

Türkiye'de ailelere yönelik sosyal hizmetler yasaları, kalkınma planları, yıllık programlar vb. de ele alınan önemli konulardandır. 1954 yılında Sosyal Hizmet Enstitüsünün kurulması hedeflenmiştir ancak kurumun kurulmasına ilişkin kanun taslağı 1959 yılında onaylanmış ve enstitü Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti (daha sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) bünyesinde kurulmuştur. Bu enstitü 1963 yılında Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu enstitünün kapsamında sosyal

yardım, sosyal hizmetler ve sosyal hekimlik uygulaması birlikte sunulmuştur (Günel, 2009, p. 101).

1983 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun amacı “korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile etkinlik ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemek” olmuştur. Kanunda geçen sosyal hizmetler kavramı kişi ve ailelerin gereksinimlerinin karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetleri kapsamıştır.

3.1.6.1. Aile Danışmanlığı Programı (ADP)

ADP'nin amacı ailelerin ekonomik ve sosyal yaşam kalitelerini artırmaktır. ADP'den İkinci Kalkınma Planında söz edilmiştir ancak Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ailelere yönelik danışmanlık hizmetlerini yaygınlaştırmak planlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planında aile refahının artırılması ve boşanmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları geliştirilmiştir. Ailenin refahını korumak, aile yardımlarını geliştirmek ve ailelere sosyal, ekonomik ve hukuksal sorunlarında rehberlik yapmak ve bilgilendirmek amacıyla Aile Danışma Merkezleri (ADM) kurulmuştur. Ailelerin korunması ve güçlendirilmesini hedefleyen bu uygulama ailenin tümü ve özel gruplar ve çeşitli sorunlarla ilgili danışmanlık hizmeti sunmuştur. Aile danışma hizmeti ilk olarak İkinci Kalkınma Planında ortaya çıkmıştır ve 2009 yılında yürürlüğe girmiştir.

3.1.6.2. Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP)

ASDEP ailelerin sorunlarını tespit ederek uygun çözüm üretme çabasında bulunan bir uygulamadır. Aileleri “kamu ve sosyal hizmetler hakkında bilgilendirmek, ilgili kurum ve kuruluşlar ve aileler arasında koordinasyon sağlamak ve sunulan hizmetleri takip etmek” bu uygulamada gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamanın kapsamlı bir şekilde yaşama geçirilmesi için risk haritasına göre her bölge için bir görevli belirlenir ve Sosyal Hizmet Merkezinin (SHM) görevlisi kendi bölgesinde aile ile ilgili sorunların tespiti ve çözümü ile ilgili çaba gösterir. 62. Hükümet Programında sosyal destek ve hizmet alanında ASDEP modeli çerçevesinde “sağlık, istihdam ve eğitim hizmetlerini aile odaklı bir sisteme dönüştürmek” hedeflenmiştir.

3.1.6.3. Boşanma Süreci Danışmanlığı Hizmeti (BSDH)

Türkiye’de boşanma oranının son 10 yılda yüzde 38 artması nedeniyle, AÇSHB çiftlere danışmanlık yapmak için BSDH projesini yaşama geçirmiştir. Bu düzenlemeye göre “boşanmak üzere olan çiftler hâkimler tarafından aile danışma merkezine” yönlendirilir. Bu hizmetler, Türkiye genelinde 81 ilde bulunmaktadır ve Alo 183, Sosyal Destek Hattı aracılığıyla ulaşılabılır. BSDH çerçevesinde çiftlere en az dört saat terapi uygulanmaktadır.¹ Danışma Merkezi üç aşamada; boşanma öncesi, dava sırası, boşanma sonrası hizmet sunduktan sonra aile son kararını kendisi verir.

3.1.6.4. Toplum Merkezleri (TM)

Geçen yıllarda TM, SHÇEK bünyesinde etkinlik gösteren bir merkez olmuştur. Bu merkezlerin amacı “ailelere yönelik koruyucu, önleyici, eğitici ve geliştirici hizmetler sunmak ve özellikle yoğun göç alan ve gecekondulu sorunu yaşanan bölgelere hizmet vermek” olmuştur. 1997 yılı programda gecekondulu ve göç alan bölgeler öncelikli olmak üzere aileye yönelik olarak TM hizmetleri yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. 1998 yılında Türkiye genelinde 10 Toplum Merkezi bulunurken 1999 yılında bu merkezlerin sayısı 19’a ulaşmıştır. 2000 ve 2001 yıllarında ailelere yönelik olarak koruyucu, önleyici, eğitici ve geliştirici işlevleri olan TM’nin nitelikli uzmanlarla desteklenerek yaygınlaştırılması ihtiyacı duyulmuştur ve bu merkezleri geliştirilerek yaygınlaştırılması önemsenmiştir. Bu merkezler 2011 yılında Sosyal Hizmet Merkezleri Yönergesi ile kapatılmıştır.

3.1.6.5. İnternete Erişim

Günümüzde internete erişim önemli gereksinim haline gelmiştir. 64. Hükümet Programında yoksul ailelere belirli ölçütlerle internet erişimi imkânın sağlanması hedeflenmiştir.

---

1. <https://alo183.ailevecalisma.gov.tr/bilgi-bankasi/aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi> (23.06.2019)

3.1.6.6. Tek Ebeveynli Aile

Tek ebeveynli aile, ailede yalnızca baba veya annenin bulunması anlamına gelir. Bu çeşit aile boşanmaların artışıyla gün yüzüne çıkmış ve kendine özgü bir aile çeşidi olarak sayılmıştır. Onuncu Kalkınma Planında boşanma sonucunda oluşan tek ebeveynli ailelerin sorunlarının çözümüne yönelik, izleme ve rehberlik hizmetlerinin yaşama geçirilmesinden söz edilmiştir. 2015 yılı programda “boşanmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları geliştirilecektir. Tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik izleme ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır” ibaresi yer almıştır. Ayrıca aile eğitim programı kapsamında çiftlere yönelik Evlilik Öncesi Eğitim Programı sunmak ve Aile Mahkemeleri ve Barolarla yakın işbirliği yapılarak boşanmaların azaltılması amacıyla boşanma süreci yaşayan çiftlere yönelik Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı Hizmetlerinin yaygınlaşması hedeflenmiştir. AEP kapsamında ise tek ebeveynli ailelerin sorunlarının giderilmesi ve yeni bir eğitim modelinin geliştirilmesinden söz edilmiştir. 2016 yılı programda tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümünde yönelik izleme ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.

3.1.7. Aile Planlaması Politikası (AP)

Aile Planlaması politikası başlığı altında Türkiye’de kalkınma planları, hükümet programları, Anayasa, medeni kanun ve diğer kaynaklarda Nüfus Planlaması ve Aile, Üreme Sağlığı, Doğum İzni, Doğum Yardımı yer almaktadır. Kalkınma Planlarında 60’lı yıllarda nüfusu azaltmaya yönelik programlar üretilirken 2010’lı yıllarda nüfus artışına yönelik programlar ön plana çıkmıştır.

3.1.7.1. Nüfus Planlaması ve Aile

Türkiye’deki nüfus politikası iki dönemde gerçekleşmiştir: Cumhuriyetin ilk yıllarından 1965’e kadar olan birinci dönemde Pronatalist politika ve nüfusu artırıcı politikası, 1965’ten sonra ikinci dönemde Antinatalist politika. Antinatalist politika nüfus artışının azaltılması ve sınırlandırılması anlamına gelmektedir (Doğan, 2011, s. 297). 1927 yılında Türkiye nüfusu 13 milyon 648 bin kişiye iken 1960 yılında 27 milyon 830 bin kişiye yükselmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923 yılında kuruluşuyla birlikte nüfus politikaları da dikkat alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sürecinde Türkiye’de ciddi

insan kayıpları yaşanmıştır. Ekonomiyi canlandırmak, insan gücü kaynağındaki eksikliği gidermek, ülkenin savunma ihtiyacını karşılamak ve toplumu yeniden inşa etmek için Cumhuriyetin ilk yıllarında doğurganlığın arttırılmasına gereksinim duyulmuştur. 1950'lerin sonuna kadar pronatalist bir politika izlenirken Türkiye çok sayıda politika ile nüfus artışını teşvik etmiştir. Beş ve daha fazla sayıda çocuk doğuran kadınlara para ödülü, vergi indirimi ve sağlık nedenleri dışında gebeliği önleyici yöntemlerin reklamının, ithalatının ve satışının yasaklanması ve sağlık sorunları dışında gebeliğin isteyerek sonlandırılmasının yasak olduğu bu politikalar içinde yer almıştır (Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2013, s. 9).

1960'lı yıllarda nüfus artış hızının yüksek olması, yasa dışı kürtajlar, anne ve bebek ölümlerin artışı, ekonomik ve toplumsal sorunlar nedeniyle nüfus politikası antinatalist nitelikte yeniden gündeme gelmiştir. 1965 yılında ilk Nüfus Planlaması Kanunu kabul edilmiş ve aile planlaması SB tarafından başlatılmıştır. Bu kanun kapsamında "çağdaş gebeliği önleyici yöntemlerin ithaline, aile planlaması yöntemlerinin ücretsiz olması ve çiftlerin bu konuda bilgilendirilmesi" gerçekleştirilmiştir. AP politikası, Kalkınma Planlarının tümünde yer almıştır. Bu politika kapsamında sağlık hizmetlerinin genişletilmesi, ana çocuk sağlığı, bebek ölüm oranının azaltılması ve aile sağlığı bulunmaktadır.

Birinci Kalkınma Planında nüfus meselesi ibaresi dikkat çekmiştir. Nüfus meselesi aslında nüfusun hızla artışı ve devletin çeşitli meselelerle karşı karşıya gelmesidir. Nüfusun hızlı artışını azaltmak ve oluşan meselelerin önüne geçmek için devlet Nüfus Planlaması (NP) politikasını yaşama geçirmiştir. NP şu şekilde tanımlanmıştır: "Nüfus plânlaması, ailelerin istedikleri sayıda ve istedikleri zamanda çocuk sahibi olmalarını kolaylaştıran demokratik bir usuldür". İkinci Kalkınma Planında (1968-1972) AP'den söz edilmiştir.

Beşinci Kalkınma Planında (1985-1989) AP'nin diğer sağlık hizmetleri ile bütünleştirilmesi ve bu alanda eğitim ve uygulama için gerekli tedbirlerin alınması öngörülmüştür. Altıncı Kalkınma Planında (1990-1994) bu uygulamanın yaygınlaştırılması ve etkinliğinin artırılması planlanmıştır. Yedinci Kalkınma Planı (1996-2000) döneminde nüfus artış hızı etkili bir biçimde azalmıştır. Bu planda NP ve AP başlığı altında "aile planlaması hizmetlerinin, hizmet gereksinimi duyan gruplara sürekli ve etkin bir şekilde ulaştırılması, ilgili sektörler arası işbirliğinin sağlanması, personelin eğitimi ve yerinde istihdamı konusunda karşılaşılan darboğazların giderilmesi" önem kazanmıştır. Sekizinci Kalkınma Planı döneminde "anne ve çocuk sağlığı, doğum öncesi bakım, doğum ve doğum sonrası bakım ve çağdaş aile planlaması yöntemi kullanımında artışlar" görünmüştür (Doğan, 2011, s. 303). Bu planda üreme sağlığı ve aile planlaması

alanında yerleşim yeri ve bölgeler bazında farklılıkları aşmak için ve gelişmeleri izlemek amacıyla etkin bir kayıt sisteminin kurulması öngörülmüştür.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) döneminde nüfus artış hızı azalmıştır. 2000 yılında nüfus artış hızı yüzde 1,41 iken, 2005 yılında yüzde 1,26'ya düşmüştür. Türkiye'nin demografik yapısı, doğurganlık düzeyindeki ve yaş yapısındaki gelişmelerle gelişmiş ülkelerin yapısına benzemeye başlamıştır. Değişen nüfus yapısı, özellikle eğitim, istihdam, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarındaki politikaların gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca yaşlı nüfusta gözlenen artış ve aile yapısının değişime uğraması gibi nedenler, yaşlı kesime götürülecek hizmetlerin önemini artırmıştır. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) nüfus dinamikleri ve Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programından (ADNYKP) söz edilmiştir. Bu programda "nüfus politikalarıyla doğurganlık hızının artırılması ve yaşlanan nüfusa yönelik etkin ve uygun zamanlı politikaların geliştirilmesi" ihtiyacı bulunmuştur.

AP politikası kapsamında 1990'lardan bu yana nüfus artış hızı azalmaktadır. Bu politika sonucu Bebek Ölüm Hızı düşüş ve Doğuşta Beklenen Yaşam Süresinin uzama göstermektedir. 1935 yılında Yıllık Nüfus Artış Hızı yüzde 21,10'ken 2009 yılında 14,5'e düşmüştür. 2012 yılında bu rakam 12'ye inmiş ve 2018 yılında 10,8'e düşmesi tahmin edilmektedir. Yıllık programlarda "aile ve nüfus planlamasına ilişkin bilinçlendirme ve eğitim etkinlikleri, aile planlaması hizmetlerini geliştirmek ve genişletmek ve kalitesini artırmak" yer almıştır. 2015 yılı hükümet programında "Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesini desteklemek üzere dinamik nüfus yapısının korunması, aile kurumunun güçlendirilmesi ve böylece sosyal refah ve sosyal sermayenin artırılması amacıyla hazırlanan Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Öncelikli Dönüşüm Programının yaşama geçirilmesinden" söz edilmiştir.

3.1.7.2. Üreme Sağlığı

AP çerçevesinde çocuk doğurma ile ilgili politikalar bulunmaktadır. AÇSAP merkezleri üreme sağlığı ile de ilgilenmektedirler. 1997 ve 1998 yılı programlarında bu uygulamanın genişletilmesinden söz edilmiştir. 1999 ve 2000 yılı programlarda Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Ulusal Stratejileri ve Faaliyet Planı ile öngörülen aktivitelerin yaşama geçirilmesi ve izlenmesinin altı çizilmiştir. 2001 yılı programında "üreme sağlığı hizmetlerinin genişletilmesi, doğum ve düşük sonrası aile planlaması danışmanlığı, kontraseptif yöntemler konusunda klinik hizmet sunumunun, tüp bebek

yaygınlaştırılması” önem taşımıştır. İkinci Kalkınma Planında hastalık ve analık sigortasının uygulamaya girmesinden söz edilmiştir.

3.1.7.3. Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı (ADNYKP)

ADNYKP, Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018) yer almıştır. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve ASPB’ce yürürlüğe giren bu program “ailenin çeşitli sorunlarından yola çıkarak aile yapısını ilgilendiren risklerin etkisini en aza indirmek, toplumun sosyal ve ekonomik gelişmesini desteklemek, nüfusun dinamik yapısına korumak, aile kurumunu güçlendirmek, ailenin refahını artırmayı” amaçlanmıştır. “Aile refahının yükseltilmesi, iş ve aile yaşamı arasında uyumun sağlanması, kuşaklar arası dayanışmanın sağlanması ve doğurganlık hızının düşürülmemesini” bu program kapsamında yer almıştır. Program üç bileşenden oluşmaktadır: “Birinci bileşen aileye yönelik hizmetlerin geliştirilmesi, ikinci bileşen aile refahının ve nesiller arası dayanışmanın artırılması ve üçüncü bileşen dinamik nüfus yapısının korunmasıdır.” Her bileşen birkaç politikayı izlemiştir.

3.1.8. Hukuksal Koruma

Türk Medeni Kanunu (MK) ilk olarak 1926 yılında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından İsviçre hukuk sisteminden esinlenerek hazırlanmıştır. 1926 Yasası özellikle aile hukuku alanında bazı devrimci değişiklikler getirmiştir. Kız çocukların rıza yaşı İslam hukukunda dokuzken 15’e yükseltilmiştir. Benzer şekilde, erkek çocuklar için de 11’den 17’ye çıkartılmıştır. 1926 yasının en önemli maddelerinden birinde, İslam hukukunda uygulanan çökeşliliğin kaldırılması olmuştur. 93. madde evlenmek isteyen herhangi bir kişinin daha önce evliliğin sona ermiş olmasını şart koşması gerektiğini belirtilmiştir (Yıldırım, 2005, p. 357). 1926 Kanunda ataerkil aile yapısı devam ettirilmiş buna göre kocanın ailenin reisi olduğu ve soyadı aile soyadı olduğu belirlenmiştir. Erkek aile birliğini temsil edip eşten sorumlu olmuş ve kadının ev dışında çalışması hakkı kocanın iznine tabi tutulmuştur (Yıldırım, 2005, p. 359). 2002 yılında yeni Türk Medeni Kanunu 4721 sayılı kanun olarak yürürlüğe girerek 1926 tarihli 743 sayılı kanun ise yürürlükten kaldırılmıştır.

2004 yılında kabul edilen Türk Ceza Kanun amacı “kişinin hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını

korumak, suç işlenmesini önlemek” olmuştur. Kanunda, “bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri” düzenlenmiştir. Bu kanunda aile düzenine karşı suçlar bölümünde; “Birden çok evlilik ve hileli evlenme suç olarak görünmektedir. Evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek kimliğini saklamak suretiyle bir başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.”

Çocuk konusunda “bir çocuğun soy bağıını değiştiren veya gizleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar, aile ortamında veya aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse, iki aydan bir yıla kadar cezalandırılır. Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikâyet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Hamile olduğunu bildiği eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış bulunduğunu bildiği evli olmayan bir kadını çaresiz durumda terk eden kimseye, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.”

3.1.8.1. Aile Mahkemesi (AM)

2003 yılında kabul edilen 4787 sayılı Aile Mahkemesi Kanununun amacı, AM'lerin kuruluş, görev ve yargılama usullerini düzenlemektir. Bu kanun, “aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere kurulan aile mahkemelerine dair hükümleri” kapsamaktadır. AM'nin görevleri “koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler almak ve evlilik birliğinden doğan yükümlülükler konusunda eşleri uyararak gerektiğinde uzlaştırmak, ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri almak” olmuştur. AM kapsamında “küçükler hakkında bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri alabilir. Mağduriyet yaşayan çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmî ya da özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirmeye, çocuk mallarının yönetimi ve korunmasına ilişkin önlemleri almaya ve çocukların meslek sahibi olmak amacıyla birinin yanına yerleştirmeye karar verebilir.” 2002-2003 yıllar hükümet programında AM'lerin yasal düzenlemeleri ve yaygınlaştırılması ön görülmüştür. Dokuzuncu Kalkınma Planında aile mahkemesi uygulamasından söz edilmiştir.

3.1.8.2. Evlilik

Evlilik Türkiye’de popüler bir olaydır ve yaşamın önemli dönemlerinden biri sayılmaktadır. Kırsal alanlarda aileler tarafından düzenlenen evlilikler yaygın iken, kentlerde genellikle evlilik kararını çiftler verir (Ataça, Kağıtçıbaşı, & Diri, 2005, s. 97). Türkiye’de farklı gruplar arasında farklı evlilik biçimi bulunmaktadır. Sezen’e göre (2005) Türkiye’de 33 çeşit evlilik biçimi bulunmaktadır.

Yeni MK’da evlilik yaşı ile ilgili 124. Maddede evlilik yaşının kadın ve erkek için 18 olarak belirtilmiştir ve “Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez” ibaresi yer almıştır. Ancak, “hâkim olağanüstü ve önemli durumlarda on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir”. Madde 134’te resmi nikâha vurgu yapılmıştır.

Evlilik ile ilgili Yedinci Kalkınma Planında MK’da yer alan, “ikametgâh, aile reisliği, soyadı, evlilik birliğinin temsili, husumet ehliyeti, evlilik yaşı, mal rejimi, eşlerin meslek ve sanatı, miras, ev eşyaları, resmi nikâh ve nafaka gibi konularda gerekli düzenlemenin yapılması” ön görülmüştür. “Evlilik süresince edinilen maddi birikimde eşler arası mal birliği ilkesinin uygulamaya geçirilmesi, aile içi sorumlulukların eşit paylaşılması ve kadının toplumsal yaşama eşit biçimde katılımının sağlanmasından” söz edilmiştir. Soy ad ile ilgili Sekizinci Kalkınma Planında 4248 sayılı MK’nin 153. Maddesine değinilmiştir. Bu maddeye göre kadına evlilik öncesi soyadını kullanma hakkı tanınmıştır. Onuncu Kalkınma Planı kapsamında “aile refahının korunması, evlilik öncesi eğitim ve aile danışmanlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması” hedeflenmiştir.

Evliliğe hazırlık aşamasında Çeyiz Hesabı ve Devlet Katkısına İlişkin Yönetmelik 2015 yılında ASPB sorunluluğunda kararlaştırılmıştır. Bu yönetmeliğin amacı “evlenirken devlet desteği almak isteyen 27 yaşını doldurmamış gençlere maddi desteğin sağlanmasıdır. Üç yıl boyunca birikim yapan gençlere devlet tarafından yüzde 20 oranında ve kişi başına beş bin lira katkı sağlanması” planlanmıştır. ASPB tarafından diğer bir uygulama Evlilik Kredisi uygulamasıdır. Bu uygulama 18-24 yaş arası evlenmek isteyen gençleri kapsamaktadır. Bu uygulamanın amacı “evlenecek kişilere maddi yardım sunmak ve yaşam standartları daha iyi koşullara taşıma” olmuştur.

3.1.8.3. Boşanma

Türkiye’de son yıllarda boşanmaların artışı devletin ilgisini bu konuya çekmiştir ve AÇSHB bu konuda araştırmaya yapmaya başlamıştır. 2014 yılında Türkiye Boşanma

Nedenleri Araştırması sonuçlarına göre devletin bu soruna ilişkin sosyal politikalar geliştirmesi gerekli hale gelmiştir.

Onuncu Kalkınma Planında boşanmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmalarının geliştirilmesinden ve 2016 yıl programında Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı hizmetlerinin sunulmasından söz edilmiştir. Bu uygulama AEP kapsamında ve AM'ler işbirliğiyle gerçekleştirilmektedir. Ücretsiz olarak sunulan bu hizmet "boşanma öncesi, boşanma esnası ve boşanma sonrası evreleri" kapsamaktadır. Bu uygulamanın amacı "aile içi sorunları çözmek ve boşanma sürecinde olan çiftlerin bu süreci sağlıklı yönetebilmelerine yardımcı olmak" olmuştur. 2015 ve 2016 yıl programlarında aile ve kadın bölümünde "boşanmaların azaltılması amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları geliştirilecektir. Tek ebeveynli ailelerin karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik izleme ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır" ifade edilmiştir.

3.1.9. Çocuk Politikası

Çocukların bir aile ortamında yaşamasını önemseyen Anayasada "her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir" ibareleri yer almıştır. 2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu amacı "korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek" olmuştur. Bu kanun kapsamında "çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümler" yer almıştır. Bu kanun gereğince "Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal olarak bir çocuğun tehlike altında olması, ihmal veya istismara uğraması ya da suç mağduru olması durumlarında bu çocukların korunma altına alınması" gerçekleştirilmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi Türkiye'de 1994 tarihinde yürürlüğe koyulmuştur. Bu sözleşmenin amacı insanların temel hakları ve haysiyet ve değerlerini korumaktır. Çocukların hakkını savunan bu sözleşme çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğuna değinerek "aileleri çocuk bakımı konusunda desteklemeyi ve çocuğun kişiliğinin uyumlu bir şekilde gelişebilmesi için aile içinde mutluluk, sevgi ve anlayışı pekiştirmek ve aile ortamını sağlıklı kılmayı" hedeflemiştir. Bu sözleşme aslında 1924 tarihi Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi, 1959 tarihi BM Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi ve 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildiresine dayanmaktadır.

Bu sözleşme uyarınca Birinci Maddeye göre 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır. İkinci maddede “çocuğun ebeveyni, yasal vasisi veya ailesinin öteki üyelerinin durumuna bakılmaksızın korunma hakkına sahip olması” yer almaktadır. Beşinci madde “çocuğun yeteneklerinin ailesi tarafından uyumlu bir biçimde geliştirilmesi ve bu konuda ailenin sorumluluklarına” değinmiştir. 16. Madde çocuğun “özel yaşantısı, aile, konut ve iletişimine keyfi veya haksız yere müdahale edilmesini kabul göremez ve çocuğun her türlü müdahale ve saldırı karşısında yasa tarafından korunmasına” vurgu yapmıştır. 20. madde “bir çocuğun geçici veya sürekli aile ortamından yoksun kaldığında yüksek yararı göz önünde bulunarak devlet tarafından bakılması ve korunması” gerektiğine değinip “çocuğu bakıcı aile yanına vermek, evlat edinme veya bir kuruluşa yerleştirmeyi” olanaklı görmüştür. Sözleşme uluslararası evlat edinmeyi de içermektedir. 22. Madde “mülteci ve refakatsiz çocukların ailelerine kavuşması” önemsemektedir. 37. Madde “özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde davranılması ve çocuğun yüksek yararına göre kendi ailesiyle iletişimde olması” hakkına vurgu yapılmıştır.

3.1.9.1. Evlat Edinme

Evlat Edinme 4271 Sayılı MK Hısımlık Bölümünde ele alınmış ve 305 ila 320. Maddeler evlat edinme için düzenlenmiştir. Evlat edinmede AÇSHB, ÇHGM yetki sahibidir. MK'ya göre evlat edinme bir soy bağı ilişkisi olarak tanımlanmıştır. Çocukların evlat edinilmesi iki yolla olanaklı olmaktadır: “devlet ve kurum koruması altında bulunan bir çocuk; küçüğün anne ve babasının rızasıyla evlat edinme.” Kanunun 305. Maddesinde “Bir küçüğün evlât edinilmesi, evlât edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır.” İfade edilmiştir. Evlat edinme uygulaması 2000 yılı programı ve Beşinci Kalkınma Planında ele alınmıştır. 2015 yılı programda ve Onuncu Kalkınma Planında “korunmaya muhtaç çocuklara yönelik öncelikle aile yanında bakım olmak üzere koruyucu aile ve evlat edinme gibi seçenek modeller yaygınlaştırılması” konusundan söz edilmiştir.

3.1.9.2. Koruyucu Aile

Koruyucu aile çeşitli nedenlerden dolayı öz ailesi yanında uygun yaşam sürdürmede zorlanan çocuklar için uygulanır. Bu çocuklar uygun aile ya da kişiler tarafından desteklenip ve çocukların kendi aileleri yanında ya da koruyucu ailenin yanında bakımı sağlanır. İkinci ve Beşinci Kalkınma Planlarında koruyucu aile, gündüzlü bakımı ve

bakıma muhtaç çocuklar için koruyucu programlar ele alınmıştır. 2000 ve 2001 yılı programlarda “koruyucu aile ve evlat edinme gibi hizmet modellerin geliştirilmesi ve 2828 sayılı kanun gereğince haklarında korunma kararı alınmış 0-18 yaş grubu korunmaya muhtaç çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmelerini sağlamak amacıyla kurulan koruma ve bakım kuruluşların yaygınlaştırılması” hedeflenmiştir.

2001 yılı SHÇEK’in öncelikli görev alanı olan “korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerde, özellikle büyük kentlerde yetersizliklerin yaşandığı nedeniyle devlet bu yetersizliği ortadan kaldırmak için daha fazla kurum ve koruyucu aileye gerek duyması” belirlenmiştir. 64. Hükümet Programında “koruma ve bakım altındaki çocuklar, uygunsuz ailesinin yanına; bu olanaklı değilse, akrabalarından bir ailenin yanına; bu da olanaklı olmuyorsa, koruyucu ailenin yanına yerleştirilmesinden” söz edilmiştir.

3.1.9.3. Çocuk Evliliği

Türkiye’de son dönemde çocuk evliliği ve çocuk gelin kavramları gündemden düşmemiştir. Çocuk evliliği MK’ya göre 18 yaş altı evlilikler olarak tanımlanır. 64. ve 65. Hükümet Programlarında “erken evliliklerin önlenmesi için aileye yönelik eğitim hizmetlerinin yaygınlığını ve etkinliğinin artırılması” hedeflenmiştir. Onuncu Kalkınma Planında çocuk evliliği risk etmeni olarak tanımlanmıştır.

3.1.9.4. Çocukların Bakımı ve Korunması

Kadınların iş gücüne katılımını sağlamak ve aile ve çalışma yaşamı dengesini korumak için devletler çocuk bakımı politikaları izlemek zorundadırlar. 64. Hükümet Programında devlet çocuk ve aile merkezli politikaların geliştirmesine önem vermiştir. Çocuk koruma politikası “sokakta yaşayan, çalışan, çalıştırılan ve risk altında olduğu tespit edilen çocuklar ile koruma altında olup uyuşturucu bağımlılığı tedavisi tamamlanan çocuklar ve ailelerine yönelik psikolojik ve sosyal destek programları” ile gerçekleştirilmektedir.

İkinci Kalkınma Planında “dar gelirli ailelerin ilkokullarda çocukların beslenme şartlarını iyileştirilmesine” vurgu yapılmıştır. Dördüncü Kalkınma Planında ise “0-6 yaş arası çocukları beslemede zorluk çeken ailelere devlet yardımı” hedeflenmiştir. “Ailelerin çocuk yetiştirme, sağlıklı ve dengeli beslenme konularının da bilgilendirilmeleri ve korunma ve bakıma ihtiyacı olan çocukların kurum bakımı, koruyucu aile ve evlat edinme uygulamasından yararlanması” Altıncı Kalkınma Planında yer almaktadır. “Çalışan annelerin çocuklarının yeterli bakımın sağlanması ve ailelerin bu konuya ilişkin

eğitilmesi” devlet tarafından önemsenmiştir. Onuncu Kalkınma Planında “çocukların aile yanında bakımı destekleyen modeller geliştirmek ve kurum bakımı hizmetlerinin standart ve niteliği iyileştirmek” hedeflenmiştir.

2015 yılı programda “çocuk haklarına yönelik bilincin artırılması, okullarda çocuk kütüphanelerinin yaygınlaştırılması, çocuklara yönelik psikolojik destek programları yaygınlaştırılması, bakım hizmetlerinin ihtisaslaştırılması ve artırılması ve çocuk adalet sisteminde çocuklara yönelik tedbir ve uygulamalar geliştirilmesi, çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik mevzuat hazırlıklarının tamamlanması ve konuyla ilgili projelerin yapılması” hedeflenmiştir. 2015 yılı programda “çocukların iyilik hali ve refahını destekleyici bütüncül modellerin geliştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerin iyileştirilmesi, risk grubundaki çocukların yaşam kalitesini yükseltmek ve toplumla bütünleşmeleri sağlamak” yer almıştır. Bu programda “korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin sağlanması, çocukların sosyal ve kişisel gelişimlerini destekleyecek bir yapı oluşturmak, çocukları koruma ve adalet sistemleri koordineli olarak, önleyici mekanizma ve uygulamalar oluşturma ve bu amaçları gerçekleştirmek için altyapı ve personel gereksinimleri gidermek için politikaların gelişmesinden” söz edilmiştir. “Sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, aile işleri dışında ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma gibi çocuk işçiliğinin önlenmesi” vurgulanmıştır.

3.1.9.5. Kurum Bakımı

Aile politikasının göstergelerinden birisi ve Dumon (1991) sınıflandırmasında üçüncü grup olarak tanımlanan gösterge ailenin işlevlerini tamamlayan ve yerini tutan hizmetlerdir. Bu hizmetler “kurum bakımı olarak kreş, çocuk yuvaları, koruyucu aile veya gündüz bakım evleri” kapsamaktadır (İçağasıoğlu Çoban & Özbekler, 2009, s. 35). İkinci Kalkınma Planında gündüzlü bakımının yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Altıncı Kalkınma Planında “kurum bakımı ve müessese bakımı yerine olanaklı olduğu kadar aile içinde bakımın sağlanması ve bu yönde politika geliştirmek” amaçlanmıştır. Yedinci Kalkınma Planında “günümüzde ailelerin bazı işlevlerini devralmış kurumların hizmetlerine duyulan ihtiyacın artırılmasından” söz edilmiştir ve “sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve yardımlar alanında yeterli hizmetin verilebilmesi, ailelerin kriz durumlarında veya gereksinim halinde başvurabilecekleri kurumsal yapının oluşturulması göz önünde bulundurarak kurum bakımının iyileştirilmesi” hedeflenmiştir. Sekizinci Kalkınma Planında “aileye yönelik hizmet veren kuruluşların yeniden yapılandırılması, teşkilat, personel ve mevzuat açısından gereksinimlerinin karşılanması

ve kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması, aile ile ilgili kuruluşların mevzuat düzenleme çalışmalarını tamamlamak ve kimsesiz, aile ve yakın çevresinde yaşaması riskli olan çocuklar yönünden aile dışında seçenek bakım modellerinin geliştirilip yaygınlaştırılması” söz konusu olmuştur.

62. Hükümet Programında “koruma altına alınan ve kurumsal bakım kapsamındaki çocukların Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Uygulaması ile aile yanında bakım projesinin yaşama geçirilmesi öngörülmüş ve çocuk bakımevleri ve kreş hizmetleri” ele alınmıştır ve “çocukların aile ortamında yetiştirmek için sevgi evleri projesinin yaşama geçmesi” öngörülmüştür.

3.1.10. Kadın Politikası

2012 yılında kabul edilen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun amacı “şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve mağduru olan kişilerin korunması, bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi, şiddet uygulayan veya uygulama ihtimali olan kişiler hakkında tedbirlerin alınması” yer almıştır.

Bu kanun Anayasada ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler temel almıştır. Ayrıca şiddet mağdurlarına verilecek destek ve hizmetlerin sunulmasında temel insan haklarına dayalı, kadın erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine uygun, adil ve etkili bir usul izlemiştir. Bu kanun kapsamında “koruyucu ve önleyici tedbirler alınarak şiddete uğrayan kişinin kendisine ve varsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri” sağlanır. Ayrıca “geçici maddi yardım, psikolojik, mesleki, hukuksal ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti, gerekli durumlarda nakdi yardım veya kreş imkânı” sağlanır.

Uluslararası CEDAW Sözleşmesinin amacı “temel insan haklarına ek olarak insanlık onuru ve insanın değeri ile erkeklerin ve kadınların hak eşitliğini sağlamak, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak, kadınların özgürlük hakkını savunmak ve kadınlara ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel ve siyasal haklardan yararlanmaları konusunda eşit haklar sağlamak” olarak açıklanmıştır. CEDAW Sözleşmesi “toplumun ve ailenin refah düzeyinin arttırma, kadınların yeteneklerini tam olarak geliştirme, kadının doğurganlıktaki rolünün ayrımcılık için bir temel sayılmayacağına, kadınlar ve erkeklerin arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi ve erkekler ile birlikte kadınların da toplum ve

aile içindeki geleneksel rollerinin değişmesine” vurgu yapmıştır. Bu sözleşmenin Beşinci Maddesinde “ailede verilen eğitimin, toplumsal bir işlev olarak anneliğin gerektiği şekilde anlaşılmasını ve çocuğun büyütülmesinde ve yetiştirilmesinde erkeklerin ve kadınların ortak sorumluluğunun kabul edilmesi” ve çocuğun yararının önemsenmesi yer almıştır. 10. Madde aile planlaması, aile sağlığını ve iyiliğine ve 11. Madde çocuk bakım kurumlarının kurulması ve geliştirilmesine vurgu yapmıştır. 12. Maddede “erkekler ile kadınların eşit şekilde sağlık hizmetlerden yararlanması” ve aile sağlığı, 13. Maddede “kadınların aile tazminatlarından yararlanma hakkı” yer almıştır. 14. Madde “kırsal alandaki kayıt dışı sektörlerde çalışan kadınların haklarına” ve 16. Madde “evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmakla ilgili gerekli tedbirin alınmasına” değinilmiştir.

3.1.10.1. Kadınların İş Gücüne Katılımı

Türkiye’de 1995 yılından sonra kadın erkek eşitliğini sağlamak amacıyla birkaç yasa gelişmiştir (Kılıç & Öztürk, 2014, s. 108). Türkiye’de kadınların iş gücü piyasasına katılım oranı erkeklere kıyasla, belirgin biçimde düşüktür. İstatistiklere göre 2006 yılında, 15 yaş üstü erkeklerin iş gücü piyasasına katılım oranı yüzde 71,5 iken, kadınların oranı yüzde 24,9 olmuştur (Dayıoğlu & Kırdar , 2010, s. 7).

İş Kanununun Beşinci Maddesinde cinsiyete dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır ve eşit değerdeki bir iş için eşit ücret önemsenmiştir. İş Kanununun 72. Maddesine göre her yaştaki kadınların “Maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında” çalıştırılması yasak olmuştur. İş yerinde tacizi önlemek için İş Kanununun 24. maddesinde “işçinin ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan hallerde iş sözleşmesini fesih etme hakkı” bulunmuştur. İş Kanunu “iş yerlerini daha kadın-dostu olmasını sağlamaya yönelik cinsel tacizi açıkça tanıyıp yasaklamıştır” (Dayıoğlu & Kırdar , 2010, s. 10).

1996 yılı programda çalışan kadınların annelik görevlerini yerine getirebilmeleri için MK ve 1475 Sayılı Eski İş Kanunda değişiklik yapılmasından söz edilmiştir. Bu değişikliklerin amacı çalışan annelerin çocuklarının yeterli bakımının sağlanmasıdır. 1997 yılı programda “kadınların tarım dışı sektörde çalışma imkânlarının sağlanması ve gelir getirici istihdamın artırılması ve çalışma yaşamına ilişkin koşulların iyileştirilmesine” yönelik politikalara öncelik verilmiştir. Aşağı yukarı her yıllık programda “kadınların toplumsal konumlarının yükseltilmesi, kalkınma sürecine ve çalışma yaşamına katılımının artırılması ve ekonomik bağımlılığının ortadan kaldırılması” dikkate alınmıştır

ve kadınlara eşit istihdam olanakları ve iş güvencesi sağlamak önemsenmiştir. 2001 yılında Dünya Bankası destekli Kadın İstihdam Projesi tamamlanmıştır ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün yeniden yapılanmasına ilişkin yasa tasarısı TBMM'ye sevk edilmiştir. Bu bağlamda “çocuk bakım merkezlerin yaygınlaştırılması, ücretli ve ücretsiz doğum ve bakım izinlerinin düzenlenmesi, okul saatlerini çalışma saatleriyle uyumlu hale getirmek ve esnek çalışma imkânları” düzenlenmiştir.

2013 yılında Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Yurtlarına Dair Yönetmelik ortaya çıkmıştır. Bu yönetmeliğin hükümlerine göre ve 4857 sayılı İş Kanunu gereğince “100-150 kadın çalışanı olan işyerlerinde, emziren çalışanların çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine en çok 250 metre uzaklıkta bir emzirme odasının kurulması” öngörülmüştür. “150'den çok kadın çalışanı olan işyerlerinde, 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması için bir yurdun kurulması” zorunlu kılınmıştır (Ünlütürk Ulutaş, 2015, s. 737).

Dokuzuncu Kalkınma Planında “kadınların iş piyasasına katılımı ve istihdamını artırıcı uygulamaların oluşması” belirlenmiştir. 10. Kalkınma Planında “düşük doğurganlığın önüne geçmek için kadınlara yönelik iş ve aile yaşamını uyumlu kılmak” önemsenmiştir. Bu bağlamda “doğum izni, kreş hizmeti ve esnek çalışma imkânının sağlanması” öngörülmüştür. 2017 yılında kadınları iş gücüne katılmasını sağlamak ve doğumdan sonra iş piyasasında tutmak amacıyla büyükannelere maaş uygulanması planlanmıştır. Aslında bu politika geniş aile değerlerini koruyarak kadınları iş gücüne katılmasını sağlamayı amaçlamıştır.

2015 yılı programda “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2015-2020) kadınların ekonomik ve sosyal yaşamdaki fırsatlardan eşit olarak yararlanabilmesine yönelik” hazırlanmıştır. Bu planda Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi ve kadınların güçlendirilmesi hedeflenmiştir. “Kadınların Ekonomik Fırsatlara Erişiminin Artırılması Projesi pilot uygulama olarak üç ilde kadınlara kooperatifçilik, girişimcilik, pazarlama, muhasebe vb. alanlarda eğitim verilmesi” amaçlanmıştır.

3.1.10.2. Kadın-Erkek Eşitliği

Türkiye’de kadına karşı ayrımcılığı önleme AB tarafından yürürlüğe girmiştir. 1996 ve 1997 yılı programlarda kadına karşı ayrımcılığı önlemeden söz edilmiştir. 1998 yılı programda AB tarafından kadın haklarını geliştirme ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve 2000 yılı programda MK’nin aile hukukuna ilişkin maddelerinde “kadın-erkek eşitliğini sağlayıcı düzenleme çalışmalarına devam edildiği” öngörülmüştür.

Yedinci Kalkınma Planında “aileyi korumak ve desteklemek amacıyla uygulanacak politikalarda kadın-erkek eşitliğinin güçlendirilmek” hedeflenmiştir. Onuncu Kalkınma Planında ise “toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında, kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi, aile kurumunun korunarak statüsünün geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin kuvvetlendirilmesi” amaçlanmıştır. 58. Hükümet Programında “ailede mutluluğun sağlanması için kadın sorunlarının giderilmesi” öngörülmüştür.

3.1.10.3. Doğum İzni

4857 Sayılı İş Kanununun Analık Halinde Çalışma ve Süt İzni kısmında 74. madde doğum izni ile ilgilidir. Bu madde gereği “kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam on altı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır.” Bu kanun evlat edinme durumuna ilişkin de açıklama yapmıştır. “Üç yaşını doldurmamış çocuğu evlat edinen eşlerden birine veya evlat edinene çocuğun aileye fiilen teslim edildiği tarihten itibaren sekiz hafta analık hâli izni kullanılır”. Kadın memura da toplam on altı hafta analık izni verilir. Ayrıca kadının çalışmaya başladığı zaman emzirme izni de uygulanır. “Kadın işçilere bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günde toplam bir buçuk saat süt izni verilir. Bu sürenin hangi saatler arasında ve kaçta bölünerek kullanılacağını işçi kendisi belirler. Bu süre günlük çalışma süresinden sayılır.”

657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun 104. maddesinde “Memura, eşinin doğum yapması hâlinde, isteği üzerine on gün babalık izin verilir” ifadesi yer almaktadır. Mazeret izni olarak tanımlanan izine göre “İşçiye eşinin doğum yapması hâlinde beş gün ücretli izin verilir.” 2001 yılı programda doğum izninden söz edilmiştir. Doğum iznini Avrupa Birliği standartlarına uyumlu hale getirmek için farklı sosyal güvenlik kuruluşların birbirlerine bağlı olarak çalışması hedeflenmiştir.

3.1.10.4. Aile İçi Şiddeti Önleme

4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunda “aile içinde şiddet uygulayan kişi evden uzaklaşır veya tedavi olur” ibaresi yer almıştır. Yedinci Kalkınma Planında “aile içi sorumlulukların eşit paylaşılması ve kadının toplumsal yaşama eşit biçimde katılımının sağlanması” ve Sekizinci Kalkınma Planında aile içi şiddeti önlemek amacıyla 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun 1998 yılında yürürlüğe girmesi amaçlanmıştır. 1996 Yılı

Programda “aile içinde karı ve kocanın hak ve sorumlulukları açısından eşit bireyler olarak yaşamaları, evliliğin bozulması halinde eşlerin mağduriyetlerinin engellenmesi, kadına yönelik fiillerin caydırıcılığının artırılması, kadının insanlık onurunun korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesi” yer almıştır. 60. Hükümet Programında “aile içi şiddet, töre ve namus cinayetleri ile mücadelede”, 62. Programda “kadına karşı şiddet ile mücadelede, aile içi şiddetin, töre ve namus cinayetlerinin engellenmesine yönelik hukuki düzenlemelerin yapılması” öngörülmüştür. 64. Programda “aile içi şiddet, ihmal ve istismarın önlenmesi, kötü alışkanlıkların ve bağımlılıkların azaltılmasına yönelik hizmetlerin geliştirilmesi” amaçlanmıştır.

3.1.10.5. Kadın Sığınma Evi

Kadın Sığınma Evi veya AÇSHB tabiriyle Kadın Konuk Evi şiddete uğrayan veya tehlike altında olan kadınlar için sığınma ve korunma hizmeti sunmaktadır. Kadın Sığınma Evi Yönetmeliği, Açılması ve İşletilmesinin Hukuki Yönleri, 2013 yılında yayınlanmıştır. Kadın sığınma evi AÇSHB, belediyeler, il özel idaresi ve sivil toplum kuruluşlar tarafından açılabilir. “Bakanlık, toplumun ihtiyacına, sosyo-kültürel yapısına göre uygun görülecek il ve ilçelerde, büyükşehir belediyeler ise nüfusu yüz bini geçen ilçelerde sığınma evi açabilir. Yalnız gerçek kişiler tarafından sığınma evi açılmaz. Şiddete uğrayan veya tehlikede olan kadınlar, varsa çocuklarıyla birlikte ilk başvuru merkezine veya ŞÖNİM’e başvuru yapıp bu evlere yerleşebilirler. Kadın sığınma evleri kadınların talebi üzerine koruma, kimlik değişme veya kodlu kimlik kartı çıkartma işlemleri yapmaktadır.” Ayrıca kadınların sorunlarını çözmek ve kadınları güçlendirmek bu uygulamanın hedefleri arasında yer almaktadır.

3.1.10.6. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) yasal olarak 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna dayanmaktadır. Bu merkezlerin amacı “kadına karşı şiddetin önlenmesi ve kadınları korumak” olmuştur. Ayrıca “kadınlara psikolojik, hukuki, sağlık, eğitim sosyal ve ekonomik destek vererek onları güçlendirmeye çalışır.” Şiddetin önlenmesi ve mağdurun korunması hizmetleriyle beraber bu merkezlerde şiddeti uygulayan kişilere de birkaç destek verilir. ŞÖNİM’ler “şiddet mağduru kişilere maddi yardım, barınma, kreş, sağlık, adli yardım, danışmanlık, hukuki, istihdam ve eğitim destekleri” sunarken gerektiğinde tedbir kararı da alabilirler.

3.1.11. Yaşlı Politikası

Sekizinci Kalkınma Planında “60 ve üstü yaş grubunda başlayan nüfus artışı, huzurevi ve yaşlı danışma merkezlerinin açılması, bu kesime yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin artırılması” hedeflenmiştir.

3.1.11.1. Yaşlı Destek Programı (YADES)

YADES, AÇSHB tarafından hazırlanmıştır. Bu program kapsamında 65 yaş üstü yaşlılara evde bakım, destek ve gündüz bakım hizmetleri sunulmaktadır. Bu program “yaşlıların kendi çevrelerinde, sosyal ortamlarından kopulmaksızın kendi evlerinde ve aileleri yanında bakımlarını sağlamayı” amaçlamıştır. YADES yaşlıların biyo-psiko sosyal bakıma gereksinimlerini göz önünde bulundurarak koruma ve destekleme sağlar. Bu program yerel yönetimler ve belediyeler tarafından uygulanır.¹

3.1.11.2. Yaşlı Bakım Hizmetleri

Yaşlı Bakım Hizmetleri AÇSHB, EYHGM tarafından uygulanmaktadır. “Korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, desteklenmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak amacıyla yaşlı bakım merkezleri gündüz veya yatılı olarak hizmet vermektedir.”²

3.1.12. Engelli Politikası

SYGM bünyesinde engelli yurttaşlar ve öğrenciler için tedbirler alınmıştır. Engelli yardımları “Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması Projesi” ve “Engelli İhtiyaç Yardımları” şeklinde yapılmıştır. Proje, Milli eğitim Bakanlığı (MEB), Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne 2004–2005 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. 1996 ve 1997 yılı programda “yaşlılık, engellilik, tutukluluk ve sosyal güvenlikten yoksunluk gibi sebeplerle risk altında bulunan ailelere gelir, eğitim, rehberlik gibi kurumsal destek sağlanması, özürlü çocukların bakım ve eğitimi konularında ailelere yol

1. <https://eyh.aile.gov.tr/haberler/yasli-destek-programi-yades-tanitim-toplantisi> (30.02.2017)

2. <https://eyh.aile.gov.tr/uygulamalar/yasli-bakim-hizmetleri/yasli-bakim-hizmetleri> (02.03.2017)

gösterecek eğitim programların hazırlanması ve ebeveynlere yönelik danışmanlık hizmetlerin sunulması” öngörülmüştür. Özel eğitime ilişkin esaslar 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede düzenlenmiştir. 1999 ve 2000 yılı programlarda “özürlü çocukların eğitim yaşamına sokulması ve gerekli durumda özel eğitim programlarının sunulması” öngörülmüştür.

62. Hükümet Programında “ailesi yanında bakılan engelliler için aylık asgari ücret tutarında ödeme yapılması, ihtiyacı olan tüm engelli çocukların özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden ücretsiz yararlanması ve Engelliler Destek Projesi ile engellilerin kendi projelerini yaşama geçirmeleri” hedeflenmiştir. Ayrıca “engelli genç ve çocukların kısa süreli gündüz ve yatılı bakımı için güvenli bir biçimde bırakılabilecekleri Engelli Yaşam Merkezlerin kurulması” amaçlanmıştır.

Beşinci, Yedinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planlarında “sosyal hizmet programları korunmaya, bakım veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilerin gereksinimlerinin karşılanması, çocuk yetiştirme, yaşlı ve engelli üyelerinin bakımı konularında ailenin eğitilmesi ve desteklenmesine” vurgu yapılmıştır.

3.1.12.1. Umut Evleri

Umut Evleri programı AÇSHB tarafından uygulanır. Bu program kapsamında “engelli bireylerin bakım ve rehabilitasyonu sağlamak amacıyla engelli bireyler küçük gruplar halinde bir evde yaşamalarını sürdürüp topluma katılmaları” sağlanır.¹

3.1.12.2. Özel Bakım Merkezleri

Özel Bakım Merkezleri bakıma muhtaç engellilere yönelik hizmet sunmaktadır. Bu program kapsamında “engelli bireylerin aylık gelir tutarı tespit edilip asgari ücretin altında olursa kendi evlerinde veya özel merkezlerde bakımları” sağlanır.²

---

1. <https://eyh.aile.gov.tr/uygulamalar/engelli-bakim-hizmetleri/umut-evleri> (20.02.2017)

2. <https://eyh.aile.gov.tr/uygulamalar/engelli-bakim-hizmetleri/ozel-bakim-merkezleri> (02.03.2017)

3.2. TÜRKİYE'DEKİ AİLE POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Aile politikasını değerlendirmek amacıyla nitel araştırma yöntemiyle bu alanda çalışan ve düşünce sahibi olan bürokratlar, uygulayıcılar, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve politikacılar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bu bölümde yer almıştır.

Bulgular beş bölümde sunulmuştur. Birinci bölümde Türkiye'de aile sosyal politikasının kimliği (hedefi, kapsamı ve doğası), İkinci bölümde Türkiye'de aile sosyal politikasının gelişim süreci (hangi kurumların politika geliştirmede etkili olduğu ve politikaların nasıl geliştirildiği, devletin aileye yönelik sosyal politika geliştirmedeki yaklaşımı, uluslararası sözleşmelerin konumu, bütçe ve insan kaynağı) sunulmuştur. Üçüncü bölümde Türkiye'de aile sosyal politikasının uygulanması ve uygulama alanları ve dördüncü bölümde Türkiye'de aile sosyal politikasının aileler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler üzerindeki etkileri sonuçlarına yer verilmiştir. Son bölümde ise Türkiye'de aile sosyal politikasına yönelik eleştiriler, Türkiye'deki aile sosyal politikasının diğer ülkelerle karşılaştırılması ve güçlü yönleri sonuçları sunulmuştur.

3.2.1. TÜRKİYE'DE AİLE POLİTİKASININ KİMLİĞİ

Türkiye'de aile politikasının kimliği, politikaların amacı, kapsamı ve doğasını kapsamaktadır.

3.2.1.1. Türkiye'de Aile Politikasının Hedefi

Türkiye'de genel olarak yasalarda, kalkınma planlarında, yıllık programlarda ve hükümet programlarında aile politikasının amacı aile bütünlüğünün korunması, ailelerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi olarak ifade edilmiştir.

Beşinci Kalkınma Planında “ferdin topluma kazandırılmasında birinci derecede önemli olan ailenin, maddi ve manevi bakımdan sağlıklı bir kurum olarak korunması eğitilmesi ve geliştirilmesi” amaçlanmıştır. Altıncı ve Yedinci Kalkınma Planlarında “aile bireyleri arasında bağlılık ve dayanışmayı geliştirmek, Türk toplumunun temel taşı olan aileyi ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda desteklemek ve güçlendirmek, kadının ve çocuğun korunması ve eğitilmesine öncelik vermek” hedeflenmiştir. Yedinci Kalkınma Planında “ailenin geleneksel işlevlerini korumak adına ve olumsuz etkilere karşı ailenin

çağdaş kurum ve hizmetlerle desteklenmesi ve kalkınma ile artan refahtan aldığı payın artırılması” söz konusudur. Onuncu Kalkınma Planında “yabancı uyruklu araştırmacıların ve ailelerinin oturma izni vermek” düşünülmüştür. “Sosyal ve ekonomik politikalar, ailenin korunması ve güçlendirilmesine katkı yapacak şekilde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici bir anlayışla tasarlamak” önemsenmiştir.

1996 ve 2001 yılı programlarda “ailenin bütünlüğünün korunması ve güçlendirilmesine yönelik basılı ve görüntülü yayınların geliştirilmesi” söz konusu olmuştur. 1997 yılı programda “eğitimin her kademesinde, sağlığa zararlı kötü alışkanlıkların önlenmesi konusunda çocuklar ve ailelerin bilinçlendirilmesi, sosyal ve ekonomik gelişme ve değişimlere karşı ailelerin desteklenmesi ve aile kurumunun olumsuz etkilere karşı korunması, değişimlere uyum gösterebilmesi ve toplumsal işlevleri tam olarak yürütülebilmesi için desteklenmesi” hedeflenmiştir. 1999 yılı programda AAK tarafından “uyuşturucu kullanımı ile mücadele, takip ve yönlendirme, ailelerin karşılaştıkları sorun ve gereksinimlerin belirlenmesi, izlenmesi ve bunlara dayalı olarak gerekli politika ve tedbirlerin geliştirilmesi” yer almaktadır. 2000 ve 2001 yılı programlarda “aileyi eğitmeyi, koruyup-geliştirmeyi amaçlayan yayınların ağırlığının artırılması, bu çerçevede TRT ile işbirliği halinde çalışmalar yapılması” önemine değinilmiştir.

59. Hükümet Programında “aile, toplumun yapıtaşı olarak tanımlanmıştır ve ailenin sosyalleştirme misyonunun önemi, aile değerlerinin korunması ve ailenin işlevlerinden dolayı aile merkezli politikaların geliştirilmesi” hedeflenmiştir. 60. Hükümet Programında aile kurumu ve aile değerlerinin korunması ve 62. Hükümet Programında “ailenin korunması ve güçlendirilmesinin sosyal politikaların merkezinde yer alması” önemsenmiştir. 64. Hükümet Programında” çocuk sayısının artırılması ve aile kurumunu güçlendirmek, aile değerlerinin geliştirilmesi, korunması, sürdürülmesi, aile değerlerini öne çıkaran kültür, sanat, eğitim ve TV programların hazırlanması ve nitelikli yabancı uyruklu çalışanların ve ailelerinin ikamet izni sağlamak” hedeflenmiştir.

1996, 1997 ve 1998 yılı programlarda “aileyi destekleme ve güçlendirme amacı doğrultusunda ailelerin sorunlarıyla ilgilenecek merkezlerin kurulması ve bu merkezlerin ailelerin sorunlarını çözmek amaçlı, bir sistem bütünlüğü içinde yaygınlaştırılması” hedeflenmiştir. Altıncı ve Sekizinci Kalkınma Planlarında “ailenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda desteklenmesi ve güçlendirilmesi, milli ve manevi değerlerin korunmasında ve geliştirilmesinde, milli bütünlüğün ve dayanışmanın pekiştirilmesinde temel unsur olan aile müessesesinin her bakımdan güçlendirilmesi” amaçlanmıştır. Yedinci Kalkınma Planında da aile birliğinin güçlendirilmesinden söz edilmiştir. 60.

Hükümet Programında “aile statüsünü geliştirmeye, aile kurumunu güçlendirmeye ve aile üyelerinin bir bütün olarak yaşam standartlarını yükseltmeye donuk programların geliştirilmesi” önemsenmiştir.

Araştırma kapsamında öznelere Türkiye’deki aileye yönelik sosyal politikalarının amacı ve hedefi sorulmuştur. Bu soru çerçevesinde aileye yönelik sosyal politikaların neden ve ne için geliştirildiği, politikaların hangi amaçlara ulaşmaya çalıştığı sorgulanmıştır. Özneler, genelde Türkiye’deki aile politikasının hedeflerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

- Ailenin bütünlüğünün korunması ve aile değerlerinin korunması
- Ailelerin sorunlarını gidermek, ailelerin aile içi geçimsizlik ve sorunlarını en aza indirmek için gerekli altyapıyı hazırlamak
- Ailelerin refahını artırmak, ailelerin yaşamlarını sürdürmede yardımcı olmak, ailenin varlığını sürdürmek amacıyla gelir dağılımı, sağlık, eğitim ve çalışma yaşamına dair düzenlemelerle ekonomik ve sosyal olarak ailenin refahını artırmak
- Ailelerin sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden güçlendirilmesi, aile bireylerinin ekonomik ve sosyal olarak güçlendirilmesi
- Gençlerin çağa uygun bir şekilde yetiştirilmesi ve çocukların korunması

Bu bağlamda AÇSHB’de uzman olarak çalışan bir özne şu özetleyici cümleleri kurmuştur:

“Ailenin varlığını, sağlıklı bir şekilde devamını ve aile bireylerinin ruh ve beden sağlığını olumsuz etkileyen yanlarının ortadan kaldırılması ve etkilerinin azaltılması Türkiye’de aile politikalarının ana hedefidir. Ayrıca mevcut dezavantajlı sosyolojik birimlerin sorunlarına çözüm aranması ve bunların topluma daha sağlıklı bir şekilde eklenmesi de aile politikalarında diğer önemli bir hedefdir. Olumlu olanları koruyalım olumsuz olanları ortadan kaldıralım dışarıdan gelecek olanlara karşı da aileyi koruyalım.” (6)

Görüşmeye katılan bir STK temsilcisi ve Aile Komisyonu üyesi bir milletvekiline göre Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikanın amacı, kısa vadeli programlarla günü kurtarma, akut bir durumda küçük çapta müdahale ile bir şeyler yapma ve hedef odaklı olmamasıdır:

“Bir sistematik içerisinde multidisipliner yaklaşımla bütün kurumlarda birlikte yapılıyordur bu. Hayır değil peki bir veri analizi yapılmıştır ihtiyaçlar belirlenmiş ona odaklanarak yapılmış mıdır, hayır değil yine o an ihtiyacı ne ise o anda yapılabilecek mevcut kapasite ile fiziki ve insani güçle ne yapılabiliyorsa, onunla yaptıkları birtakım

sosyal hani yardım ya da sosyal katkılar var diyelim elbette yapılmalı ama dediğim gibi hedef odaklı olduğunu çok düşünmüyorum.” (4)

AÇSHB’de görev yapan bir bürokrat aile politikasının her ne kadar kâğıt üzerinde bir hedefi olsa da uygulamada belli bir hedefinin olmadığını ifade edilmiştir (18). Görüşmeye katılan bir Milletvekiline göre şu anda Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikanın ciddiyete alınmaması ve dolayısıyla bir amacın söz konusu olmaması söylenmiştir.

“Türkiye’de şu anda aile politikaları ile ilgili yani toplumun temel değeri olan aile ile ilgili ciddiyetle üzerinde durulan bir politika üretimi yapılmıyor. Devlet buna ilişkin doğru politikalar üretmiyor.” (16)

Ayrıca bir STK’da yönetim kurulu başkanına göre aile politikasının net bir amacı yoktur ve neyi hedeflediğine dair bir açıklama yapılmıyor.

“Ben aile politikasının ne tür bir amaç veya hedefi var bilmiyorum aslında bilmiyorum çünkü aile politikası denen şey sürekli olarak iktidarda olan partiye göre değişen bir şey iktidar değiştikçe politikalar değişiyor ama sabit olan bir şey hepsinde kadının ikinci görmekten vazgeçmemesi.” (12)

Yerel yönetimde Aile ve Kadın Hizmetleri biriminde görev yapan bir bürokrata göre Türkiye’de aile politikasının amacı kadınları eve hapsedmektir.

“Aile politikalarının amacı kadınları eve hapsedmektir yani kadını aile içerisinde tanımlayıp ev içi işlerle daha ağırlıklı olarak anneliği kariyer olarak gören bir anlayış var. Bu anneni kariyer olarak görmek bu tamamen çocuk bakımı yaşlı bakımı ev işlerine hapsedmek demektir. Diğer taraftan aslında yarı zamanlı çalışmak home ofis meselesi bunların da tamamı aslında kadını eve hapsedmek ile alakalıdır. Diğer taraftan açık liseleri ortaokuldan sonra eğitimin uzaktan olması meselesi tamam mı kız çocuklarını ağırlıklı olarak etkilediğini ve onlara yönelik olumsuz sonuçlar doğurduğunu düşünüyorum.” (17)

3.2.1.2. Türkiye’de Aile Politikasının Kapsamı

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikanın kapsamına bakıldığında kimilerine göre bu politikalar tüm aileleri kapsarken kimilerine göre ise yalnızca sorunu olan aileleri kapsamaktadır. Diğer taraftan aileye yönelik sosyal politikalar ailenin bütününü mü yoksa aile içerisindeki bireyleri mi kapsadığı bu soru ile sorulmuştur. Genel olarak görüşmeye katılanlar Türkiye’deki aile politikasının tüm aileleri kapsamak yerine yalnızca sorunlu ve

dezavantajlı aileleri kapsadığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda TBMM’de KEFEK Komisyonu üyesi olan bir milletvekili şu açıklamayı yapmıştır:

“Aslında olması gereken şey şudur toplumun bütünü kapsamaması lazım en küçük toplum birimi bireydir en küçük topluluk ailedir. Ailenin üzerinden temel taşı alınarak toplum bilinci oluşur. Dolayısıyla bu konuda şöyle aileler böyle aileler demeden her ailenin kendi pozisyon içerisinde tümüne yönelik politikalar üretilmelidir ama biz genellikle yardıma muhtaç aileler üzerinde politikalar üretiyoruz işte özürle hasta bunlar üzerinde politikalar üretiyoruz. Belki de kendine yetmediğini düşündüğümüz için elimizi ona uzatmak zorunda kalıyoruz.” (19)

Değerlendirmelere göre aslında aile politikası tüm aileleri kapsamalıdır. Ancak Türkiye’de politikalarda tüm ailelere yönelik olması söylemlerine rağmen yalnızca özel grupları ve sorunu olan aileler üzerinde durulması dikkat çekicidir.

“Türkiye’de aile politikası herkesi kapsamaktadır bunun bir sınıflandırmaya yönelik olduğu kanaatinde değilim yani hemen hemen Türkiye’de 80 milyondan fazla insan var ve hepsini kapsar ama bütün ailelere bu politikalar yansıyor mu Hayır yansımıyor bunu söyleyebilirim. Daha çok ekonomik anlamda geçimini zor sağlayan veya işte aile içerisinde bütünlüğün bozulmasından kaynaklanan şiddet olaylarının ortaya çıkması durumunda veya ekonomik olarak geçimini sağlayan ailelere yönelik oluyor ama diğer ailelere destek isteyen herkese veriliyor ama bu yeterli midir değil.” (10)

Aile komisyonu üyesi olan bir milletvekili geliştirilen politikaların tüm ailelere yönelik olduğu ve belli gruplara yönelik olmadığı değerlendirmesini yapmıştır.

“Geliştirilen politikalar tüm ailelere yönelik belli gruplara değil. Çünkü biliyorsunuz çıkarılan yasalar ve aileyi güçlendirmeye yönelik yapılan çalışmalarda ayrımcılık olmaz bu konuda zaten Türkiye’nin doğusu batısı kuzeyi güneyi bir ayrımı yok ya da mezhebine bakmadan bu hizmetler veriliyor aile politikaları ülkenin geleninde de ilgilendiren bir politikadır herkesi kapsıyor.” (1)

AÇSHB’de görevli bir uzmana göre Türkiye’de aile politikası genelde ailenin bütünü değil aile içerisindeki sorunu olan ve dezavantajlı bireyleri kapsamaktadır ve en önemli sorun bu politikaların kimlere yönelik olduğu konusunda bakanlığın net bir tutumunun olmamasıdır.

“Türkiye’de aile politikası genelde özel grupları ele alıyor. Benim de bir uzman olarak bakış açım odur. Fakat aile politikası başlığı altında hep engellileri yaşlıları sahipsiz çocukları buna benzer mağduriyetleri olan ön plana çıkartılmıştır. Dolayısıyla buradan geldiğimiz nokta şudur Bakanlığının kurulduğu dönemde de bu çok

tartışılmış. Aile eğitim programının Danışmanlık Hizmetleri yani biz mağdur olmayan ailelere sunduğumuz şeyler bunlardır herhangi bir sıkıntısı olmayan sunduğumuz aile eğitim programı çok sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla bizim özel kesimler dışında aile politikası adı altında geniş nüfus kesimine ulaştığımız tek şey vardır o da yasal düzenlemelerle getirilen bir takım kolaylıklardır. İşte doğum izinleri süreleri şunları bunları falan gibi ya da bebek bakımına sağlanan kolaylıklar gibi bir takım ayrıcalıklar vardır. Sosyal politikanın ne olduğunu ve aile politikasının ne olduğunu hangi kesime denk geldiği konusunda ciddi bir kafa karışıklığı vardır.” (15)

Sorunu olan veya dezavantajlı aile bireylerini kapsamakla ilgili AÇSHB’de görevli bir bürokrata göre Türkiye’deki aile politikasında bir bireyselcilik söz konusudur.

“Baktığımızda farklılıklar görünüyor adında aile geçen bir bakanlık vardır ama farklı bireylere bu anlamda politikalar geliştiriyoruz. Öte taraftan da sivil toplumla beraber çalıştığımız da bireyleri önceleyen çocuk hakları kadın hakları engelli yaşlı hakları gibi bireylerin haklarını ya da bireyselcilik ön plana çıkaran kimi politikalarda söz konusu olabiliyor.” (18)

Ayrıca aile politikası hizmet alanlarına göre şekillenip aile bireyleri üzerinden yürütülmektedir.

“Hizmet verdiğiniz hedef kitleye göre şekillenen bir aile politikası var, yine kadın odaklı bir hizmet geliştiriyorsanız, yani işte şiddete uğrayan kadınlar ya da kadınların istismar edilmesi ya da kadının statüsü üzerinden politika belirliyorsanız, orada bireyler ön planda ya da çocuk üzerinden gidiyorsunuz, çocuklar çok ön planda yani aileden çocuk bir tık daha havada mesela bunu yaşlılarda görmüyorsunuz. Yaşlılar çok öncelikli değil mesela. Politikalara genel olarak baktığımızda da engellilerde görmüyorsunuz, yani aileden daha ön plana çıkmış engelli görmüyorsunuz, ama biraz sivil toplumun da katılımıyla mesela kadının ve kadın politikalarının çok da ön planda olduğunu göreceksiniz, yani aile ve kadını karşı karşıya getiren kimi söylemlerinde karşılaşacaksınız.” (18)

ŞÖNİM’de uzman olarak çalışan bir katılımcıya göre Türkiye’de bütün aile politikaları kadınlar üzerinden yapılmaktadır ve dolayısıyla kadınları kapsamaktadır.

“Kadınları daha çok kapsıyor yani kadın aile olarak tanımlanıyor yani aileye çok önem veriliyor gibi görünüyor ama kadın üzerinden gidiliyor yani aileye tutması gereken kişi kadınmış gibi değerlendiriliyor. Bütün aile politikaları kadın üzerinden gidiyor. Uygulamadaki politikalar sadece dezavantajlı aileleri kapsıyor. Şu anda sadece dezavantajlı gruplarla çalışıyoruz sosyal hizmet kurumu olarak.” (13)

Dolayısıyla değerlendirmelere göre Türkiye'deki aile politikası genel olarak dezavantajlı aileleri ve aileler içinde dezavantajlı bireyleri kapsamaktadır.

3.2.1.3. Türkiye'de Aile Politikasının Doğası

Bu bölümde Türkiye'deki aile politikasının doğası incelenmiştir. Aile politikasının doğasını incelemek amacıyla özneler birkaç kavram üzerinden sorular sorulmuştur. Bu kavramlar; katılımcılık, özgürleştirici / bağımlılık yapıcı, açık / kapalı, hak temelli / lütuf, muhafazakâr / çağdaş, toplumsal cinsiyet eşitliğine verdiği önem ve sosyal sermayeyi artırma eğilimi kavramlarıdır. Buradaki kavramlar ikili olarak yazılmıştır ama aslında bu kavramları birbirlerine zıt olarak algılamamak lazım çünkü aile politikası alanında bir politika veya program örneğin özgürleştirici ve diğer bir politika veya program bağımlı kılıcı doğaya sahip olabilir. Burada amaç aile politikasının ağırlıklı olarak hangi yöne eğilmesini ortaya çıkarmaktır.

3.2.1.3.1. Aile Politikasında Katılımcılık

Katılım (Participation) kavramı birçok alanda farklı tanımlarla kullanılmaktadır. Kalkınma, politika, ekonomik ve toplumsal konularda kullanılan katılım kavramı 20. yüzyılın sonlarında sosyal politika alanında da tartışılmaya başlamıştır. Son yıllarda yurttaşların politika oluşturma ve uygulama konusundaki katılımı ve iyi yönetim konusundaki kaygının bir yakınsaması olmuştur, bu da siyasal katılımı, yurttaşların hükümetleri etkileyebilecekleri ve sorumlu tutabilecekleri olarak genişletilmiştir (Cornwall & Gaventa, 2000, p. 51). Dolayısıyla siyasal hak, sosyal hak ve yurttaşlık hakkı ile birlikte katılım hakkı kavramı da önem kazanmıştır. Her ne kadar sosyal politikalar sosyal hareketlerden etkilenmiş ve şekillendirilmiş olsa da, 1960'lı ve 1970'li yıllara kadar kuzey ülkelerinde kullanıcı veya yararlanıcı katılımı sosyal politika tartışmalarında yer almamıştır (Cornwall & Gaventa, 2000, p. 51). Richardson'a (1983) göre:

“[devletler tarafından] Tüketicilerin politika tartışmalarına çok az ilgi duydukları, aynı zamanda sürece etkin bir şekilde katkıda bulunma kapasitelerinin düşük olduğu varsayılmıştır. Tüketicilerin gereksinimlerinin iyi karşılandığından emin olmak için [yurttaşların yerine] görev, uzmanlara, profesyonellere, politikacılara ve yöneticilere kalmıştır.”

Sosyal politika geliştirmede katılım denildiği zaman, bireylerin kendi gereksinimlerini belirlemede söz sahibi olması, sosyal politikalardan faydalanma konumundan çıkması ve bu politikaların geliştirilmesinde etkili olması beklenmektedir çünkü bu politikalar doğrudan doğruya insanların yaşamını etkilemektedir. Bu bölümde Türkiye'deki aile politikasının katılımcılığa verdiği önem ve ailelerin ve yurttaşların bu alanda katkıda bulunması öznelere sorulmuştur. Değerlendirmelerde genel olarak Türkiye'de aile politikasının katılımcı bir doğasının olmamasına vurgu yapılmıştır. Kimi öznelere göre ise AÇSHB katılımcılığı önemsiyor ama ailelerden gelen bir talep söz konusu değildir. Aile Komisyonun üyesi bir milletvekili katılımcılık konusunda şöyle ifade etmiştir:

"Katılımcı değil çünkü aileler tarafından katılım yok talep yok." (2)

Bir STK temsilcisine göre aile politikası arz odaklıdır ve katılımcılığın ne olduğu insanlara öğretilmemiştir. Dolayısıyla katılımcılıktan ziyade bireysellik ve günü kurtarma söz konusu olmuştur.

"Aile politikasının gelişiminde katılımcılık söz konusu değil çünkü politikalar arz odaklıdır bizde katılımcılıktan daha çok ziyade sanki bireysellik ve günü kurtarma gibi durum söz konusu. Bence bu açıdan çok negatif bir şey var Türkiye'de". (4)

BSB'de görev yapan bir bürokrata göre Türkiye'deki aile politikası katılımcı değildir çünkü aileler bu konunun farkında değildir ve genelde kendi sorunlarını kendileri çözmek istiyorlar.

"Ailelerin bunları yapabilmeleri için farkındalıklarının olması gerekir. Aile eğitiminin iyi verilmesi gerekiyor ki aileler bir şeyleri talep etmeye başlasın yoksa aile kendi dinamiklerini çalıştırarak kendi sorununu çözmeye başlar. Türkiye'de ataerkil aile yapısı var çok fazla dışarıya açık değiller Avrupalılar gibi, her şeyi ortaya koyan bir aile yapımız yok ne yazık ki. Aileler sorunlarını önce kendi içlerinde sonra akrabalarla çözmeye çalışırlar hala geleneksel aile yapımız var. Bu hem iyi hem kötü." (9)

Yerel yönetimde Aile ve Kadın Hizmetleri Müdürlüğünde görevli bir bürokrat aile politikasının katılımcı olmadığını ifade etmiştir. Bunun nedeni ise politikaların yukarıdan aşağıya dikte edilmesidir.

"Aile politikaları oluşurmada kimseye sormuyorlar dikte ediliyor ona göre katılımcı değil bu politikalar geliştirirken herhangi bir kadın çalışması yapan sivil toplum örgütlerinden akademisyenlerden ya da başkalarından görüş aldıklarını düşünmüyorum görüş almış olsalardı katılımcı bir yöntemle bunu yapmış olsalardı bu sonuçlar doğmazdı diye düşünüyorum." (17)

Diğer bir yerel yönetimde görevli bürokrat ise aynı konuyu ifade etmiştir.

“Katılımcılık çok fazla yok politikalar tepeden inme hazırlanıyor bizde tüm politikalar öyledir üstencilik var kendileri bilirler ve hazırlarlar.” (14)

TBMM Aile komisyonunda yer alan bir milletvekili tarafından Türkiye’de aile politikasının katılımcılığı önemsemediği ve siyasal bir kimlik taşıdığı söylenmiştir.

“Türkiye'deki ailelerin bu politikaların oluşturulmasına katkısı bence hiç yok. Tek taraflı bakanlık merkezi bakanlıktaki bir grubun oluşturduğu politikalar mecliste de iktidar üzerinden gelip orada iktidar Partisi'nin üyelerinin çok da algılayıp anlayıp destek verdikleri değil de tamamı ile işte çekirdek bir ekibin oluşturduğu ama yerelden şöyle söyleyeyim uygulamanın olduğu yerden uzak bir ekibin yürüttüğü bir politika maalesef uygulanıyor. Ailelerin bu konuda çok katkısı yok ama bu politikalarından faydalanılıyor mu dersiniz evet küçük bir grup elbette bundan gidip bir şekilde faydalanıyor.” (10)

ŞÖNİM’de uzman olarak çalışan bir katılımcıya göre Türkiye’de tabanın düşüncesine önem verilmiyor ve aile politikası katılımcılıktan uzak durmaktadır.

“Bana kalırsa samimi politikalar üretilmiyor daha popülist politikalar üretiliyor popülisti yaklaşım var yani tabanın düşüncesine çok önem verildiğini düşünmüyorum tabanın düşüncesi iktidarın düşüncesine uygun değilse hiçbir şekilde dikkate alınmıyor. Katılımcı olarak görmüyorum.” (13)

3.2.1.3.2. Aile Politikasının Özgürleştirici veya Bağımlı Kılıcı Doğası

Genelde sosyal politikanın amacı insanların refahını artırmak, sorunlarını ortadan kaldırmak ve insanları kendi güç ve potansiyellerini kullanmaya teşvik etmek olmuştur. Özgürleştirici sosyal politika ayrımcılık ve baskı ile mücadele eder, eşitsizliği ortadan kaldırır ve insanların yetkinleşmesini sağlar. Bu noktadan yola çıkıldığında sosyal politika insanları güçlendirerek özgürleştirmelidir. Türkiye’deki aile politikası alanında farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre genelde aile politikası bağımlı kılıcı bir nitelik taşımaktadır. Burada bağımlı kılıcı kavramı hem yurttaşların devlete bağımlı hale gelmesi, hem aile bireylerinin birbirlerine örneğin kadının erkeğe, çocuğun ebeveynine, yaşlının ve engellinin aileye bağımlı hale gelmesi kastedilmektedir.

Aile Komisyonun üyesi bir milletvekiline göre aile politikası kapsamında yapılan aile yardımları genelde insanları sisteme bağımlı yapma sonucu verebiliyor. Aslında yapılan

yardımlar zor durumda olan ailelerin refahını artırmaya yönelik yapılırsa da bazen onları bağımlı hale getirebiliyor.

“Burada yapılan yardımlar gerçekten mağdur durumunda olan kesimlere destek açısından yapılan çalışmalar ama ben devletten bu destekleri alıyorum diye de tembellik yapılmaması lazım vardır bunun örnekleri buna bir şey demem ama bu işin genelini etkilememeli etkilediği kanaatinde değilim yani.” (1)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre aile politikasında sosyal yardımların ön planda tutulduğu için aileler genelde devlete bağımlı hale geliyorlar.

“Özellikle sosyal yardımlar aile politikalarda çok gündemde olduğu için bağımlılık yapıcı. Sosyal yardımlarda temel sosyal politikanın gereği gibi verilmediği için mesela bir aile yoksulsa o ailenin refah düzeyinin düzeltilmesi gerekir ama böyle bir şey yapılmıyor gıdım gıdım sosyal yardım verildiği için iktidarın bağımlılık yapıcı politikası izleniyor.” (13)

AÇSHB’nin amacı insanları özgürleştirmek olsa da uygulamada sosyal yardımlar gibi politikalar aileler veya bireylerin devlete bağımlı hale gelmesine neden olabilir. Bakanlıkta uzman olarak çalışan bir özne bu konuya şu şekilde değinmiştir:

“Burada bakanlığımızın genel amacı özgürleştirmek bunu bir yardıma bağımlı hale getirmek değil. Eğer bir ailenin mağduriyeti varsa bunun giderilmesi için yardım ediliyor ama bir süreden sonra aile bu yardıma alışıp kendisine bir iş bulma imkânından vazgeçiyorsa çalışmak istemiyorsa bu aileyi tam tersine özgürleştirme değil bir bağımlı hale getiriyor yardıma bağımlı hale getiriyor.” (6)

BSB bünyesinde görevli bir bürokrata göre aile politikası hizmetlere göre özgürleştirici veya bağımlı kılıcı yapıyı taşıyabilir. Örneğin sosyal yardımlar konusunda genelde aileler veya bireylerin o yardımlara bağımlı olması görünmektedir.

“Hizmetlere göre politikalar özgürleştirici veya bağımlılık yapıcı olabilir. Toptan bir dönüşüm sağlayan özgürleştirici politikanın olduğunu düşünmüyorum yani toptan aileyi bağımlı veya aile bireylerinin birbirine bağımlı hale getireceğini mesela bir sosyal yardım olan bir aileyi siz bağımlı hale getiriyorsunuz bir süre sonra yani onu hep sosyal yardımı mahkûm ediyorsunuz. Çünkü bir yaşam tarzı geliştirmelerine neden oluyorsunuz o da bir süre sonra bağımlı hale geliyor sürekli yardım alan bir kişiyi çalışmaya teşvik edemiyorsunuz mesela ya da bizim ona İŞKUR desteğiyle bulduğumuz işlerde etki analizlerle baktığımız zaman orada bir süreklilik görmüyoruz. Biz sosyal yardım verdiğiniz için yoksullukta kurtaralım binlerce ailemiz yok bizim. Yani o hala yoksullukta ve hala bize bağımlı hale gelmiş durumda sosyal yardım açısından mesela.” (9)

AÇSHB’de çalışan bir uzman ise aile politikasının özgürleştirici veya bağımlı kılıcı doğasını kadınlar üzerinden ele alıp durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Biraz daha bağımlı politikalar. Neden örneğin kadın istihdamının tam yaygınlaşmamasından dolayı, çalışmayan kadınların eşinin gelirine yönelik bağımlılığı var, kadın istihdamı çok yaygın değil.” (5)

TBMM Aile Komisyonunun üyesi bir milletvekiline göre engellilere yapılan yardımlar onları aileye bağımlı hale getirmektedir.

“Yani şöyle söylüyüm engelli bir vatandaşımız var bunun aile olarak yani kendi geçimini sağlamak gerçekten gelecek anlamda rahat etmesi için beslenebilmesi barınabilmesi için o imkânlar gerekli ama bunu yaparken de o kişiyi o evden çıkarıp sosyal yaşama da katıp üretimde katmanız lazım.” (10)

3.2.1.3.3. Aile Politikasının Açık veya Kapalı Doğası

Aileye yönelik sosyal politika Dumon (1991) tarafından açık (explicit) ve kapalı (implicit) olarak iki farklı biçimde ele alınmıştır. Her ülkede aileye yönelik hizmetlerin örgütlenişi de farklılık gösterebilir. Açık aile politikası “doğrudan politikalar” olarak aile için açık hizmetler sunmayı amaçlar, belli programlar tasarlar ve ülkede doğrudan aile ile ilgili bir kurum örneğin bakanlık bulunur. Kapalı aile politikası ise aileyi dolaylı olarak hedef alır, programlar ve hizmetler dolaylı bir biçimde aileyi ilgilendirir ve aile için belli bir devlet kurumu bulunmaz (İçağasıoğlu Çoban & Özbesler, 2009, s. 33). Üstü kapalı aile politikası bulunan ülkelerde aile politikası sosyal refah politikası içinde yer alır, açık politikası olan ülkelerde ise aile politikası kendine özgü politika olarak tanımlanır (Dumon, 1991, s. 2). Ailenin hukuku, çocuklara kreş ve gündüz bakım hizmetleri, ailelere gelir sağlama, maddi destek sağlayarak aileleri çocuk sahibi olmaya teşvik etmek gibi uygulamalar, aileyi doğrudan ilgilendiren politikalardır. Ana, çocuk, yaşlı ve engelli bireylere, eğitim ve sağlık gibi alanlarda verilen destek ise aileyi dolaylı olarak ilgilendiren politikalardır (Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1994, p. 13).

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika genelde açık ve doğrudan doğruya aileyi ilgilendiren politika olarak değerlendirilmiştir. AÇSHB’de çalışan bir uzman Türkiye’de aile politikasının açık olduğunu ifade etmiştir ve bu bağlamda aile ismi geçen bir bakanlığın önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

“Bizde aile politikaları doğrudan doğruya açıktır bundan önceki bakanlığımızın adı da zaten Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının olması doğrudan doğruya aileyi

ilgilendiren politikaların olması anlamına gelir biz sadece bakanlık değil devlet yetkilere de sosyal politika önerilerimizi veriyoruz. Dolayısıyla onların da kendi bakanlıkları açısından dolaylı bir politika oluşturuluyor.” (6)

Bakanlıkta bir bürokrata göre aile politikası hem açık hem kapalı olarak aileyi ilgilendiriyor. Bir STK temsilcisi de aile politikasının kimi zaman açık ve kimi zaman kapalı olduğu değerlendirmesini yapmıştır.

“Açık ya da kapalı açıdan baktığımızda kimi açık kimi kapalı. Aslında bence zımni olarak bir takım politikalarının arkada oluşturulduğunu ve bir şekilde dikte edildiğini düşünüyorum ben. Bunlar medya yoluyla, yapılan uygulamalar yoluyla, hukuk yönüyle işte eğitimdeki bir takım sistemler vasıtasıyla insanlara yükleniyor. Biz bunun farkında olmadan belki bu şeyi alıyoruz. Açık anlamda da dediğiniz gibi birtakım yapılan yoksulluk yardımları koruyucu ailelik evlat edinme gibi bir takım sistemler ve saireler açık anlamda zaten hepimizin bildiği zaten olması gereken şeyler.” (4)

ŞÖNİM’de çalışan bir sosyal hizmet uzmanı ise aile politikasının açık ve kapalı yönlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Aile politikaları hem doğrudan açık olarak var hem kapalı olarak var. Açık politika sosyal hizmet ve sosyal yardım politikaları; işte dolaylı olarak aileyi ilgilendiren ise erkek egemen sistemin bir şekilde hâkimiyetini sürdürmesi, yani kadınlara hiç bir yerde şans verilmemesi, bunlar ne yapıyor, dolaylı olarak kadının ailede kalmasını sağlıyor, kadının statüsünün daha aşağıda kalmasına sebep oluyor, yani ataerkil sistem aile politikaları içerisinde devam ettiriliyor.” (13)

3.2.1.3.4. Aile Politikasının Hak Temelli veya Lütuf Temelli Doğası

Bu araştırmada yapılan görüşmeler kapsamında genel olarak Türkiye’deki aileye yönelik sosyal politika hak temelli değil devlet tarafından yurttaşlara sunulan bir lütuf gibi değerlendirmişlerdir. TBMM Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili aile politikasının hak temelli bir görünüme sahip olduğu ama gerçekte lütuf gibi sunulmasına değinmiştir. Yerel yönetimde görevli bir bürokrat Türkiye’deki aile politikasının lütuf olarak sunulduğuna ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

“Hak Temelli asla değil kesinlikle lütuf gibi oluyor. Hükümette hak temelli bir anlayışın olduğunu düşünmüyorum yaptıkları şeyi “bunu da yaptık daha ne istiyorsunuz” tarzında pek çok defa söylemlerinde eylemlerinde görüyoruz o yüzden hak temelli

bir yaklaşımın olduğunu düşünmüyorum hak temelli yaklaşım olsa kadınlara dediğim gibi annelik kariyerine hapseden bir söylem olmaz.” (17)

Aile Komisyonunda bulunan bir milletvekili ise durumu şöyle özetlemiştir:

“Sosyal politikalarda ki durumu da bir lütuf olarak görüyor “biz verdik” tarzıdır. Hayır biz vermiyoruz o insanların hakkıdır. Çünkü o insanların sayesinde biz buradayız ailelerin sorun yaşamasını fakirleşmesi ne parçalanmasının sebebi biziz bakın dünyada insanların yüzde doksanı fakirken yüzde onu çok zengindir o yüzde doksanı fakir olmasının sebebi biziz. Hak anlayışını benimsemek lazım aynı zamanda insanları durumlarını yenmesi için de fırsat ve imkân verilmesi lazım yani bunu kredisi vardır teşviği vardır. Bunun üretime katılması konusunda o bölgelere işte kadınlar için gençler için yetişkinler için iş alanlarının oluşturulması lazım. Bunların hepsi sosyal politika istihdam sağlama daha iyi.” (10)

Kimi özneler ise Türkiye’deki aileye yönelik sosyal politikayı hak temelli olarak değerlendirmektedir. Ama bu değerlendirilmeye rağmen bir milletvekili, yapılan sosyal yardımları “iyilik” olarak tanımlayarak şu ifadeleri sarf etmiştir:

“Lütuf değildir gereksinim sahibi insana yardım etmek bizim kültürümüzde var bu anlayışa sahibiz sağ elin verdiğini sol el bilmemeli. Değil söylenmez bile. Bu karşılıklı beklenerek bir şey değil bir gereksinim sahibinin ihtiyacını gidermek. Ama şu da var yapılan işin mutlaka bizim insan vefalıdır yapılan iyiliği unutmaz.” (1)

AÇSHB’de çalışan bir uzman aile politikasının hak temelliye doğru bir gidişatının olduğunu ifade etmiştir.

“Hak temelliye doğru bir gidişat vardır. Örneğin eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardım, çocukları askerde olan ailelere yardım,2022’de ki maaş alan aileler, ailelere yönelik yapılan yardımlar sadece sosyal yardımlaşma aracıyla değil de kurumsallaşmaya başlamıştır.” (5)

Diğer bir uzman ise aileye yönelik politikaların hak temelli olarak gelişmesi ama politika zemininde lütuf gibi algılanmasını söylemiştir.

“Diyelim ki bir aile diyor ki işte bana yardım verilmedi ama durumu benden daha iyi olan birisine yardım edildi böyle şaibeler de duyuyoruz devletin de bunları giderilmesi yönünde denetlemeleri var artık lütuf olmaktan çıkıyor.” (6)

AÇSHB’de görevli bir bürokrat da aynı konuya değinmiştir.

“Aile politikasının hak olduğunu düşünüyorum ama bazı uygulamalarda politika inisiyatifi gündemde olduğu aşikâr yani hem yaptığımız görüşmelerde bunu

göreceksiniz hem de literatürde bunu göreceksin kimisini biri seçim kampanyasında değerlendirir bir lütufmuş gibi değerlendirir. Örneğin emeklilere yardım verilmesi ona emeklilere yardım verilmesi zaten onların azaldığı ve daha iyisini hak ettikleri bir şeyi daha sonrası bütün olarak değerlendirmek de olabilir yani burada gerçekten hak temelli olarak kurgulanan bir süreçler var aile politikasında. Bir taraftan da gerçekten lütuf olarak değerlendirilen sunulan ya da bunu bu şekilde reklamı bu şekilde yapılan hizmetler de var.” (18)

Burada ise sosyal politikalar ve uygulamaların hak temelli olarak yapılmaması eleştiri konusu olmuştur. Bu bağlamda Aile Komisyonu üyesi milletvekili Türkiye’deki aile politikasının hak temelli yaklaşmamasını şu şekilde ifade etmiştir:

“Aile politikası toplumcu değil insan odaklı değil ve eşitlik temelinde değil aynı zamanda bu sistemin mevcut sorunların halletmesine yönelik değil, hak temelli değil, sadece sanki bir lütuf gibidir.” (10)

3.2.1.3.5. Aile Politikasının Muhafazakâr veya Çağdaş Doğası

Muhafazakâr anlayışta aile politikası, ailenin geleneksel yapısı ve işlevlerini korumaya çalışır, kadınların iş gücü piyasasına katılımı kısıtlar ve kadınlar daha çok doğum yapmaya teşvik eder. Korkut ve Eslen-Ziya (2011) çocuk bakımında geleneksel bir toplumsal cinsiyet ilişkileri anlayışının uygulandığı ve kadınların işgücü piyasasındaki rolü, doğurganlığın azalma sebebi olarak görüldüğünü, muhafazakâr anlayış olarak nitelendirmişler. Ayrıca muhafazakâr anlayışta erkek ailenin reisi, geçimi sağlayan kişi ve kadın ise ev hanımı olarak görülür. Çağdaş anlayışta ise ailenin değişim ve dönüşümüne uygun politika üretmek, yeni ortaya çıkan aile tipleri örneğin tek ebeveynli aileleri yadırgamak yerine kabullenmek, kadın erkek eşitliği ve kadınların iş gücü piyasasına katılımı kolaylaştırmak ve oluşan sorunlar karşısında aile bireylerinin güçlendirilmesi söz konusu olur.

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikanın özneler tarafından daha çok muhafazakâr olduğu belirtilmiştir. Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili aile politikasının muhafazakâr olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Aile politikası muhafazakârdır çünkü aile yapısını eskilerde nasıldı korumak istiyor ne pahasına olursa olsun. Aile politikası örtülü olan sorunları açmıyor.” (3)

AÇSHB’de çalışan bir uzman Türkiye’de aile politikasının iktidarlardan bağımsız olarak her dönem muhafazakâr olduğunu söylemiştir.

“Türkiye’de devlet ister sağcı politikacılar olsun solcu politikacılar olsun yani bireysel olarak aileye hep özenle bakar yani aile muhafaza edilmesi gereken bir şey ona inanır yani. Bu politikacıların hangi partiden olmasının üstünde bir şey onun fevkinde bir durum. Bu anlamda aile özellikle varlığının muhafaza edilmesi gereken, güçlendirilmesi gereken sorunların çözülmesi gereken bir gerçektir.” (6)

ŞÖNİM’de çalışan bir sosyal çalışmacı ise aile politikasının muhafazakâr olduğu değerlendirmesini yapmıştır.

“Muhafazakâr politikadır sürekli din vurgusu gündemde politikalarda hayırseverlik vurgusu çok gündemde bu anlamda muhafazakâr buluyorum.” (13)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat ise Türkiye’deki aile politikasının kadınları eve hapsedmeye çalıştığı için muhafazakâr olarak değerlendirmiştir.

“Aileyi eve kapatan kadını daha bağımlı kılan hatta bir takım şeyler yeni uygulamalar gibi gösterilip kadına aile içinde tutan ve hapseden gibi geliyor bana oysa yeni politikalar yeni kararlar yeni bir şeyler gibi bize sunuyor ama sonuçta kadını çalışma yaşamından söküp kadının dışardan ilişkisinin kesecek politikalar ortaya çıkıyor. Mesela anne olan kadının yarı zamanlı çalışabilmesi yenilikçi olarak gösterilir ama pratikte hangi işyeri kadını yarı zamanlı çalıştırır kadın yarı zamanlı çalışacak daha sonra evde çocuklara bakacak kadın üniversite bitirse bile bir süre sonra işten ayrılacak buna doğru giden iyice muhafazakâr bir politika vardır özellikle kadın ile ilgili konularda çok fazla muhafazakârlaştığını düşünüyorum.” (14)

Aile Komisyonunda bulunan bir milletvekili aile politikasının muhafazakârlaştığını siyasal bir perspektiften açıklamıştır.

“2002’den sonra Avrupa birliği ile ilgili bu iktidarın Avrupa Birliği’ne dâhil olma politikalarından dolayı ciddi anlamda yenilikçi bir yol izlemeye çalışıldı. Ama son dönemde AKP iktidarının ciddi anlamda bazı konularda bir yerlerde çalışması sonucu özellikle hâkimiyet anlamında kendi seçmenini muhafazakâr olduğundan dolayı maalesef bu alanda muhafazakârlaşıyor. Muhafazakâr politikalar yapıyor mesela kadının sosyal yaşama katılması konusunda çok da yenilikçi değil.” (10)

AÇSHB’de çalışan bir bürokrat aileye yönelik politikaların muhafazakâr olduğuna vurgu yapmıştır ama muhafazakâr anlayış içerisinde çağın oluşturduğu durum gereği yenilikçi politikalar geliştirmeye zorlandığını da ifade etmiştir.

“Aile üzerinde geliştirilen politikalar hepsi aile kurumunun kutsallığı üzerine tanımlanıyor yani ailenin birlikteliği ve aile kurumunun kutsallığı. Bu açıdan bakarsanız bu görüşü benimseyen taraf muhafazakâr bir bakış açısı ama bunun içinde yenilikler yani onların sorun çözme becerileri iletişim becerileri farkındalık

dönüşümleri gibi daha bireyselci ve yenilikçi bakış açısını bunun içine yediyorsunuz yani burada da çok böyle ya budur ya bu değil uygulamada çok ciddi çeşitlenen ve kendi içinde giriftleşen bir durum görüyorum.” (18)

3.2.1.3.6. Aile Politikasının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirmek

Toplumsal cinsiyet eşitliği önemli bir küresel strateji olarak 1995'te Pekin'deki Dördüncü BM Dünya Kadınlar Konferansı Pekin Eylem Platformunda cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi için kurulmuştur. Ekonomik ve Sosyal Konsey¹, 1997/2 toplumsal cinsiyet eşitliğini şu şekilde tanımlamıştır:

“...Her alanda ve her düzeyde, mevzuat, politikalar veya programlar dâhil olmak üzere, planlanan herhangi bir eylemin kadınlar ve erkekler için etkilerini değerlendirme süreci. Kadınların yanı sıra erkeklerin kaygılarını gidermek için de bir stratejidir, politika ve programların tüm siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirilmesinin bütünlüyci bir boyutunu yaşamaya yönelik bir stratejidir, böylece kadınlar ve erkeklerin eşit şekilde faydalanabilmesi ve eşitsizliğin sürdürülememesi gerçekleşir. Nihai amaç toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır.”

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin politika oluşturma, planlama ve karar verme konusundaki algılarını, deneyimlerini, bilgilerini ve çıkarlarını göz önünde bulundurur (United Nations, 2002, s. v).

Yapılan görüşmeler sonucu öznelere ağırlıklı olarak Türkiye'deki aileye yönelik politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerine göre geliştirilmediğini ifade etmişlerdir. Bir STK temsilcisi aile politikasının erkek egemen olduğuna dikkat çekerek şöyle ifade etmiştir:

“Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından baktığımızda toplumsal cinsiyet eşitliğini asla önemsemiyor kesinlikle erkek egemen bir toplumuz biz. Türkiye açısından bakarsın ve aile politikasında kesinlikle erkek egemen bir şey.” (4)

ŞÖNİM'de çalışan bir uzmana göre Türkiye'deki aile politikası kadınların geleneksel rollerini korumaya çalışırken toplumsal cinsiyet eşitliğini görmezden gelmektedir.

---

1. Economic and Social Council (ECOSOC)

“Toplumsal cinsiyet eşitliğine hiç önem vermiyor. Kadınlara eşitlikten ziyade kadınların bakım rolünün sürdürülmesi sağlamış oluyor mesela evde bakım ücretini kadına vermek aylık olarak adı üstünde evde bakım yani kadın evde bakmaya evdeki rollerine devam ediyor. Aile yoksulsa çocuğun bakımı için verilen sosyal yardım kadına veriliyor kadının annelik rolünü devam etmesi yani toplumsal cinsiyet rolünün devam etmesi üzerine giden aile politikaları var.” (13)

TBMM, KEFEK Komisyonu üyesi Türkiye’de erkek egemen kültüre değinerek aile politikasının da bu yönde geliştirildiğini belirtmiştir.

“Bakın Birçok yerde işte Antep’te orada burada nikâh salonlarında AKP’li belediye başkanları bir kitapçık veriyor. Kitapçıkta diyor ki kocan seni dövse de şöyle olsa da öyle olsa da yani iğrenç iğrenç bir takım tanımlamalarla evlilik başlangıcında kitapçıklar yayınlıyorlar bu algılardan görüyoruz ki sen kocanın kulusun ama söylemleri böyle değil uygulamalar böyle. Neden böyle kadın erkek eşitliği diyoruz kadının siyasal yaşama ekonomik yaşama katılımı sağlık kadında sağlık bunların hepsini kadında ahlak mesela birçok devlet adamının söyle mi var işte örtüsüz kadın perdesiz eve benzer işte kadın sokakta gülmemelidir efendim hamile kadın sokakta dolaşmamalıdır işte bunun gibi birçok söylemler geliştirmişler yani bütün bunlar gösteriyor ki kadına bakış açısı nasıldır yani aile içerisinde de kadının sadece anne veya eş olarak görülmesi. Toplumsal cinsiyet eşitliğini önemsemiyor zaten biraz önce size söylediğim sözlerden bakarsak bunu bir fitrat kabul ediyorlar kadına kadın olarak doğurmayı bir fitrat olarak kabul ediyorlar. Biraz önce size devletin elçilerinin birçok sözünü söyledim. Buradan hareketle bunu hayır diye yanıtlamak zorundayım.” (16)

Kimi özneler ise Türkiye’deki aile politikasını toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru gitmesini ve bu yönde bir çaba olduğunu söylemişlerdir. TBMM Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili KEFEK Komisyonunu, toplumsal cinsiyet eşitliğine verilen önemin bir göstergesi olarak belirtmektedir. Bu komisyonun amacı kadın ve erkeğe eşit fırsatlar sunmak olarak tanımlanmıştır. AÇSHB’de görevli bir uzman bakanlık bünyesindeki KSGM’nin bu yönde çaba sarf ettiğini açıklamıştır.

“Toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veriyor ve Türkiye şu an önemli bir mesafe kaydetti bunu belirli kesimlerde mutlaka ki birebir uygulanan bir şey değil. Bu mükemmel düzeyde sağlandı mı değil hayır. Bizim kadının statüsü Genel Müdürlüğü’nün amacı budur. Türkiye’deki kadın haklarının kadın statüsünde bir iyileştirme yoluna gitmek için devletin devreye girmiş olması. Yani bunu artık kadın sıkıntı yaşıyorsa şiddete maruz kalıyorsa istismar ediliyorsa bunu artık devlet göz yumamaz Türkiye devleti de çağdaş bir devlet olarak Kadın Statüsü Genel

Müdürlüğü ile bunu ortadan kaldırma yoluna gidiyor yani politikamız toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı.” (6)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat ise kadın erkek eşitliğini ailenin temel taşı olarak tanımlamıştır ve bu eşitliği aile bütünlüğünün korunması açısından önemli olduğuna dikkat çekmiştir.

“Aile bütünlüğünün sağlanmasının esası toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerleştirildiği noktada doğar. Bu nedenle kadın ve erkeği birbirinden ayıran kadını ikinci bir konuma yerleştiren bir anlayışla aile bütünlüğünü sağlanması mümkün olmaz. Tam tersi kadın ve erkeğin eşit olduğu vurgusuyla kadını hatta pozitif ayrımcılık yaparak destek vermek çalışması için yeteri kadar kreş açarak çünkü kadının iş yaşamına katılması için en büyük engel çocukları bırakacak yer olmamasıdır. Dolayısıyla aile bütünlüğü buralardan zedeleniyor çalışan kadın hem çocuğa bakıp hem ev işleriyle uğraşır hem iş yaşamına yetişirken stres ve sinir ve evden onu hiç yardımcı olmayan bir erkek olduğunda aile bütünlüğü zarar görüyor ister istemez Çünkü yorgun ve argın bir kadın eve sadece gelip rahat erkeklerle aile bütünlüğü sağlanmaz. O yüzden devletin yapması gereken şey toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm topluma yaygınlaştırmak üzere faaliyetler geliştirmektir erkeğin de ev işlerine dâhil olması gerektiğini anlatılmasıdır ufak ufak spotlar var yani çocuk bakımının sadece kadının işi olmadığını anlatın erkeklere de çocuk bakımı ile ilgili motive eden destek veren bir anlayış olursa o zaman aile içinde eşitlikçi bir iş bölümü olursa toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız bir anda iş olursa o zaman bu politikaların çalışan çalışmayan kadınlara yaygınlaştırmak ve aile bütünlüğünü bu şekilde sağlamak olur.” (17)

3.2.1.3.7. Aile Politikasını Sosyal Sermaye Artırma Açısından Değerlendirmek

Günümüzde sosyal sermayenin çok sayıda tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlarda bireylerarası işbirliği, etkileşim, güven, sosyal dayanışma, iletişim ağları, karşılıklılık, kolektif eylem ve gönüllü kuruluşlar gibi kavramlar bulunmaktadır (Devamoğlu, 2008, s. 5). Sosyal sermaye kavramı OECD tarafından bu şekilde tanımlanmıştır:

“Gruplar içinde veya gruplar arasında işbirliğini kolaylaştıran ortak normlar, değerler ve anlayışlarla birlikte sosyal ağlar” (2001, s. 41).

Aile, sosyal sermayenin oluşumunda etkin bir rol oynamaktadır. Scrivens ve Smith (2013) sosyal sermayenin dört farklı yorumunu önermişlerdir: kişisel ilişkiler, sosyal ağ

desteği, sivil katılım, güven ve işbirlikçi normlar. Gök (2016) ailenin bireylerarası ağlar, güven ve karşılılık gibi normları oluşturduğuna dikkat çekmiştir.

Bu araştırmada aile politikasının aile içi sosyal sermayeyi artırıp artırmadığı aynı zamanda ailelerin toplum yaşamında aktif bir şekilde katılmasını sağlayıp sağlamadığı öznelere sorulmuştur. Türkiye'deki aile politikası sosyal sermayeyi artırma açısından değerlendirildiğinde öznelerin önemli bir kısmı bu politikaların sosyal sermayeyi artırmadığını ifade etmişlerdir. Bunu nedeni ise ŞÖNİM'de çalışan bir uygulayıcıya göre Türkiye'deki aile politikasının bireyselliği daha ön planda çıkarmasıdır.

“Aile politikası şu an Türkiye'deki aile politikası bireyselliği güçlendiriyor ben ne kadar alabilirim benim hakkım daha çok rekabeti ve bireyselliği güçlendiriyor dayanışmayı ve birlikteliği güçlendirmiyor.” (13)

Aile Komisyonuna üye bir milletvekili ise aile politikasının insanları topluma kazandıramaması açıklamasını yapmıştır.

“Mesela şöyle söylüyüm Türkiye'de sosyal devlet anlamında şu eksikler var insanların ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik bir çaba var ama topluma kazandırılması üretime katılması açısından bir ciddi eksik olduğu kanaatindeyim.” (10)

Yerel yönetimde çalışan bir bürokrat aile politikası kapsamında yapılan sosyal yardımları örnek olarak gösterip böyle yardımların insanları iş yaşamına katılmamasını ve asalak bir yaşam tarzı oluşturduklarına dikkat çekmiştir.

“Sosyal sermayeyi artırmıyor zaten bu sosyal yardımlar nedeniyle bence insanlar büyük şehirlerde bu sosyal yardımlar yaşamlarını sürdürmelerine yetmeyebilir ama kırsal alanda bu sosyal yardımlarla gayet rahat geçinilir aileye ciddi katkı sağlıyor bu aslında görece olarak iyi bir şey ama esas olarak baktığımızda tam tersi onları sosyalleşmekten iş yaşamına atılmaktan ve kendi emekleri ile kazanmaktan uzaklaştırıyor bir asalak yaşam tarzı oluşturuyor.” (17)

Aile Komisyonuna üye bir milletvekiline göre aile politikası sosyal sermayeyi artırıyor çünkü her konuda yardım alan bir aile aktif olarak sosyal yaşama katılabiliyor. AÇSHB'de çalışan bir uzman ise aile politikasının sosyal sermayeyi arttırdığını ifade etmiştir.

“Tabii ki artırıyor. Burada eğitim programlarının olmuş olması devletin politikalarla kadınların cinsiyet haklarının ihlal eden kuralları ortadan kaldırmaya çalışması okula gidemeyenlere okula gitme imkânı sağlaması sağlık sorunları olanlara sosyal

yardımların yapılmış olması o ister istemez sosyal sermaye kavramı açısından değerlendirilebilecek bir şey.” (6)

3.2.2. TÜRKİYE’DE AİLE POLİTİKASININ GELİŞİMİ

3.2.2.1. Aileye Yönelik Politika Geliştirmede Etkili Kurumlar

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika geliştirmede birkaç kurum etkili olmaktadır. Bunlardan en önemlisi isminde aile geçen AÇSHB’dir. Araştırmaya katılan öznelerin tamamı bu bakanlığın ne kadar etkili ve önemli olduğundan söz ederken diğer bakanlıklar ve kurumların da rolüne değinmişlerdir. TBMM Aile Komisyonu üyesi milletvekili etkili kurumlarla ilgili şu şekilde ifade etmiştir:

“Eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yeni adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı bunların hepsi aile için sosyal politika yaparlar ve aile politikası sadece Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile sınırlı değildir.” (3)

Aile politikası geliştirmede kalkınma planlarının önemine dikkat çeken bir uzman kadın politikasını da göz ardı etmemekle birlikte Diyanet İşleri Başkanlığının aile konusunda rolüne değinerek etkili kurumları şu şekilde sıralamıştır:

“Birincisi AÇSH Bakanlığı; eski ismiyle Kalkınma Bakanlığı yeni ismiyle Bütçe ve Strateji Başkanlığı Kalkınma Planlarını hazırlayan bir kurum; kadınla ilgili bir sorun olduğunda en çok kadın kimle muhatap oluyor Kolluk güçleridir burada da İçişleri Bakanlığı ayrıca kadınlara ve ailelere yönelik yardımlar İçişleri Bakanlığı kaymakamlıklar aracılığıyla yapılır; kadınların yasal anlamda korunması Adalet bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı önemli bir kurumdur.” (5)

Diyanet Başkanlığı’nın aile alanında çalışması yalnızca bir özne tarafından belirlenmiştir. Oysa Diyanet İşleri Başkanlığı’nda Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı adlı bir birim bulunmaktadır ve görevini şu şekilde tanımlamıştır:

“Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı, toplumun temelini oluşturan aile kurumunun sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için, Türk aile yapısını da korumanın bilinci içerisinde aileye ve aile bireyelerine yönelik çalışmalar yapar. Ayrıca toplumun

dini yaşamını sağlıklı, doğru ve huzurlu bir şekilde yerine getirebilmesi için topluma dini rehberlik hizmetleri sunar.”¹

AÇSHB’de uzman olarak çalışan bir özneye göre ise aileye yönelik sosyal politika geliştirirken en önemli unsur kaynak unsurudur o yüzden MB etkili bir kurum olarak tanımlanabilir.

“Dolayısıyla burada ben Maliye Bakanlığının da vergiler üzerinden sosyal politika oluşmasında çok önemli olduğunu daha doğrusu birinci derecede Finans kaynağı mali kaynağı oluşturdu kanısındayım. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın araştırma birimlerinin de sosyal politika oluşturmada önemli bir katkısı olduğunu söylemek zorundayız.” (6)

ŞÖNİM’de çalışan bir uygulayıcı ise işin siyasal boyutuna dikkat çekmektedir:

“Aile politikasını Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının geliştirmesi gerekiyor yasalar meclisten çıkıyor ama biz uyguluyoruz ama genelde bakanlığımız çok geliştirmiyor ama Meclis geliştiriyor aslında yani Bakanlığın önermesi gereken birçok şeyi Meclis geliştiriyor. Ondan sonra bize ulaştırılıyor mesela burası bazı yönetmelikler üzerine çalışıyor kanunları uygulamak için yönetmelikler çıkıyor. Aile ve sosyal politika derken şimdi sosyal politikayı küçültmüşler buda bir ciddi eleştiri biz az sosyal politikayı daraltmak ailenin içine ve sosyal hizmetin içine yedirmek algılanmıştır şimdi yeni Bakanlığın adından sosyal politika çıkartıldı şimdi sosyal politika nerde onu da bilmiyoruz.” (13)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat ise aile politikasının geliştirilmesinde siyasal unsura dikkat çekerek politika geliştirmede etkili olan siyasilerin bu konuda ne kadar bilgili ve yetkili olduğunu sorgulamıştır.

“Bu politikalar geliştirenlerin de yeterli olup olmadığı bence tartışmalı bakanlıkta politikaları oluşturanların yeterliliği var mı ya yok oradan başlamak ve ele almak lazım. Ben Bakanlık boyutunda çok tartışmalı olduğunu görüyorum. Politikalar genellikle bakanlık geliyor politika geliştirmekte etkili olan Mecliste çoğunluğu elde eden Parti olur maalesef kimi zaman da şu an kimin çoğunluğu varsa o grubun sözü geçiyor politikalar geliştirmekte onlar etkili oluyorlar.” (14)

---

1. <https://www2.diyenet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Gorevler.aspx> (10.01.2019)

3.2.2.2. Aileye Yönelik Politika Geliştirme Sürecinde Yerel Yönetimlerle İşbirliği

Genelde her ülkede devlet yönetim yapıları iki temel birimden oluşmaktadır. Bunlar merkezi yönetin ve yerel yönetimlerdir. Merkezi ve yerel yönetim genel olarak birbirlerini tamamlayan birimlerdir. Yerel yönetim belirli bir coğrafi alanında yerel halkın tümünü kapsayan ve halkın ihtiyacı olan hizmetleri yerinde sunan kamu yönetimidir (Baş, 2017, s. 169). Yerel yönetim, il özel idaresi, büyükşehir belediyesi ve belediyeleri kapsamaktadır.

Türkiye’de aileye yönelik politika geliştirme sürecinde ekili kurumların yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunması çoğu özne tarafından düşünülmemektedir. Aile politikası konusunda araştırma yapan bir akademisyen bu konuda hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur:

“Alınan karar ve yürürlüğe konulan politikaların icra edilmesi noktasında iş birliği içinde bulduklarını düşünüyorum. Ancak alınan kararların öncesinde önemli derecede iş birliğinin yapıldığını, yerel toplumsal özelliklerin çok fazla göz önünde bulundurulduğunu düşünmüyorum.” (7)

Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili ise Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika geliştirme sürecinde devletin yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunmasını düşünmektedir. KEFEK Komisyonuna üye bir milletvekili aileye yönelik politika geliştirirken devletin yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunmasının önemine vurgu yapmıştır. Milletvekiline göre politika geliştirirken olması gereken yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunmaktır. Çünkü tabana en yakın yerel yönetimlerdir.

“Politika geliştirirken olması gereken yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunmaktır. Çünkü tabana en yakın yerel yönetimler yerel yönetimlerle bu ilişki içerisinde olmalı ve oradan başlamalı.” (16)

AÇSHB’de uzman olarak çalışan bir özne ise yerel yönetimin politika geliştirme sürecinde katkısının olmadığı ancak hizmet modeli üretmede etkili olduğuna vurgu yapmıştır.

“Yerel yönetimlerin politika geliştirme sürecinde hiçbir katkısı yoktur. Sadece hizmet modellerinin üretilmesinde öncülük ettikleri zaman ve bir hizmet modeli oluşturmakta etkili olmuştur politika yapımcılar da bu modeli görüp ve benimsemiştir. Bu politikaya geçilmiştir ama bu dolaylı bir şeydir politika üretim süreci denilemez buna. Belediyeler daha çok hizmet modelleri üretiyorlar.” (15)

Bu konuda Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili ise yerel yönetimin politika geliştirme sürecinde etkili olmadığını yalnızca hizmet sunumunda etkili olduğunu belirtmiştir.

“Ama belediye sadece hizmet anlamında hizmetlerin sunumu anlamında politikanın üretilmesi uygulanması konusunda yetkisi yoktur. Belediyelerin ve sağlık bakanlığının aile üzerinde çalışmaları var. Bizim belediyelerimiz yerel anlamda kayyum atanmadan önce çok ciddi politikalar ürettiler. Ama son kayyumlarla hepsini baltaladılar. Siyasi partiler politika konusunda iktidarı itekliyorlar değiştirme konusunda ellerinden geleni yapıyorlar.” (10)

Yerel yönetimde bürokrat olan görevli bir özne kurumlarının aileye yönelik politika geliştirmedeki statüsünü şu şekilde açıklamıştır:

“Ailelerle ilgili politika geliştirmekte devlet bizimle işbirliği içerisinde bulunmuyor, toplantılara yerel yönetimler zaman zaman çağırılıyor aile için değil de kadın sığınma evleri için kadın danışma merkezleri üzerinden çokça biz aile ve sosyal politika il müdürlükleri ile bir arada oluyoruz çünkü bizim de bir sığınma evimiz var bu kapsamda zaten sığınma evine kadınları kabulü meselesini biz il müdürlüğü yani şönimler üzerinden yapıyoruz o nedenle o kapsamdaki bütün toplantılara çağırılıyor bazı STK'ların bakanlıkla ortak yaptığı projeler oluyor oralarda çağırılıyor yani devlet tamamen yerel yönetimleri yok sayarak hiç dâhil etmeyerek iş yapıyor diyemeyiz ama oradaki katkımız ve söylediklerimiz ne kadar yaşama geçiyor konusu kocaman bir soru işareti olarak kalıyor biz yerel yönetimler olarak STK'larla sürekli fikir alışverişindeyiz onların da kısmen devletle bağları var ortak projeleri var devletle birde zaten son zamanlarda şöyle bir şey yaptılar feminist bakış açısına sahip kadın örgütlerinden ziyade kendi bakış açılarına sahip bir örgütler kurdular onları da kendi kadın örgütleri var toplumsal cinsiyet eşitliği yerine toplumsal cinsiyet adaleti diye sempozyumlar yapıyorlar yani adalet kavramı çok apayrı bir kavram eşitlikten çok ayrı bir şey. Hükümet kendine yakın STK'ların görüşünü alıyor ve sonra STK'ların görüşünü aldık diye anons ediyor.” (17)

AÇSHB'de çalışan bir bürokrat devletin yerel yönetimi toplantılara dâhil etmesi ama bir sonucun çıkmaması kanaatindedir.

“Geliştirmeye gelirsek bütün toplantılara herkes gelir. Bizim yaptığımız herhangi bir politika geliştirme toplantısında az önce saydığım bakanlıklar kamu kurumları STK'lar ve yerel yönetimler mutlaka gelir ama bunlar ne kadar koordinasyon için neler asıl sorun bu. Bunlar bence beraber bir araya gelip iş yapmıyorlar. Ben uygulamayı çok başarılı buluyorum. Politika geliştirme toplantılarında masada herkes anlaşmış gibi oluyor daha sonra iş uygulamaya kalınca herkes bildiğini

yapıyor. Bunların arasında eşgüdüm ve koordinasyonun olduğunu düşünmüyorum.”
(18)

3.2.2.3. Aileye Yönelik Politika Geliştirme Sürecinde Hükümet Dışı Kuruluşlarla İşbirliği

Hükümet dışı kuruluşlar, STK'lar, üniversiteler ve sendikaları kapsamaktadır. Yapılan görüşmelerde özneler devletin hükümet dışı kuruluşlarla çok kısıtlı, zaman zaman belli konularda ve yalnızca fikir alışverişi olarak yapılan işbirliğine dikkat çekmişlerdir. Yerel yönetimde görevli bir bürokrat hükümet dışı kuruluşların belediyelere göre daha etkili olduğunu ifade etmiştir.

“STK'ların aslında bakarsanız bazı konularda etkisi özel konularda oluyor bildiğimiz kadarıyla özel gereksinim gruplarına yönelik özellikle mesela mecliste grubu olan partilere basıncı yaparak basınç güçlerini kullanılan büyük STK'lar uzun emek vererek ya da daha ikna edemez seçimden önceki süreçlerde ya da seçimden sonra politika gelişmesinde çok öyle köklü değişiklikler değil ama ufak kazanımlar elde edebiliyorlar. Mevzuatlarda değişiklik yapabiliyorlar tabii çok böyle her zaman sürekli değil ama oluyor etkisi, mesela belediyelerin hiç olmasa da onların mutlaka oluyor.”
(14)

Bu konuyla ilgili diğer bir yerel yönetim bürokrati STK'ların önemine vurgu yaparak hükümet dışı kuruluşların zaman zaman politika geliştirme sürecinde etkili olduğunu söylüyor.

“STK'lar bu konuda çok çaba gösteriyor aslında bu konuda kazanılmış bir sürü hak, hak temelli çalışan kadın örgütleri tarafından oluyor ama onların çabalarıyla bir yere kadar bazı şeyler düzeltiliyor ama sonuçta devlet istediği şekilde politikalarını yönlendiriyor zaman zaman da mücadele sonucu kazanılmış haklarda oluyor elbette gerçekten zaman zaman tüm kadın örgütleri bir hamle yaptığında bazı şeylerin geri döndüğünü görüyoruz yani tecavüzle ilgili yaşın indirilmesi meselesinde olduğu gibi mecliste bu ve benzeri konularda kazanımlarımız olabiliyor birlikte hareket ettiğimizde o nedenle de zaten biz ne yaparsak yapalım devlet istediğini yapıyor hükümet istediği politikayı üretiyor gibi düşünmediğimiz için mücadeleye devam ediyoruz çünkü zaman zaman kazanımlarımız oluyor onun için STK'larda bu kapsamda çok önemli bir yerde duruyor.” (17)

Aile Komisyonu üyesi milletvekili devletin hükümet dışı kuruluşlarla politika geliştirme sürecinde işbirliğini bu şekilde ifade etmiştir:

“Zaman zaman belli konularda hükümet dışı kurumlarla işbirliği içerisinde olunuyor ama sistematik ve kurumsal bir durum değil konu bazında gereksinim bazında oluyor bu ama böyle bu planlanmış bir şey olduğunu ben şu ana kadar görmedim işin açıklığı öyle olduğunu düşünmüyorum.” (4)

Aile Komisyonuna üye diğer bir milletvekili ise bu durumu siyasal olarak görmektedir.

“Hükümet bu konularda siyasi bir bakış açısıyla hareket ediyor ona göre politika oluşturmada STK'lar veya diğer kurumlarla işbirliği yapmıyor sadece kendi yandaşı olanlarla işbirliği yapıyor.” (3)

Diğer Aile Komisyonu üyesi milletvekili de aynı konuya değinmiştir.

“Üniversitelerde sosyal hizmetler bölümleri var bunların fikirleri alınmıyor politika üretiminde etkili değiller. Biz akademisyen arkadaşlarımızın önerilerini alıyoruz ama tabi ki bizim de önerilerimiz dikkate alınmıyor komisyonunda önerileri dikkate alınmıyor kendi bildiğini okuyor. İktidar kendi yazdığı şeyi çoğunlukta olduğu komisyondan geçiriyor sonrada meclisten geçiriyor. Genel olarak durum bu, ama politika anlamında özgün derneklerimiz var. Kadın derneklerimiz var. Onlar bu konuda çalışıyorlar aile üzerinde çalışan derneklerimiz var üniversitelerin bu konuda katkısı oluyor ama bunları çok önemsemiyor.” (10)

ŞÖNİM'de çalışan bir uzmana göre şu anki siyasal dönemde bağımsız STK'lardan söz edemeyiz.

“Sivil toplum kuruluşları ile de işbirliği içinde bulunmuyorlar çünkü Türkiye'de gerçek anlamda sivil toplum kuruluşu gibi çalışmıyor STK'ların bir kısmı daha çok iktidarın veya siyasi partilerin yan örgütü gibi çalışıyorlar hatta oradan siyasete atanalar çıkıyor bizim şu anki aile Bakanı gibi. Sivil toplum değil siyasi toplum.” (13)

Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili ise böyle bir işbirliğinin gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Bu bakışa göre devlet sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ile işbirliği içinde bulunur ve hükümet sosyal politika geliştirmede bütün süreçlerde STK'lar ile görüşmeler yapar. Bu görüşe göre son yıllarda sivil toplum kuruluşlar güçlü bir konuma gelmiştir. Bu işbirliğin amacı daha iyi hizmet sunmak olarak ifade edilmiştir:

“Gaye hizmetse bu konuda meslek odalarının katkısı sivil toplum kuruluşlarının katkısını dikkate alırız yani.” (1)

3.2.2.4. Aileye Yönelik Politika Geliştirme Sürecinde Uluslararası Sözleşmelerin Etkisi

Türkiye, kadın, çocuk, yaşlı ve engelli alanında bir takım uluslararası sözleşmelere imza atarak taraf ülke olmuştur. Burada öznelerin önemli bir kısmı bu sözleşmelerin hukuksal anlamda temel alınmasına rağmen uygulamada doğru bir biçimde uygulanmadığı veya uygulamaya hiç yansımadağı görüşünü yoğun olarak belirtmiştir. KEFEK Komisyonu üyesi milletvekili uluslararası sözleşmelerin temel alındığı yalnız iç mevzuata yansımaması veya uygulanması görüşünü ifade etmiştir.

“Mesela birçok uluslararası sözleşmelere dâhiliz mesela İstanbul sözleşmesi mesela CEDAW bunların hepsine uluslararası anlamda tarafız ama bu sözleşmelerin uygulaması ya da iç mevzuatlara hukuku yansımaları ve uygunluk konusunda bir izleme komisyonları varsa bile bunların yaptırımları yok bunlara uygun politikalar iç hukukumuzu mevzuatlarımızı bunlara uygun hale getirmiyoruz getirsek bile fiili olarak uygulamıyoruz.” (16)

STK’da çalışan bir özne ise çocuk hakları sözleşmesi üzerinden konuyu değerlendirerek Türkiye’de uluslararası sözleşmelerin uygulanmadığı ve bu konuda hiç bir yaptırımın olmadığına dikkat çekmiştir.

“Çocuk hakları sözleşmesi üzerinden örnek veriyorum, Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları Beyannamesi çıkmış elli küsur maddeden oluşuyor ve çocukların temel haklarını tanımlamış ve bunun uluslararası nitelikte bu kadar çok sayıda devletin imza attığı en büyük anayasası aslında insanlığın anayasası, çocuk demek aslında insan demek, çocuğa ne kadar iyi bakarsanız insanlık da o oranda korunacaktır. Fakat sadece bizde değil biz Tabii sonrasında şunu da yaptık 5395 sayılı çocuk Koruma Kanunumuz var stratejilerimiz var komitelerimiz var mecliste çocuk hakları komisyonumuz var baroların Çocuk hakları komiteleri var çok var herkes bireysel bir şeyler yapmaya çalışıyor ama bir bütünlük içerisinde ve bu sözleşmeyi takip edip de sözleşmenin şartlarını yerine getiren bir yapıya sahip miyiz hayır değil Biz aslında sözleşme şartlarını şu anda ihlal ediyoruz. Bu sözleşmelere uyulmadığı takdirde yaptırım yapmıyorlar yaptırım uygulamadığını zaman devletlerinde bu konuda serbestliği olduğu zaman anlaşmayı imzalamalarına rağmen ve uygulamamalarına rağmen ihlalleri kaçınılmaz.” (4)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman uluslararası sözleşmelerin imzalanmasına rağmen gereken altyapının oluşturulmamasına vurgu yapmıştır.

“Uluslararası sözleşmeler imzalanıyor ama gereken altyapı yok çocuk koruma kanununda bir yönetmelik var uygulamayla ilgili ama yönetmelik çok uygulanabilir yönetmelik değil. Kanun çıkıyor ama gereken altyapı yok. 6284 yasa, İstanbul sözleşmesi için yönetmelik çıkarıldı şimdi bir burada onu uyguluyoruz İstanbul Sözleşmesinden 6284 kanunu çıkardılar çünkü o sözleşmelere göre kendi yasal düzenlemenin olması lazım ama uygulamada çok yetersiz kalınıyor yapılmak istenilen çok hizmet altyapısının yetersiz olduğu için yapılamıyor.” (13)

Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili uluslararası sözleşmelerin Türkiye'nin iç hukukuna tamamen yansımaması ve yalnızca bir kopya yapıştır gibi olduğunu ifade etmiştir.

“Uluslararası sözleşmeler aile politikası geliştirirken esas alınıyor Türkiye yasa konusunda çok iyi yasayı Avrupa'dan alır oradan alır çıkarır aynısını kes kopyala. Uluslararası sözleşmelere imza atıldığı zaman onlar geçerlidir kanun hükmündedir ama uygulamaya gelince sıkıntı çıkıyor mesela çocukların çalışması ve çalıştırılması ile ilgili en uzun süre iş sağlığı üzerinde çalıştım ama sahaya gidiyor bir sürü çocuk işçi görüyorsunuz.”(10)

Devlet uluslararası sözleşmelere imza attıktan sonra sözleşmelerin uygulanıp uygulanmadığını denetlememektedir.

“Devlet sosyal politikalarla ilgili uluslararası sözleşmelere imza atıyor ama bu sözleşmelerin gereğini yerine getirmiyor takip etmiyor ve denetim yapılmıyor. Bu konuda çok ciddi eksiklikler var.” (19)

3.2.2.5. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Aile Politikasına Yaklaşımı

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin aile politikasına olan yaklaşımı hizmetlerin üç temel özelliği açısından değerlendirilmiştir. Bu yaklaşımlar:

- Geliştirici ve güçlendirici
- Koruyucu ve önleyici
- Tedavi edici ve rehabilite edicidir.

Bu hizmetler birbirlerinden bağımsız olarak görünmemektedir. Dolayısıyla burada önemli olan devletin ağırlıklı olarak hangi yaklaşımla konuya yaklaştığını değerlendirmektir. Kimi özneye göre bu üç yaklaşım politika alanına bağlı olarak bir arada görünmektedir. Örneğin kadına yönelik şiddeti önlemek amaçlı veya çocukların korunmasına yönelik

tedbirler alır veya madde bağımlılığı konusunda devlet tedavi edici politikalar izleyebilir. 1996 yılı programda aileye yönelik hizmetlerde “ağırlıklı olarak koruyucu-önleyici, eğitici-geliştirici işlevleri olan hizmet modellerini yaşama geçirmek” hedeflenmiştir.

Çoğu özneye göre devletin yaklaşımı tedavi edici ve rehabilite edicidir. Devlet genelde sorun ortaya çıktıktan sonra müdahale etmektedir ve önlem alma veya geliştirici güçlendirici politikalara ağırlık vermemektedir. Aile politikası alanında araştırma yapan bir akademisyen devletin yaklaşımını tedavi edici olarak değerlendirmektedir.

“Koruyucu ve önleyici bu tür politikalar çok yok. Tedavi edici ve rehabilite edici ailenin sorunu ortaya çıktıktan sonra müdahale edilir ve daha çok tedavi edici politikalar var sorunu olmayan aile zaten devletin kapısını çalmaz.” (3)

Sosyal hizmet uzmanı bir özne ise devletin yaklaşımının koruyucu önleyici olmasını arzu ederken bu anlamda ciddi çalışmaların yapıldığını ancak aileye yönelik politikaların hala tedavi edici ve rehabilite edici olduğunu düşünmektedir. ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre devletin yaklaşımı “yaraya merhem olmak” gibidir ve tedavide bile çok yetersiz kalan politikalar izlenmektedir.

“Devletin yaklaşımına baktığımızda geliştirici güçlendirici değildir, koruyucu önleyici yetersiz çok ufak tefek çalışmalar var biraz tedavi edici yani kanayan yaranın üstüne merhem sürmek gibi. Tedavide bile çok yeterli değildi. Sorun ortaya çıktıktan sonra müdahale edecek bir şekilde ama sorunun temelini inip onu önlemek ile ilgili bir şey yapılmıyor.” (13)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrata göre ise devletin aileye yönelik bir yaklaşımı yoktur.

“Devletin yaklaşımla baktığımızda hiç birisi değil geliştirici güçlendirici değil koruyucu önleyici değil yani çok tampon arada bir şey yani çok böyle arada bir şey tedavi edici rehabilite edici asla değil bana göre üçü de değil. Devlet hiçbir şey yapmak istemiyor ki. Devlet bu alanda sadece insanları kendine bağımlı hale getirmek istiyor.” (14)

AÇSHB’de çalışan bir uzman devletin yalnızca sorunla karşılaşan aileler için politika ürettiğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla devletin yaklaşımını tedavi etmeye çalışmak olarak nitelendirmektedir.

“Biz aileyi yok olmaya başlayınca anlıyoruz. Aile bozulunca dikkatleri üzerine çekiyor. Türkiye’de aileler bozuluyor boşanmalar artıyor deyince hemen aile araştırma kurumu kuruldu biraz geliştirildi bakanlık kuruldu.” (6)

STK temsilcisi, devletin bir bütüncül yaklaşımının olmamasına değinerek şöyle ifade etmiştir.

“Devletin yaklaşımına baktığımızda aslında her bacak eksik her bacağı var biraz biraz. Ama bir bütünsellik var mı dersiniz bunların içerisinde hayır yok, konu bazında. Bir şey olduğunda bir süreliğine geliştirici ve güçlendirici bir takım önlemler alınabiliyor. Kalıcı bir şey çözülebiliyor belki koruyucu ve önleyici tedbir neredeyse hiç yok aslında baktığımızda çok az tedavi edici rehabilite edici, uzun vadeli politikalar ve disiplinler arası bir çalışma olmadığı için rehabilite edici de değildir.” (4)

Aile Komisyonu üyesi milletvekili aile politikası uygulamalarının önleyici niteliğe sahip olmadığına değinmiştir.

“Aile politikasında eksiklikler vardır. Türkiye’de aileyi olumsuz yönde etkileyebilecek sorunlar karşısında örneğin madde bağımlılığı, teknolojiye bağımlılık gibi sorunlar karşısında tedbir alınmıyor. Aileleri bu sorunlarla ilgili çocuklar ve gençleri koruma amaçlı bilgilendirme yok, politika yok, farkındalık yok.” (1)

Aile konusunda araştırma yapan akademisyen aileye yönelik politikaların önleyici olmamasına dikkat çekerek şöyle ifade etmiştir.

“Kadın ve çocuğa yönelik şiddet, istismar ve ihmali önleyememesi zayıf yöndür.” (8)

3.2.2.6. Türkiye’de Aile Politikasına Ayrılan Bütçe

Burada AÇSHB’ye ayrılan bütçe yıllar içinde incelenmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi bütçe yıllar içerisinde artış göstermiştir.

Çizelge 7: AÇSHB’ye Ayrılan Bütçe

Yıl	Bütçe (TL)
2015	18.249.634.000
2016	24.799.651.000
2017	24.303.358.000
2018	26.690.506.000

2019

103.091.801.000

Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikasının (SES) değerlendirmesine göre “AÇSHB’nin bütçesi yıllar içerisinde miktar olarak artıyor görünse de bu yanıltıcıdır, çünkü bakanlığın bütçesi, toplam bütçe içerisindeki oranla kıyasladığımızda azalmaktadır.” 2017 yılı merkezi yönetim bütçesi içinde ASPB’nin payı %4’ken 2018 yılında bu oran daha da azalarak %3,5 düşmüştür.¹ AÇSHB’ye ayrılan bütçe geçtiğimiz son yıllarda önemli bir yükseliş gösterse de çoğu özne tarafından yetersiz olarak değerlendirilmektedir. AÇSHB’de çalışan bir uzman aile politikasına ayrılan bütçeyi yeteli bulmamakla birlikte gereksinimlerin yalnızca bir kısmının karşılandığını ifade etmiştir.

“Aile politikasına tahsis edilen bütçe geçtiğimiz 15, 16 yıllarından beri 10 katına çıkmış durumdadır bazı kalemler de yeterli olmakla birlikte bazı uygulamaların sembolik kaldığı görünüyor. Bu rakamların çok yeterli olduğunu düşünemeyiz artan bütçeyle birlikte daha hiç önceden olmayan hizmetler ortaya çıktı bu yardımların ihtiyaçları tam olarak karşıladığını söyleyemeyiz.”
(15)

AÇSHB’de görevli bir bürokrat ise aileye politikasına ayrılan bütçenin doğru bir şekilde kullanılmaması ve “yaraya merhem olacak bir şekilde” kullanıldığını düşünmektedir.

“Yani hâlihazırda ayrılan bütçeyi de iyi kullanamıyoruz zaten kullanmak için bir yöntemimiz yok ki zaten efektif kullanmıyoruz daha fazlasını istemek için bence önce modeller geliştirmek zorundayız. Mesela Bir kaç kişinin iletişim problemini çözen biliyoruz kaç kişinin bakım problemini çözen biliyoruz kaç kişinin evde bakım desteğiyle onun yaşama normal dönmesini istiyoruz. Mesela evde bakım hizmetleri insanları normal yaşama döndürmek yerine onları tamamen çalışma yaşamında uzaklaştıran şeydir demek ki bunun çözülmesi gerekiyor daha öncelikli olarak yani bakım desteğini bulmuşuz ama onu nasıl vereceğiz nasıl organize edeceğiz noktasında bizim de bir çözüm bulmamız gerekiyor. Bütçeyi kullanmakta düşünce ve bakış açısının değiştirilmesi gerekir paradigmanın değiştirilmesi gerekiyor ondan sonra biz buna doğru yöntemi bulalım.” (18)

---

1. <http://ses.org.tr/wp-content/uploads/2018/11/sosyal-hizmetler-a%C3%A7%C4%B1klama.pdf>
(22.01.2019)

AÇSHB’de uzman olarak çalışan bir özne sosyal politikaya ayrılan bütçenin daha doğru kullanmasını ve bu konuda hukuksal zeminin güçlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

“Birincisi ben mali kaynaklar ve idari yapının ve bunları kullanmaya zemin hazırlayan hukuki düzenlemelerin biraz daha güçlendirilmesinden yanayım. Sosyal politikada ne kadar para harcarsanız yetersiz çünkü siz bir sınır belirliyorsunuz mesela 500 liradan fazla bir geliri varsa ona yardım etmiyorsunuz ama 500 liranın artık yetmediğini herkes biliyor.” (6)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman ise bütçenin büyük kısmının sosyal yardımlara ayrıldığını ve siyasal amacın güdüldüğüne dikkat çekmiştir.

“Bütçe açısından baktığımızda sosyal yardımlar için çok büyük bir bütçe ayrılıyor yani bu ayrılan bütçenin bu şekilde yüksek olmasının sebebi ne kadar çok kişi sosyal yardıma bağımlı olursa o kadar çok oy gelir siyasi rant amacıyla bütçe ayrıldığını düşünüyorum ama işte aileyi güçlendirmek adına bütçe ayrılmıyor.” (13)

3.2.2.7. Türkiye’de Aile Politikası Alanında Çalışan İnsan Kaynağı

AÇSHB’de çalışan sayısı, ASPB ve ÇSGB’nin birleşmesinden sonra hala açıklanmamıştır. ASPB’nin 2016 Faaliyet Raporu verilerine göre bakanlık bünyesinde 15.133 çalışan bulunmuştur. Yıllar itibariyle ise bu sayı aşağıdaki çizelgede sunulmuştur:

Çizelge 8: ASPB’de Çalışan Sayısı

Yıl	Çalışan Sayısı
2012	12.621
2013	13.203
2014	14.555
2015	16.055
2016	15.133

Aile politikası alanında çalışanları nicelik ve nitelik açısından değerlendirdiğimizde, çoğu özne, bu alanda çalışanların iki boyutta da yetersiz olduğunu öne sürmüştür. Onuncu Kalkınma Planında sosyal hizmet ve yardım alanında nitelikli çalışan eksikliğinin

giderilmesinden söz edilmiştir. BSB’de görevli bir bürokrat aile alanında çalışan insan kaynağını alanın geniş olduğu nedeniyle yetersiz olarak değerlendirmektedir.

“İnsan kaynağı yetersizdir. Çünkü aile konusu çok geniş bir alandır. Kadın, çocuk, yaşlı, engelli aile içindedir ve çok ciddi bir personele gereksinim vardır. Bu kadar büyük çeşitli hizmet verirken personelin yeterli olması lazımdır.” (9)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman ise insan kaynağını nicelik ve nitelik açısından yetersiz bulmaktadır.

“Mesleki personelin yeterliliği altyapının yeterliliği düşünülüyor. İnsan kaynağı açısından aile politikası uygulayan insanlar bu onu da donanımlı olmayabiliyorlar yani sahada çalışan sosyal hizmet uzmanı psikolog çok yeterli değil hizmet verilen kişi ile orantılandırıldığında çok düşük ya da bu kişiler bu alanda yeterince eğitim almamışta olabilirler mezuniyet yeterli olmuyor kaldı ki bu konu ile ilgili daha detaylı eğitim almaları gerekir. Bir şöyle bir sorun var istihdam sağlamak amacıyla mesela sosyal hizmet uzmanının yapması gereken işi psikolog öğretmen çocuk gelişimcisi de yapar mantığı var bu işin ne kadar az ciddiye aldıklarını gösterir.” (13)

Aile alanında araştırma yapan bir akademisyene göre bu alanda çalışanların sayısından çok, bakış açıları önemlidir. Aile ile ilgili çalışanların hümanist bir bakış açısına sahip olması oldukça önemli bir konudur.

“Beşeri sermayemiz belki farkındalık düzeyimiz ona uygun olmayabiliyor. Her zaman insani konularda eğitim yetmiyor eğitimin dışında beşeri bir şey gerekiyor hümanist bir paradigma gerekiyor onda her zaman eksiklerimiz olabilir çünkü biz kendimizi karşıımızdaki insanın her zaman yerine koyamaya biliriz duygudaşlık sağlamaya biliriz bu biraz handikap. Bunu organizasyonların güçlenmesi denetim sistemleri daha fazla personeli sahaya çıkışması lazım.” (6)

STK temsilcisi bir özne bu alanda çalışanların liyakate göre yerleşmemesine dikkat çekmiştir:

“Maalesef konunun alt yapısını bilmeyen ve temelden gelmeyen liyakat asasıyla oralara personel yerleştirmeme sebebiyle de uzun vadeli yani işte 5 yıllık 10 yıllık 20 yıllık planları koyamadıklarını düşünüyorum, kaliteli insan anlamında hem de insana yatırım anlamında kesinlikle yeterli değil.” (4)

Diğer bir STK temsilcisi, bu alanın devlet tarafından profesyonel alan olarak görülmemesi ve gönüllü olarak algılandığına vurgu yapmıştır. Dolayısıyla bu alandaki insan kaynağının profesyonel olmamasını ifade etmiştir.

“Nedense aile ile ilgili politikaların yansıtıldığı uygulama alanındaki birimlerdeki çalışmalar bir nasıl deyim profesyonel hizmet değil de yardım hizmeti gönüllülük hizmeti gibi görüldüğü için herkes tarafından sunulabilen hizmetler gibi algılanmakta hani bunu felsefe öğretmeni de verse olur işte din öğretmeni de verse olur bizim hafız da gelse verse olur bu şekilde hatalara da açık uygulamalar yapılabiliyor hani bütüncül yaklaşım filanda gözden kaçıyor.” (14)

3.2.3. TÜRKİYE’DE AİLE POLİTİKASININ UYGULANMA ALANLARI

Bu bölümde Türkiye’de aile politikasının uygulanma alanları ele alınmıştır. Sosyal politika çerçevesinden bakıldığında aile politikası birkaç alanda gerçekleşmektedir. Bu politika alanları ekonomik, gelir sağlama ve istihdam politikası, aile eğitim politikası, sağlık politikası, barınma, sosyal güvenlik, hukuksal korunma, sosyal hizmetler ve aile planlaması politikası olarak ayırt edilebilir. Bu araştırma kapsamında öznelere Türkiye’de bu politika alanlarının hangisinin daha gelişmiş olduğu ve neden daha çok geliştirildiği sorulmuştur.

3.2.3.1. Ailelere Yönelik Ekonomik Politikalar

AÇSHB’nin verilerine göre 2018 yılında 244.531 kişi bakanlık tarafından verilen sosyal yardımdan yararlanmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bilgilere göre ekonomik ve gelir sağlama politikasının daha ön planda olduğu dikkat çekicidir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı, Selçuk sosyal yardımla ilgili şöyle ifade etmiştir:

“Bu dönemde vatandaşlarımıza yaklaşık 283 milyar TL tutarında sosyal yardım yaptık. Hazırlanan I. 100 Günlük İcraat Programı kapsamında da Çoklu Doğum Yardımı ile cihaza bağımlı olarak yaşamlarını sürdüren hastalarımıza yönelik Elektrik Desteği Programımızı 12 Kasım itibarıyla yaşama geçirerek uyguladığımız sosyal yardım program sayısını 42’ye yükselttik.”¹

SES’in değerlendirmesine göre sosyal yardım miktarı AÇSHB’nin bütçesi içinde önemli bir yer tutmaktadır ve bu konu doğrudan siyasal amaçlarla ilişkilidir.

---

1. <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/haberler/aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-butcesi-tbmm-de-kabul-edildi> (16.01.2019)

“Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nün bütçesi 2014 yılından itibaren yaklaşık %50 oranında artmıştır. 2019 yılı bütçe teklifinde de bu artma eğilimi devam etmektedir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü için 21.058.796.000 TL ayrılmıştır.”¹

22 Haziran (2017) yılında Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına İlişkin Yönetmelik resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı;

“Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca uygulanan nakdi düzenli sosyal yardım programlarından yararlananların istihdam edilmesi halinde verilecek sigorta prim desteği ile çalışabilir durumda olanların işe veya mesleki eğitime yönlendirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”

Bu yönetmeliğin uygulamada ne kadar başarılı olacağı ve sosyal yardım alanları çalışma yaşamına yönlendireceği önümüzdeki yıllarda belli olacaktır. AÇSHB’de görevli bir daire başkanına göre sosyal yardımlar en büyük hizmet alanlarından birisidir.

“Mesela özel sosyal yardımlara baktığında bizim en büyük aile politikası olarak belirlediğimiz ve hizmet sunduğumuz birimlerden birisi. Sosyal yardımlar çok ön planda olduğu için yani şu an çok ciddi en büyük 5 bütçe büyüklüğünde bakanlıktık biz sosyal yardımlar bütçesinden dolayı. Bu çok ciddi anlamda yer teşkil ediyor yani diğerlerinden daha fazla.” (18)

Bunun nedeni ise bir STK temsilcisine göre ekonomik yardımların kolayca yapılması ve altyapıya ihtiyacı olmamasıdır.

“Aile politikasının uygulama yönlerini baktığımızda son zamanlarda sanki nakdi yardımlar yönünde biraz ağırlık verdiler çok sayıda 70 binlerden birkaç sene önce şimdi 160 bin aile civarında zannediyorum sadece çocuk için yardım yapılıyor ben çocuk tarafını biliyorum başka yardımlarda var zannediyorum 160 bin aile sadece çocuklardan dolayı aile yanında barındırır ve yoksulluktan etkilenmesin diye nakdi yardım alıyor. Çünkü bunu kolay yapabiliyorsunuz bir şekilde kaynak buluyorsunuz ama diğerlerinin altyapısını oluşturmamız gerekiyor oysa çok kolay bir şey değil biraz nakdi yardım daha çok ön plana çıkıyor.” (4)

BSB’de görevli bir bürokrat son dönemlerdeki ekonomik sıkıntılardan dolayı ailelerin sosyal yardıma talebinin arttığı ve devletin ailelere ekonomik yardım dağıtmasında artış olduğunun altını çizmiştir.

---

1. <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/haberler/aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-butcesi-tbmm-de-kabul-edildi> (16.01.2019)

“Şu anda sosyal yardımlar daha gelişmiş durumdadır. O da tabii ekonomik nedenlerden dolayıdır. Yani aileye çok fazla sosyal girdi yapma şansımız yok. Ekonomik girdi yapma şansımız daha yüksektir. Çünkü aile sosyal konuları kendi içinde çözdüğü için devletten sosyal şeylerde çok fazla talepte bulunmuyor. Ama ekonomik olarak talebi daha yüksek oluyor. Çünkü bir geçim derdi diye bir şey var. Bildiğim kadarıyla aileye 41 çeşit sosyal aynı ve nakdi yardım veriliyor.” (9)

Aile Komisyonu üyesi milletvekili bu yardımların çok az miktarda ve düzensiz bir biçimde yapıldığına dikkat çekerek yardımların insanların yaşamına bir katkısı olmadığı ve yalnızca onları bağımlı hale getirdiğine değinmiştir. ŞÖNİM’de çalışan bir uzman ise ekonomik yardımların siyasal amaçla yapıldığına vurgu yapmıştır.

“Aileye yönelik yapılan ekonomik politikalar yardım üzerinedir hiyerarşik ilişki üzerine yani hak bilinci yurttaşlık bilinci üzerine değil de daha çok sen bana muhtaçsın ben sana yardım ediyorum. Sosyal yardım üzerine giden bir politika var işte aynı yardım nakdi yardım ki bunlardan nakdi yardımda geçici bir süre için verilmesi gereken daha sonra ailenin toparlanması gereken süreçler ama biz kendi uygulamalarımıza baktığımızda aile toparlanmıyor belki nakdi yardımlar yaşamaya alışıyor. Yani aileyi güçlendirici bir politika yok yardım alan edilgen konumda kalıyor. İşte gıdım gıdım bana oy vermezsen buda kesilir daha önceki vermiyordu mantığında.” (13)

Türkiye’de aile politikası çerçevesinde sosyal yardımların çok öncü konuma konulması ve ailelerin bütünlüğünü çoğu zaman sosyal yardımlarla korumaya çalışılması bir eleştirel konu olarak birkaç özne tarafından ifade edilmiştir. Aile Komisyonu üyesi milletvekili aile politikası çerçevesinde yapılan sosyal yardımların insanları tembelleğe sevk etmesini ve bağımlı bir yaşam tarzı oluşturmasını ifade etmiştir. Çünkü sosyal yardımlar hiyerarşik bir biçimde yapılmaktadır. AÇSHB’de çalışan bir uzmana göre aileler için yapılan sosyal politika bir devasa hizmet alanıdır ve bu alanda oluşan sorunları para ile çözmek veya gereksinimleri sadece para ile karşılamak olanaklı değildir.

“Ailelerde sorunlar var ama devletin dikkatinde bunlar değil devlet daha çok bütçe artırıp ne kadar arttırabilirim çocuk bakımını yaşlılara daha fazla kaynak aktarabilirim noktasında.” (15)

3.2.3.2. Aile Planlaması

Aile planlaması “ailelerin istedikleri zaman istedikleri sayıda çocuk sahibi olmaları” anlamına gelir. Son yıllarda Türkiye’de nüfusun sayısının artırılması siyasilerin söylemlerinde önemli bir yer bulmuştur. Bu söylemlerin nedeni ise ekonomik nedenler ve

Türkiye’de doğum hızının azalması ve nüfusun hızla yaşlanmaya doğru gitmesidir. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerine göre 2017 yılında toplam doğurganlık hızı 2.07 olmuştur. Bu oran 2016 yılında 2.11’iken 2017 yılında düşmüştür. Oysa Türkiye nüfusunun yenilenme düzeyi 2,10’dur.¹ 1960 yılı Birinci Kalkınma Planında aile planlaması öncelikli olarak amaçlanmıştır.

Araştırmada görüşmelerden elde edilen bilgilere göre Türkiye’de para ve politik söylem üzerinde doğurganlık teşvik edilmektedir. AÇSHB’de çalışan bir uzman bu politikanın doğru ve yerinde olduğunu ifade etmiştir.

“Aile planlaması politikasından Cumhurbaşkanımızın 3 çocuk vurgusu var. Bunu bilen kişiler bunun doğru olduğunu düşünür yani nüfusun yaşlanmaya başladığını, Avrupa ülkelerinin karşılaştığı sorunla bizim de karşılaşacağımızı söylüyorlar.” (5)

Nüfus politikasının toplumda karşılık bulup bulmaması konusunda aile politikası alanında araştırma yapan bir akademisyen şu şekilde ifade etmiştir:

“Henüz buna ilişkin veriler yayınlanmadığı için programın başarısını değerlendirmek güç ancak nüfusun artırılmasına yönelik girişimlerin başarısız olduğu doğum oranlarında istenilen artışın olmamasından çıkarılabilir.” (8)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre nüfusun artışının teşvik edilmesi kadınların çalışma yaşamına katılmasını engelleyerek kadınlar üzerinde olumsuz etkiler oluşturur.

“Aile planlanması politikaları son dönemde daha çok nüfusu artırmaya yönelik nüfus politikaları yapılır nüfus politikaları kadını da etkiler kadını sürekli hamile olması iş yaşamından uzak kalması olur. Aile planlamasına yönelik hiçbir çalışma yok daha önce vardı Hak Sağlık Müdürlüğü ile seminerler veriyorduk halkı bilinçlendirmeye çalışırdık artık onlara izin verilmiyor.” (13)

Yerel yönetimde çalışan bir bürokrat, devletin nüfus politikasını ailelerin yaşamına olumsuz anlamda müdahale olarak değerlendirmektedir.

“Nüfus planlaması konusunda ortaya çok müdahale ettiklerini düşünüyorum yani kaç çocuk doğuracağımıza kadar hangi yöntemle doğuracağımıza kadar kürtaj meselesine kadar çok müdahale edildi ama olumlu anlamında değil tabi ki çok olumsuz şekilde.” (17)

Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili nüfusun artırılması ile ilgili doğum yardımı, süt yardımı veya bez yardımını yetersiz bularak bu dönem doğan çocuklar için ilerde

1. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27588> (06.12.2018)

barınma, beslenme veya eğitim gibi konularda yeterli altyapının bulunmamasına değinmiş ve gelecekte ciddi sıkıntıların yaşanacağını ifade etmiştir.

“Mesela çocuk doğumu şu anda Türkiye’de nüfusun artırılmasına yönelik bir politika uygulanıyor birçok ülkenin tersine nüfus artırıcı yönünde bir sağlık politikası izleniyor nüfusla ilgili evet teşvik edici işte bebek doğumu ile ilgili doğum yardımı yapılıyor veya süt yardımı veya bez yardımı veya mama yardımı tarzında bir sürü kalemler var ama buna küçük çapta cüzi çapta rakamlar mesela ilk doğumda 300 lira gibi bir yardım edilir aile hekimine izlem karşılığında götürülmesi durumunda aileye bebek başını 20, 30 liralık bir katkı çok cüzi bir para. Ama onun yerine gerçekten bu çocuklarımızın eğitimi ondan önce de beslenmesinin tam olarak yapılabilmesi gerçekten aileni o konuda o kişinin ilk eğitimini veren anne ve babanın eğitim düzeylerinin oluşturulması bebeğin gelişiminin tam sağlanabilmesi zihnen beden her konuda sağlanabilmesi için bir ortamın oluşturulması lazım yoksa 20 TL ile 30 TL ile 200 TL 500 TL meselesi değildir. Ne oluyor bundan sonra 5 tane 6 tane 7 tane çocuk yapıldıktan sonra bu defa o kişiler ilerde bu çocuklarının eğitimi ile beslenmesi ile barınması ile geleceğini inşa edilmesi ile ilgili çok ciddi sıkıntılar ortaya çıkıyor.”
(10)

AÇSHB’de görevli bir bürokrat ise yeterli sayıda kreşin yapılmaması veya annelere bakım desteği verilmeksizin nüfusun artırılmasına yönelik politikaların başarıya ulaşmasının zor olduğuna dikkat çekmiştir.

“Doğum politikaları için düşünün bizim burada doğum politikalarımız var. Biz bir takım işte doğurganlığı teşvik ediyoruz söylemlerimizle ama hala kreş yapmakta çalışan kadınlara yardım etmekte onlara bakım desteği vermekte zorlanıyoruz.” (18)

Ayrıca nüfusu artırmak yönündeki programların yalnızca ev kadınları üzerinde etkili olduğu ve çalışan kadınlar için görünür bir kolaylık sağlamadığına dikkat çeken bürokrat, bu politikaların mevcut altyapıyla uyumlu olmadığını değerlendirmiştir.

“Şu anda ama bizim araştırmalara baktığınızda doğurmak isteyen bir kesim var yani çalışan normal sosyal güvencesi olan kadınlar istediklerinden daha az çocuğa sahipler ve bu tamamen bakımla ilgili yük onları doğurganlıktan alıkoyuyor ama diğer taraftan hâlihazırda evde kalan çocuk sayısı diğer çalışan kadınlara göre ortalaması yüksek olan kadınlar zaten doğurmak istemiyor yani bizim söylem olarak ulaşmak istediğimi kesim o değil ve bizi teşvik olarak verdiğimiz doğum yardımları onlar için önemli değil bu sadece ev kadınlarını teşvik edebilir. Yani çalışan kadın için herhangi bir teşviki anlamış değiliz yani burada gereksinim durum tespiti ve politik uygulama noktasında bir uyumsuzluk olduğunu düşünüyorum.” (18)

3.2.3.3. Ailenin Hukuksal Korunması

Ailenin yalnızca ekonomik yönden desteklenmesi yeterli olmamakla birlikte hukuksal yönden de korunması önemlidir. Ailenin gelişiminin desteklenmesi, aile bütünlüğünün eşit bir biçimde korunması ve ailenin toplumdaki işlevlerinin yerine getirilmesi için hukuksal olarak devlet politika geliştirmek zorundadır. Bu bağlamda Türkiye’de MK, Türk Ceza Kanunu ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunlar uygulanmaktadır.

Araştırma kapsamında kimi özneler göre ailenin hukuksal olarak korunması son yıllarda daha çok gelişmiş alanlardan birisidir. Kimi özneye göre evlilik yaşı, çocukların korunması, kadına yönelik şiddetin önlenmesi gibi uygulamaların ağırlık kazanmasına rağmen bu politikalar uygulamada yetersiz kalmaktadır. Örneğin devletin resmi evliliğe verdiği öneme ülkenin her yerinde karşılık bulmamıştır ve imam nikâhı hala gerçekleşmektedir. Evlilik yaştan kanununda 18 yaş altı çocuk olarak tanımlansa bile devlet bu alanda esnek davrandığı için çocuk evlilikleri hala yaşanmaktadır. BSB’de görevli bir bürokrat evlilik yaştındaki durumu şu şekilde ifade etmiştir

“Evlilik yaşı konusunda böyle bir sıkıntımız var 16 yaş hâkim kararı, 17 yaş aile kararı ve 18 yaş kendi kararıyla bir kişi evlenebilir. Burada 16 ve 17 yaşın tamamen kaldırılması ve evlilik yaşının 18 yaş olması gerekir. 18 yaş altı hala çocuk sayıldığı için 16 yaşında evlenen erken evlilik kategorisine alınır. Hâkim kararı veya aile kararıyla evlenen çocuk bizim istatistiğimize çocuk evliliği olarak geçiyor ve bu ülkemizi aşağı çekiyor. Bunun düzelmesi gerekiyor.” (9)

Bir STK’da çalışan uygulayıcı ailenin hukuksal korunmasının yetersiz olduğu ve çocukların ve kadınların hukuk sistemi tarafından korunmadığına değinmiştir.

“Ailenin hukuki olarak korunması ile ilgili gelişmeler olumsuz zaten 3 yıl önce belki hatırlarsın yani 12 yaşındaki bir çocuğun tecavüzünde Rıza arandı yani cezaların 12 yaş altındaki çocukların tecavüzcüye ceza artırmaya çalışıldı bu sefer ne oluyor hâkimler ceza vermekten kaçınıyor hale geliyor bazı yaşları cezayı yükseltmeye çalıştı ama 12 yaşta Rıza aradı şimdi oysa 12 yaşındaki çocuğa sigara satamıyorsun içki satan yorsun markette ehliyet vermiyorsun gidip pasaport alamıyor kendi kendine ama Rıza yaşı diyen tecavüz de böyle bir şey çıkardı. Rıza yaşa yani sen hukuk dediğin için bunu söylüyorum hâkimlerde oldukça muhafazakâr bir yapıya sahipler yani tecavüz konusunda çok iyi değiller ama yine de bazı bir avukat arkadaşlarım yaptığımda davaların vakaların %52 sinde hiçbir şekilde indirim yapılmamış katillere veya tecavüzcüleri hukukta kanun nasıl işliyor. Aslında karakolda hiç işlemiyor artık kadınlar şiddet gördüğünde karakola gittiğinde kimisi

“ya kocandır olmuştur” deyip evine gönderiyor. Aslında öyle bir şey yapma hakkı yok. Her gelen kişinin şikâyetine kaydetme mecburiyetinde. Yani benim evime hırsız girdi diye başvurduğum zaman kaydediyor ama beni kocam dövdü diye gittiğimde ya tecavüze uğradım dediğimde kayıt etmiyor bunu. Bunu geçiştiriyor kadının beyanının esas alınması öyle bir şey aslında beyanın kayda geçirilip irdelenmesi demek. Önceden koruma kararları 6 aylık verilirken şimdi 3 aylık verilmeye başlandı niye bir bilgim var ancak şöyle bir gelişme var bu korumaya başvuran kadınların birkaçı koruma kararı çıkmadan öldürüldü için artık hâkimler koruma başvurusunu en geç 2 gün içinde değerlendiriyorlar 15 gün de veriyorlar ama iki gün içerisinde değerlendiriyorlar hemen yani her başvurana koruma kararını veriyorlar.” (12)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman ise hukuk sisteminin giderek kötüye gittiği ve ailede yaşanan sorunların hukuksal olarak değil aile içi affetme ve onarma ile çözülmesine çalışıldığını ifade etmiştir.

“Hukuki korunma konusunda giderek kötüye gidiyor diye düşünüyorum kimse hukuki sisteme güvenmiyor. Aile içinde hukuki korunma görmüyorum çünkü aile ilişkilerinde hep affetme onarma yaklaşımı öne sürülüyor yani sorun yaşayan birçok birey aile içerisinde ise hakları ihlal ediliyorsa sesini çıkarmıyor ya da çıkardıkları zaman bunu hukuki yollarla değil daha çok birbirlerine zarar vererek hallediyorlar mal davasında vesairede çok o hukuk bilincinin aile içerisindeki ilişkilere oturduğunu düşünmüyorum.” (13)

Aile Komisyonuna üye bir milletvekili hukuksal korunmanın daha etkili olmasının gerektiğine vurgu yapmıştır.

“Hukuki konuda politikalar gelişmiştir eşler arası çözümler yerinde yapılıyor ama problemlerde var mesela problemi çözmek için veya kadını korumak için bu uzaklaştırma kararının daha koruyucu olması lazım.” (3)

Aile Mahkemesi ile ilgili değerlendirmeler mahkemelerin hedefine ulaşmadığı ve ailelerin ve kadınların korunmamasına dikkat çekmiştir.

“Aile mahkemesi konusunda görüyoruz kadına şiddet davalarında ne yazık ki istediğimiz sonuçları alamıyoruz. 6284 kanun ile ilgili aslında bizim yasalarla ilgili çok sorununuz yok yasalarda gerekli düzenleme var olarak görünüyor bazen eksikler var ama bu giderilebilir veya mevcut mevzuat uygulansa zaten bir sorun kalmayacaktır yani devlet kadına gerçekten eşitlikçi bir yaklaşımla davransa hâkimle savcılar da ona göre davranacak hukuk da daha farklı işleyecek diye düşünüyorum.” (17)

AÇSHB’de çalışan bir bürokrat da ailenin hukuksal korunmasının yetersiz olduğunu ifade etmiştir.

“Hukuki yönü ailenin külliyeye bir iyileştirilmesi değil ama kadının aile içindeki varlığı statüsü ile ilgili bir düzenleme ama onu da çok yanlış çıktılar oldu yani aile politikasını zedeleyici çıktılar oldu özellikle evden uzaklaştırma kararı aile içindeki çatışmaların büyümesi çok görünür hale gelmesi adli mercilere yansımaları sonra geri dönüşümsüz başka aile çatışmalarına yol açtığı görüyoruz.” (18)

Hukuksal alanda kadının korunması adına Türkiye’deki önemli gelişmelerden birisi de kadına yönelik şiddeti aile içi bir sorun olmaktan çıkartılması ve kamu sorunu olarak kabul edilmesidir. Bu bağlamda AÇSHB’de bir uzman şöyle ifade etmiştir:

“Koruma anlamında toplumsal olarak eskiden kadın şiddet gördüğünü saklardı ama artık kadın şunu biliyor kadına yönelik şiddet önleme merkezi hattını arayabiliyor, kendisinin bir koruma altında olduğunu biliyor. Bunun bile insanlar için önemli bir gelişme olduğunu düşünüyorum.” (6)

STK uygulayıcısına göre Türkiye’de politik olarak kadına yönelik şiddet, kamusal sorun olarak kabul edilmiştir ancak muhafazakâr anlayışa göre kadını korumak aileyi korumamak anlamına gelir.

“Artık şiddet aile içerisinde kalmıyor kamuya çıkıyor. Çünkü şiddetin ailenin özel sorunu olmadığı toplumsal olduğu kamusal olduğu politika olduğu artık kabul edildi tüm dünyada kabul edildi. Artık kadına yönelik şiddetin toplumsal ve politik olduğu kabul edildi şimdi kadına yönelik şiddetin politika olduğu toplumsal olduğu resmen kabul edildikten sonra hala bizim aile dediğimiz olmuyor çünkü şiddet ailenin içerisinde oluyor yani ailenin korunması dediğin zaman aileyi koruduğunda işte o kadını koruyamazsın kadının korunması deyince muhafazakâr anlayışa göre o zaman aile korunmuyor.” (13)

3.2.3.4. Ailelere Yönelik Sosyal Hizmetler

Aileye yönelik sosyal hizmetler Aile Danışma Merkezleri, kreş, huzurevi, engelli bakım merkezleri, sığınma evi, ASDEP, Toplum Merkezleri ve Sosyal Uyum merkezlerini kapsamaktadır. Türkiye’de Mart 2018’de 21 ilde AÇSHB’ye bağlı 59 Aile Danışma Merkezi etkinlik göstermektedir.¹ Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) sayısı 2018 yılında 321’e

1. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-danismanligi-yayginlastirilacak-/1088269> (19.01.2019)

ulaşmış ve Türkiye genelinde 15 Sosyal Uyum Merkezi bulunmaktadır. AÇSHB'nin verilerine göre, Türkiye'de toplam 3 bin 454 kapasiteli 144 kadın sığınma evi bulunmaktadır. 2016 yılında kamu kreş sayısı 56 olmuştur oysa 2004 yılında kreş sayısı 419'muş.¹ Türkiye genelinde huzurevi sayısı 408'tir. Bunlardan 144 huzurevi Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı, 192'si özel huzurevi, 41'i yaşlı yaşam evleri, dernekler ve vakıflara bağlı 13 huzurevi, yerel yönetime bağlı 11 huzurevi, azınlıklara ait 5 huzurevi, MEB'e ait 1 ve İçişler Bakanlığı'na ait 1 huzurevi bulunmaktadır.²

Öznel, devletin sosyal hizmet alanında yaptığı uygulamaları sayı olarak yetersiz ve kısıtlı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bu hizmetlerin özel sektöre aktarıldığı ve ücretli olduğu, yaygınlaştırılmaması ve kurumsallaşmaması çoğu özne tarafından eleştiri konusu olmuştur. Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili ailelere yönelik sosyal hizmetleri şu şekilde değerlendirmiştir.

“Ücretsiz kreş yok ücretsiz huzurevi yok sayılır engelli bakım merkezleri var sığınma evi var aile sosyal destek var veya diğer programlar var ama özel sektörün elinde bunları devlet yapmıyor. Yaygın değil kurumsal değil.” (2)

Aile Komisyonu üyesi diğer bir milletvekili ise bu uygulamaların yarım kalmasını ifade etmiştir.

“Aile danışma merkezi, kreş, huzurevi, engelli bakım evi, sığınma evi ve bu gibi şeyler bunların hiçbirisi uygulamada ciddi anlamda bir yaşam bulamıyor. Bunların hepsi yarım kalmış şeyler.” (10)

ŞÖNİM'de çalışan bir uzmana göre sosyal hizmetler ailelere yönelik değildir belki daha çok bireyle yönelik uygulanmaktadır ve çok sınırlı sayıda mevcuttur. Kreşlerin sayısının az olması ve ücretlerinin yüksek olması kadınların çalışma yaşamına katılması karşısında bir engel oluşturmaktadır.

“Sosyal hizmetlerde bir bütüncül yaklaşımın olmadığını düşünüyorum yani sosyal hizmetlerin vaka bazlı olduğunu düşünüyorum yani topluma yönelik hizmetlerin daha çok birey odaklı çalıştığını düşünüyorum. Kreşler bakımevleri yeterli değil özel kreşler aileler için pahalı kadınlar çocuklarının bakımını kendileri gerçekleştirmek zorunda kalıyorlar çünkü aldıkları maaşın hepsi kreşe gidiyor böylece kadın çalışmamayı tercih ediyor. Mesela Aile Danışma Merkezleri kapatıldı, Toplum Merkezleri kapatıldı sadece birey odaklı yaklaşımlar içinde. Bunların neden

1. <https://m.bianet.org/bianet/kadin/196974-kesk-ten-her-isyerine-kres-kampanyasi> (20.01.2019)

2. <https://eyh.aile.gov.tr/kuruluslarimiz-yasli> (20.01.2019)

kapatıldığıının sebebi hak temelli yaklaşım söz konusu olmadığı için toplumu bilinçlendirmek söz konusu olmadığı için kapatıldı birlikte kolektif sosyal sermaye oluşturmamak eyleme geçmemek için bireysel olarak desteklenmesi gündeme gelerek kapatıldı. 2011’de Sosyal Hizmet Merkezi Yönetmeliği çıktığı zaman bu merkezler kapatıldı. Çocuk gençlik merkezleri, yaşlı hizmet merkezleri bunların hepsi kapatıldı. Şu anda aileye hizmet veren bir ŞÖNİM var burası biraz lüks gibi sadece kadınlara hizmet veren bir yer aileye direk hizmet veren bir yer yok. Şimdi Uyum Merkezleri diye bir yer açılmaya başladı oda madde bağımlılarına destek olabilmek adına. Birde Sosyal Hizmet Merkezleri var oda Aile Danışma Merkezleri ve Toplum Merkezlerinin verdiği hizmeti vermesi beklenir ama veremiyorlar onun için gerekli altyapı yok.” (13)

BSB’de görevli bir bürokrat kreş sayısı ve erken eğitimin yetersiz olduğu ifade etmiştir.

“Çocuklar için kreş hizmeti yeterli değildir. Erken yaştan yani 3 yaştan itibaren çocuğun eğitim sistemi içinde yer almasını istiyoruz.” (9)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat sosyal hizmet alanında belediyelerin çalışmalar yaptığı ve sosyal belediyeçilik anlayışının önem kazandığını söylemiştir. Sosyal hizmetler alanının geniş olduğuna vurgu yapan bürokrat bu hizmetlerin sadece AÇSHB tarafından yapıldığında kısıtlı kaldığına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin bu alanda katkı sağlanması hizmetlerin geniş kapsamda sunmasını sağlayabilir.

“Sosyal hizmet kısmında yerel yönetimler sayesinde sosyal hizmet uygulamalarında bir az artış var yoksa tek başına aile sosyal politikalar bakanlığı il müdürlüğü kapsamında sadece tek uygulayıcıdır onun dışında geçmişte bir tek belediyelerin gündüz bakım evi vardı başka hiçbir uygulama merkezi yoktu ben 30 yıldır belediyedeyim ben başladığımda sadece belediyenin kreşi vardı başka bir hizmet alanı yoktu 30 yıl önce ama şimdi gündüz bakım evleri var kadınların gittiği hobi kursları yaşlı merkezleri genç merkezleri engelli birimi var çok fazla yaş grubunun aile içindeki farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarının karşılanabildiği birimler var farklı ihtiyaçların karşılanabileceği birimler var dolayısıyla sosyal hizmet anlamında hareketlilik var daha fazla arz vardır diyebilirim.” (14)

AÇSHB’de çalışan bir uzman ise aileye yönelik sosyal hizmetlerin 2000’li yılından sonra geniş kapsamda yapıldığını ifade etmiştir.

“Özellikle 2000’li yıllarda izlenen sosyal politikalarda bütün sosyal hizmetlerin kapsamının genişletildiğini daha sistematik olduğunu altyapı yenileme çalışmalarının yapıldığını görüyoruz bütün bu hizmet birimlerinin fiziki altyapılarının iyileştiğini görüyoruz. Bu çok önemli bir gelişmedir. Bunlar da daha fazla vatandaşa erişilmesi

hedeflendi. Yine sosyal hizmet programının bir parçası olarak aileye dönüş aile yanında bakım desteklendi çok ciddi mesafeler alındı ama bunların özetle ASDEP ile hedeflenen her ailenin bir danışmana ulaşabildiği temas ettiği bir sistem tasarlandı orada istenen düzeye var olduğunu düşünmüyorum.” (15)

STK'da çalışan bir uygulayıcı AÇSHB'nin sosyal hizmetin ne anlama geldiğini doğru algılamadığını ifade etmiştir. Öyle ki aileye yönelik sosyal hizmet alanı çok gelişmemiş ve genelde ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesinde yetersiz kalmıştır.

“İşte son yaptıkları bu 100 günlük hükümet planında yaptıkları şey de sosyal hizmet ihtiyacının belirlenmesinde ağırlıklı yoksulluk sınırlarının belirlenmesiydi. Sosyal hizmetin doğru algılandığını ya da doğru kavrandığını bakanlık tarafından ve onun alt yapısının oluşturulduğunu düşünmüyorum.” (4)

3.2.3.5. Aile Eğitim Programı (AEP)

Görüşmelerden elde edilen bilgiye göre AEP kapsamında Türkiye'de aileye yönelik kurumsal ve yaygın eğitim programı uygulanmamaktadır ve eğitim programları gelişmemiştir. BSB'de görevli bir bürokrat aile eğitiminin 2008 yılından bu yana bir milyon kişiye ulaştığı ifade etmiştir.

“Evlilik programlarımız var hem evlilik öncesi aile eğitim programlarımız var, hem 2008 yılından beri Aile Bakanlığının yürüttüğü aile eğitim programlarımız var onların ileri analizlerini yapıyoruz. Bu programlar 2008 yılından beri bir milyon kişiye ulaşmış durumda hani etkili oldu mu insanlar bu eğitimi doğru eğitimcilerle aldılar mı doğru kitleler aldılar mı, ne kadarını aldılar, yaşamlarına ne kadarını geçirebildiler birde onun çalışmasını yapıyoruz.” (9)

AÇSHB'de görevli bir bürokrat bakanlığın bu konuda çalışmalar yürüttüğü ve yerel yönetimler veya STK'larla işbirliği içinde bulunduğunu söyleyerek yine bu programın geniş çapta ailelere ulaşmadığı düşünülmektedir ve aile eğitim programının hukuksal olarak daha gelişmiş olduğu ama uygulamada sıkıntılarının yaşandığına değinmiştir.

“Aile Bakanlığı olarak evlilik öncesi eğitimde artırmak için biz protokoller yapıyoruz aile eğitimi artırmaya çalışıyoruz, Belediyeler Birliği ile protokol imzaladık. Benzer şekilde sivil toplumlar, yerelde çalışan, toplumda çalışan insanlarla protokoller yapıyoruz kimi zaman. Burada da en başta söylediğim gibi metin üzerindeki ve uygulamadaki sıkıntıları burada görüyoruz. Belediyeler bizim yaptığımız hizmetleri çok benzerini veriyor zaten yani evlilik öncesi eğitimler veriyor aile danışmanlığı boşanma hizmetleri veriyor boşanma süreci danışmanlığı hizmetleri veriyor evde

bakım ile ilgili işte yaşlıların evini temizliyor bazı belediyeler. Bakanlık bir sürü protokol yönetimde işbirliği içinde bulunuyor. Ama aile eğitimleri şu an aileye dokunabilmiş değil yani o kurgu içerisinde değil ekonomik ve hukuki yönler daha çok gelişmiş.” (18)

Diğer bir bürokrat AEP'in yapılmasında okulların önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

“Her aile ya 3 yaştan ya 6 yaştan bir şekilde çocuğunu eğitim sistemi içine sokuyor ve aile eğitimlerini burada yapmak mümkün olur. Aile eğitimlerine genellikle anneler geliyor özellikle erkekleri çekebilecek bir zamanda eğitim yapılmalı bu eğitimler genelde gündüz oluyor ve büyük oranda yüzde 60 civarı erkek gündüz çalışıyor. Eğitimleri bu saatlere göre ayarlamak lazım öyle ki eğitim çok uzun sürmesin ve eğitimi çok pratik hap gibi insanlara vermek gerekir veya interaktif bir şekilde karşı tarafı da bu eğitime dâhil etmek gerekir.” (9)

STK'da çalışan bir uygulayıcıya göre aile eğitiminin zorunlu olmaması eğitimlerin yaygınlaşmaması açısından önemlidir. Ancak devlet özgül alanda örneğin koruyucu aile programı gibi konularda ailelere zorunlu eğitimler vermektedir.

“Eğitimde de zaman zaman aile eğitiminde çok ciddi sıkıntılarımızın olduğunu düşünüyorum. Sistematik bir eğitim ya da zorunlu bir eğitim almamız gereken bir şey yok biliyorsunuz aile danışma merkezleri kurdular ihtiyacı olanlar bir şekilde onlardan haberdar olanlar gidip oralardan bir takım eğitimleri alabiliyorlar ya da dediğim gibi koruyucu aile olanlar koruyucu ailelik ile ilgili birtakım spesifik eğitimler alıyorlar eğitimleri almak gibi zorunluluğumuz oluyor ama onun ötesinde bence böyle bir program yok.” (4)

KEFEK Komisyonu üyesi milletvekili AEP'in yaygınlaştırılmasını önemli bir konu olarak değerlendirmektedir ve devletin bu alanda yeni uygulamalar geliştirdiğine dikkat çekmektedir.

“Toplum okulları açılabilir sadece çocuklar değil aileler eğitilebilir örneğin okullarla bağlantı kurabilir o okullarda okul gelen öğrencilerinin ne kadar okuryazar ne kadar toplum sağlığından haber dar ne kadar aile içi ilişkiler noktasında gereken olgunluğa sahip ne kadar şiddete karşı tepkili ne kadar kendi haklarına hakim kadın haklarına çocuk haklarına hâkim bunların hepsi toplum okulları ile tamamlanabilir yani eksikler giderilebilir ve bunlara normal devlet okulları aracılık edebilir onları saptama noktasında. Kendi öğrencilerinin ailelerini de bu konuda teste tabi tutarak istatistiği bilgilere ulaşabilir ve bunlar üzerinde bir çalışma yapabilir oradan başlamak lazım.” (19)

3.2.3.6. Sağlık Politikası

Aileye yönelik sağlık politikasının en önemli uygulaması Aile Hekimliğidir. Aile Hekimliğinde geçtiğimiz yıllarda iyi gelişmelerin yaşandığına dikkat çeken bir STK uygulayıcısı bu uygulamanın daha geliştirilmesi ve etkin kılınmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.

“Sağlık ve aile hekimliğinde de son zamanlarda bence iyi gelişmeler oldu. Özellikle bu hastane yapılarının değiştirilmesi herkesin T.C kimliği ile SGK ile bir takım hizmetlerin ücretsiz olması ve cüzi ödemeler yapması, aile hekimliğinin çocukların belli bir yaşa kadar takip edilmeleri aşuları vesaireleri burada bir adım atıldı güzel bir şey var ilerleme var ama çok şey yapılabilir.” (4)

AÇSHB’de çalışan bir uzman devletin sağlık alanında doğru politikalar ürettiğini ifade etmiştir.

“Sosyal devletsek yurttaşlara eşit bireyler olarak bakmak zorundayız. Daha önce örneğin işçiler SSK hastanelerine giriyordu memurların devlet hastanesine giriyordu ama artık her kes sağlığa erişebiliyor. Aile hekimliği uygulaması aracılığıyla artık her kesin bir aile hekimi vardır ve sağlıklı yurttaşların istedikleri hastanelere gidebilmeleri anlamında bir erişilebilirliğin arttığını söyleyebiliriz. Kalitenin arttığını söyleyebiliriz.” (5)

KEFEK Komisyonu üyesi bir milletvekili devletin sağlık alanındaki politikasını ücrete dayalı olduğunu söylemiştir.

“Sağlık başlangıçta iyiydi ama sonra daha iyi değil her kalemi neredeyse ücrete dayalı olmaya başladı bu bakımdan evet daha çok hastane oldu daha çok sağlık birimi kuruldu ama daha iyi hizmet var mı o tartışılır.” (16)

ŞÖNİM’de görevli bir uzman ise aile hekimliği uygulamasını işlevsel olmadığını ve yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

“Aile politikasında sağlık da çok önemli. Aile hekimliği çok işlevsel olmadığını insanların daha çok hastanelere gitmeye devam ettiğini düşünüyorum çünkü güvenmiyorlar çok yeterli bulmuyorlar sadece çocuk aşuları için gidiyorlar.” (13)

3.2.3.7. Ailelere Yönelik Sosyal Güvenlik

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi çoğu özne tarafından gelişmiş bir politika alanı olarak değerlendirilmiştir. Nüfusun büyük bir kısmının sosyal güvenlik şemsiyesi altında toplandığı ve sosyal sigortanın herkesi kapsadığı, devletin bu alanda iyi politikalar ürettiğinin göstergesidir. ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre

“Sigorta sistemi herkesi kapsıyor ailede bir kişi çalışıyorsa 18 yaş altı çocuk sigortalı oluyor sigorta sistemi bütün aileyi kapsıyor yani iyi bir gelişme 18 yaş altı eğer anne babanın sigortası olmasa bile çocuklar sosyal güvenlik sisteminden faydalanabiliyorlar.” (13)

STK temsilcisi çocukların sosyal güvenlik kapsamında yer aldığını doğru bir gelişme olarak değerlendirmiştir.

“18 yaşında olan çocukların hepsi genel sağlık sigortasına tabiler eğer annelerinin veya babalarının özel bir SGK’sı varsa ya da emekli sandığına varsa yine oradan devam ediliyor ama yoksa genel sağlık sigorta sisteminden prim ödemeksizin bunlar yararlanabiliyorlar 18 yaş altı.” (12)

AÇSHB’de çalışan bir uzman sosyal güvenlik sisteminin kapsamının geniş olduğunu ifade ederek kayıt dışı istihdam sorununa dikkat çekmiştir.

“Sosyal güvenlikte pek çok düzenleme ile aslında nüfusun büyük bir kısmı sosyal güvenliğin kapsamına alınmıştır burada kayıt dışı istihdam sorunlarımız hala varlığını sürdürmektedir ama diğer taraftan çalışan kesimlerin büyük bir kısmı Sosyal Güvenlik kapsamına alındığını görüyoruz devletin bu alanda tanıdığı kolaylıklar var.” (15)

Bu arada sosyal güvenlik sisteminin prime dayalı olduğu ve bir kişinin 18 yaşını geçtiyse ve çalışmıyorsa bu sisteme dâhil edilmemesi eleştiri konusu olmuştur.

“Sosyal güvenlik yetersiz mesela yaşı 18 geçmişse erkekse çalışmıyorsa sosyal güvencesi yok. Birde prime dayalı devlet desteği yok. Sadece bir yeşil kart var oda sağlık için.” (2)

3.2.3.8. Barınma Politikası

Türkiye’de devletin aileye yönelik barınma politikası çoğu özne tarafından yetersiz ve başarısız olarak değerlendirilmiştir. Barınma politikası çerçevesinde TOKİ projesinin ücretli olduğu ve bu ücretin yoksul aileler tarafından yüksek olarak değerlendirildiği

sonucu dar gelirli aileler ev sahibi olamamışlardır. AÇSHB’de çalışan bir uzmana göre devlet yoksul kesim için konut üretmiyor.

“Barınma çok sınırlıdır mesela ülke genelinde 700 bin konut üretiliyor ama bunu yüzde biri yoksullara veriliyor tabii tam sayıyı bilmiyorum. Biz toplu konut üretiyoruz özellikle dar gelirli için diyemeyiz.” (15)

AÇSHB’de görevli diğer bir uzman ise barınma politikasının başarı oranının düşük olduğuna değinmiştir.

“Yapılan politikalara bakarken tarafsız olmak zorundayız, hükümetin son zamanlarda özellikle bu yoksul kesime yönelik konut politikası TOKİ aracılığıyla uzun vadeli kredilerle yaptıkları konutlarla var. İnsanların önemli kısmı konuta erişmiş oldu.” (5)

3.2.4. TÜRKİYE’DE AİLE POLİTİKASININ ETKİSİ

3.2.4.1. Türkiye’de Aile Politikasının Aileler Üzerindeki Etkisi

Burada etkiden kast edilen anlam Türkiye’de aile politikasının belirlediği hedefler ve amaçlara ulaşip ulaşmadığını sorgulamaktır. Örneğin politikaların ailenin bütünlüğünü korumakta, aileleri güçlendirmekte, aile içi şiddeti azaltmakta, boşanmaları önlemekte, çalışma ve aile yaşamını uyumlaştırmakta vs. konularda belirlediği hedeflere ne derecede ulaşmasını değerlendirmek. Burada etki kavramı politikaların olumlu ve olumsuz yönlerini kapsamaktadır. STK temsilcisine göre aile politikasının aileler üzerinde nasıl bir etkisi olduğu bakanlık tarafından ölçülmediği için belirsizdir.

“Aile Sosyal Politikalar Bakanlığının destek niteliğinde eğitimleri var ailelere yönelik evlere ziyaret edip sosyal hizmet ihtiyaçlarını belirliyorlar. Dolayısıyla onlara bakarak bir takım politikaların oluşması onun ötesinde yoksulluk yardımı gibi birtakım yardımlar yapıyorlar. Elbette etkisi var ama bu etkinin nasıl olduğunu çok bilmiyoruz. Bireysel anlamda alabilen varsa onlarda bir artı yaratıyor ama işte ölçemediğiniz için yani şimdi ne verildi kaç kişiye verildi bunlar bilimsel temelli ölçülüp çıktısı elimizde yok. Bu etkileri uzun vadeli incelenip de bir sonuç raporu gibi bir şey yayınlanmadığı için bakanlık tarafından, hani bu belki üniversitelerde çalışma konuları tezler vesaire konular da var ama bakanlıkta olmadığı için bunun ne kadar etkisi olduğunu aslında bilmiyorum.” (4)

Aile politikası alanında araştırma yapan bir akademisyene göre aile politikası kendi amacını gerçekleştirebiliyorsa etkisi var demektir.

“Uygulamaya konan politikaların beklendik amacın ki eğer amacımız aile kurumunu muhafaza etmek ise- gerçekleştirilmesi noktasında çok da etkili olduğunu düşünmüyorum.” (7)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre aile politikası daha çok memnuniyet edici etkisi vardır.

“Aileler üzerindeki etkisine bakarsak etkilidir özellikle sosyal yardımlar açısından baktığımız zaman insanlar bundan memnun oluyorlar yani iyi ki vardı aslında aile politikası sosyal yardımlar üzerinden gidiyor ve etkili. Ama aileler güçlenmiyorlar o açıdan baktığımızda olumsuz etkisi var. Politikalar daha çok memnun edicidir. Geçici memnuniyet ama istihdam sağlamıyor aileyi güçlendirmiyor aile bireylerini geliştirmiyor eğitimini desteklemiyor. Ama aileyi memnun ediyor çünkü bilinç düzeyi gelişmediği için memnun olabiliyorlar.” (13)

AÇSHB’de çalışan diğer bir uzmana göre aile politikası ailelerin mağduriyetini önleyerek en azından duygusal olarak insanlara destek vermektedir.

“Aileler üzerindeki etkisine baktığımızda mağduriyeti önleme ve onlara destek vermek duygusunu vermiştir mesela. Geçtiğimiz 15 yıllık dönüşümde aile politikası ülke genelinde çok hissedilen bir şeydir bir sorun olunca devlet bunu bakar bunu çözer duygusu vardır. Bir ailenin sorunu olanda 183 hattını arıyor.” (15)

AÇSHB’de çalışan bir uzman ise boşanma oranlarında yaşanan artışa dikkat çekerek aile politikasının aileler üzerindeki etkisi yeniden gözden geçirmek gerektiğini düşünmektedir.

“Ailelerin sosyal politikalardan bir memnuniyeti var bunu söyleyebiliriz çünkü 14 senelik bir iktidar var bu somut bir şey. Ama ailelere yönelik bu politikaların daha somut, aileye dokunur politikalar olması gerektiğini düşünüyorum. Boşanma oranlarına baktığımız zaman henüz bu yardımlar, aileye yönelik merkezler, demek ki bu hizmetlerin niteliğini artırmak zorundayız.” (5)

Bir akademisyen evlilik yaşının yükselmesi ve boşanma oranının artmasına dikkat çekmiştir.

“Evlilik yaşının giderek büyümesi en başta gelen etkidir. Ayrıca tek ebeveynli ve parçalanmış ailelerin sayısında son dönemde ciddi artışlar meydana gelmektedir.” (11)

AÇSHB’de çalışan bir bürokrat devletin aile politika aracılığıyla ailelere gerektiğinden fazla müdahale ettiğini düşünmektedir oysa ailenin kendi doğası gereği evirildiği ve kendi

dinamiklerinin daha önemli olduğu ortadadır. Özneye göre devletin örneğin sosyal yardım alanında aileler üzerinde olumsuz anlamda bazı etkileri söz konusudur.

“Sosyal yardım politikalarından gidersek yani biz istiyoruz ki evde engellisi aile yanında daha huzur içerisinde yaşasın ama kimi zaman sırf maddi araç olarak koyduğumuz hedef ailelerin bütün ilişki dinamiklerini alt üst edebilir yani o parayı elde etmek ya da sahip olmak için aile bireyleri birbirlerine girebilir çok ciddi çatışmalar yaşarlar. Ya da sizin orada sadece açlık ve yoksulluk sınırının üstüne çıksın ve bir aile refahı gelişsin diye verdiğiniz destek onların tamamen yaşam tarzında bir tembellik ya da çalışmama eğilimine sonuçlanan geliyor. Bunu başta planlanmış ya da öngörülmuş riskler değil yani onlar süreç içerisinde kendi kendine dönüştürüyor diye tahmin ediyorum.” (18)

Bu özneye göre aile politikasının çıktısını aile mutluluğu üzerinde ölçebiliriz oysa son 15 yıldır Türkiye’de ailelerin mutluluğu hiç artmıyor. Dolayısıyla aile politikasının olumlu anlamda etkili olduğunu düşünmemektedir.

3.2.4.2. Türkiye’de Aile Politikasının Kadınlar Üzerindeki Etkisi

Aile politikasının kadınlar üzerindeki etkisi olumlu veya olumsuz olabilir. Genelde kadınların iş gücü piyasasına katılımı, kadınların hukuksal olarak korunması, bakım gibi görevlerin yalnızca kadınların yaptığı iş olmaktan çıkarılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması olumlu etki olarak söylenebilir. Olumsuz etki ise kadınların eve kapatılması, kadına yönelik şiddet ve cinayet olaylarının artması olarak sayılabilir. TÜİK 2016 verilerine göre Türkiye’de kadın nüfus 39 milyon 771 bin 221 kişi ve erkek nüfus 40 milyon 43 bin 650 kişidir. Diğer bir ifadeyle nüfusun %50,2’si erkeklerden ve %49,8’i ise kadınlar oluşur.¹ Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili kadınlarının durumunun yalnızca politika yoluyla değiştirilmediğine dikkat çekmektedir.

“Politikalar tek başlarına değişim yapamazlar mesela kadınların durumunu iyileştirmek için eğitimi değiştirmek lazım toplumdaki değerleri kültürel şeyleri değiştirmek lazım. Bu konudaki politikalar yetersizdir.” (3)

AÇSHB’de çalışan bir uzman kadın sığınma evlerinin artığını söyleyerek pozitif ayrımcılık konusunu kadınların lehine olarak görmektedir.

1. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643> (17.01.2019)

“Kadın sığınma evlerinin sayısının arttığını söyleyebiliriz. 2007, 2008 yılında Anayasada kadına yönelik yapılan bir değişiklik var pozitif ayrımcılık anlamında. Bunun önemli bir katkı olduğunu düşünüyorum.” (5)

Aile Komisyonu üyesi milletvekili hukuk sisteminin kadını koruyamadığını ifade etmiştir.

“Kadın konusunda önce sorun çıkıyor erkeğe evden uzaklaştırma veriyor ondan sonrada velayeti anneye veriyor dönüp ondan sonra o iki kişiyi düşmanca bir yaşam sürmelerine izin veriyor devlet. Bu da hem kadını tehlikede tutuyor hem de ortada kalan çocuğun ciddi anlamda psikolojisinin bozulmasına sebep oluyor. Hâlbuki baştan ilgilense yeterli düzeyde danışmanlık verilse ya da ondan sonrada kadına hukuki anlamda destek verilirse kadına sosyal anlamda bir iş imkânı verilse bu önemli.” (10)

STK temsilcisi 6284 kanunu kadın politikasında iyi bir gelişme olarak tanımlamaktadır.

“Son 10 yıl içinde kadınlar için iyi bir şey oldu 6284 kanun kadına yönelik şiddetle mücadele yasası çıktı bu yasa tam böyle biz kadınların istediği şekilde çıkmaya bile ama yine de iyi bir yazsaydı ondan sonra kendisine şiddet uygulayan kişileri evden uzaklaştırma çevresinden uzaklaştırma ailesinden işinden uzaklaştırma koruma kararı tedbir kararları dâhil bir sürü kararların olduğu güzel bir iyiyeye yakın bir yasa bu yasada kadınlar çok fazla yararlandı yine bu yasa çerçevesinde ŞÖNİM’ler kuruldu ilk önce 14 tane kuruldu. Şu anda 71 ya da 73 tane diye biliyorum. Çünkü onların sayısı her gün değişiyor bir kapananı oluyor yeni açılan oluyor ve şu anda 140 kadar da sığınak var. Bunlar kadın hareketinin feminist hareketin kazanımı ama herhalde ailenin tırnak içinde kaybı çünkü kadının kazanımı ailenin kazanımı olmuyor.” (12)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman kadına yönelik şiddet ve cinayet vakalarının artışına dikkat çekerek kadınlara yönelik politikaları etkili bulmamaktadır.

“Kadın politikaları çok etkili değil ŞÖNİM’ler çok yeterli değil biz çalıştığımız vakalara baktığımızda kadın cinayetlerinde azalma değil artış var. Kadına şiddet oranlarında artış var yani yıllık ortalama ŞÖNİM’de 15 bin tedbir kararı geliyor biz ama 1500 tedbir kararını takip edebiliyoruz buradan. Yani şiddet gören kadınlara dönüp de ne oldu size nasıl yardımcı olalım diyemiyoruz. Kırsaldan hiç vaka gelmiyor ya yasalardan bihaber ya da çıkıp gelemiyorlar. Dolayısıyla kadın politikaları çok etkili değil hatta mevcut hakların geri alınmasına yönelik çalışıyorlar mesela erkeklerin nafaka konusunda çok rahatsız veya mal paylaşımında geri adımlar atılıyor. Bu konularda yasalarda değişim tartışmaları var.” (13)

Kadınlara yönelik sosyal politika, kadınların istihdam oranını da artıramamıştır. Şu an Türkiye’de kadınların yüzde 28’i çalışmaktadır. Yerel yönetimde görevli bir bürokrat

Türkiye'deki aile politikasının kadını yok sayması ve kadınların daha çok eve hapsedmesini ifade etmiştir.

“Bunu söylemek lazım bir Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü vardı. Onu değiştirip Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına çevirmiş olmaları. Ben aslında kadını yok saymak olarak düşünüyorum. Kadını ailenin içerisinde tanımlayan bir bakış açısı var ve tam da bu bakış açısını reddeden bir yerden bakıyorum ben yaşama ve Türkiye gerçeğine. Dolayısıyla aile politikasını çok da olumlu bulmuyorum. Bir taraftan evde çocuk bakımı yapan kadınlara bir destek veriliyor gibi görünüyor, yaşlı bakımı için bir destek var vesaire ama bu da sen aslında kadını eve hapsedmek üzerine bir bakış açısı sergiliyor bana göre. Dolayısıyla mevcut politikaları aile üzerine ve özellikle kadın üzerindeki politikaları çok da doğru bulmuyorum.” (17)

3.2.4.3. Türkiye’de Aile Politikasının Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Aile politikasının amacı çocukların aile ortamında gereksinimlerinin karşılanması, gelişimlerinin desteklenmesi, güvenli bir ortamda yetiştirilmesi, çocuğa yönelik şiddet, ihmal ve istismarın önlenmesi, çocuk evliliği ve çocuk işçiliğinin önlenmesi olarak ifade edilir. ADNKS 2017 sonuçlarına göre Türkiye'nin toplam nüfusu 80 milyon 810 bin 525 iken, çocuk nüfusu 22 milyon 883 bin 288'dir.¹ ŞÖNİM'de çalışan bir uzman Türkiye'deki çocukların sağlıklı birey olarak yetiştirme konusunda etkili politikanın bulunmaması ve koruyucu aile ve evlat edinme uygulamasına dikkat çekmiştir.

“Çocuklar üzerinde baktığımızda çocukların sağlıklı birey olmasında etkili değil diye düşünüyorum çok olumlu etkisi yok. Koruyucu aile uygulaması çok iyi ama Türkiye’de çok benimsenmiyor daha çok Evlat edinme benimseniyor. Çünkü benim çocuğum benim olsun istiyorlar sahiplenmek istiyorlar.” (13)

AÇSHB’de görevli bir uzman ise bakıma ihtiyacı olan çocukların aile ortamında yetiştirilmesi konusunda politikaların varlığına değinmiştir.

“Kimsesiz ve bakıma muhtaç çocukların mümkünse aile yanında bakılmasını sağlamaya yönelik politikalar yaptık.” (15)

Yerel yönetimde görevli bir uzman çocuk istismarı ve ihmalinin artışına ve devletin bunu bir sorun olarak kabullenmemesine dikkat çekerek bu alanda devletin doğru politikalar izlemediğine değinmiştir.

1. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27596> (17.01.2019)

“Aile politikasının çocuklar üzerinde olumsuz etkileri var. Özellikle çocuk istismarını bu kadar artmasının bir nedeni de bence devlet politikasıdır ve eğitimle ilgili. Çocuklar istismarı açıklasalar da bu hukuki sistemde yine mağdur oluyorlar. Bu durum tamamen politikalarla alakalı yani devletin söylemleriyle ve çocuk istismarını örtbas etmek istiyorlar. Çocuk istismarını bir tarafta kabullenememe eğilimi var, çocuk istismar meselesinde kabul yok mesela yok, şu kadar olunca şu kadar ceza bunların yumuşatmaya çalışma çabaları bile sorunu kabul etmemelerini gösteriyor sorunu kabul etmedikleri için de onu çözüm ve politika üretmiyorlar.” (17)

Aile politikası alanında araştırma yapan bir akademisyen çocuklara yapılan eğitim yardımına değinmiştir.

“Şartlı eğitim yardımları ile ekonomik yönden yoksul ailelerin çocukları açısından yararlı görülebilir.” (11)

STK temsilcisi aile politikasının ailenin bütünlüğünü korumaya çalışırken çocukların yüksek yararını göz ardı etmesine dikkat çekmiştir.

“Aileyi bu kadar kutsal görmek aslında bir takım çözümlerinde gelmesini engelliyor aile bütünlüğünü sağlamaya çalışıyorlar ama aile içerisinde yaşanan sorunlar olduğunda çocukla ilgili bir sorun yaşıyorsa çocuğun yüksek yararı gerekiyorsa ailenin bütünlüğünü ön plana almak yerine bunu yapıyorlar ya da kadının yüksek yararı gerekiyorsa bunu yapıyorlar sadece aile korunsun.” (4)

AÇSHB’de çalışan diğer bir uzman bakıma ihtiyacı olan çocukların yuva veya yurt gibi kuruluşlarda değil evlerde yaşamaları ve yoksul ailelere yapılan yardımlar sonucu çocukların aileleri ile yaşadığına vurgu yapmıştır.

“Yani artık çocuklar sevgi evleri ya çocuk evlerinde kalıyorlar, artık yuva ve yurtlarda kalmıyorlar. Aile politikasının çocuklar üzerinde baktığımız zaman özellikle okullaşma oranının arttığını, yoksul ailelerin çocuklarına yapılan ciddi yardımların olduğunu söyleyebiliriz. Aynı nakdi yardımların arttığı ve aileye yapılan sosyal yardımlar çocukların ebeveynleri ile birlikte yaşamlarını sürdürmeyi yönünde politikalar var daha çok ağırlıklı olarak.” (5)

3.2.4.4. Türkiye’de Aile Politikasının Yaşlılar Üzerindeki Etkisi

Türkiye önümüzdeki yıllarda yaşlı sayısı giderek artan bir ülke olacaktır. TÜİK verilerine göre;

“Yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı yaş) 2012 yılında 5 milyon 682 bin 3 kişi iken %17,1 artarak 2016 yılında 6 milyon 651 bin 503 kişi oldu. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2012 yılında %7,5 iken, 2016 yılında %8,3'e yükseldi. Yaşlı nüfusun %43,9'unu erkek nüfus, %56,1'ini kadın nüfus oluşturdu.”¹

Türkiye'nin yaşlı sayısının giderek artması ile birlikte hem kamuda hem özel sektör huzurevlerinin açılması devlet tarafından hedeflenmiştir. Sosyal politika alanında ise devlet yaşlıların aile içerisinde bakılması ve bakım yardımının yapılması yönünde politikalar geliştirmiştir. AÇSHB'de çalışan bir uzman devletin yaşlı politikasını şu şekilde açıklamıştır:

“Yaşlılara özellikle evde bakım ihtiyacında olan yaşlılara evde bakım desteği şeklinde uygulama getirildi. Bakıma muhtaç yaşlıların aylıkları birleştirildi ciddi rakamlara ulaştı ve bütün bunlar aileye doğru da etkiledi.” (15)

AÇSHB'de çalışan diğer bir uzmana göre devlet yaşlıların aile içerisinde bakılması yönünde politika geliştirmekte ve aktif yaşlanma kavramına uymayı hedeflemektedir.

“Yaşlılara bakım hizmetleri yardımlar, özel bakıma muhtaç olan yaşlılar, mesela alzaymır hastaları. Bunlar için sosyal yardımlar var. Diyelim ki bir evde yaşlı var, o yaşlıya bakan bir gelin var, onun mali olarak desteklenmesini sağlıyor bakanlık. O yaşlı kendi evinde bakılıyor, böyle bir ana ilke var genel bir politika var. Buna politika da diyebiliriz paradigma da diyebiliriz. Bir de aktif yaşlanma diye bir kavram oluştu. Çünkü şehirler, köyler gibi değil daha yaşamın içerisinde değil hareketsiz kalıyor. Yaşlılar için hediyeler ücretsiz otobüse binmek ağılıyor hareket etsinler diye yerel yönetimlerde bizim engelli ve yaşlı birimlerimiz ile bu konu alanında politika geliştirmeye çalışırlar.” (6)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat AÇSHB'nin yaşlılar yönelik politika geliştirmesini zayıf ve yetersiz bulmaktadır.

“Yaşlılar politikasını çok zayıf görüyorum çünkü hızlı yaşlanan bir nüfusumuz var ülkemiz var ve Aile Sosyal Politika Bakanlığı'nın bu yönde çok zayıf gittiğini düşünüyorum.” (14)

Yerel yönetimde görevli diğer bir bürokrata göre devlet yaşlılara nakdi veya aynı yardım dışında bir politika geliştirmemiştir.

---

1. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644> (17.01.2019)

3.2.4.5. Türkiye’de Aile Politikasının Engelliler Üzerindeki Etkisi

Türkiye’de süregelen hastalığı veya engelli olan kişilerin sayısı 8,5 milyon kişidir bu ise nüfusun yüzde 12.29’unu engelli olduğu anlamına gelir.¹ Son dönemde devlet engellilere aile yanında kalmaları için evde bakım ücreti ödemektedir. AÇSHB’de çalışan bir uzmana göre devlet engellilerle ilgi daha hızlı politika geliştirerek bu alanda büyük mesafe kat etmektedir.

“Engellilerin evde kalmaması dışarıya çıkması sosyal yaşama katılması bu anlamda büyük mesafe kat edildiğine inanıyorum engelliler için okul açılmış. Yollarda engelliler için işaretler var bunlar aslında büyük işler bu anlamda devletin yerel yönetimlerde büyük şehirlerde önemli mesafeler kat ediyorlar çünkü engelliler için belirli şuralarda yapılıyor. Artık engelliyi evden tutmamız mümkün değil bunların toplum yaşamına katılmasıyla ne gibi sorunlarla karşı karşıya geldiklerini görüyoruz. İkincisi engellilerin eğitimi ile ilgili özel eğitim var mesela Milli Eğitim Bakanlığı üniversitelerin programları var. Bana göre yaşlılar ve engellilerle ilgili politikalar daha hızlı gelişti. Bu benim görüşüm.” (6)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre politikalar engellileri yok saymaktadır.

“Engelliler için Türkiye’de yüzde 12,5 engelli var ama sokaklarda göremiyoruz engelliler için politikalar işte rehabilitasyon merkezleri ve engellilerin evde bakımı yeni onlara hak temelli bir yaklaşım yok. Politikalar onları yok sayıyor aslında.” (13)

Yerel yönetimde çalışan bir bürokrat engellisi olan ailelerin yıpranmasına dikkat çekmektedir.

“Engelli politikası ve sunulan hizmetler çok sembolik ve aileler çok yıpranmışlar kotalar çok az zaten kadın ve engelli ile ilgili politikalar da kotalarla anılmak bence çok kötü. Eşitlik değil eşitsizliğin göstergesi kota demek zaten baştan sen eşitsizliğin kabul ediyorsun demektir.” (14)

AÇSHB’de çalışan diğer bir uzmana göre engellilere verilen bakım yardımı aileleri doğrudan etkilemektedir ve engellilerin kendi aileleri ile yaşamalarını kolaylaştıran politikalar geliştirilmektedir.

“Engellilerde de öyle bunların eğitimi istihdamı konusunda çok iyi kampanyalar yapılmış önemli düzenlemeler getirilmiş ve kolaylıklar sağlanmıştır. Engelliler ve

---

1. <https://www.egitimajansi.com/haber/turkiyede-nufusun-yuzde-1229u-engelli-haberi-28815h.html> (17.01.2019)

yaşlılara evde bakım hizmete sağlanmıştır ve bu önemli bir uygulamadır ve bunlar yaptığımız sosyal yardımlar içerisinde ciddi bir yer almaktadır ciddi bir rakamdır ve doğrudan ailelerin hissettiği bir kolaylık olması açısından da çok önemlidir. Çünkü 600 bin engelli ve yaşlının evde bakımını desteklediğiniz zaman aynı zamanda 600 bin aileye de ciddi bir kolaylık sağlamış oluyorsunuz destekliyorsunuz ve bu durumda engelli ve yaşlı bakımı yük olmaktan külfet olmaktan çıkarıyorsunuz.” (15)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrata göre engellilerin evde bakılması yönünde politikalar geliştirirken onların toplumsal yaşama katılması yönünde bir politika geliştirilmemiştir.

“Bir politika olsaydı bu engelliler bizim gibi sokakta aynı yaşamı sürüyor olmaları gerekirdi ama hiçbir kaldırım hiçbir yol hiç bir bina neredeyse onlar için yapılmıyor yani engellilerle ilgili bütün bir politika yok. Normalde engelliler evet dezavantajlı bir grup gibi görünüyor. Öyle olabilir ama devlet onların da normal bir engelsiz insanlar gibi sokakta sosyal yaşamlarını sürdürebilecekleri mekanizmaları ve planlamaları oluşturması gerekiyor ama maalesef henüz öyle bir şey yok.” (17)

3.2.5. TÜRKİYE’DEKİ AİLE POLİTİKASINA ELEŞTİREL BAKIŞ

Türkiye’deki aile politikasına eleştirel bir bakış açısıyla bakıldığında bu alanda bir takım eksikler görünmektedir. Özneler tarafından yapılan eleştirilere aşağıda yer verilmiştir.

3.2.5.1. TÜRKİYE’DE AİLE POLİTİKASININ ÖZELLİĞİ

3.2.5.1.1. Türkiye’de Politika bağlamında Aileye Kutsal Bakış

Türkiye’de genel olarak aile önemli bir yapı ve kavram olarak değerlendirilmektedir. Çoğu özneye göre Türkiye’de aile kutsal bir kurum olarak sayılmaktadır ve devlet de bu anlayış çerçevesinde politika üretmektedir. Aile Komisyonu üyesi milletvekili ailenin mahremiyetin korunduğu yer olduğuna dikkat çekerek ailenin kutsal bir yapı olduğunu ifade etmiştir. STK’da çalışan bir uygulayıcı Türkiye’de ailenin kutsal sayıldığı ve bu bakış açısıyla aile içindeki bireylerin yüksek yararının göz ardı edildiğini söylemiştir.

“Türkiye’de aile kutsaldır ve dolayısıyla bu kutsaldır bakış açısı ve kan bağı esastır bakış açısı biyolojik aile esastır bakış açısı hukukun en temel bakış açısıdır. Türkiye’de devlet “her şeye rağmen aile diyor”. Mesela enstest olan bir aile her şeye rağmen aile değildir. Dolayısıyla temel o değildir ailenin temelinde bireylerin yüksek

çıkar kadının yüksek çıkarı erkeğin yüksek çıkarı çocuğun yüksek çıkar bunlara baktığımız zaman bir bütünlük varsa aile bütünlüğü korunmalı.” (4)

Ailenin devlet tarafından kutsal olarak görünmesi, devletin ailelerin gerçek durumu ve yapısı hakkındaki bilgisinin eksik kalmasına neden olmuştur. Aile Komisyonu üyesi milletvekili Türkiye’de devletin aileler hakkında bilgisinin eksik olduğunu ifade etmiştir. Aile alanında araştırma yapan bir akademisyene göre aile politikası geliştirirken devlet kendi zihniyetini merkeze almaktadır ve ailelerin durumu hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Dolayısıyla devlet aile sorunlarının arka planını değerlendirmekte yetersiz kalmaktadır. BSB’de görevli bir bürokrat, aileyi Pandora kutusuna benzeterek devletin bu kutuyu açıp bakma şansının olmadığını söylemiştir. Aile mahrem bir özellik taşıdığı nedeniyle devletin aileler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması kaçınılmazdır.

“Aile çok özel bir kurumdur eğer kapılarını size açmazsa siz ne birey olarak ne devlet olarak onun içine girme şansınız yok. Kendi ailemizi düşünelim siz sorunlarınızı dışarıya anlatmazsınız birinin de size senin bu sorunun vardır böyle çözelim deme yetkisi yok.” (9)

STK’da çalışan bir uygulayıcı ise ailelerin durumuna ilişkin veri olmamasını ifade etmiştir.

“Veri eksikliği çok ciddi veri toplama ile ilgili sıkıntı var veri toplayıp çıkan verilerin analiz edilmesi ve bu analizler ışığında bir politika belirlenmesi gibi bir sistematik de yok.” (4)

3.2.5.1.2. Aile Politikasının, Siyasetin Odağında Yer Alması

Genelde aile sosyal bir kurum olarak tanımlanmıştır. Sosyal kurum olmakla birlikte aile her zaman siyasetin odağında yer almış ve bir siyasal kurum olarak tanımlanmıştır. Türkiye’de aile politikası, politik etkiye açık bir alan olduğu için iktidarların özelliklerinden etkilenmiştir. AÇSHB’de çalışan bir uzman ailenin siyasal kurum olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“Aile bütün siyasi şeylerin politika oluşturma mekanizmaların merkezinde odağında yer almaktadır. Aile siyasal parti değil ama bütün siyasal partilerin hedefidir. Devletin kendisi değil ama bütün devletlerin mekanizmalarının yöneldiği bir şeydir.” (6)

AÇSHB’de görevli diğer bir bürokrat ailenin siyasete malzeme edilmesi ve siyasal söylemin aile üzerinde etkili olduğunu söylemiştir.

“Biz diğer ülkelerle kendimizi karşılaştırarak politika üretmiyoruz sadece siyasi söylem üzerinde aile politikası geliştiriyoruz.” (18)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat ise aileye yönelik politikaların siyasal bir çizgide yapıldığına dikkat çekmiştir.

“Siyasi parti kendi söylemleri doğrultusunda hareket ediyor ve politikaları siyasi görüşlerine göre hazırlarlar gereksinim doğrultusunda çok hareket edeceklerini zannetmiyorum. Parti politikaları doğrultusunda hareket edecekler sonuçta yani bir ülkedeki ailelerin ihtiyaçlarını giderirler elbette, ama bunun içinde siyasi çizgide var bu çizgide okulların oluşturması yapılır siyasi bir çizgide yapılıyor.” (14)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman aile konusunda “iktidarın varlığını sürdürmeye yönelik politikalar geliştirdiğini” düşünmüştür. STK’da çalışan bir uygulayıcı aile ve kadının siyasete malzeme edilmesini ifade etmiştir.

“Aile her zaman siyasete malzeme ediliyor kadınlarda ediliyor her zaman kadınların üstünden sürekli konuşuyorlar kendilerince rant elde ediyorlar kadınların üstünden biz kadınları sokağa çık artık rant kadınları okul yazar yaptık rant kadınları anne yaptık evinde otursun dedik bronz sürekli kadınları kullanıyorlar.” (12)

3.2.5.1.3. Aile Politikasının Klientalizm Özelliği

Türkiye’de ailenin siyasetin merkezinde yer alması ve siyasal bir nitelik taşıması istenmeyen sonuçlara yol açabilir. Görüşülen kişilerin önemli değerlendirmelerinden birisi Türkiye’deki aile politikasının klientalizm özelliğe sahip olduğudur. Klientalizm anlayışta aileler bir müracaatçı olarak değil daha çok bir müşteri gibi görünür ve siyasal amaçların güdülmesi ve oyların artırılması söz konusu olur. Aile Komisyonu üyesi milletvekili Türkiye’deki yardımların siyasal amaçla dağıtıldığına değinmiştir.

“Türkiye’deki sosyal yardımlar destekler fonlar teşvikler hep yandaşlara gider. Bu politikalar bir aileyi güçlendirelim toplumu güçlendirelim toplumun yeniden inşa edelim tarzı bir politika yürütmüyor kendi yandaşını kayırma siyasetini yürütülüyor kendini oy vermiş kendine yakın duran bir ahababa verilir.” (10)

KEFEK Komisyonu üyesi milletvekili devletin topluma ve aileye politika yolu ile baktığı ve oy almak için bir şeyler yaptığını ifade etmiştir.

“Dolayısıyla tüm toplumu kapsayan bir politika yok belli kesimlere artık şöyle birçok ağır olacak ama topluma politika yoluyla bakıyoruz oy almak için bakıyoruz topluma

toplumun bütününü geliştirecek bütününü huzura kavuşturacak bütününün mutluluğu için tamamını kapsayan politikalar üretmiyoruz maalesef.” (16)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman aile politikasının klientalizm özelliğine dikkat çekerek iktidarın oy getirecek söylemlere ağırlık verildiğini söylemiştir.

“Bir Klientalizm politika izleniyor orada iktidar. Yani biz iktidarda kalmazsak sana yardım da yok gibi bağımlı kılan şeyler. Kendi politik ilişkilerine bakarak geliştiriyorlar biraz daha faydacı daha çok muhafazakâr biraz daha oy getiren hani halkın ihtiyacına bakmıyorlar neden daha çok oy kazanabiliriz hangi söylem üzerinden oy kazanabiliriz ona dikkat ediyorlar.” (13)

STK’da çalışan bir uygulayıcı devletin sorunlu ailelerle ilgilenmediği yalnızca oy alabileceği kesimlerle ilgilendiğini ifade etmiştir.

“Devletin sorunlu ailelerle ilgilenme gibi bir derdi yok şu anki uygulamada belki oy alabileceği kesimle ilgileniyor oy alabileceği kesimden her zaman fakir fukara kesim değil oy verebilen kişilerin önemli bir bölümü de iş adamı ya da bankadan borç kredi alan arabası iyi olan insanlardır sadece fakirler oy vermiyor ki iktidara.” (12)

3.2.5.1.4. Aile Politikasında Merkezîyetçi Yaklaşım

Aile dinamik bir yapı olduğu için farklı toplum ve kültürlerde farklı özelliklere sahip olabilir. Türkiye gerçeğine bakıldığında Doğu ve Güney Doğu’da yaşayan bir aile ile Batı’da veya Akdeniz kıyılarında yaşan bir aile arasında bazı farklılıklar olabilir. Ayrıca her bölgenin kendine özgü sorunları olabilir. Aile Komisyonu üyesi Doğuda bulunan bir kentin milletvekili Türkiye’de aile politikasının merkezîyetçi olduğu ve bölgelerin özelliklerini göz önünde bulundurmadığı değerlendirmesini yapmıştır. Her bölgenin aile yapısı, aile içi sorunları ve ailenin rolü farklı olduğu için aile politikasının bir tarım veya sağlık politikasından farklı olarak üretilmesi gerekli olmuştur.

“Her yerin kendine özgün bir aile yapısı vardır özgünlüğü vardır her ildeki bütün sosyal sorunların ayrı ayrı bir özelliği vardır yani bugün Ankara’daki bir ailenin sorunu ile Diyarbakır’daki ya da Iğdır’daki bir ailenin sorunu çok farklıdır o Diyarbakır’daki Iğdır’daki sorununu orada kendilerinin Seçtiği bir yerel Meclisin çözmesi gerekiyor onunla ilgili politikayı onların belirlemesi lazım yoksa Ankara’da oturan bir kişinin değil. Çünkü çok ciddi anlamda uzak oluyor mesela ben size şöyle söyleyeyim Bugün Ankara’da boşanma ile sonuçlanan bir ailenin durumu ile Iğdır’da boşanma ile sonuçlanan bir ailenin durumunun arasında çok fark var çözüm şekli de çok farklıdır buradaki ailenin gereksinim duyduğu durum çok farklı kadının erkeğin

onların belki işte ciddi bir sosyal anlamda sorunlarını çözecek bir Merkez kurulabilir ama doğuda ise yani Iğdır'da işte Diyarbakır'da Erzurum'da ise kadının kendi ayağının üzerinden durabileceği iş imkânlarının korunmasıyla belki bu sağlanabilecektir çünkü oradaki temel sorun nedir kadını üretimi katılmaması dışlanması eve hapsedilmesidir ama buradaki sorunlar nedir kadının kendi kariyerinden vazgeçmemesinden alakalı sorunlar ortaya çıkabiliyor yani baktığınız zaman bir örnek anlamında söyleyeyim farklılık anlamında özgündür yani coğrafyaya göre farklılık gösterir ama politikayı kim üretiyor politikayı merkezde Ankara'da oturan birileri üretiyor yani Tunceli'deki ailenin özgünlüğünü bilmiyor kaç çocuk sahibi olduklarını bilmiyor.” (10)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat aileye yönelik uygulamaların daha çok büyük kentlerde bulunduğu ve küçük şehirlerde çok yaygın olmadığını söylemiştir.

“Politikalar merkezîyettir ve farklı bölgelerde farklı olması gerekirken farklı değil. Her bölgenin farklı koşulları var oralara uygun politika geliştirmek gerekiyor ama genel olarak zaten eşitlikçi politika yok.” (17)

Aileye yönelik sosyal politikaların yaygınlaştırılması ve ulaşılabilirliği ile alakalı olarak aileye yönelik uygulamaların Türkiye genelinde eşitsiz dağılımı diğer bir eleştiri konusu olmuştur. Aile Komisyonu üyesi milletvekili hizmetlerin herkese ulaşmadığı ve büyük şehirlerde durumun daha iyi olduğunu ifade etmiştir. ŞÖNİM'de çalışan bir uzman aileye yönelik sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve erişe bilirliliğinin artması ile ilgili her mahallenin kendi için sosyal hizmet merkezinin olmasını ifade etmiştir.

“Erişe bilirliliği büyük şehirlerde bir az var ama küçük yerlerde yok bilinç yok. Çok erişebilir değil. Beki her mahallede sosyal hizmet merkezi olsa bu derecede gelişmiş bir aile politikamız olsa o zaman erişim iyi olur. Ankara'da bir ŞÖNİM İstanbul'da bir ŞÖNİM var bu yeterli değil.” (13)

3.2.5.1.5. Talep Odaklı Aile Politikası

Türkiye'de aileye yönelik uygulamalar genelde talep odaklıdır ve bir ailenin talebi olduğu takdirde bir takım hizmetlerden yararlanabilir. Kültürel olarak aileler kendi sorunlarını kendi içlerinde çözmeye çalışırlar ve devletten bu konuda sosyal yardım hariç başka yardım beklemezler. Ayrıca aile politikası ile ilgili farkındalığın oluşmaması sonucu var olan uygulamalardan da çoğu insanın haberi yoktur. Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili ailelere yönelik uygulamaların talep odaklı değil arz odaklı olması gerekliliğine dikkat çekerek politikaların ve uygulamaların bir binaya endekslendiğine değinmiştir.

“Yani siz aile Bakanlığının bütün uygulamalarını çoğunluklu olarak hepsini demiyorum bir binaya endekslerseniz Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı diye bir bina veya Müdürlüğü diye veya Sosyal Yardımlaşma Vakfı diye bir bina ile endekslerseniz o zaman o insanlar gelip size başvurduklarından sonra o hizmetleri alabiliyorlar ya da bir sorun ortaya çıktıktan sonra size geliyordur.” (10)

Diğer bir Aile Komisyon üyesi evleri gezme ve aileleri kendi ortamlarında görmek şekliyle sorunların doğru bir biçimde tespit edilmesine değinmiştir.

“Aile politikasında ev programı yok ev ev gezme yok evlere gidip mekânlarında görmek çünkü o insanlar böyle şeylerin varlığından haberdar değil farkındalık oluşmamış.” (2)

Aile politikasının talep odaklı olmaktan çıkması ve arz odaklı olması yönünde ASDEP uygulaması önemli bir gelişme olmuştur.

“SHM’lerde genellikle aile eğitimi veriyor. Aynı zamanda bu yeterli olmadı çünkü aileler yeteri kadar istenilen kadar başvurmadılar bunu için ASDEP modeli geliştirildi. Bu sefer dediler ki aileleri beklemeyelim biz gidelim. Bunun için yaklaşık 3 bin sosyal hizmet uzmanı, psikologlar, sosyologlar çeşitli meslek elemanları alındı. Bunlar eğitimlerden geçirildi ve bir format hazırlandı. Yeni başlamış bir modeldir. Onlar ailelere giderek aile içindeki sorunları yerinde tespit etmeye başladılar mesela erken evlilik mi var, ailede yaşlı veya çocuk bakımında bir sıkıntı mı var. Aile ile ilgili sorunlar çok özel ve mahrem olduğu için aileler bir SHM’ye gitmeyebilir.” (9)

3.2.5.2. TÜRKİYE’DE AİLE POLİTİKASININ UYGULANIŞI

3.2.5.2.1. Aile Politikası Mevzuatı ve Uygulanması Arasındaki Boşluk

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika geliştirme devletin ilgi odağında yer almıştır. Ayrıca Türkiye kadın, çocuk, yaşlı, engelli, mülteci ve benzer uluslararası sözleşmelere bazı maddelere çekince koysa bile taraf olmuş ve imza atmıştır. Dolayısıyla mevzuat alanında ciddi eksiklikler bulunmamaktadır. Burada eleştiriye konu olan mesele bu mevzuat ve sözleşmelerin doğru bir biçimde uygulanmaması ve mevzuat ve uygulama arasındaki boşluk olmuştur. Üstelik böyle bir durumda bu boşluğu doldurmak amacıyla bir yaptırımın yapılmaması, boşluğun derinleşmesine yol açmıştır. Bu eleştiri çoğu özne tarafından yapılmıştır. BSB’de görevli bir bürokrat Türkiye’deki kanunları bazı Avrupa ülkeleri ile kıyaslamada üstün bularak kanunlarda sorun olmamasını ifade etmiştir. Bu

boşluğun nereden kaynaklandığı ve neden oluştuğuna bakıldığında yerel yönetimde görevli bürokrat bu alandaki politikaların sembolik ve göstermelik olduğunu ifade etmiştir.

“Politikaların hizmet üretme ve hizmet sunma aşamasındaki hizmete yansıma kısımları bir az sembolik ve göstermelik bence, politika geliştirmekte çok fazla sıkıntı yok hizmete yansıma da sıkıntı var sembolik kalıyor bence. Bu sözleşmenin maddeleri uygulamada sıkıntı olabilir. Mevzuat ve uygulama arasındaki boşluk özellikle bu dönemde son 12 yıldır hükümet eleştirilmek denetlenmek denetim edilmek hesap vermek asla istemiyor.” (14)

Diğer bir özne bu boşluğun oluşmasını, hükümetin bakış açısı ve ideolojisi ile alakalı bulmuş ve politikaların erkek egemenliğini korumaya yönelik olduğunu ifade etmiştir.

“Uygulama ile mevzuat arasındaki boşluk tamamen bakış açısı ve ideolojiden oluşuyor kesinlikle ve tabi ki de erkek dayanışması var işin içinde.” (17)

STK’da çalışan bir uygulayıcıya göre mevzuat ve uygulama arasındaki boşluk birilerinin işine gelmekte ve onların (hükümetin) çıkarları bu boşluğun oluşmasında etkili olmaktadır. KEFEK Komisyonuna üye bir milletvekili kadınların durumuna dikkat çekerek mevzuatın uygulanmamasının nedenini din etmeni olarak ifade etmiştir.

“Aslında resmen erkek egemendir söylemiyorlar. Aslında resmen aleni olarak bunu böyle söylemiyorlar kâğıt üzerinde tam tersi mevzuatları var bugünkü hükümetin kâğıt üzerinde tam tersi en özgürlükçü en sosyal en kadın erkek fırsat eşitliğine dayalı en cinsiyet ayrımcılığı olmayan politikaları varmış gibi görünüyor mevzuatlarında ama gelgelelim uygulamaları hiçbiri yok. Bu boşluğun nedeni bu çünkü böyle istiyorlar böyle istiyorlar çünkü bugünkü hükümetimiz din odaklı yani dini aktörlere dayalı olarak bu ülkeyi yönetmek istiyor din endeksli dini literatürler de bu işi aileyi böyle tanımlıyor.” (16)

Bu boşluğa örnek olarak STK’da çalışan bir uygulayıcı kadın konusunda mevzuat ve uygulama arasındaki boşluğa ve bu konuda devletin yaptırım yapmamasına dikkat çekmiştir.

“Mevzuatta olan uygulamada doğru bir şekilde uygulanmıyor mesela yasada ilk çıktığında nüfusu 50 bin üzeri olan belediyelerin sığınak açma mecburiyeti vardır ama açmazsa ne olur yaptırımı yok. Sonra bu 50.000 o her yerde sığınak açılması lazım gibi oldu bu değiştirildi nüfusu 100 bin olan belediyelere sığınak açma mecburiyeti getirildi işte arkadaşımız geçen gün yasaları inceledi nüfusu 100 bin olan belediyelere baktığımızda 237 tane nüfusu 100 binin üzerinde olan belediye var ama şu anda sadece 20 ya da 24 tanesinde sığınak var 217 tanesinin sığınağı yok şu

anda ama yaptırımını yok bir belediye sığınak Açmazsa yaptırımını yok şimdi belediye reklamı olmayan bir iş yapar mı davulla zurnayla açılış yapıp bakanı çağırıyor ki sığınak açarken.” (12)

Diğer bir örnek kürtaj kanunudur.

“Türkiye’de 1986 yılında zannediyorum kürtaj yasal hale geldi 10 haftaya kadar Ama şu anda artık kürtaj birçok hastanede yapılamıyor pratikte.” (12)

Kadın konusunda ŞÖNİM’de çalışan bir uzman şiddete uğrayan kadınların haklarının saklı kalmaması ve bazı durumlarda polislerin kanuna aykırı davranması örneğini vermiştir.

“Ben kendi çalışmalarımından örnek verim mesela çok eğitim almalarına rağmen polislerde ataerkil bakış açısı hâkim olabilir şiddet gören kadına evine dönüyorlar ama bu mevzuata göre suçtur ya beyan esas maddesi var bu göz ardı ediyorlar böyle insanlar çalışır.” (13)

Diğer bir örnek evlat edinme ve koruyucu aile uygulamasından ve çocuğu bir dosya gibi görünmesinden verilmiştir.

“Temel sorun aslında mevzuatın eksikliği değil. Hem uluslararası sözleşmelere taraf olmuşuz çok eski dönemlerde 1928’lerden itibaren hem kendi kanunlarımızda her şeyi desteklemişiz Ama bakın bu koruyucu aile evlat edinme vesaire de de öyle işte cezalarda da ihmal ve istismarda da hepsinde aslında kanun koyucu koymuş fakat onu doğru uygulamıyor. Çocuğu ya da aileyi ya da kadını bir birey gibi görmeyen dosya gibi gören önemsemeyen hak ihlalini hakkı kavrayamamış bir adalet sistemi ve bir eğitim anlayışı genel zihniyet var. Bunu alamadığımız zaman maalesef yasalar ne olursa olsun uygulama ve yasa arasında ciddi bir boşluk oluşur yani yetersiz yasalar değil uygulanmayan yasalar var.” (4)

Mevzuat ve uygulama arasındaki boşluğu doldurmak ve mevzuatın doğru bir biçimde uygulanmasını sağlamak aile politikası alanında çok sorunun önüne geçebilir. Yerel yönetimde çalışan bir bürokrata göre bu boşluğu doldurmak için önce bakış açısının değişmesi ve eğitim verilmesi gerekir.

“Bu boşluğu doldurmak için önce bakış açısının değişmesi gerekir siyasi partiyi değiştirerek birde tabi eğitim gerekir. Bakıyoruz ilkokul kitaplarından itibaren sürekli bir ayrımcı dil var hiç benimsemediğimiz toplumsal cinsiyet rol dediğimiz roller zaten o kitaplarda başlıyor mesela kız çocuğu annesiyle bulaşık yıkarken erkek çocuğu babasıyla oyun oynuyor. Bunlar ayrımcılığı öğretiyor. Şu anki eğitim tamamen kadın

ve erkeğin eşit olmadığı üzerine bir sistem var ve ideolojinin değişmesiyle mümkün olabilir.” (17)

AÇSHB’de görevli bir bürokrata göre bu boşluğu doldurmak için bu işi, bu alanda yetkili ve ehil insanların yapması gerekmektedir.

“Politika ile uygulamanın arasında bir fark var. Bu farkı kapatmak için bu iş, işin ehli insanların uygulama yapması lazım.” (18)

3.2.5.2.2. Aile Politikası Hakkında Farkındalık Eksikliği

Türkiye’de ailelere yönelik sosyal politika geliştirmek ailelerin katılımı ile gerçekleşmediği için ailelerin bu politikalar ve uygulamalar hakkında bilgileri eksik kalabilir. Aile Komisyonu üyesi milletvekili ailelerin bu uygulamalardan haberdar olmaması konusuna değinerek devletin de farkındalık oluşturma anlamında bir şey yapmadığına dikkat çekmiştir.

“Toplumumuzda bu konularda farkındalık yok devlet yapıyor toplum seyrediyor hem de devlet kendi politikalarını ailelere iyi tanıtamamış.” (3)

BSB’de görevli bürokrat aile politikası konusunda ailelerin farkındalığının artırılmasını önemli olarak değerlendirmiştir.

“Farkındalığın önemli olduğunu düşünüyorum mesela bir kadın yaşlı veya engelli bakımında sıkıştığında nereye gideceğini ne yapacağını bilmiyor. Ancak başka bir komşusu veya akrabası onu yönlendirirse Sosyal Hizmet Merkezi’ne gidebilmesini anlar. Ailelere yönelik bir az daha farkındalıklarını artırmamız gerekiyor.” (9)

Aileleri bilgilendirmek için televizyonda spot filmlerinin yapılmasına dikkat çeken bürokrat bu konuda okullarında önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

“Aile politikası konusunda aileleri bilgilendirmek amacıyla televizyon çok izledikleri için spot filmlerin yapılması gerekir.” (9)

22 milyon haneye ulaşmak çok kolay olmamakla birlikte bürokrata göre ailelere ulaşılacak en güzel yerlerden biri okuldur.

AÇSHB’de çalışan bir uzman toplumsal gerçeklikle yasal ve idari gerçeklik arasında oluşan kültürel boşluğu bir eleştiri konusu olarak değerlendirerek bu boşluğun kapatıldığı takdirde aile politikasının daha etkili ve güçlü olacağına inanmaktadır.

“Bu boşluğu farkındalık eğitimlerle doldurabiliriz. Bir toplumun topyekûn bir edilmesi gerekiyor. Dolayısıyla sosyal politika ürettiğimiz kesimler konular hakkında toplumda genel bir bilinç düzeyi yükselirse uygulamalar biraz daha etkili olabilir. Onu da eklemek gerekiyor çünkü dediğim gibi problemle karşılaşmadan bir şey yapamıyoruz.” (6)

STK’da çalışan bir uygulayıcı aile politikası konusunda devletin aileleri bilgilendirmede yetersiz kaldığı ve aynı zamanda devletin STK’larla de konuyu tartışmadığına değinmiştir.

“Ben şu anda hükümetin aile politikasını anlamış değilim. Bana anlatmadı henüz hem sürekli değişiyor hem de anlatmıyor mesele burada bana anlatmıyor ne istiyor. Burada hani muhafazakâr aile istiyor tamam ama muhafazakâr aileden kastı ne bana bunu anlatmıyor. Mesela ben muhafazakâr bir aile oluşturmanın ne anlama geldiğini bilemiyorum. Bana açıkça demiyor çünkü muhafazakâr bir ailede kadın evde oturacak demiyor demediği içinde Ben hükümetin yaptığı her şeyi olumsuz görüyorum.” (12)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrata göre şiddet gören çocuk veya kadın devletin şiddeti önleme politikasından haberdar değildir.

“Yoksul kadınların bu örneğin kadına yönelik şiddeti önleme kanunlardan haberdar olması imkânsız biz orada çocukların okulu yoluyla o kadınlara ulaşıp üreme sağlığı kadın sağlığı ile kadın hakları ile ilgili pek çok konuda eğitim veriyoruz. Bu konuda daha çok yol kat etmemiz lazım yazdık çizdik televizyondan da yayınladık herkes farkına vardı değil.” (14)

3.2.5.2.3. Aile Politikasında Bütüncüllük İhtiyacı

Ailelerin sorunlarına bütüncül bir biçimde yaklaşmama sorunu birkaç araştırmacı tarafından ifade edilmiştir. STK’da çalışan bir uygulayıcı bütüncül yaklaşımın olmamasını, sorunların tam olarak çözülmemesine neden olduğunu ifade etmiştir.

“Bir bütünsel yaklaşım olmadığı için belki bir tarafını çözüyoruz ama bir tarafında başka şeyler çıkıyor.” (4)

BSB’de görevli bir bürokrata göre her sektör kendine özgü çalıştığı için bütüncül bir yaklaşım söz konusu olmayabilir. Kalkınma Planlarında tüm politikalar bir arada olsa bile uygulamada her uygulama diğerinden bağımsız gibi yapılır.

“Bunların hepsinin bir bütüncül olarak bir bütün politika olarak kurgulanması gerekiyor. Biz bunları genelde yapıyoruz ama her sektör kendi yapıyor... Bunlar kalkınma planında bir araya geliyor ama plan üstünde değil de uygulamada bir araya gelmesi gerekiyor. Yani gençlik bakanlığı bir pilot uygulamada örneğin Çinçin Mahallesi'ni seçiyor ailelerin gelir durumu ve sosyal durumlarına bakıyor bu bilgileri SHM'lerden çıkarabilirsiniz sonra haftada ben burada bir kere iki kere gençler için basketbol kursu düzenleyeceğim onu da ücretsiz yapacağım ya da çok minimum bir ücretle yapacağım veya çocukları için resim kursu heykel kursu düzenleyeceğim. Bu arada ailelere bir hizmet götürüp ailelerin sorunlarını saptayıp böyle uygulamalar yapabilir. Bence aile politikalarının bütüncüllüğü ve farkındalığı eksik.” (9)

ŞÖNİM'de çalışan bir uzman ASDEP uygulamasını örnek olarak göstererek ailelerle çalışmada bütüncül yaklaşımın olmaması değerlendirilmesini yapmıştır.

“ASDEP projesi evleri dolaşip ailelerin sorunlarını tespit etmek üzerine ama bu projede o kadar işlevsel değil yani tam amacına hizmet etmiyor yani ailenin temel ihtiyaçları nelerdir onları gidip karşılaştırma gibi şeklinde olmuyor yine sosyal yardıma yönlendirme var. ASDEP projesi ihtiyacı tespit etmek istiyor ama tespit etmek yeterli değildir. Mesela bir eve gidiyorum benim ne yapacağım bir şeyler varsa yapıyorum sonra diyorum ki sen buraya da git şuraya da git bütüncül yaklaşmıyorum.” (13)

Bütüncüllük ile ilgili Aile Komisyonu üyesi milletvekili Almanya'dan bir örnek sunmuştur.

“Mesela Almanya'da yakınımız var tabi biraz daha gelişmiş ülkedir 300 milyar avro bütçe fazlası veren bir devlet bir riskli aile vardı özürülü çocuk vardı çocuk felçti haftada iki gün bir bayan geliyor temizlikte anneye yardım ediyor arkasından her 15 günde bir sosyal hizmet uzmanı geliyor evi durumu sıkıntılarını şikâyetleri alıyor bunları kaydediyor. Ayda bir çocuğu hastaneye götürüp tepeden tırnağa muayene ediyorlar artı eve fizyoterapist geliyor çok sistematik ve bütüncül bir yaklaşım.” (2)

3.2.5.2.4. Aile Politikasında Kurumsallaşmama Sorunu

Türkiye'de aileye yönelik sosyal politikanın tam olarak kurumsallaşmaması bazı öznelere tarafından ifade edilmiştir. Aile Komisyonu üyesi milletvekili aile politikasını geliştirme ve uygulamasında kurumsallaşmamaya dikkat çekmiştir. AÇSHB'de görevli bir uzman ise aile politikasında genç bir teşkilatın varlığına değinerek kurumların hala yerine oturmadığını düşünmektedir. STK'da çalışan bir uygulayıcı Türkiye'deki aile politikalarının kısa vadeli yapıldığına değinerek şöyle ifade etmiştir:

“Bir takım projeler yapılıyor diyelim yani kısa vadeli. Aynı zamanda da kurumsallaşmamış, Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan aile Çalışma ve Sosyal hizmetlere çok hızlı devşirilmiş bir bakanlık gibi, birden çok sosyal hizmet geliştirme yönünde politikaların olduğunu henüz düşünmüyorum çok erken zaten daha öyle bir altyapı yok.” (4)

BSB'de görevli bir bürokrat ASDEP uygulamasını kurumsallaşmada örnek olarak göstermektedir.

“ASDEP modelin kurgusu çok yeni olduğu için çok fazla feed back alamadık çünkü çok yeni. 2005'ten başladı ama Aile Bakanlığındaki değişiklikler bu modelin kurgulanması bir az uzun sürdü.” (9)

Aile politikası alanında araştırma yapan bir akademisyene göre geleneksel aile bağlarının zayıflaması ile kurumsal yapı bu boşluğu kapatmada yetersiz kalmaktadır.

3.2.5.2.5. Aile Politikasında Kurumlar arası Koordinasyon Sorunu

Kalkınma Planları, Hükümet Programları, Yıllık Programlar ve diğer planlarda aileye yönelik hizmet veren kuruluşlar arası işbirliği sağlamak önemsenmiştir. 1997 yılı programda “sosyal yardımları sağlayan kurum ve kuruluşların yardım yapılacak aileleri belli ve ortak ölçütlere göre tespit etmesi ve yardım yapması” ifade edilmiştir. 2001 yılı programda işbirliği ve eşgüdümüne vurgu yapılarak bunun nedeni sosyal yardım ve hizmet sunan kurumlar ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği ve bu alana ayrılan kaynakların yetersizliği olarak açıklanmıştır ve aileye yönelik hizmet götüren kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanmasına gerek duyulmuştur. 1999, 2000 ve 2001 yılı programlarda nüfus ve aile planlaması hizmetlerini yürüten kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması amaçlanmıştır. 64. Hükümet Programında sosyal hizmet ve yardım kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak amacıyla Aile Bilgi Sisteminin (ABS) kurulması hedeflenmiştir. STK'da çalışan bir uygulayıcı örnek olarak sosyal yardım uygulamasında kurumlar arası koordinasyon eksikliğini şöyle ifade etmiştir.

“Mesela kaymakamlık yardım dağıtıyor belediyeler yardım dağıtıyor valilikler yardım dağıtıyor. Hatta şöyle de oluyor AK partili belediyeler de o yardıma dâhil ama AK partili olmayan şehirlerde yardımların tümünü valilik ya da kaymakamlık yapıyor.” (12)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman göre kurumlar arası eşgüdümün olmayışıyla birlikte bazen birbirleri ile çelişen uygulamalar söz konusu olabilir.

“Kurumlar arası eşgüdüm çok yok çoğu zaman birbirimizin yaptıklarından bihaber oluyoruz. Bazen birbirimizle çelişen uygulamalar yapıyoruz yani yasalar aynı olsa da çelişki oluyor. Hatta yerel yönetimlerle bakanlığa bağlı kurumlar arasında işbirliği yeterince yok.” (13)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat kurumlar arası bilgi akışının olmamasına değinerek bir hizmetin bir kurum tarafından sunulmasının önemine dikkat çekmiştir.

“Mesela aileye sunulan sosyal yardımlar nakdi yardımlar belediye sunuyor, valilik sunuyor, kaymakamlık sunuyor bir merkezi birbirlerini görebilecek bir veri tabanı bile yok mesela biri bize gelip nakdi yardım alıyor ben onun acaba kaymakamlıktan da yardım alıyor ya yok bilmiyorum bilgileri paylaşımı yok bir sistem yok. Kurumlar arası eşgüdüm yok birde bence bir işi bir kurum yapmalı mesela nakdi yardımı valilik veriyorsa valilik versin diğer hizmeti öbürü versin henüz bunlar net değil ve kurumsal değil.” (14)

Kurumlar arası koordinasyon olmadığı takdirde kaynakların ziyan edilmesi söz konusu olabilir. Oysa örneğin sosyal yardımlar tek elden sunulursa sayı olarak daha fazla kişiye verilebilir. Ayrıca yurttaşların kurumlar arası gidip gelmesinin önüne geçilebilir.

“Yerel yönetim bir hizmeti veriyorsa merkezi hükümet o hizmeti vermemeli. Türkiye’de hükümetin verdiği hizmetler başka kurumlar tarafından da veriliyor, örtüşen paralel bir hizmet oluyor. Yani bizde benzer hizmet farklı kurumlar tarafından veriliyor bu yüzden bir standardın sağlanması lazım.” (14)

3.2.5.2.6. AÇSHB’nin Çalışma Yükü

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika geliştirme ve uygulamada AÇSHB ana bir birim olarak görünmektedir. Dolayısıyla bakanlığına yüklenen çalışma yükü kimi zaman bu bakanlığın mali veya insan kaynağının ötesine geçebilir. Bu bağlamda Aile Komisyonu üyesi milletvekili şöyle ifade etmiştir:

“Türkiye’de bütün sorumluluk ve yük Aile Bakanlığında hâlbuki diğer Bakanlıklarda sorumluluk almalıdır. Sağlık bakanlığı eğitim bakanlığı içişler bakanlığı hepsi bir arada çalışmalıdır.” (3)

STK’da çalışan bir uygulayıcıya göre aile alanında her işin AÇSHB’ye yüklendiği aile politikasının amaçlarına ulaşmasında bir engel oluşturabilir.

“Aile politikası sadece Aile Bakanlığı'nın işi değil birkaç bakanlığın birkaç disiplinin Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı üniversiteler gibi sivil toplum kuruluşları gibi ortak multidisipliner yaklaşımla asıl çözümleri gerektiği bir şey budur. Bu konuda da bir koordinasyon problemi olduğu için ben çok ciddi hedefler ve amaçlar konulamadığını düşünüyorum.” (4)

BSB'de görevli bir bürokrata göre yaşlı, engelli, çocuk bakımı, genç, kadın ve aile konularının hepsi AÇSHB'ye yüklenmiştir. Oysa bakanlık hem insan kaynağı hem maddi kaynak olarak tüm bu hizmetleri kaliteli bir şekilde sunamayabileceği gibi yeni sistemler ve uygulamalar geliştirecek zamanı da bulamayabilir.

“Daha yeni model bu Avrupa modellerini çalışacak alana indirgeyecek vakitleri yok. Mesela buna ilişkin belki diğer kuruluşlara da bir az sorumluluk paylaşdırmak gerekiyor. Mesela bu aile ve ebeveyn eğitimleri için 2019 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol imzalayacaklar ve aile eğitimlerini okul aile birlikteliğine dâhil olan ailelerle birlikte yapacaklar ve bu şekilde daha çok aileye ulaşacaklar.” (9)

3.2.5.2.7. Aile Politikası Uygulamalarının İşlevsellik Sorunu (Göstermelik Amaçlı)

AÇSHB'ye yüklenen çalışma yükü bazen uygulamaların doğru bir biçimde yapılmamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla uygulamalarda işlevsellik sorunları ortaya çıkabilir. Aile Komisyonuna üye bir milletvekili aileler için yapılan uygulamaları işlevsel bulmamaktadır.

“İşlevsel olmayan yapılar var yani her şey var ama etkili değil.” (1)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat aile politikasının işlevsellik sorununa dikkat çekerek uygulamaların göstermelik olarak yapıldığını değerlendirmektedir. Ayrıca işlevsellik sorununu bütüncül yaklaşımın olmayışı ile ilişkilendirmektedir.

“Aile politikası çok daha göstermelik amaçlı yapılıyor. Bazen çok istisna vakalarda mesela istismar vakasında böyle olabilir ama her olayda yüzde yüz bütüncül bakış açısını yansıtmışlardır diyemeyeceğim. Özel konularda konunun hassasiyetine göre olabilir olmayabilir de mesela şiddette tecavüzde bile bütüncül yaklaşımı göremiyoruz.” (14)

Politikaların işlevsel olmadığına değinen Aile Komisyonu üyesi milletvekili şu ifadede bulunmuştur:

“Aile için yapılan şeylerde tabela var sadece ama içerik yok. Dolayısıyla çok şeyi çözmüyor” (3)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrata politikaların reklam amaçlı olduğuna dikkat çekmektedir.

“Bazı şeyler de bir program yapıldıktan sonra onun reklamı yapılıyor ve onun reklamıyla aslında prim yapmaya yönelik olduğunu düşünüyorum gerçeklikte tam karşılığını bulunmadığını ve herkese hizmet etmediğini düşünüyorum bana reklam amaçlı gibi geliyor.” (14)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre ailelere sunulan hizmetlerin işlevsel olmadığının nedeni bu alanda bir standartın olmamasıdır.

“Sunulan hizmet çok şeyi değiştirmiyor çünkü hizmetin standartları yok.” (13)

Aile politikasının etki değerini ölçmek ve reklamdaki vaz geçmek, yürütülen politikaların işlevsel olabilmesinin de önünü açabilir. Bu bağlamda AÇSHB’de görevli bir bürokrat şöyle ifade etmiştir:

“Devletin aile politikasında kafası karışık şu an mevcut hizmetleri nicelik olarak reklam etmekten vazgeçmesi gerekiyor. Yani ürettiği etki değeri üzerinden bir performans göstergesi tanımlaması gerekiyor Yani ben 3000 tane personelle 800 tane hani 2 ayda gezdim demek bir gösterge değil 800 haneyi gezdim ama ne yaptın diye sormak lazım. Hizmetlerin etki değerine bakmak lazım. Siz etki değerini ölçemediğiniz bir şeyin sayısını nicelik olarak sürekli artırdıkça bir katma değer elde edemezsiniz.” (18)

3.2.5.2.8. Aile Politikası ve Uygulamalarında Ulaşılabilirlik Sorunu

Aileye yönelik üretilen sosyal politikaların tüm yurttaşlara ulaşabilmesi aslında uygulamaların devlet tarafından yaygınlaştırılması ile alakalıdır. Aile Komisyonu üyesi milletvekili uygulamaların herkes için ulaşılır olmadığına dikkat çekmiştir. AÇSHB’de çalışan bir uzman aile politikasında erişilebilirliğin artırılmasının gerektiğini ifade etmiştir. Yerel yönetimde görevli bir bürokrata göre aile politikası alanındaki politikalar ulaşılır değildir.

“Bence aile politikası alanında olan programlara mesela kreşlere aile danışma merkezlerine herkes ulaşamıyor ulaşabilen herkesin de bunlarda yararlandığını düşünmüyorum ulaşma kısmını farklı farklı nedenleri var bence ulaşım konusu kendi sosyal ekonomik durumu ile de alakalı olabilir yaygınlaşması ile alakalı olabilir.” (17)

3.2.5.2.9. Aile Politikası Uygulamalarının Yaygınlaşmaması

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika uygulamaları yaygın değildir. Aile Komisyonu üyesi milletvekili Aile Danışmanlığı uygulamasını örnek olarak gösterip bu uygulamanın yaygın olmamasını ifade etmiştir. Yerel yönetimde çalışan bir uygulayıcı ise aileye yönelik uygulamaların kitlelere ulaştırmakta zorluklar yaşandığını söylemiştir. AÇSHB’de çalışan bir uzman sosyal hizmet uygulamalarının daha yaygınlaştırılmasına dikkat çekmiştir.

“Sosyal hizmet uygulamalarının daha yaygınlaştırılması ve niteliklerinin artırılması, daha kaliteli hizmet sunmak lazımdır. Ancak kentleşme ve Türkiye’de ki sosyal yapıyla birlikte aile politikalarında da yeteri kadar tam olarak aileye dokunulur düzeyde olduğunu daha henüz söyleyemeyiz.” (5)

AÇSHB’de diğer bir uzman bakanlığın Ana Baba Okulları uygulamasını yaygınlaştırmayı hedeflediğini söylemiştir. Aileye yönelik uygulamaların yaygınlaştırılmasında medyaya önemli bir görev düşmektedir. Bu bağlamda KEFEK Komisyonu üyesi şöyle ifade etmiştir:

“Milli Eğitim müfredatından reklam filmlerine, medyadan gazeteye, televizyon programları aracılığıyla tüm bu politikaların yaygınlaştırılması gerekiyor.” (16)

3.2.5.2.10. Aile Politikası ve Uygulamaların Proje Temelli olduğu

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikaların ve uygulamaların genelde küçük çapta ve proje temelli olduğu diğer bir eleştiri konusu olmuştur. STK’da çalışan bir uygulayıcıya göre projeler, “günü kurtarma” amaçlı yapılmaktadır.

“Sadece gerçekleşen sorunlar karşısında sonuçlara ulaşmak ve o anki çözümü yakalayabilmek adına, küçük çapta, günü kurtarma amaçlı bir takım projeler yapılıyor.” (4)

ŞÖNİM’de çalışan bir uzman proje temelli uygulamaların kadın politikalarında da görüldüğünü ifade etmiştir.

“Mesela kadın sığınma evinin açılması kadına istihdam sağlanması ve benzeri şeyler küçük çapta proje bazlı gidiyor çok zayıf hep böyle projelendirerek makro sosyal politika yapmak yerine küçük çapta çoğunlukla Avrupa Birliği tarafından finanse edilen küçük projeler. Kültürel değişimi ve zihniyet değişimi için bir şeyler yapılmıyor.” (13)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat aile politikası çerçevesinde kapsamlı şeylerin yapılmamasını söylemiştir.

“Mesela şiddet gören kadına yanında çocuğu varsa biz ona yardım ediyoruz çocuk izleme ve kadın müdürlüğü ile beraber gerekli işlemleri yapıyoruz ama bunlar böyle çok minik minik örnekler ülkemizde son yıllarda yaşanan olaylar karşısında bunlar çok küçük adımlardır. Yani aile politikası kapsamlı şeyler yapmıyor küçük küçük şeyler yapıyor proje proje yapıyor.” (14)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrata göre aile politikası alanında genelde bir soruna odaklanmak söz konusu değildir belki bir uygulama bir anda ortaya çıkabiliyor.

“Bence bütüncül değil fikrim geldi yapıyorum şeklinde yürüyor aile politikası. Bütünlüklü bir yaklaşımın olduğunu düşünmüyorum.” (17)

3.2.5.2.11. Aile Politikasında Süreklilik Sorunu

Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika genelde iktidarlara bağlı olarak gelişip uygulandığı için iktidarlar değiştikçe politikalarda değişmektedir. Bu durum politikalarda sürekliliği engellemektedir. STK’da çalışan bir uygulayıcı Türkiye’deki aile politikasının kısa vadeli ve sorunlar karşısında çözüm bulmaya yönelik olduğunu ifade ederek politikaların süreklilik arz etmemesini ifade etmiştir.

“Öncelikle Türkiye’de aile politikasının uzun vadeli planlamadığını kısa vadeli sorunlar karşısında sorunların çözümüne yönelik bir takım süreçleri içeren politikaları olduğunu uzun vadeli hedefler olmadığını, çok sık değişen bürokrasi çok sık değişen bakan.” (4)

BSB’de görevli bir bürokrat örnek olarak aile eğitimi uygulamasını üzerinde süreklilik konusunu ele almıştır.

“Biz Aile Eğitimlerinin İleri Analizlerini yaptık çok ciddi sıkıntılar çıktı onları yeniden kurgulanması gerekiyor. Aile eğitimlerinin sürdürülebilir olması gerekiyor. Yani aile bu eğitimleri aldı bunları yaşamına yansıtı mı? Mesela ergenleriyle yaşlılarıyla bir sorunu varsa acaba bunları çözebildi mi? Eğitimlerle aile içinde girmek gerekiyor. Sürdürülebilir olması lazım.” (9)

KEFEK Komisyonu üyesi milletvekili ise Türkiye’de sosyal politikaların günlük politikalar olarak tanımlanmış ve gelecek anlamda bir projelendirmenin olmamasını ifade etmiştir.

3.2.5.2.12. Aile Politikası ve Uygulamalarında İzlenmeme Sorunu

Aileye yönelik politika geliştirme ve uygulama genelde bir hedefe ulaşmak veya bir sorunu çözmek amacıyla yapılır. Politikaların bir değişim oluşturup oluşturmadığını öğrenmek için onun etkileri ve sonucunu izlemek gerekir. Türkiye’de küçük çapta, günlük ve proje temelli uygulamaların daha ağırlıklı olarak yapılması, uygulamaların etkisini ölçmek ve izlemek sorununu oluşturmaktadır. Bu bağlamda BSB’de görevli bir bürokrat şöyle ifade etmiştir:

“Ama tabi ulaştıklarını takip edecek vakitleri yok. Ulaştıktan sonra onun analizlerini yapabilecekler mi ya yok önemlidir. Mesela Milli Eğitim Bakanlığı veya Gençlik Bakanlığı o takipleri yapmalı. Eğitimin etkinliğini veya eksiklerini takip edebilirler.” (9)

AÇSHB’de görevli bir bürokrat aileye yönelik uygulamaların sonucu ve performansını ölçme ve izlemede sorunların bulunduğu dikkat çekerek sosyal yardım örneği üzerinden değerlendirme yapmıştır ve sonuç odaklı çalışmanın önemine vurgu yapmıştır.

“Mesela özel sosyal yardımlara baktığında bizim en büyük aile politikası olarak belirlediğimiz ve hizmet sunduğumuz birimlerden birisi yani toplumda yoksulluğun düşmesini beklersiniz bu kadar yatırım yaptıktan sonra mesela bu düşüyor mu hayır düşmüyor çünkü ya kaynaklar iyi kullanılmıyor ya da kaynaklar iyi takip edilemiyor ya da o beklenen etkinin ölçümleri iyi yapılmıyor ya da uygun şekilde ölçülüyor. Yani bu grup hala aynı kısır döngünün içinde devam ediyor Yani burada bir sıkıntı var bunun nereden kaynaklandığına baktığınızda Belki daha detaylı incelemelere gereksinim var ama bir şey Hala devam ediyorsa bu başarılı değildir. Performans göstergelerini de iyi tanımaya bildiğimizi düşünmüyorum bunu da çok iyi takip ettiğimizi düşünmüyorum. Bu politikanın nihai hedefi neydi ve biz ona nasıl gittik daha çok sonuç odaklı olmak önemlidir.” (18)

3.2.5.2.13. Aile Politikası ve Uygulamalarında Özelleştirme

BSB’de görevli bir uzmana göre Türkiye’de devletin kaynakları tüm nüfusu kapsamakta yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla devletin tek başına 85 milyona hizmet sunması beklenemez.

“Devletin buna yetişmesini de beklemek hayal olur. Burada özel sektörün devreye girmesi lazımdır. Özel sektör, sivil toplum devleti destekleyecek. Özel sektör aile hizmetlerini uygun fiyata vermesi lazım.” (9)

Aile Komisyonu üyesi milletvekili engelli ve yaşlı bakım merkezleri üzerinden özelleştirmeyi eleştirmektedir.

“Engelli bakım merkezleri bu konuda devlet özel sektöre yüklemiş ama orada bir avantaj var Sosyal Hizmetler mezunu olan kişi müdürlük yapabilir o açıdan bir az daha iyi durumda. Ama siz bütün imkânları bir şirket sahibi olan birisine verirsiniz o imkânların ne kadarını acaba o yaşlılara engellilere aşılabilir. Bunun direk devlet eli ile verilmesi lazım yani özelleştirilmesi doğru değil. Yaşlı bakım merkezleri ve engelli bakım merkezleri özelleştirilmiştir. Özel kurumlar bakanlığa bağlıdır yani siz gidiyorsunuz bir şirket kuruyorsunuz para sizin hesabınıza geliyor ve siz insanlara hizmet veriyorsunuz hâlbuki bu devletin tarafından uzman kişilerin vereceği bir hizmettir.” (10)

3.2.5.3. TÜRKİYE’DE AİLE POLİTİKASININ GELİŞİMİ

3.2.5.3.1. Aile Politikası Geliştirmede Toplumun İhtiyacının Göz Ardı Edilmesi

Devlet sosyal politika geliştirirken toplumun gereksinimleri ve gereksinimlerini göz önünde bulundurmamak zorundadır. Böylece hem kaynak israfının önüne geçilir hem de politikalar etkili bir biçimde toplumdaki bir ihtiyacın karşılanmasını sağlar. ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre aile politikası toplumun gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kalmaktadır ve toplumun ihtiyacına yönelik değildir.

“Aile politikaları toplumun ihtiyaçlarını baz almadığı için yetersizdir. Aile, sistemi sürdüren bir ajan olarak düşünüldüğü için, aileye içi boş politikalar üretiliyor, ailenin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmuyor, samimiyetsiz politikalar var.” (13)

3.2.5.3.2. Aile Politikasının Refah Odaklı Gelişmemesi

Öznelere göre Türkiye’de aile politikası refahı artırmaya yönelik değildir ve daha çok yardım odaklı gerçekleşmektedir. Yerel yönetimde görevli bir bürokrat aile politikalarının yalnızca ailede sorun olduğunda devreye girdiği ve normal olarak adlandırılan aileye politika üretilmediğine dikkat çekmiştir.

“Bizdeki politikalar sadece ailede sorunlu gruplar varsa sorun varsa o sorunlar için politikaya oluşturmaya yönelik böyle bir refah toplumu oluşturmaya yönelik değil

sorunsuz grupları düşünen kimse yok sorun varsa onlara yönelik politikalar geliştiriliyor. Sadece sorun üzerine odaklanmış politikalar var. Ben hep söyledim 30 yıldır belediyeyim ama belediyede bana dönen bir tane hizmet yok. Çünkü biz de belediye olarak hep ihtiyacı olan gruplara yönelik hizmet veriyoruz refahı iyi olan gruplara yönelik hizmet düşünmüyoruz hep gereksinim gruplarını yönelik yani yaşlıya hizmet verelim ona verelim çocuğa verir normalde geliri belli bir şeyin üstünde olan aileye eğitimi yüksek her şeyi satın alabilecek kültürel faaliyetleri de satın alabilecek gruba yönelik hizmetimiz yok. Refah düzeyi iyi olanlar yok sayılıyor.”
(14)

3.2.5.3.3. Babalık ve Erkek Kimliğinin Göz Ardı Edilmesi

AÇSHB’de çalışan bir uzman babalara yönelik politikaların hep eksik kaldığını ifade etmiştir. Aile Komisyonu üyesi milletvekili yeni çocuk sahibi olmuş babaların sorunları ve boşanma oranına dikkat çekmiştir.

“Yeni bebek sahibi olmuş baba için çok ciddi sorunlar var yani son dönemde zaten bu tür olayların tetiklediği bir boşanma sayısının da artması söz konusu.” (10)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat sosyal belediyecilik kapsamında babalara eğitim verdiklerini ve bu uygulamayı daha geniş kitlelere ulaştırmayı hedeflediklerini söylemiştir.

“Birde AÇEV Anne Çocuk Eğitim vakfı ile bir protokol imzaladık onlarla da baba destek eğitim programı veriyoruz. Sadece babalar 3-6 ve 6-11 yaş çocuğu olan babalara kapalı grup halinde babalara eğitim veriyoruz eşitlikçi yaklaşım demokratik yaşam nasıl olur. Babalara sadece çocuk bakımını öğretmiyoruz ilişkiler açısından hem kadın hem çocukla olan ilişkilerini daha eşitlikçi bir düzeye ve anlayışla sürdüreceklerini yönelik eğitim veriyoruz.” (17)

3.2.6. TÜRKİYE’DEKİ AİLE POLİTİKASININ DİĞER ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu soruda amaç Türkiye’nin aileye yönelik politikasını diğer bir ülke ile karşılaştırırken aslında Türkiye’nin geldiği konumu incelemek ve aile politikasının nasıl bir politika olması üzerine düşünmektir. Özneler genelde bu kıyaslamayı gelişmiş bir ülke ile yapmışlardır. Gelişmiş ülkelerdeki aile politikalarını hak temelli olarak nitelendiren özneler Türkiye’deki aile politikasının eksiklerine değinmişlerdir. ŞÖNİM’de çalışan bir uzmana göre Türkiye’de daha çok sosyal yardım ön plana çıkmaktadır ve Anayasada sosyal devlet

yazılmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir liberal devlet niteliği taşımıştır. Dolayısıyla hak temelli yaklaşımdan uzak durmuştur.

“Diğer ülkelere göre sosyal demokratik ülkelerde mesela İskandinav iyen ülkelerde aile politikalarına bu şekilde sosyal yardımların öncülük etmemesi ve hak temelli olduğunu buna ilişkin STK’larla kontraktların imzalanması eşitlikçi bir yaklaşım olduğunu dair bir bilgim var. Türkiye’de bu sosyal politika yerine oturmamış daha çok liberal ülke ne kadar Anayasasında sosyal devlet yazsa da daha çok liberaldir ama liberalizmi de oturtamamış liberal muhafazakâr biraz da Amerika’ya benzeyen bir yapısını olduğunu düşünüyorum. Amerika belki insan hakları açısından bizden daha iyi. Hak ve sorumluluklar konusunda halkın bilinçli olmadığını düşünüyorum.” (13)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat ise İsviçre’yi örnek olarak göstererek orada babalara verilen doğum iznine değinmiştir.

“İsviçre’yi örnek verebiliriz sonuçta en çok kadın erkek eşitliğinin sağlandığı ülke orası orada tam tersi bir durum var en basit örneği babalarda doğum izni için ayrılıyor babalarda ücretsiz doğum izni alabiliyor.” (17)

STK temsilcisi daha çok çocukların durumuna dikkat çekmiş ve gelişmiş ülkelerde devletin çocukların doğduğundan itibaren onları izlediği ve sorunun ortaya çıkmadan önce tespitine çalıştığına değinmiştir.

“Gelişmiş ülkelerde ya da hak temelli ülkelerde, çocuk doğduğu andan itibaren aileye verilen eğitimle başlıyor çocuk işte bir aile hekimliği gibi sistemle sosyal hizmet uzmanları ile sürekli bilgileri toplanarak belli bir yaşa getiriliyor ondan sonra o bilgiler Milli Eğitim’e veriler. Milli Eğitim onun planlamasını yapıyor ve orada yine veriler toplanıyor. Dolayısıyla çocuğun her türlü potansiyeli gelişimsel problemlerle aile bireylerinin çocuğa bakış açıları çocuğa ihmal istismar şiddeti bir takım şeyler önceden tespit ediliyor. Bunlar tespit edildikten sonra bunlar aslında koruyucu ve önleyici izlemeler aslında, ama bizim izlememiz yok izleme yapıldıktan sonra tedbirler alınıyor.” (4)

AÇSHB’de çalışan bir uzman ise AB ülkelerini örnek olarak göstererek Türkiye’de yapılan sosyal yardımların kısıtlı olduğuna değinmiştir.

“Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyasladığımız zaman onlardaki yapılan hak temelli yardımlarla bizim yardımlarla kıyasladığımız zaman bir bu konuda daha cömert değiliz. Yapılan hizmetler daha sınırlı daha mütevazı. Avrupa Birliği ülkelerinde yardımların miktarları daha yüksek Türkiye’de ise yardımların kapsamı geniş ancak miktarları düşüktür. Türkiye’deki çocuklara, yaşlılara hizmet veren kuruluşların

içindeki malzemeler çok nitelikli ama sosyal hizmet sunarken bir az daha niteliği artırmak lazım.” (5)

Diğer bir uzman ise vergiyi sosyal politikanın kaynağı olarak ifade etmiş ve Türkiye’de ekonomik reformların yapıldığı takdirde, kayıtlı ekonominin gelişmesi ve iyi vergi toplama yönteminin geliştirilmesi takdirde sosyal politika için kaynak oluşabileceğini ifade etmiştir.

“Sosyal politikalar için vergiler önemli bir kaynak. Bu anlamda çok üzerinde durulmuyor ama bana göre böyle. Bunun dışında diğer ülkelerle karşılaştığımızda o ülkelerin vergi toplama sistemi daha iyi kayıtlı ekonomi var. Dolayısıyla Onların bir sosyal politika uygulamasını geçmelerinde finans sorunu yok. Türkiye buradan dolayı bir sorun yaşıyor bu benim şahsi görüşüm. Diyelim ki bir engellilere yönelik yaşlılara yönelik bir sosyal politika sosyal yardım bir şey uyguladığımız zaman İskandinav ülkeleri Norveç Filanda İsveç Sovyet blokundan kopan ülkelerin içerisindeki Çekoslovakya’nın çok güzel uygulamaları olduğunu biliyorum Bu anlamda o ülkelerdeki yapılan şeyleri örnek alabiliriz her ne kadar toplumsal yapılarımız farklı olsa da.” (6)

3.2.7. TÜRKİYE’DEKİ AİLE POLİTİKASININ GÜÇLÜ YÖNLERİ

Bu soruda öznelere Türkiye’deki aileye yönelik sosyal politikanın güçlü yönleri sorulmuştur. Bu sorudan amaç Türkiye’deki aile politikasının potansiyelini tanımak ve gelecekte nasıl bir yönde ilerleyeceğini irdelemek olmuştur. Aslında çoğu özne aile politikasının pek bir güçlü yönünün olduğunu düşünmemektedirler ama bazı amaç veya uygulamaların daha iyi yön olarak değerlendirmesinde bulunmuşlardır. Aile Komisyonu üyesi milletvekili Türkiye’de aile politikasının ailelerin bütünlüğünün korunmasını hedeflediğini bir güçlü yön olarak görmüştür. BSB’de görevli bir bürokrata göre aile politikasının geleneksel aile değerlerini korumaya çalışması iyi bir yöndür.

Diğer bir komisyon üyesine göre devletin aile sorunlarını tespit etmeye çalışması ve sorunları iyi takip etmesi ve daha güçlü politika geliştirmesi güçlü yön olabilir. AÇSHB’de görevli bir uzman devletin aileye ayırdığı bütçeyi ve yoksul ailelere verilen nakdi desteği ayrıca şehit ve gazi ailelere verilen desteği güçlü yön olarak değerlendirmiştir. ŞÖNİM’de çalışan bir uzman göre nakdi yardımların ön planda olduğu ve devletin bu konuda ölçüt oluşturması aile politikasının kurumsallaşması açısından önemli bir gelişme sayılabilir.

“Aslında sosyal yardımın artması iyi bir şey oldu ne kadar da insanların bağımlılığını artırsa da. Çünkü bunlar yokken insanlar daha çok hayırseverlerin yardımlarına

muhtaçtılar biri versin. En azından devlet belli koşullarda yardım edebileceği kriterleri oluşturdu.” (13)

Hukuksal açıdan, aile alanında araştırma yapan bir akademisyene göre Türkiye’de aile için müstakil bir bakanlığın bulunması, bir takım mevzuatın geliştirilmesi ve AÇSHB’nin alınan kararlar ve yürürlüğe giren politikaların icrasını gerçekleştirme kapasitesine sahip olması güçlü yön olarak değerlendirilebilir. Diğer bir konu Türkiye’nin uluslararası sözleşmelere imza atmasıdır. Aile Komisyonu üyesi bir milletvekili Türkiye’deki aile politikasının şu an çok güçlü yönü olduğunu düşünmeyerek bu konu ile ilgili şöyle ifade etmiştir:

“Güçlü yönü uluslararası sözleşmelere imza atmamız güçlü bir yön.” (10)

Yerel yönetimde görevli bir bürokrat ise aynı konuya değinmiştir ve yasalar ve anlaşmaları bir güçlü yön olarak değerlendirmiştir.

“Güçlü yönlere baktığımızda en azından yaşama geçmese bile yasalarımızın iyi olması güçlü yön olarak sayılabilir en azından niyet olarak uluslararası sözleşmelere imza atılması iyidir çünkü bunlar gerçekten bir kadın çalışması veya eşitlikçi bir çalışma yapmak isteyenlerin elini güçlendiren biliyor. Devletin kadınlara yönelik kreş veya yaşlı bakım evlerinin çokça artması iyi bir yön olabilir. Yasalar ve anlaşmalar bizim en güçlü yönlerimiz bir gün belki uygulanır.” (17)

AÇSHB’de görevli bir bürokrat devletin aile politikası alanında ciddi bir farkındalığa sahip olmadığı ve kafasının karışık olduğuna değinerek devletin aile için bir şeyler yapma çabasında bulunmasını güçlü yön olarak değerlendirmiştir.

“Güçlü yöne gelirse çok ciddi bir farkındalık var bu yönde çok ciddi bir hassasiyet var devlet tarafından. Yani boşanmaların artıyor olması çok ciddi bir tedirginlik yaratıyor her şeyi paralize edebilir her şeyi kilitleyip buna odaklanabilirsiniz. Bu anlamda çok ciddi bir farkındalık var Bu anlamda bir şey yapmak isteyen çok kişi var. Aileyi odağına alan herhangi bir politika ya da uygulamanın önünde bir engel yok. Devletin Çok ciddi bir çabası var ama ne yapacağını bilmiyor kafası karışık.” (18)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde ekonomik, sosyal ve kültürel güçlükler karşısında aile kurumunun korunması oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Aile dinamik bir yapı olduğu için, zaman içerisinde değişim ve dönüşümler yaşamasına rağmen, kurumsal özelliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Sosyal devlet anlayışı bağlamında ise ailenin desteklemesi, korunması ve güçlendirmesi devletler tarafından yerine getirilmesi gereken konular olmuştur. Bu bölümde araştırmanın kapsamında elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Ardından sonuçlar doğrultusunda öneriler sunulmuştur.

Araştırma kapsamında Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikanın göstergeleri anayasa, yasalar, kalkınma planları, hükümet programı, yıllık programlar ve bütçe yasaları aracılığıyla ortaya çıkartılmıştır. Bu kaynakların arasında kalkınma planlarının konumu daha önemlidir zira yıllık programlar ve hükümet programları, kalkınma planlarına dayanarak hazırlanır. Önceden DPT ve KB tarafından hazırlanan, şimdiki yönetim sisteminde ise BSB tarafından hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarında aile, çocuk ve kadınların durumu göz önünde bulundurularak çeşitli programlar düzenlemiştir. Türkiye’de 1960’lardan beri Beş Yıllık Kalkınma Planları toplumun ve ekonominin durumunu iyileştirmek, refahı artırmak, yaşam kalitesinin yükseltmek ve toplumu ileriye taşımak amacıyla hazırlanmıştır. Aile, kalkınma planlarında da doğru ya da dolaylı olarak ele alınmıştır ve kalkınmanın hem aracı hem de amacı olarak nitelendirilmiştir. İlk kalkınma planlarında aile daha çok dolaylı olarak örneğin konut, ulaşım, gelir, tarım ve nüfus planlama bağlamında ele alınırken ilerleyen yıllarda daha çok doğrudan politika konusu olmaya başlamıştır.

Ulusal mevzuatta aile ekonomik, eğitim, barınma, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal hizmet, aile planlaması ve hukuksal koruma zemininde ele alınmıştır. Ayrıca çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve engelliler için de politika ve program geliştirmek bu mevzuatın içinde yer almıştır. Bu mevzuatın genel amacı aileyi korumak ve güçlendirmek olarak ifade edilmiştir.

Sonuç 1: Ekonomik politika kapsamında aileleri desteklemek her kalkınma planında dikkate alınmıştır. Birinci Kalkınma Planında devlet aileleri tasarruf etmeye teşvik ederken Onuncu Kalkınma Planında ailelere sosyal yardım sunmak görünmüştür. Ekonomik alanda aileye yönelik istihdam ve gelir sağlama, aile ve çalışma yaşamının uyumlaştırılması, sosyal yardım, aile yardımları ve tutukluların ailelerine destek

politikaları yer almıştır. Burada sosyal yardım sağlama daha yaygın bir biçimde uygulanırken ailelere istihdam sağlama daha geri planda kalmıştır.

Öneri 1: Ekonomik politika çerçevesinde devlet nakdi yardım sunmak yerine istihdam sağlamayı ön plana çıkarmalıdır. Aile bireylerini iş sahibi yapmak ve istihdam sağlamak uzun vadede daha etkili ekonomik politika aracı olarak uygulanmalıdır. Ayrıca çalışma ve aile yaşamının uyumlaştırılması daha etkin kılınmalıdır.

Sonuç 2: Aile eğitimi konusunda ilk plan ve programlarda çocuklar için eğitim yardımının sunulması ve çocukların eğitim yaşamına katılmalarını kolaylaştırmak görünürken ilerleyen yıllarda ailenin kendisini eğitmek örneğin 2012 yılında AEP'nin ortaya çıkışı görünmüştür. AÇEP ve BADEP son yıllarda devlet tarafından uygulanmaya başlatılmıştır.

Öneri 2: Her toplumda nasıl çocukların okula başlaması ve genel olarak toplumun okullaşma oranı önemli bir konu olarak dikkatleri üzerine çekmiş ise araştırmacıya göre aile eğitimi konusunda bu kadar önemli sayılmalıdır. Eğitimli aileler, çocuklarının eğitime devam etmesi için daha çok çaba sarf eder.

Sonuç 3: Barınma politikası çerçevesinde düşük gelirli ailelere nakdi yardım örneğin kira yardımı sağlamak aşağı yukarı her kalkınma planında yer almıştır. Ancak son yıllarda düşük gelirli aileleri ev sahibi yapmak örneğin TOKİ projeleri gibi uygulamaların geliştirilmesi gündeme gelmiştir. Hemen hemen her kalkınma planında hızlı kentleşmeye değinilmiştir ancak göçmen ve göçer ailelerin iskânı yalnızca Sekizinci Kalkınma Planında ele alınmıştır.

Öneri 3: Kira yardımı yeterli olmamakla birlikte araştırmacıya göre devlet aileleri ev sahibi yapabilmek için farklı seçenekler sunabilir. Örneğin kamuya ait evlerin yapılması ve düşük kira ile yoksul ailelerin orada iskân edilmesi, dar gelirli ailelerin satın alabileceği daha ucuz maliyetli evlerin yapılması veya kredi verilmesi barınma politikasını daha etkin hale getirebilir.

Sonuç 4: Sağlık politikası ulusal mevzuatın önemli konularından birisidir. Kalkınma Planlarında ilk başlarda ana ve çocuk sağlığı önemseninirken sonraki planlarda doğrudan ailenin sağlığı ele alınmıştır. 1996 yılında Aile Hekimliği uygulamasının fikri ortaya çıkmış ancak 2004 yılında uygulanmıştır. Her ailenin sağlık hizmetlerine eşit bir biçimde erişimi bu uygulama yoluyla kolaylaşmıştır.

Öneri 4: Aile Hekimliği alanında sunulan hizmetler ve insan kaynağının kalitesinin artırılması bu politikaların etkinliği açısından önemli sayılmaktadır.

Sonuç 5: Aileler yönelik sosyal güvenlik politikası, prime dayalı olarak kalkınma planlarında söz konusu olmuştur ancak işsizlik sigortası ve aile yardımlarının bu kapsama girmesi primsiz uygulamaya bir geçiş olarak sayılmıştır. Ailenin sosyal güvenlik işlevine vurgu yapan Sekizinci Kalkınma Planı devletin yükünü hafifletmeye çalışırken diğer taraftan kayıt dışı çalışanların oranında artış ise sosyal güvenlik sisteminin gelirinin, iyice düşük düzeyde kalmasına neden olmuştur.

Öneri 5: Sosyal güvenlik sisteminin kapsamının geliştirilmesi ve devletin yoksul aileleri prime dayalı olmaksızın bu kapsama alması ayrıca kayıt dışı istihdamın önlenmesi yönünde politika geliştirmek gerekmektedir.

Sonuç 6: Ailelere yönelik sosyal hizmetler genelde 1980'li yıllardaki plan ve programlarda görünmüştür. ADP, ASDEP, Boşanma Süreci Danışmanlık, SHM'ler ve tek ebeveynli aileleri için destek programları bu politikalar içinde yer almıştır. Son yıllarda devlet sosyal hizmetler alanını genişletmeye çalışmıştır ancak bu hizmetlerin ulusal mevzuattaki konumu sınırlı kalmıştır.

Öneri 6: Aileler yönelik sosyal hizmetlerin mevzuatta daha etkin bir biçimde ele alınması ve uygulanmasına yönelik alt yapının oluşturulması gerekmektedir.

Sonuç 7: Birinci Kalkınma Planında "nüfus meselesi" ibaresi dikkat çekicidir. Ardından aile planlanmasına geçilmiştir ve aile planlaması diğer sağlık hizmetleri ile bütünleştirilmiştir. İlerleyen zamanlarda bu konuda eğitim vermek, aile planlaması uygulamalarını yaygınlaştırmak, etkinliğini artırmak, sürekli kılmak ve bilgilerin sistematik bir şekilde kayıt altına almaktan söz edilmiştir. Bu politikaların uygulanması sonucu 2000 yıllara kadar nüfus artış hızı iyice azalmıştır. 2009 yılında ilk olarak siyasiler tarafından 3 çocuk söylemi ortaya çıkmıştır. Bu söylem Türkiye'nin nüfus artış hızının azalması ve yaşlı nüfusunun artmasının önüne geçmek ve ekonomik gelişmeyi canlı tutmak için ortaya konulmuştur.

Öneri 7: Nüfus politikası, siyasetin dışında bir konu olarak ele alınmalıdır ve ailelerin tercihine bırakılmalıdır.

Sonuç 8: Aile yapısının hukuksal olarak korunmasına yönelik MK'de evlilik yaşı ile ilgili, resmi nikâh ve mal rejimi maddeler bulunmuştur. Ayrıca evlilikleri teşvik etmek amacıyla çeyiz hesabi ve evlilik kredisi uygulamaları ve boşanma sürecine giren aileler için Aile

Mahkemesi uygulaması ve danışmanlık hizmetleri ise yaşama geçen programlar olarak bulunmuştur.

Öneri 8: Hukuksal zemindeki mevzuatı daha etkin kılmak için uygulanmadığı takdirde yaptırım uygulamak gerekmektedir.

Sonuç 9: Türkiye’de çocuklar için evlat edinme, koruyucu aile, çocukların bakımı ve korunması, kurum bakımı ve çocukları evliliğini önleme politikaları ve uygulamaları bulunmuştur. Türkiye’deki refah sistemi bağlamında çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde ideal ve öncelikli ortamın aile olduğu kabul edilmiştir. Engelli çocuklar ve korunmaya muhtaç çocukların ailesi yanında korunup yetişmesini sağlamak amacıyla aileye yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet programlarına ağırlık verilmiştir.

Öneri 9: Çocukların bakımı ve korunması yalnızca aile içinde gerçekleşen bir konu olmaktan çıkartılmalı ve devlet bunu bir kamu politikası haline getirmelidir. Üstelik çocukları korumak için biyolojik bağların, çocuğun üstün yararının önüne geçirilmemesi oldukça önemli bir husustur.

Sonuç 10: Kadın politikası alanında devlet kadınları çalışma yaşamına katılımını artırmak, kadın erkek fırsat eşitliğini sağlamak, doğum izni, aile içi şiddeti önleme, sığınma evi ve ŞÖNİM gibi merkezlerin yaygınlaştırılmasını hedeflemiştir. Türkiye’de aile politikası çapında kadın-erkek eşitliğine duyarlılık, 2002 yılında MK’de yapılan değişikliklerle başlamıştır. Böylece kadına karşı ayrımcılığı destekleyen maddeler kaldırılmıştır. 2003 yılında İş Kanunu reforma tabi tutulmuş ve kadınların iş gücüne katılması yönünde politika geliştirme söz konusu olmuştur. 2004 yılında ise Anayasa’nın 10. maddesinde kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması ve devletin bu konuda sorumluluk üstlenmesinden söz edilmiştir (Metin O. , 2011, s. 183). Yasal düzenlemelerde örneğin 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planları, TBMM bünyesinde kurulan KEFEK Komisyonu ve benzeri etkinlikler kadının konumunu iyileştirmeye yönelik olan uygulamalar olarak görünse de uygulamada çok başarılı sonuçlar elde ettiğini söylemek olanaklı değildir.

Öneri 10: Kadınların çalışma yaşamına katılmalarını sağlamak yönündeki politikaların başarılı olduğu söylenemez çünkü kadınlar, ev içinde yaptıkları işleri başka kurumlara devredecekleri zaman zorlanırlar. Devlet, her şeyden önce kadınların ev içi iş yüklerini hafifletmeye yönelik politika geliştirmelidir. Kadınlara yönelik şiddeti önleme konusunda, şiddete maruz kalan kişiler için şiddeti önleme ve izleme merkezleri az sayıda mevcuttur

ve bu merkezler yetersizdir. Şiddet uygulayan kişiler için hiç bir merkez kurulmamıştır. Oysa şiddet gören bir kişiyi korumak gerekirse şiddet uygulayan kişiyi de tedavi etmek ve eğitmek gerekir. Şiddet uygulayan bir kişi kendi davranışını anormal bir davranış olarak algılayıp böyle merkezlere başvuruda bulunup her türlü desteğe ulaşabilirse şiddet içeren olaylar azalabilir. Devlet, aile içi şiddet konusunda toplumu bilgilendirilmelidir.

Sonuç 11: Yaşlı politikası alanında devlet yaşlı destek programı, kamu ya da özel kuruluşlarda yaşlıların bakımı gibi hizmetleri sunmaktadır.

Öneri 11: Yaşlıların bakımı programları yeterli olmamakla birlikte devlet, bu alanda alt yapıyı güçlendirmelidir. Ayrıca yaşlılarla çalışabilen insan kaynağını yetiştirmeli ve aktif yaşlanma konusuna odaklanmalıdır.

Sonuç 12: Engelli politikası alanında devlet engellilere maddi yardım sunmak ve küçük çapta engelli destek projesi ya da umut evleri gibi bakım merkezleri oluşturmuştur.

Öneri 12: Engellilerin ve engelli bireylere bakım veren kişilerin, sosyal yaşama katılımını bir hedef olarak belirtmek ve kamu bakım kurumlarının sayısını artırmak bu politikaların etkili olmasına neden olabilir.

Türkiye’de aile sosyal politikasının kimliği bağlamında, politikanın amacı, kapsamı ve doğası sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Sonuç 13: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikasının hedeflerine bakıldığında aile bütünlüğünün korunması, aile refahının artırılması, aile değerlerinin korunması, sorunların giderilmesi, aile ve aile bireylerinin güçlendirilmesi görünmüştür. Ulusal mevzuatta ise Türkiye’deki aile politikası ve uygulamalarının asıl amacı ailenin korunması ve güçlendirilmesi olarak ifade edilmiştir. Ancak ailelerin güçlendirilmesine yönelik politikalar ve programlar geri planda kalmıştır. Karataş ve Baykara Acar (2011) araştırmalarında ailenin korunması ve desteklenmesini, aile politikaları ve hizmetlerinde önemli olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Öneri 13: Aile politikasının hedefi, bireyleri koruyarak aile bütünlüğünün korunması olmalıdır. Örneğin şiddet yaşayan bir ailede önce bireylerin yüksek yararı korunmalıdır. Ardından ailenin bütünlüğünün korunması gerekir. Politikalarda aile bütünlüğünün korunması denildiğinde nasıl bir aileyi kastettiği belirlenmemiştir. Sorunlu bir ailenin örneğin aile içi şiddetin yaşandığı bir ailenin bütünlüğü nasıl korunabilir?

Sonuç 14: Araştırma kapsamında Türkiye'deki aile politikasının, dezavantajlı aileler ve aile içinde dezavantajlı bireyleri kapsadığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda aile bir bütün olarak ele alınmamıştır. İçağasıoğlu Çaban ve Özbesler'e (2009) göre de yeni sağ anlayışında aile bir bütün olarak ele alınmamaktadır ve daha çok özel ve risk taşıyan gruplar için hizmet geliştirilmektedir.

Öneri 14: Aile politikasının, tüm aileler ve aile içinde tüm bireyleri kapsamaması, sosyal devlet anlayışına daha uygun olmaktadır. Sorunu olan veya olmayan tüm aileler için politika geliştirmek aile politikasının daha etkili olmasına neden olabilir. Devletler yalnızca özel gruplara politika geliştirirken sosyal yardım ve hizmetlerin bütçe üzerindeki yükünü azaltmaya çalışırlar ancak bu politika sonucunda ortaya çıkan sosyal sorunlar, devletlere daha fazla maliyet yükleyebilir. Örneğin devletler aile mahkemeleri için ayıran bütçeyi daha önce aile eğitim programını geliştirmek için ayırırlarsa boşanma olaylarının önüne geçebilir veya sayıyı azaltabilirler. Dolayısıyla aile politikası kapsamlı bir biçimde tüm ailelerin gereksinimlerini karşılamak şeklinde düzenlemeli ve uygulanmalıdır. Ayrıca aile içinde tüm bireyler bu politika ve uygulamalara dâhil edilmelidir.

Sonuç 15: Araştırma kapsamında Türkiye'de aile politikasının katılımcılığa az önem verdiği görünmüştür. Bunun nedeni Türkiye'deki aile politikasının tarihsel süreçte, halkın talebi üzerine yapılmaması ve devlet inisiyatifinde oluşmasıdır. Turgut'a (2016, s. 416) göre Türkiye'de sanayileşme ve işçi sınıfının tam anlamıyla oluşmaması sonucu sosyal politika halkın beklentileri üzerine belirlenememiştir, aksine devlet bu konuda inisiyatifte bulunmuştur. Dolayısıyla sosyal politika katılımcılık kültüründen yoksun kalmıştır.

Öneri 15: Aile politikası ailelerle ilgilendiği için ailelerin katılımına önem vermek zorundadır. Katılımcı bir aile politikası, ailelerin mevcut sorunlarını çözmek veya gelecekte oluşabilen sorunların önüne geçebilmekte daha başarılı olabilir.

Sonuç 16: Araştırma kapsamında Türkiye'deki aile politikasının, aileleri devlete, aile bireylerini örneğin kadını erkeğe, yaşlı veya engelliyi aile bakımına bağımlı hale getirmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Akkuş Güvendi (2018, s. 7) araştırmasında bazı refah devletlerinin, aile üyelerinin birbirlerine karşı sorumluluğunu güçlendirmeye yönelik, aile merkezli politikalar geliştirdiğini ifade etmiştir. Bu refah sistemlerinde aile bireyleri birbirlerine bağımlı hale gelirler. Kimi refah rejimleri ise kamu hizmetlerini genişleterek bireylerin aileye olan bağımlılığını en aza indirmeye çalışır.

Öneri 16: Aile politikası, aileyi ve aile bireylerini sorunlarından kurtarmaya ve özgürleştirmeye yönelik olmalıdır. Özgürleştirici aile politikası, ailelere ve bireylere bir

takım seçeneğinin sunulması takdirinde gerçekleşebilir. Örneğin engelli veya yaşlıların bakımı konusunda devlet ailelere maddi yardım, bakım veren kişi veya hemşire gönderme, kurum bakımı desteği veya bunların bir kaçını sunabilir. Sosyal yardım alan aileleri ise devlete bağımlı kıldırmamak için onlara istihdam sağlama veya mesleki eğitimler sunulabilir.

Sonuç 17: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikasının açık olduğu ve politikaların doğrudan aileleri etkilemek amacıyla geliştirildiği görünmüştür. Akkuş Güvendi (2018, s. 3) araştırmasında Türkiye’deki aile politikasını açık olarak nitelendirmiş ve son yıllarda değişen demografik toplumsal koşullar ve sosyal risklerin aile üzerindeki etkisinden dolayı kapalı politikalardan açık politikalara geçiş yapıldığını belirtmiştir.

Öneri 17: Aile politikasının açık veya kapalı olması her ülkenin toplumsal ve kültürel gerçeklerince belirlenir. Ancak açık aile politikası uygularken bireylerin yüksek yararını göz ardı etmemek ve kapalı politika uygularken ailelerin gerçek sorunlarının göz ardı edilmemesi gerekir.

Sonuç 18: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikasının hak temelli yaklaşımdan uzak olduğu ve lütuf gibi algılandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Özellikle sosyal yardım alan yurttaşlarda bu algının daha güçlü olduğu öznelere tarafından söylenmiştir. Lütuf anlayışı kimi zaman yönetim tarafında da görünmüştür. Metin’e (2011, s. 182) göre hak temelli yaklaşım, toplumu bir bütün olarak korumak anlamına gelir ve işsizler, yoksullar veya dezavantajlı kesimleri sosyal yurttaşlık statülerine göre değerlendirir. Öyle ki gelir, prim veya sigorta ölçütlerinden belirli bir ölçüde bağımsız kalınarak yurttaşlık, hak kazanmanın tek koşulu olarak görülür. Buğra (2014) Türkiye’de, sosyal yardımları hak anlayışından uzak ve daha çok sadaka nitelikte olduğunu ifade etmiştir.

Öneri 18: Aile politikası kapsamında ailelere sunulan sosyal yardım ve sosyal hizmetler sosyal devlet ve yurttaşlık anlayışına uygun ve hak temelli olarak yapılmalıdır. Üstelik devlet, hak temelli yaklaşım söylemini desteklemelidir. Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde gelişen sosyal politikalar insan hakları ve sosyal adalet ilkelerine uygun olarak hak temelli olmak zorundadır. Lütuf gibi sunulan sosyal yardım ve hizmetler ise hayırseverlik ve yardımseverlik anlayışına göre yapıldığı için su istimaline açık bir alandır.

Sonuç 19: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikasının muhafazakâr olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Muhafazakâr anlayışta, devlet geleneksel aile tipinin işlevlerini, aile içi ilişkileri ve aile bireylerinin rollerini korumaya çalışır. Örneğin kadınların işgücüne

katılımını doğurganlığın azalmasının bir nedeni olarak değerlendirilir ve erkeğin ekmek kazanan konumunu korunur. Dolayısıyla kadınlar kayıt dışı sektörde çalışmak zorunda kalır. Çelik (2010) Türkiye'deki sosyal politikayı muhafazakâr, hayırsever ve yardımsever olarak nitelendirmiştir. Çelik'e (2010) göre bu anlayış sonucu, düzensiz, hak temelli olmayan, siyasal etkiye açık ve klientalizm bir sosyal politika ortaya çıkmıştır. Karagöz (2015, s. 5) 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'deki aile politikasının muhafazakâr bir zeminde oluşturulduğunu ifade etmiştir. Daly ve Clavero (2018, ss. 157-158) çalışmalarında aile politikasının çağa uygun bir biçimde oluşturulma gereğine vurgu yapmışlardır. Yazarlara göre son dönemde, ailedeki değişim ile birlikte, çağdaş aile politika reformunu gerekli kılan, dört ana odak nokta ortaya çıkmıştır: Birincisi, bakım konusudur örneğin Avrupa ülkelerinde geçmişte olduğu gibi, belirli aile türlerini korumaktan ziyade, çocuklara ve yaşlılara bakım sağlama ön plana çıkmıştır. İkincisi, çocukların refahı ve yüksek yararı aileden ve ebeveynlerinden bağımsız olarak aile politikası ve çocuk politikasında kendine özgü yer bulmuştur. Üçüncüsü, günümüzde çift (kadın ve erkek) kazanan aileler, yaygınlaşmaya başlamıştır ve dördüncüsü ise ailenin işleyişini geliştirmek ve bireylerin refahını arttırmak olmuştur.

Öneri 19: Aile dinamik bir yapıdır dolayısıyla aile için politika geliştirirken ailenin bu özelliğini göz önünde bulundurmak gerekir. Günümüzde, ailelerin farklı gereksinimleri ve sorunları bulunmaktadır. Bu yüzden aile politikasının çağa uygun bir biçimde geliştirilmesi kaçınılmazdır. Aile politikası yeniliklere hazır olmalı ve yenilikçilik gösteren bir alan olmalıdır. Diğer taraftan muhafazakâr anlayış, aile politikasının kurumsallaşması önünde engel oluşturabilir. Dolayısıyla muhafazakâr anlayıştan kurtulmak için kurumsal yapıyı güçlendirmek gerekir.

Sonuç 20: Araştırma kapsamında Türkiye'deki aile politikasının, toplumsal cinsiyet eşitliğini göz ardı etmesi ve kadınlara genelde bakım görevlerinin yüklendiği ortaya çıkmıştır. Kadınların ücretsiz olarak ev işlerini yapmaları ve toplumda genelde kayıt dışı sektörde daha düşük ücretle çalıştırılması, bunlara ek olarak siyasilerin ve muhafazakâr kesimin kadınlara yönelik söylemleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmamasının göstergesidir. Kadınların erkeklerle eşit haklara ve fırsatlara sahip olması ve iş gücüne katılması, aile politikasının bir parçası olarak algılanmıştır. Dedeoğlu (2000, s. 45) araştırmasında Türkiye'de, sosyal devlet bağlamında, cinsiyet eşitliği politikalarını değerlendirmiştir. Dedeoğlu'na (2000) göre Türkiye'de kadınlar genelde anne-eş olarak görünmekte ve kadınların istihdamına yönelik etkili bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Mevcut yasal düzenleme ise soyut kalmaktadır. Dünya Ekonomik

Forumu'nun 2017 Küresel Cinsiyet Açığı Raporu'nda Türkiye'nin 144 ülke arasında 131. sırada yer aldığı dikkat çekicidir. Raporda, sağlık, eğitim, ekonomi ve politika alanlarındaki kadın ve erkekler arasındaki cinsiyet farkını değerlendirerek cinsiyet eşitliği ölçülmüştür (Kabasakal, 2018, s. 33).

Öneri 20: Türkiye'de aile politikasının hedefi aile bütünlüğünü korumaksa toplumsal cinsiyet eşitliğini duyarlı olmak zorundadır. Aile bir kadın ve erkekten oluşan yapıdır bu yapıda eşitlik sağlanmazsa ailenin bütünlüğünün bozulması kaçınılmazdır. Türkiye'de kadınların iş piyasasına katılması ve bakım yüklerinin hafifletilmesi yönünde yasal mevzuat eksikliği büyük bir engel oluşturmaktadır öyle ki kadınlar aile kurduktan veya çocuk doğurduktan sonra işten ayrılırlar ve yeniden iş yaşamına katılmaları güç olur.

Sonuç 21: Araştırma kapsamında Türkiye'de aile politikasının sosyal sermayeyi artırma noktasında çok etkili olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. İçağasioğlu Çoban ve Özbesler'in (2009) ifade ettiği gibi 1980'lerde yeni sağ anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte aile sosyal sermayenin ve sosyal güvencenin temel ögesi olarak görünmüştür. Dolayısıyla ailenin devlet tarafından desteklenmesi yerine, tek başına kendi refahından sorumlu olma düşüncesi ortaya çıkmıştır ve bu şekilde sosyal sermaye yalnız ailenin oluşturabildiği bir konu haline gelmiştir. Fleming (2005) sosyal politikanın sosyal sermayeye olan etkisini ve sosyal politikanın, sosyal sermayenin artırılmasına yönelik yardım mı engel mi oluşturduğu sorusuna odaklanmıştır. Sosyal politika yerel etmenleri göz önünde bulundurursa sosyal sermayenin oluşmasına yardımcı olabilir aksine sorunları bireyselleştirerek ve devleti merkezi konuma koyup da tek sorumlu kılarak sosyal sermayenin oluşması önünde engel oluşturabilir.

Öneri 21: Ailelere yönelik sosyal politika geliştirirken devlet yerel etmenlerin farkında olmalıdır. Devletler her zaman geniş çapta sosyal politika uygulamayabilirler zira sosyal devletin yükselişi, ekonomik durum ve siyasal istikrarla ilişkilidir. Ekonomik krizlerde veya siyasal istikrarsızlık dönemlerinde devletin etkin bir biçimde aile politikasını yürütme imkânı olmayabilir. Burada toplumun aktif bir rol alması ve devletin bıraktığı boşluğu doldurabilmesi sosyal sermaye ile gerçekleşebilir. Sosyal sermayeyi oluşturmak için uygulamalarda aynı sorunu yaşayan (yaşamayan) insanları bir araya getirmek ve onların arasında bir bağ oluşturmak gerekir. Örneğin sosyal yardımdan yararlanan kişileri mesleki eğitim kurslarına yönlendirmek veya onları iş insanları ile bir araya getirmek, aile içi ilişki sorunu yaşayan ve yaşamayan aileleri bir araya getirmek ve onların birbirlerinin tecrübelerinden yararlanmasını sağlamak faydalı olabilir. Bu durumda devlet politika

uygulamayla birlikte toplumun devamlılığı ve varlığını korur ve toplumu, kendini koruma ve güçlendirme yeteneğini artırır. Ayrıca sorunların bireyselleştirilmesinin önüne geçilir.

Türkiye’de aile sosyal politikasının gelişimi sürecinde hangi kurumların politika geliştirmede etkili olduğu, politika geliştirme sürecinde yerel yönetimin konumu, hükümet dışı kuruluşların konumu, uluslararası sözleşmelerin etkisi, devletin yaklaşımı, aile politikasına ayrılan bütçe ve insan kaynağı sonuçları ele alınmıştır.

Sonuç 22: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikasının genelde AÇSHB tarafından geliştirildiği ifade edilmiştir.

Öneri 22: Türkiye’de aile konusu genel olarak AÇSHB’nin sorumluluğu alanında yer almıştır. Ancak aile toplumun temel taşı olarak tanımlandığı için birçok bakanlığın doğrudan bile olmazsa dolaylı olarak çalışma konusu olmuştur. Aile politikasının geliştirilmesi veya uygulanması alanında çalışan kişiler bu konuyu derinlemesine araştırmak zorundadırlar. Örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde bulunan Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı hakkında görüşme yapılan 21 kişiden yalnızca bir kişinin bilgisi olduğuna rastlanmıştır. Oysa Onuncu Kalkınma Planı kapsamındaki Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı Eylem Planında, Diyanet İşleri Başkanlığı birçok alanda örneğin evlilik öncesi eğitim programı, AEP, tek ebeveynli ailelere yönelik hizmet, nesiller arası dayanışma güçlendirme, yaşlıların bakımı, aile içi şiddet ve istismarın önlenmesi ve ASDEP’de ilgili kuruluş olarak belirtilmiştir.

Sonuç 23: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikasının gelişiminde devletin yerel yönetimler, hükümet dışı kuruluşlar, üniversiteler, sendikalar ve STK’lar ile yalnızca fikir alışverişinde bulunduğu ve adı geçecek kuruluşların toplantılara dâhil edilmelerine rağmen politika geliştirilmede etkili olmamaları söz konusu olmuştur. Oysa bu kuruluşlar aileye yönelik hizmet sunma ve uygulamaları yaşama geçirme yetkisine sahiplerdir. Sariipek’e (2017, s. 89) göre STK’lar etkili sosyal politika aktörü olarak etkinlik gösterebilir. Bunun nedeni ise STK’ların alanla ilgili bilgiye ilk elden erişmesi ve katılımcı bir yaklaşım içinde olmasıdır.

Öneri 23: Ailelere yönelik sosyal politika geliştirirken devletin yerel yönetimler, hükümet dışı kuruluşlar, üniversiteler, sendikalar ve STK’lar ile işbirliği içinde bulunması daha etkin politika üretmesine sebep olabilir. Mevzubahis kuruluş ve örgütler, politika uygulamasında etkinlik gösterdiği için bu politikaların gelişmesinde de etkili olmaları gerekir. Türkiye’de ailelere, merkezi yönetim tarafından sağlanan sosyal yardım ve sosyal hizmetler yerel yönetimler tarafından da sunulmaktadır. Yerel yönetim toplumun

sorunlarını yakından izlediği nedeniyle politika uygulamasından önemli bir aktördür. Dolayısıyla yerel yönetim ve hükümet dışı kuruluşların politika geliştirmede söz sahibi olması gerekir.

Sonuç 24: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikasının geliştirilmesinde uluslararası sözleşmelerin temel alındığı görünmüştür. Ancak sözleşmelerin maddelerinin uygulamaya yansımada sıkıntılar bulunmuştur.

Öneri 24: Uluslararası sözleşmelerin devletler tarafından doğru biçimde uygulanması için yaptırımların oluşması gerekir.

Sonuç 25: Araştırma kapsamında Türkiye’de devletin aile politikasına olan yaklaşımı daha çok tedavi edici ve rehabilite edici olarak görünmüştür. Böylece sorun ortaya çıktıktan sonra devlet politika geliştirir veya müdahalede bulunur. İçağasioğlu Çoban ve Özbesler (2009) Türkiye’deki aile politikasının genellikle sorunlarla ilgilendiği, önleyici, koruyucu ve güçlendirici nitelik taşımadığı ve sorun ortaya çıktıktan sonra kısmi çözümler üretmeye çalıştığına değinmişlerdir. Karagöz (2015, s. 7) araştırmasında Türkiye’deki aileye yönelik uygulamaların bir sorun üzerinden hareket etmesini ifade etmiş ve aile politika uygulamalarını sorun odaklı olarak nitelendirmiştir. Akkuş Güvendi (2018, s. 9) ise Türkiye’deki aile politikasını koruyucu ve güçlendirici olmaktan çok tepkisel olduğunu ifade etmiştir.

Öneri 25: Sosyal devlet anlayışına uygun olarak sosyal politika koruyucu, önleyici, güçlendirici ve geliştirici yaklaşımla hareket etmelidir. Sorunun ortaya çıkmasından önce önlenmesi, aileler ve bireylerin korunması ve güçlendirilmesi daha güçlü toplum oluşturmada etkili olabilir.

Sonuç 26: Araştırma kapsamında Türkiye’de, aile politikası uygulama alanlarında çalışan insan kaynağının niceliksel ve niteliksel açılardan yetersiz kaldığı ve nitelik açısından profesyonel düzeyde olmamaları görünmüştür. Karataş ve Baykara Acar’ın (2011, s. 22) araştırmasında aileye hizmet veren kuruluşların çalışanlarının sayısı ve profesyonellik açılardan yeterli olmadığı ve kuruluşların nitelikli çalışan konusunda ciddi açığın bulunması sonucuna rastlanmıştır.

Öneri 26: Aile alanında çalışanların, ilgili bölümlerden mezun olma şartı bu sorunu çözümlemek için önem taşımaktadır. Ayrıca kurumların mesleki eğitim vermesi, çalışanların performansını değerlendirme ve profesyonel olmanın ne anlama geldiğini kavraması oldukça önemlidir.

Sonuç 27: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikası uygulamalarına ayrılan bütçenin geçen yıllarda artış göstermesine rağmen yeterli düzeyde olmaması belirlenmiştir. Aile politikası bağlamında bütçenin büyük bir payının sosyal yardımlara ayrıldığı bu durumu açıklayabilir.

Öneri 27: Aile politikası alanına, devletin yeterli miktarda bütçe ayırması ve bütçeyi etkin bir biçimde kullanması dikkat edilmesi gereken konulardandır.

Burada Türkiye’deki aile politikasının uygulama alanları değerlendirilmesi sonucu sunulmuştur. Türkiye’de ailelere yönelik sosyal politika uygulama alanları genelde ekonomik, eğitim, barınma, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, aile planlaması ve hukuksal korunmayı kapsamaktadır.

Sonuç 28: Araştırmada görüşmelerden elde edilen bilgilere göre Türkiye’de aile politikası uygulama alanında, ekonomik politikalar daha çok geliştirilmiştir. Burada daha çok sosyal yardım ön plana çıkmış ancak istihdam sağlama politikaları yetersiz kalmıştır. Karataş ve Baykara Acar (2011, s. 19) araştırmalarında belediyelerin ağırlıklı olarak sosyal yardım sunduğu ve sosyal yardımlardan yararlananların tamamının çalışmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. İçağasioğlu Çoban ve Özbesler’e (2009, s. 35) göre sosyal yardım ve aile yardımları aileleri sürekli olarak gelir sahibi yapmamakta ve devletin istihdam sağlama konusunda bir politikası bulunmamaktadır. Ayrıca sunulan yardımlar yeterli olmamakla birlikte aileleri güçlendirmemektedir. Türkiye’de ekonomik önlem olarak tanımlanan aileye sürekli gelir sağlama ve istihdamı artırma ve aileyi ekonomik olarak güçlendirme politikaları genelde düşük düzeylerde kalmaktadır. Metin (2011) Türkiye’de son dönemlerde sosyal yardımların ön plana çıkması ancak hayırseverlik ve gönüllülük anlayışı çerçevesinde ve kısıtlı düzeyde yapılmasına değinmiştir ve sosyal yardımın, sosyal devlet anlayışına uygun olarak değil daha çok hayırseverlik bağlamında yapıldığını ifade etmiştir. Aysan (2018, s. 102) araştırmasında sosyal yardım harcamalarındaki artışı, yalnızca popülizm veya sosyal demokrat rejimine geçiş ile açıklanamazlığına dikkat çekmiştir. Aysan’a (2018) göre Türkiye bir refah devleti olmakta geç kaldığı için buna ek olarak son yıllarda artan refah düzeyi, yeni sosyal riskleri önlemek ve giderek yaşlanan nüfusun refahını korumak adına sosyal harcamalarda hızlı artış göstermiştir. Türkiye’de sosyal yardım, AÇSHB, Vakıflar Genel Müdürlüğü, MEB, YurtKur, Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) ve Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) ve belediyeler, kaymakamlık ve valilikler tarafından dağıtılmaktadır. Türkiye’de sosyal yardımdan yararlanan kişilerin sayısı net olarak belirlenmemiştir ancak uzmanların hesaplamalarına göre 31 milyon kişi civarında bu yardımlardan yararlanmaktadırlar.

2012 yılında bu kurumlar tarafından dağıtılan sosyal yardım 16.095.792 TL'yken, 2015 yılında 24.066.723 TL ve 2017 yılında 31.969.944 TL'ye yükselmiştir.¹

Öneri 28: Türkiye'de ailelere yönelik ekonomik politika olarak tanımlanan sosyal yardımların kapsamı geniş tutulmuştur ancak istihdam sağlama ve istihdam politikaları gayet zayıf kalmıştır. Bu nedenle sosyal yardım alan kişilerin istihdama yönlendirilmesi birinci derecede önemlidir. Ayrıca sosyal yardımların sürekli bir gelir olma algısının önüne geçilmeli ve yardımların insanları tembelliğe sevk etmemesi aksine güçlendirmesi yönünde yapılması gerekir. Sosyal yardım alanların istihdama yönlendirilmesi için 2010 yılında Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi oluşturulmuştur. Ancak sosyal yardım ve istihdamın bağlantısının zayıf olduğu görünmüştür. Etkili bir sosyal devlet bağlamında sosyal yardım ilk çözüm yolu olmaktan çıkartılmalı ve bireyler ve ailelerin öncelikle sosyal koruma uygulamalardan yararlanmasını sağlamak gerekmektedir.

Sonuç 29: Aile eğitim programları geçtiğimiz son yıllarda uygulanmaya başlamıştır ancak yaygınlaşmadığı ve ulaşılır olmadığı için yetersiz kalmıştır.

Öneri 29: Aile eğitim programlarının yaygınlaştırılması, ulaşılır kılınması ve toplumun bu konuda farkındalığının artırılması gerekmektedir.

Sonuç 30: Aileye yönelik sosyal hizmetlerde son yıllarda önemli bir mesafe kat edilmiştir ancak sınırlı kaldığı çoğu özne tarafından belirlenmiştir. Kreş hizmetleri, yaşlı ve engelli bakım hizmetleri oldukça azdır ve çocuk bakımı annenin sorunu olarak, yaşlı ve engelli bakımı ise alenin sorunu olarak algılanmıştır. Devlet, bu hizmetlerin sunulmasında özelleştirme yoluna girmiştir ancak özelleştirme sonucu bu hizmetlerin ücreti yüksek olmuş ve dolayısıyla dar gelirlili ailelerin bu hizmetlere erişimi olanaklı olmamıştır.

Öneri 30: Aileye yönelik sosyal politika geliştirirken aileyi ilgilendiren tüm alanları göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü aile bir bütündür ve sosyal, ekonomik, kültürel, eğitimsel vs. yönleri bulunmaktadır. Ailenin farklı yön, gereksinim ve gereksinimleri olduğu için birliğini ekonomik olarak sosyal yardım aracıyla korumak son derece yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda çocuklar için kreş ve okul öncesi eğitim kuruluşlarının sayısını artırmak, çalışan veya çalışmayan annelerin bu hizmetlerden faydalanmasını kolaylaştırmak, yaşlılar için yeteri kadar yaşlı evi açmak, engelliler için bakım evlerinin sayısını artırmak ailelerin yaşamı kolaylaştırmak anlamına gelir. Devlet yaşlı veya

---

1. <http://www.hakanozyildiz.com/2018/11/sosyal-yardm-alan-secmenlerin-says.html>
(12.01.2019)

engellisi olan aileye çeşitli olanaklar sunabilir örneğin yaşlı veya engellinin bakımında üç model hizmet düşünebilir. Birincisi, yaşlıyı bakım evine almak ve hizmet vermek; ikincisi, ailedeki bir kişiye erkek veya kadını ayırmaksızın yaşlıya bakması için maddi destek sunmak ve üçüncüsü, bir karma model olarak yaşlının hem aile içinde hem bakım merkezinde bakımını gerçekleştirmek. Bu modeller arasında karma modelin en iyi yönü bakım veren kişinin yıpranmasının önüne geçmektir.

Sonuç 31: Ailelerin hukuksal korunması ile ilgili uygulamalar, aileleri, kadınları ve çocukları korumakta yetersiz kalmıştır. Balo (2003) 4320 sayılı kanunun aile içi şiddeti önlemede ve kadın ve çocukları korunmasında yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Evlilik yaşı kanunu esnek tutulduğu için Türkiye’de hala kız çocukların evlendirilmesi görülmektedir. Dolayısıyla hukuksal anlamda kanunlar mevcuttur ancak bu kanunların uygulamaya yansması doğru bir biçimde gerçekleşmemiştir.

Öneri 31: Şiddete maruz kalan bireylerin devlet tarafından ilk anda bir sığınma evine yerleştirilmesi, sığınma evlerinin sayısının artırılması, aile danışmanlığı hizmetinin yaygınlaştırılması, ücretsiz hukuksal desteğin sağlanması ve kanunların doğru bir biçimde uygulanması gerekmektedir.

Sonuç 32: Aile planlaması alanında 2008 yılında dönem başbakanı söylemi doğrultusunda her ailenin en az üç çocuğa sahip olması ve nüfusun artırılması yönünde söylemler ortaya atılmıştır. Ancak nüfus politikası olarak devlet tarafından her çocuk için verilen yardımlar, bu politikanın başarı olacağı anlamına gelmemiştir.

Sonuç 33: Sağlık politikası olarak aile hekimliği uygulaması son yıllarda gelişmiş alanlardan birisi olmuştur. Ancak bu alanda çalışanlar nicel ve nitel olarak yetersiz kalmıştır.

Öneri 33: Sağlık alanında çalışanların sayısını artırmak ve nitelik olarak daha profesyonel düzeye çıkarmak bu politikaların etkili olmasını sağlayabilir.

Sonuç 34: Araştırmada elde edilen sonuca göre Türkiye’deki aile politikasının aileler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler üzerinde bütüncül bir etkisinin olmadığı, çoğu özne tarafından ifade edilmiştir. Özneler, aile politikası uygulamalarının memnuniyet edici, sosyal veya ekonomik olarak kalıcı etkisi olmayan ancak ailelere duygusal olarak destek veren kimi zaman ise gerektiğinden fazla ailelere müdahale eden niteliğine dikkat çekmişlerdir.

Türkiye’de, genel değerlendirme olarak çoğu özneye göre aile politikası kadınların iş gücüne katılmasının önünü açamamış, kadınların ev içinde çalışmalarını daha çok

desteklemiş ve küçük fonlar vererek kadınlara kendilerine iş kurma fırsatı verilmiş ancak bu işler gelende ev endeksli olmuştur. Ayrıca kadın sığınma evlerindeki artış kadınların korunması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Ancak uygulamada ne kadar kadınları koruduğu belirsizdir.

Aile politikasının çocuklar üzerindeki etkisi daha çok çocukların aile ortamında büyümesi olmuştur. Ancak bu uygulama kimi zaman çocuğun üstün yararının önüne geçebilir.

Aile politikasında, yaşlılar için genelde evde bakım ve sosyal yardım uygulamaları mevcuttur. Ayrıca hem kamuda hem özel sektörde bakım ve huzurevlerinin açılması hedeflenmiştir.

Aile politikasının engelliler üzerindeki etkisi, engellilere aile yanında kalmaları için evde bakım ücreti ödemekle sınırlı kalmış ve onları sosyal hayata dâhil eden politikalar gelişmemiştir. Ayrıca engelli bireyi olan aileler için sosyal destek programları yetersiz kalmıştır.

Boşanmalarda artış, sosyal yardım almak zorunda kalan ailelerin sayısında artış, kadına yönelik şiddet olaylarının artması, kadın cinayetlerinin bir türlü durdurulmaması, çocuk istismarı ve ihmali olaylarının sık sık görünmesi, yaşlılar ve engellilerin sosyal yaşama katılmakta zorluk yaşaması, aile politikasının amaçlarına ulaşamadığını göstermektedir. Karataş ve Baykara Acar'a (2011, s. 10) göre ailelerin sağlıklı bir biçimde yaşamına devam etmesi, aile politikası ve hizmetlerinin başarılı şekilde yürütülmesi ile ilişkilidir. Durğun (2018) araştırmasında Türkiye'deki aile içi sorunların artışına dikkat çekerek aile sorunlarına yönelik sosyal politikalar ve düzenlemeleri yeterli bulmamıştır. Bu yüzden Türkiye'de aile politikasının kadınlar üzerindeki olumlu etkisi, tartışmaya açıkken olumsuz etkiler daha sık görünmüştür. Örneğin Türkiye'de aile politikası bakım vermeği aileye ve özellikle kadına yükleyerek kadınları ev içinde tutmaya ve toplumsal yaşama katılmamaya yönlendirmiştir.

Etkili aile politikası geliştirmek için politika geliştirenlerin, kültürel etmenlerin farkında olması gerekir. Woolsey (2010, s. 220) araştırmasında kültürel etmenlerin göz ardı edilmesinin, etkisiz sosyal politikalarla sonuçlanmasına değinmiştir. Mayntz'e (1983) göre politika çözümlemenin odağı, politika veya programın nasıl geliştirilmesi yerine, politikanın nasıl uygulandığı ve son dönemlerde politikanın nasıl tasarlandığına yoğunlaşmıştır. Kamu politikası ve program tasarımı, hem kamuoyunda hem de politika yapıcılar tarafından büyük oranda ihmal edilmiş ancak politika tasarımı, politikanın etkili olması için bir koşul haline gelmiştir. Mayntz'e göre politikaların etkili olması için iki

konuya dikkat etmek gerekir: Birincisi, sorunlar ve program tasarımının birbirine uyumlu olması ve ikincisi, makro-sosyal çevredeki değişikliklerin, politikaların etkililiği üzerindeki etkisinin farkında olunması.

Öneri 34: Aile politikasını etkin hale getirmek ve etkililiğini artırmak için politikaları ailelerin gereksinimlerine göre ve koruyucu olarak geliştirmek gerekir. Aileleri, her yönüyle koruma ve güçlendirmek için etkin politika geliştirmek aynı zamanda bireyleri de koruma altına almak ve kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için ulusal ve güçlü politika geliştirmek gereksinim olarak görülmektedir. Ayrıca aile politikaları ve programlarını etkili kılabilmek için kurumların yönetim kapasitesini, insan kaynağını ve bilgi düzeyini sürekli geliştirmek ve performansını değerlendirmek gerekir. Bu arada, kültürel etmenlerin göz önünde bulundurulması ve politikaların, politika tasarım bakış açısıyla geliştirilmesi ve oluşturulması gerekmektedir.

Araştırma kapsamında Türkiye'deki aile politikasının eleştirel bakışla değerlendirilmesinde, görüşülen kişiler birkaç konuya değinmişlerdir. Eleştiriler aile politikasının özelliği, uygulanışı ve gelişimi ile ilgilidir.

Türkiye'de aile politikasının özellikleri arasında ailenin kutsal sayıldığı, siyasetin odağında yer aldığı, klientalizme yatkın olduğu, merkezîyetçi yaklaşım taşıdığı ve talep odaklı olduğu eleştiri konuları olmuştur.

Sonuç 35: Türkiye'de aile kutsal olarak nitelendirilmektedir. Aile milli ve manevi değerleri korumakla ve bu değerleri gelecek nesillere aktarmakla yükümlüdür. Bu yüzden ailenin geleneksel yapısı ve işlevlerinin korunması ve aileye dokunulmaması bakışı bulunmaktadır. Karataş ve Baykara Acar'a (2011, s. 10) göre ailenin toplumdaki tanımlanması mevzuata da yansımaktadır ve ailelere yönelik politika ve hizmet geliştirmede belirleyici konumda yer almaktadır.

Öneri 35: Ailenin kutsal sayıldığı bir toplumda, ailenin bütünlüğünü ne pahasına olursa olsun korunur ve böylece aile içi sorunlara gerçek ve sağlam çözüm üretilmez. Araştırmacıya göre aile kutsal bir kurum değildir zira aile bireylerden oluşan bir yapıdır. Aile kutsal olarak görünürse ailenin içindeki değişim ve dönüşümler bir tehdit olarak algılanır. Ardından ailenin yapısı ve işlevleri ataerkil yapı olsa bile her zaman muhafaza edilir ve sorunlar görülmeyebilir. Dolayısıyla kutsal aile, dokunulması gereken bir yapı sanılır ve devletin aile için politika geliştirmesinde bir engel oluşturabilir. Aileyi kutsal olarak değerlendiren bir toplumda, örneğin eşler arası şiddet kimi zaman aile içi sorun

olarak nitelendirilir, dışardan müdahale edilmemesi uygun görülür ve zaman zaman bu kültürel öge aile politikasında da kendini gösterir.

Sonuç 36: Türkiye’de aile siyasetin odağında yer almaktadır ve aile sosyal bir kurum olmaktan ziyade siyasal bir kurum olarak görünmektedir. Bu bağlamda siyasal iktidarlar kendi görüş ve ideolojilerine göre aile için politika geliştirme girişiminde bulunup başka bir ifadeyle aile siyasete malzeme edilmektedir.

Öneri 36: Aile politikası, politika kavramı itibariyle iktidarların çıkarına hizmet edecek bir nitelik taşısa da aile kavramı itibariyle, kesin olarak siyasilerin tercihine bırakılmamalıdır. Zira politikacılar, ailelerin gerçek gereksinimleri ve sorunlarını görmeyebilirler. Aile politikası devletin ve iktidarın çıkarlarından bağımsız olmalıdır. Özellikle sosyal devlet anlayışı çerçevesinde aile politikası bir plan ve standartta göre ve siyasal söylemlerden uzak olarak yapılmalıdır.

Sonuç 37: Araştırmanın sonucuna göre Türkiye’de aile politikası klientalizm (himayecilik, patronaj) özellik taşımaktadır. Stokes (2011) klientalizmi bir seçim seferberliği olarak değerlendirmiştir. Stokes’e (2011) göre siyasal otorite bir takım hizmetler ya da mallar karşılığında, seçmenlerden siyasal destek talebinde bulunarak basitçe bir sorun sorar: beni destekler misin? Klientalizm bir ödüllendirme yöntemiymişken aynı zamanda bir tehdit yöntemine de dönüşebilir. Örneğin 2005 yılında Singapur hükümeti, muhalefet partilere oy veren ilçelerde, konut iyileştirmelerini durdurma tehdidinde bulunmuştur (Stokes, 2011, s. 2). Metin’e (2011, s. 183) göre klientalizm anlayışta, yurttaşlık kavramı yerine cemaat ve hemşeri (dinsel ve etnik) ilişkiler güçlendirilir ve sosyal haklar anlayışının gerçekleştirilmesi engellenir. Ayrıca, sosyal yardımlar siyasal devamlılığın bir unsuru olarak klientalizm niteliğinin göstergesi olmuştur. Bu sonuca göre Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikanın asil ve gizli amacı siyasal destek kazanmaktır ve ailenin siyasetin odağında yer alması ile ilişkilidir. Örneğin Türkiye’de aile yardımı, iktidarın bir uygulaması olarak algılanmakta, bu konu seçimleri etkilemekte ve seçmenler ekonomik nedenlerden etkilenerek siyasal karar vermekteler. Klientalizm bakışı, yalnız iktidar partisi değil diğer siyasal partilerde de bulunmaktadır. Örneğin seçim dönemlerinde siyasal partiler emekliye, yaşlıya, engelliye veya çocuklara verecekleri yardımları gündeme getirirler. Yuvalı’ya (2018, s. 399) göre klientalizm politikalar, hak temelli yaklaşımın gelişmesini engeller ve kamu kaynaklarının tüketilmesine neden olur.

Öneri 37: Aile politikası, politika ve iktidardan bağımsız bir biçimde, devletin refahı artırmaya yönelik politikası olarak algılanmalıdır. Bu algıyı oluşturmak ilk derecede iktidarın görevidir.

Sonuç 38: Araştırmanın sonuçlarından birisi, aileye yönelik uygulamaların merkeziyetçi yaklaşımla yapıldığı ve bölgesel olarak eşitsiz dağılımı olmuştur. Çelik (2010, s. 69) Türkiye’de 2000’li yıllardan bu yana, sosyal politikanın, merkezi hükümetin politikası olarak uygulandığı ve yaygınlaştığına dikkat çekmiştir. Merkeziyetçi yaklaşımda, aile politikası daha çok merkezde bulunan ailelerin özellikleri ve sorunlarına göre gelişir. Örneğin Türkiye’de özellikle sosyal hizmet alanında kadın sığınma evi, kreş hizmetleri, yaşlı ve engelli bakım kurumları, büyük kentlerde sayısal olarak daha çok bulunmaktadır.

Öneri 38: Aile politikası yerel kültür ve etmenleri göz önünde bulundurmalıdır ve merkeziyetçi yaklaşım yerine çoğulcu yaklaşımla farklı gereksinimler ve sorunlar için standart belirleyerek bireylerin üstün yararını korumalıdır.

Sonuç 39: Araştırma kapsamında Türkiye’deki aileye yönelik sosyal politika ve uygulamaların, talep odaklı olduğu sonucuna varılmıştır. Aileler bir hizmetten yararlanmak için kamu veya özel kurumlara başvurup talepte bulunmalılardır. Oysa aile politikası ile ilgili, Türkiye’de yurttaşlar arasında, henüz görünür bir düzeyde farkındalık oluşmamıştır.

Öneri 39: Talep odaklı aile politikasından arz odaklı aile politikasına geçiş için önce toplumun ve ailelerin farkındalığını artırmak gerekir. Arz odaklı aile politikası, ailelerin gereksinim, sorunlar ve özelliklerini yakından tanımalı ve alana inmelidir. Ayrıca, arz odaklı aile politikası ve uygulamalarına geçmek için yeterli ölçüde maddi kaynak ve insan kaynağı ihtiyacını karşılamak gerekir.

Aile politikasının uygulanışı konusunda, mevzuat ve uygulama arasındaki boşluk, farkındalık sorunu, bütüncül yaklaşmama, kurumsallaşmama, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, AÇSHB’nin çalışma yükü, işlevsellik sorunu, uygulamaların yaygınlaşmaması, ulaşılabilir olmaması, süreklilik göstermesi, izlenmemesi, proje temelli olduğu ve özelleştirilmesi eleştiri konuları olmuştur.

Sonuç 40: Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikası mevzuatı ve uygulamaları arasında boşluk olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Mevzuattaki, aile ve aile bireyleri ile ilgili maddeler, uygulamada eksik kalmış veya kimi zaman ilgili maddeler uygulanmaya konulmamıştır. Bunun nedeni ise kimi zaman muhafazakâr anlayış, kültürel öğeler veya bütçe kısıklığı olmuştur. İçağasioğlu Çoban ve Özbesler (2009), yasal düzenlemeler ve uygulamaların bütünleşmemesine değinerek aile politikasının etkin olmadığına dikkat çekmişlerdir.

Öneri 40: Mevzuatın etkin ve doğru bir biçimde uygulamaya yansımaları bu boşluğun oluşmasının önüne geçebilir. Buna ek olarak devlet, mevzuatı uygulamayan kurumlara yaptırım uygulayabilir. Ayrıca, aile politikası ve uygulaması alanında çalışanların eğitilmesi ve yasaların öğretilmesi bu boşluğu doldurmak için yararlı olabilir.

Sonuç 41: Türkiye’de aile politikası ve uygulamaları hakkında toplumda farkındalık düzeyi çok düşük kalmıştır. Ailelerin birçok kısmı sosyal yardım dışında kendileri için sunulan hizmetlerin hakkında bilgileri eksik kalmıştır. Karataş ve Baykara Acar’ın (2011, s. 19) araştırmasında, aile hizmetlerinden yararlananların, en çok tanıdıkları aracılığıyla haberdar olması ve kuruluşların farkındalık oluşturma etkinliklerinin düşük kalması sonucu görünmüştür.

Öneri 41: Toplumda farkındalığı artırmak için televizyonda spot filmlerin yayınlanması, afişler ve broşürlerin hazırlanması ve aile politikası konusunda çalıştay ve seminerlerin düzenlenmesi etkili olabilir.

Sonuç 42: Araştırma kapsamında, Türkiye’de aile politikasının bütüncül yaklaşımdan uzak olduğu ve sorunları çözümlenmek için parçalanmış bir hizmet anlayışının bulunması ortaya çıkmıştır. İçağasioğlu Çoban ve Özbesler’e (2009) göre sosyal hizmet disiplini, aileyi bütüncül bir yaklaşımla ele almalı ve ailenin gereksinimleri ve gereksinimlerini bütün olarak incelemelidir.

Öneri 42: Aile politikası, aileyi tüm yönleri ile ele alıp değerlendirmelidir. Ayrıca aileyi toplumun bir parçası olarak değerlendirmek ve bir sistem yaklaşımı ile konuya yaklaşmak bu alanda gereklidir.

Sonuç 43: Araştırma kapsamında, Türkiye’de aile politikası ve uygulamaların kurumsallaşmaması sonucu ortaya çıkmıştır. Kurumsallaşmama durumunda bir kurumun etkinlikleri, kişiye bağımlı olur ve sürekli değişiklik gösterir. Türkiye’de geçen yıllarda aile bakanının sık sık değiştirilmesi ve her bakanın farklı çalışma yöntemi geliştirmesi, kurumsal yapının değişiklik göstermesi ve örneğin 1989’da AAK’dan, 2004 yılında ASAGM’ye dönüşmesi daha sonra 2011 yılında ise ASPB bünyesinde Aile ve Toplum hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak etkinliğini sürdürmesi görünmüştür. 2018 yılında yeniden yapısal olarak değişim gerçekleşmiş ve AÇSHB’ye hızlı bir şekilde geçilmiştir. Bu değişiklikler, kurumsallaşma isteğinin bir göstergesi olsa bile bir kurumun iyice yerine oturması önünde engel oluşturmuştur. 2011 yılından 2019 yılına kadar ASPB’nin kurulumundan itibaren altı bakan göreve gelmiştir ve bakanların mezun oldukları bölümler, aile konusundan uzak kalmıştır. Karagöz’e (2015, s. 10) göre

hükümet değişikliği ya da bakan değişiklikleri aile politikasının seyrini değiştirebilmektedir. Karataş ve Baykara Acar'ın (2011, s. 11) araştırmasında, kalite standartlarından söz edilirken ailelere hizmet veren kuruluşun resmi ve belgelenmiş biçimde ilk başvuru, değerlendirme, planlama, uygulama, dosya kapatma ve izleme prosedürleri uygulama gereği, kurumsallaşmanın bir göstergesi olarak tanımlanabilir.

Öneri 43: Aile politikasını kurumsallaştırmak için aile ile ilgili kurumun kendisine özgü temel ilkeleri, yetkisi ve sorumlulukları olmalıdır ve o yetki bu alanda bilgi ve birikimi olan kişilere verilmelidir. Kurumların, insanların tercihlerine bırakılmaması ve kanunlarla yürütülmesi de önem taşımaktadır.

Sonuç 44: Araştırma kapsamında, aileye yönelik hizmet veren kurumların arasında koordinasyon sorunu olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye'de aileye yönelik sosyal politika geliştirme ve uygulamada, farklı kurum ve kuruluşlar etkinlik göstermiştir. Bu kurumlar, çoğu zaman bağımsız olarak çalışır örneğin bir aile sosyal yardım almak için belediye, bakanlığa, kaymakamlık veya valiliğe başvuru yapabilir. Böyle bir ortamda, her şeyden önce yurttaş, kurumlar arasında dolaşırken zaman ve enerji kaybı yaşayabilir. Diğer taraftan bu kurumlar arası koordinasyon olmayınca mali kaynaklar doğru bir biçimde kullanılmayabilir. Ayrıca her kurum kendine özgü bir bilgi sistemi oluşturur ve kurumlar arası bilgi akışı yapılmaz. Baş'a (2017) göre Türkiye'de 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanununun ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu kapsamında, aileyi ilgilendiren maddeler bulunmaktadır. Bu maddeler bağlamında ailelere sosyal yardım ve sosyal hizmetler sunmak, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için bakım merkezleri ve her türlü sosyal ve kültürel hizmetlerinin sunulması ön görülmüştür. Karataş ve Baykara Acar'ın (2011, s. 23) araştırma sonuçlarına göre, aile hizmetleri sunan kuruluşların birlikte çalışması, protokol yapması ve kurumlar arası işbirliği düşük düzeyde kalmıştır.

Öneri 44: Aile ile ilgili çalışan kurumların bir sistem içerisinde çalışabilmesi ve kurumlar arası koordinasyon ve eşgüdümün sağlanması, uygulamaların etkililiği açısından önem arz etmektedir. Hangi kurumun ne iş yaptığını belirlemek, kurumların görevlerini gözden geçirmek ve kurumlar arası eşgüdüm sağlamak gereklidir. Örnek olarak belediye sosyal yardım dağıtıyor ise valilik veya kaymakamlık sosyal yardım dağıtmamalıdır. Dolayısıyla aile politikası bağlamında, hangi kurumun hangi boyutta hizmet sunmasını belirlemek ve bunların arasında bilgi akış bağı kurmak son derece sağlıklı olabilir. Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak için protokoller imzalanabilir ve imzalanan protokollere göre her kuruluş kendi sorumluluğu ve rolünü yerine getirebilir.

Sonuç 45: Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlardan birisi AÇSHB'nin aile alanında tek sorumlu bakanlık olarak algılanması ve bu doğrultuda da bakanlığın çalışma yükünün ağır olduğu ortaya çıkmıştır.

Öneri 45: Aile alanında diğer bakanlıklara sorumluluk vermek ve AÇSHB'nin yükünü hafifletmek isabetli karar olabilir.

Sonuç 46: Araştırmanın sonuçlarından birisi, aileye yönelik yapılan uygulamaların işlevsel olmadığı ve daha çok göstermelik amaçlı yapıldığı olarak ortaya çıkmıştır.

Öneri 46: Aile politikası ve uygulamaları, gerçek anlamda toplumun ve ailenin sorunları ile ilgilenmeli ve ailelerin yaşamını kolaylaştırmalıdır. Yapılan her hizmet yurttaşlık hakkı olarak yapılmalı ve göstermelikten uzak olmalıdır.

Sonuç 47: Araştırma kapsamında, Türkiye'de aileye yönelik uygulamaların yaygınlaşmaması ortaya çıkmıştır. Özellikle aile sosyal politikası çerçevesindeki sosyal hizmetlerin çok sınırlı olduğu belirlenmiştir.

Öneri 47: Aileye yönelik sosyal uygulamaları yaygınlaştırmak ve ülke genelinde eşit bir biçimde hizmet vermek gerekir. Örneğin aileye yönelik hizmet ve yardım sunan her kurum ve kuruluşun, aynı Aile Hekimliği uygulaması gibi her mahallede bulundurulması veya her mahallede bir sosyal hizmet merkezinin açılması, uygulamaların yaygınlaştırılmasına yardımcı olabilir.

Sonuç 48: Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye'de aile politikası uygulamaları her yurttaş için ulaşılabilir değildir. Bu sorunun nedeni ise aileye hizmet veren kurum ve kuruluşların yaygın olmamasıdır. 2012 yılında, ASPB öncülüğünde, 183 iletişim merkezi hizmet vermeye başlamış. Bu uygulama insanları kendi hak ve hukukları konusunda bilinçlendirmeyi ve aile uygulamalarının tüm yurttaşlara ulaşılır kılması açısından önemli bir gelişme olmuştur. Ancak yeterli alt yapının bulunmaması için aile hizmetleri hala her yurttaş için ulaşılır değildir.

Öneri 48: Aile politikası ve uygulamalarının toplumun her kesimi tarafından ulaşılır olması, sosyal eşitliğin sağlanması yönünde atılan önemli adımlardan birisidir. Dolayısıyla sosyal eşitlik ve adaleti savunan sosyal devlet, aileye yönelik hizmetlerini her yurttaş için ulaşılır ve nitelikli kılmak zorundadır.

Sonuç 49: Türkiye'de aileye yönelik sosyal politikalar ve uygulamaların süreklilik göstermemesi ve daha çok proje temelli olduğu ortaya çıkmıştır. Baş (2017, s. 182) Türkiye'de aile politikasının tarihsel açıdan süreklilik göstermemesinin en belirgin

nedenleri arasında, 1980'li yıllardaki küresel krizin oluşturduğu ekonomik darboğazlar ve 1990'lı yıllarda ortaya çıkan siyasal istikrarsızlık olarak belirlemiştir. Dolayısıyla aile politikası tarihsel süreçte ekonomik ve siyasal durumdan etkilenecek iniş ve çıkışlar yaşamıştır. Karagöz (2015, s. 4) ise 1990'lı yıllarda görev yapan hükümet sayısına atıfta bulunarak aile politikasının süreklilik ve bütünlükten uzak olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca iktidara gelen her parti kendi dünya görüşüne göre aile politikası oluşturmaya çalışırken süreklilik konusu göz ardı edilmiştir.

Öneri 49: Aile politikası geçici, dönemsel ya da proje temelli olmaktan uzak durmalı ve süreklilik arz eden, uzun vadeli ve geleceği düşünen bir politika olarak geliştirilmelidir.

Sonuç 50: Araştırma kapsamında, aileye yönelik uygulamaların, etkileri ve sonuçlarının izlenmemesi ve uygulamaların etkili olup olmadığı hakkında bilgi eksikliği ortaya çıkmıştır.

Öneri 50: Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde, devlet aileler için yapılan her politika ve uygulamanın etkisi ve sonucunu izlemek zorundadır zira uygulanan her politikanın, maddi ve insan kaynak açısından bir maliyeti vardır ve devlet, kaynakların doğru biçimde kullanılmasını öğrenmek ve değerlendirmek için bu alanda yapılan işleri izlemelidir.

Sonuç 51: Türkiye devleti, Anayasada sosyal devlet olarak tanımlanmıştır. Sosyal devlet olmayı tam anlamıyla yaşama geçirmek için devletin mali kaynaklara ihtiyacı vardır. Ekonomik kaynakların yetersiz kaldığı yerde, devlet özel sektörü devreye sokabilir. Türkiye'de, aileye yönelik sosyal hizmet alanında özel sektörün önemli rolü vardır. Özel sektör daha çok kreş, huzurevi ve bakım merkezlerinde etkinlik gösterir. Burada önemli konu özel kuruluşların ücretlerinin yüksek olduğu ve çoğu aileler tarafından ulaşılabilir olmamasıdır. Özel sektörün devreye girişi, sosyal hizmetlerin daha yaygınlaştırılmasına sebebiyet verse de düşük gelirli aileler bu hizmetlerden yararlanamamaktadır. Uygulamaların özelleştirilmesi durumunda, üst gelirli aileler hizmetlerden yararlanır ve piyasadan satın alır ancak düşük gelirli aileler bu hizmetlerden yararlanma şansı bulamaz. Örnek olarak özel kreş uygulamasını söylenebilir.

Öneri 51: Özel sektörün yaygınlaştırılması, hizmetlerin daha çok satın alınması anlamına gelir. Oysa bir toplumda, her kişi bu ücretleri ödeme gücüne sahip olmayabilir. Burada devlet özel sektörü destekleyerek örneğin vergi indirimini sağlayarak ve ücretleri düşük tutarak yurttaşların bu hizmetlerden yararlanmasında kolaylık sağlayabilir.

Aile politikasının gelişimi konusunda ise toplumun ihtiyacına hitap etmemesi, refaha yönelik olmaması ve erkekler için bir politika geliştirmeyişi birkaç eleştiriye yol açmıştır.

Sonuç 52: Araştırma kapsamında Türkiye'deki aile politikasının toplumun sorunlarından bağımsız bir biçimde gelişmesi ve toplumun gereksinimlerine hitap etmemesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Öneri 52: Toplumun ve ailelerin sorunları ve gereksinimlerinin doğru bir biçimde tespit edilmesi ve onlara göre politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç 53: Araştırmada Türkiye'deki aile politikasının ailelerin refahını artırmaya yönelik olmadığı ve daha çok yardım olarak geliştirildiği ifade edilmiştir. İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler (2009) sosyal yardımlarda kurumların farklı ölçütlere göre değerlendirme yaptıklarına değinerek temel ölçütün ailenin yaşam kalitesini artırmak değil daha çok kurumların kendi amaçları doğrultusunda hareket etmelerine dikkat çekmişlerdir.

Öneri 53: Aile politikası ve uygulamaları refahı artırmaya ve yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik olarak geliştirilmelidir.

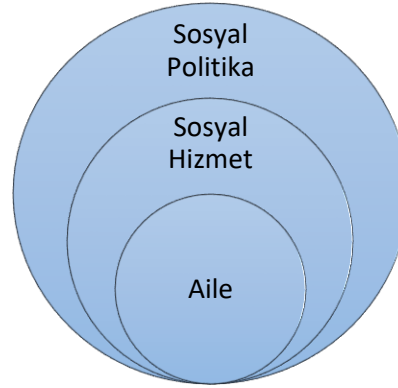
Sonuç 54: Araştırma kapsamında Türkiye'de aileye yönelik sosyal politika ve uygulamalarda genelde kadın, çocuk, yaşlı ve engelliler dikkate alınmıştır ancak babalar ve erkekler için bir politikanın olmayışı ortaya çıkmıştır. Karataş ve Baykara Acar'ın (2011, s. 23) araştırmasında aile hizmetlerinde, genelde annelerin aileyi temsil ettiği ve babaların bu bütünlük içerisinde yer almadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Öneri 54: Aile politikasının erkekler ve babalar için politika geliştirmediğinin nedeni Türkiye'nin ataerkil bir yapıya sahip olduğu ve erkeklerin kendi güçlerini gelenek ve kültürden alması olabilir. Erkekler, aile reisi olarak tanımlandıkları için ailedeki kaynakların da sahibi olmuşlardır. Oysa aile sorunlarına bakıldığında erkekler bu sorunların oluşumu veya çözümü konusunda etkili konumdadırlar.

Araştırmanın Sosyal Hizmet Uygulamasına Katkısı

Aile, sosyal hizmet mesleğinde en önemli çalışma alanlarından birisidir. Sosyal hizmet, ailelerin refahı ve iyilik halinin artırılması ve iyileştirilmesine yönelik olduğu için aile politikası ile birebir ilgilenmektedir ve aile politikasının bir parçasıdır. Sosyal hizmet mesleği ve sosyal hizmet uzmanları, aile politikası bağlamında çalışma yürütürler. Örneğin aile politikası bağlamında, aile eğitim programı gibi bir uygulamanın yaşama geçirilmesi için sosyal hizmet uzmanlarına gereksinim duyulur. Aynı şekilde sosyal hizmet uzmanları da uygulamalarını şekillendirmek için aile politikası hakkında bilgi edinmek zorundadırlar. Dolayısıyla aile, sosyal politika ve sosyal hizmet mesleğinin odağında yer almaktadır.

Şekil 9: Ailenin Sosyal Politika Bağlamındaki Konumu

Wyers'e (1991) göre politika uygulanması, sosyal hizmette yeni bir gelişmedir. Politika uygulanması doğrudan sosyal hizmet uygulanması olarak sosyal hizmet mesleğini güçlendirmeye yöneliktir. Wyers'in çalışmasında sosyal hizmet uzmanı, politika uzmanı olarak; değişim aracı olarak; politikayı toplumsal yaşama aktaran uzman olarak ve sonuçta politikanın öznesi olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları politikaları uygulayarak politikaların etkili olup olmadığını anlayabilirler aynı zamanda politikaları savunup veya değişimi talebinde bulunabilirler. Sosyal hizmet uzmanları yerel ile yakından ilgilenmektedirler ve bu şekilde yerel ve politika yapıcılar arasında köprü oluşturabilirler. Gal ve Weiss'e (2010) göre sosyal hizmet uzmanları politika uygulayarak sosyal politikayı etkilemeyi amaçlarlar. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanları sosyal politika geliştirilmesinde rol alabilir ve politikaların hangi yönde gelişeceğini belirleyebilirler.

Bu çalışmanın konusu olan "aile politikası" ve "aile politikasının değerlendirilmesi" Türkiye'deki mevcut durumu ve özellikle devletin aileye yönelik yaklaşımı, ailenin korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi hakkındaki bakış açısını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca devletin aileye yönelik geliştirdiği uygulamalar ve programların niteliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu bilgiler sosyal hizmet uzmanları tarafından dikkate alınmalıdır. Zira aile politikası sosyal hizmet alanını doğrudan etkilemektedir. Araştırma kapsamında aile politikasının değerlendirilmesi bulguları ve özellikle eleştirel bakış bulgularında sosyal hizmet uzmanları için kayda değer bilgiler yer almıştır. Örneğin Türkiye'de aileye yönelik sosyal politikaların aileyi devlete bağımlı hale getirmesi veya aile bireylerini birbirlerine bağımlı yapması, sosyal hizmet ilkesi olan bireyleri özgürleştirme ve güçlendirme ile çatışmaktadır. Diğer bir örnek, Türkiye'de aile politikası bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmamasıdır oysa sosyal hizmet uzmanları kadın hakları ilkesine göre çalışmaktadırlar.

Sosyal hizmet mesleği uygulayıcıları ve akademisyenler bu çalışmanın bulgularını göz önünde bulundurarak aile politikasına doğrudan etki etme, uygulamaları değiştirmeye yönelik çaba sarf etme, uygun olmayan uygulamaları eleştirme, iyi uygulamaları savunma veya yeni uygulamaların yaşama geçirilmesi yönünde çaba sarf etmelidirler. Aynı zamanda üst düzey politika geliştiren siyasiler veya bürokratlarla görüşmeler yaparak bu alanda olan görüşlerini onlara iletebilir ve gerektiği zaman, siyasilere ailenin durumu, gereksinimler ve gereksinimleri hakkında bilgi verebilirler.

Araştırmanın Aile Politikası Alanına Katkısı

Bu araştırma, Türkiye'deki aile sosyal politikasını değerlendirmek amacıyla çatı araştırma olarak görünebilir. Araştırmanın aile politikasına olan katkılarına, aşağıda yer verilmiştir:

- Türkiye'deki aile politikasının göstergelerinin anayasa, yasalar, kalkınma planları, yıllık programlar, hükümet programları ve bütçe yasalarından, içerik özümlemesi yöntemiyle çıkarmak, ilk olarak bu araştırma kapsamında yapılmıştır.
- Türkiye'deki aile politikasını değerlendirmek için araştırmacı tarafından bir model geliştirilmiştir ve araştırma gelişen modele göre gerçekleşmiştir. Araştırmacı, alanyazın tarama aşamasında sosyal politikanın nasıl ve hangi ölçütlere göre değerlendirilmesinden yararlanarak bu araştırmaya özgün çözümleme modeli oluşturmuştur. Gelişen özümleme modelinin, yoksulluk politikaları, kadın, ocuk, yaşlı, engelli ve benzeri politika değerlendirme çalışmalarında kullanılabileceği düşünölmektedir.
- Türkiye'deki aile politikasını değerlendirmek için çok yönü bir veri toplama sürecinde, derinlemesine görüşmeler aracılığıyla bu alanda politika geliştirmede etkili olan siyasiler ve bürokratlar, politika uygulamasında yer alan uygulayıcılar ve uzmanlar ve politikaların değerlendirilmesinde fikir ürütebilen akademisyenlerin bilgilerine başvurulmuştur.

Bu çalışmadan yola çıkarak araştırmacılara yeni araştırma konuları bu şekilde önerilebilir:

- Türkiye'de aile politikasının aileler tarafından değerlendirilmesi
- Türkiye'deki aile politikasının erkek ve babalar üzerindeki etkisi
- Türkiye'de aile politikasının geleceği

SON SÖZ YERİNE...

Türkiye’de ailenin kutsallığı ve önemli bir kurum olduğu her fırsatta siyasiler ve bürokratlar tarafından vurgulanmış ve devlet aile konusunda politika geliştirme ve uygulamayı kendine bir görev olarak belirtmiştir. Kalkınma planları, yıllık programlar ve hükümet programlarında aile ile ilgili çok yönlü politika ve uygulamalara yer verilmiştir ancak bunların yaşama geçirilmesi yıllar sürmüştür. Bunun nedeni bütçe ve insan kaynağı kısıtlılığı olabilir. Devlet tarafından ailenin benimsenme ve önemsenmesi, aileye yönelik sosyal politika geliştirme aşamasına geldiğinde gelişen aile politikasının muhafazakâr anlayış bağlamında, sosyal devlet anlayışından uzak, daha çok hayırseverlik algısıyla iç içe giren, kadın erkek eşitliğini savunmayan, sorunun ortaya çıkışından sonra müdahalede bulunan ve önleyici olmayan nitelik kazanmasına neden olmuştur. Böyle bir zihniyet ve anlayış, aile sosyal politikası alanında birçok soruna neden olmuş ve bu çalışmada ortaya çıkan eleştirilere sebebiyet vermiştir.

Bu eleştiriler ve sorunların önüne geçmek ve Türkiye’deki aile sosyal politikasında reform yapabilmek için her şeyden önce devletin aileye olan bakış ve ideolojisini yeniden gözden geçirmesi gerekir. Bu reformu gerçekleştirmek için aile politikası, çağdaş, hak temelli, eşitlikçi, sosyal devlet anlayışına uygun, katılımcı, koruyucu ve önleyici bir nitelik kazanmak aynı zamanda planlı, istikrarlı ve kalıcı politikalar geliştirmek zorundadır. Aile odaklı bir politika geliştirmek, aile üyelerinin yüksek yararını savunmak, eşitlikçi bir yaklaşımla aileyi ele almak bu alanın en önemli konularındadır. Türkiye’de devlet, aile için sosyal politika geliştirirken:

- Aile, siyasal değil bir toplumsal öge olarak değerlendirilmelidir.
- Aile politikalarının uygulanması için tedbir almalı ve politikayı doğru bir biçimde uygulamayan kurum veya kuruluşlar için yaptırım uygulamalıdır. Örneğin 6284 kanun çerçevesinde nüfusu 100 bini aşan belediyelerin kadın sığınma evi açmasını zorunlu kılmak ve bunu yapmayan belediyelere yaptırım uygulamak.
- Devlet, aile politikası geliştirirken bütüncül bir yaklaşımla hareket etmelidir ve aile politikasının bileşenlerinin birbirlerine bağlı olduğunun farkında olmalıdır. Zira bu bileşenler birbirlerini destekler örneğin çocuk bakım hizmetinin yaygınlaştığı takdirde kadınların iş piyasasına katılımı artabilir diğer taraftan doğurganlık hızı ve çocuk sayısı da artış gösterebilir böylece ekonominin güçlendirilmesi yönünde bir adım atılmış olur.

KAYNAKLAR

- (2008). *A Cross-National Comparison of Family Policy* . Hong Kong: Public Policy Research Centre Hong Kong Institute of Asia-Pacific Studies The Chinese University of Hong Kong .
- Akkuş Güvendi, M. (2018). Karşılaştırmalı Bir Perspektiften Türkiye’de Aile Politikaları. *İlke Politika Notu*, 1-28.
- Aktaş, G. (2015). Türkiye’de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Sosyoloji Konferansları*, 52(2), 419-441.
- Anastasiu, L. (2012). The Social Functions of the Family. *Euromentor Journal- Studies About Education*, 3(2), 133-139.
- Ataç, B., Kağıtçıbaşı, Ç., & Diri, A. (2005). The Turkish Family and the Value of Children: Trends Over Time. G. Trommsdorff , & B. Nauck içinde, *The Value of Children in Cross-Cultural perspective in Different Cultures* (s. 91-119). Lengerich: Pabst Publication.
- Ayhan, A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1, 41-55.
- Aysan, M. (2018). Between risks and opportunities: Social policies in contemporary Turkey. *Turkish Economy*.
- Baker, M., & Tippin, D. (1999). *Poverty, Social Assistance and the Employ Ability: Restructuring Welfare State*. Toronto: University of Toronto Press.
- Balo, Y. (2003, Ekim 6). Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulaması. *Aile ve Toplum*, 5(2).
- Bardach , E. (2012). *A Practical Guide for Policy Analysis The Eightfold Path to More Effective Problem Solving* (Fourth Edition b.). Thousand Oaks, California : CQ Press, an Imprint of SAGE Publications.
- Baş, H. (2017). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Aileye Yönelik Sosyal Politikaları Üzerinden Bir Değerlendirme. *MBCÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 165-196.
- Başbakanlık. (1991). *Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Kuruluş, Program ve Hizmet*. Ankara: T.C. Başbakanlık.
- Bishop-Josef, S., & Dodgen, D. (2013). Advocating for Children, Youth, and Families in the Policymaking Process. A. McDonald Culp içinde, *Child and Family Advocacy* (s. 11-18). New York: Springer.
- Blum, S., & Rille-Pfeiffer, C. (2010). *Existential Field 3: Major Trends of State Family Policies in Europe Working Report* . Vienna: Austrian Institute for Family Studies, University of Vienna .
- Bogenschneider, K., & Corbett, T. (2010). Family policy: Becoming a field of inquiry and subfield of social policy. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 783-803.

- Buğra, A. (2014, 09 19). *Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları: Vatandaşlık Hakkı mı Sadaka mı?* 04 23, 2017 tarihinde Aljazeera Turk: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-sosyal-yardim-uygulamalari-vatandaslik-hakki-mi-sadaka-mi> adresinden alındı
- Çampınarı, E. (2008). *4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanununun ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Çarkoğlu , A., & Kafescioğlu, N. (2014). For whose sake is it anyway? Evaluation of explicit family policies in Turkey. M. Robila içinde, *Handbook of family policies across the globe* (s. 239-254). New York: Springer.
- Çelik, A. (2010). Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım-yükümlülük Yerine Hayırseverlik. *I.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 63-81.
- Chambers, D. (2012). *A Sociology Of Family Life*. Polity Press.
- Cornwall, A., & Gaventa, J. (2000). From Users and Choosers to Makers and Shapers: Repositioning Participation in Social Policy. *IDS Bulletin*, 31, 50-62.
- Daly, M., & Clavero, S. (2018). *Contemporary Family Policy in Ireland and Europe*. School of Sociology and Social Policy Queen's University Belfas. <http://www.welfare.ie/en/downloads/cfpreport.pdf> adresinden alındı
- Dayıoğlu , M., & Kırdar , M. (2010). *Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler*. Ankara: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası.
- Dedeoğlu , S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- Devamoğlu, s. (2008). *Sosyal sermaye Kuramı Açısında Türkiye'de Demokrasi Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme*. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Denizli. <http://acikerisim.pau.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11499/3034/Sevil%20Devamoğlu%20.pdf?sequence=1> adresinden alındı
- Doğan, M. (2011). Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 293-307.
- Dumon, W. (1991, 6 2). *Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikaları* (Cilt 1). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Durğun, A. (2018). Türkiye'de Aile İçi Sorunlara Yönelik Sosyal Politikalar ve Şiddetin Önlenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 8(1), 1-12.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three worlds of welfare capitalism*. Oxford: Policy Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economics*. New York: Oxford University Press.

- Family Policy. (2016, 11 29). *International Encyclopedia of Marriage and Family*. <http://www.encyclopedia.com/reference/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/family-policy> adresinden alındı
- Fanon, F. (2004). The Negro and Psychopathology. J. Rivkin, & M. Ryan içinde, *Literary Theory, an Anthology* (Second Edition b., s. 462-469). Blackwell Publishing.
- Fleming, J. (2005). Social Policy – A Help or a Hindrance to Social Capital? *Social Policy and Society*, 4(3), 259–270. doi: 10.1017/S1474746405002381
- Forman, J., & Damschroder, L. (2008). Qualitative Content Analysis. L. Jacoby, & L. Siminoff içinde, *Empirical Methods For Bioethics: A Primer* (s. 39-62). Elsevier.
- Francis, J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M., & Grimshaw, J. (2010). What is an Adequate Sample Size for Interview Studies? Operationalising Data Saturation for Theory-Based Content Analysis. *Psychology & Health*, 1229-1245.
- Gal, J., & Weiss, I. (2010). Policy-Practice in Social Work and Social Work Education in Israel. *Social Work Education*, 485-499 .
- Gauthier, A. (1998). *The State and the Family. A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*. Oxford.
- Gauthier, A. (1999). The sources and methods of comparative family policy research. *Comparative Social Research*, 18, 31-56.
- Gauthier, A. (2000). Public Policies Affecting Fertility and Families in Europe: A Survey of the 15 Member States. *European Observatory on Family Matters; Annual Seminar 2000: 'Low Fertility, Families and Public Policies'*, (s. 1-43). Sevilla (Spain).
- Gauthier, A. H. (2002). Family Policies in Industrialized Countries: Is There Convergence? *Population*, 57, 447–474.
- Giddens, A. (1990). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Giele, J. (1979). Soial Policy and the Family. *Annual Review of Sociology*, 275-302.
- Gil, D. (1970, 11). A Systematic Approach to Social Policy Analysis. *Social Service Review*, 44(4), 411-426. <http://www.jstor.org/stable/30021739> adresinden alındı
- Glaser , B., & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine.
- Gök, M. (2016). Sosyal Sermayenin Önemli Bir Kaynağı Olarak Aile: Yapısal Sınırlamalar ve Tartışmalar. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 881-899.
- Gökbunar , R., Özdemir, H., & Uğur, A. (2008). Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(2), 158-173.

- Gough, I. (2013). Güney Avrupa'da Sosyal Yardım. A. Buğra, & Ç. Keyder içinde, *Sosyal Politika Yazıları* (s. 231-260). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Grindle, M., & Thomas, J. (1991). *Public Choices and Policy Change: The Political Economy of Reform in Developing Countries*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Güler, M. (2015). Güney Avrupa Refah Rejiminde Sosyal Dışlanma. *İş ve Hayat*, 57-96.
- Gültekin, M. (2013). *Aile Niçin Dağılıyor: Aile Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi*. Bursa: Aile Akademisi Derneği Yayınları.
- Günel, P. (2009). *Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye*. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Gündüz, Ö. (2006). *Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumlarını Birleştirme Politikası*. Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Yönetim Bilimleri) Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Guo, J., & Gilbert, N. (2007). Welfare state regimes and family policy: a longitudinal analysis. *International Journal of Social Welfare*, 307–313.
- Hantrais, L. (2003). Introduction: Policy Directions in 'Family and Welfare' Research. *Family and Welfare Policy Review*, 1-34.
- Hardee, K., Feranil, I., Boezwinkle, J., & Clark, B. (2004). The Policy Circle: A Framework for Analyzing the Components of Family Planning, Reproductive Health, Maternal Health, and HIV/AIDS Policies. *Policy Working Paper Series*, 1-38.
- İçağasıoğlu Çoban, A., & Özbesler, C. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(18), 31-41.
- Juma, C., & Clark, N. (1995). Policy Research in Sub-Saharan Africa: An Exploration. *Public Administration and Development*, 15, 121-137.
- Kabasakal, T. (2018). *Violence Against Women in Turkey: An Analysis of Barriers to the Effective Implementation of International Commitments*. Lund University. Faculty of law.
<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8955271&fileId=8955273> adresinden alındı
- Kamermann, S., & Kahn, A. (1978). *Family Policy: Government and Families in Fourteen Countries*. New York: Columbia University Press.
- Karagöz, L. (2015). Türkiye'de Aile Politikalarında Bütünlük İhtiyacı. *İlem Politika Notu* 5, 1-10.
- Karataş, K., & Baykara Acar, Y. (2008). *Aile Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Kalite Standartları Geliştirilmesi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Karataş, K., & Baykara Acar, Y. (2011). Aile Destek Hizmetlerinde Kalite Standardı Geliştirme. *Aile ve Toplum*, 7(26), 9-32.

- Kaufmann, F.-X. (2002). Politics and policies towards the family in Europe. A framework and an inquiry into their differences and convergences. *Family Life and Family Policies in Europe, Problems and Issues in Comparative Perspective*, 2, 419-477.
- Kaufmann, F.-X. (2002). Politics And Policies Towards The Family In Europe: A Framework And An Inquiry Into Their Differences And Convergences. F.-X. Kaufmann içinde, *Family Life and Family Policies in Europe. Vol. 2: Problems and Issues in Comparative Perspective* (s. 419-477). Oxford: Clarendon Press.
- Kerr, M. (2000). *One Family's Story: A Primer on Bowen Theory*. The Bowen Center for the Study of the Family. <https://www.thebowncenter.org/theory/> adresinden alındı
- Kesgin, B. (2012). Sosyal Politikanın En Önemli Kurumu: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. *İnsan Hakları Yıllığı*, 30, 41-54.
- Kılıç, D., & Öztürk, S. (2014). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama. *Amme İdaresi Dergisi*, 107-130.
- Kingdon, J. (1984). *Agendas, Alternatives and Public Policies*. Michigan: University of Michigan.
- Knijn, T., & Kremer, M. (1997). Gender and the caring dimension of welfare states: Toward inclusive citizenship. *Social Politics*, 328-361.
- Korkut, U., & Eslen-Ziya, H. (2011). The impact of conservative discourses in family policies, population politics, and gender rights in Poland and Turkey. *Pub-Med*, 18, 387-418.
- Korpi, W. (2000). Faces of Inequality: Gender, Class, and Patterns of Inequalities in Different Types of Welfare States. *Social Politics*, 127-191.
- Kurtulmuş, S. (1997). *Teorik Esasları ve Tatbikatları Bakımından Aile Ödenekleri*. Ankara: Başbakanlık. Aile Araştırma Kurumu.
- Lasswell, H. (1951). The Policy Orientation. S. Braman içinde, *Communication Researchers and Policy-making (2003)* (s. 85-104). MIT Press.
- Lavee, Y., McCubbin, H., & Olson, D. (1987). The Effect of Stressful Life Events and Transitions on Family Functioning and Well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 857-873.
- Littlejohn, S. (1999). *Theories of Human Communication*. Belmont CA: Wadsworth.
- Lohmann, H. (2011). Assessing Family Policies in a Comparative Perspective. *Expert Group Meeting “Assessing family policies: Confronting family poverty and social exclusion & Ensuring work family balance”* (s. 1-14). New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA), Division for Social Policy and Development (DSPD).
- Longman, P. (2004). *The empty cradle: How falling birthrates threaten world prosperity and what to do about it*. New York: Basic Books.

- Lubrosky, M., & Rubinstein, R. (1995, 4). Sampling in Qualitative Research: Rationale, Issues and Methods. *Research on Aging*, 17(1), 89-113.
- Lupton, R., Burchard, T., Hills, J., Stewart, K., & Vizard, P. (2013). A Framework for Analysing the Effects of Social Policy. *Social Policy in a Gold Climate Research Note Series*, 1-7.
- Macheath, G. (1957). *Can Social Policy Be Rationality Tested*. Oxford University Press.
- Malterud, K. (2001, 8 11). Qualitative Research: Standards, Challenges, and Guidelines. *Qualitative research series*, 358, 483-488.
- Maluccio, A., Pine, B., & Tracy, E. M. (2002). *Social Work Practice with Families and Children*. New York: Columbia University.
- Marshall, M. (1996). Sampling for Qualitative Research. *Family Practice, Oxford University Press*, 13(6), 522-525.
- Mason, M. (2010, 9 8). *Sample Size and Saturation in PhD Studies Using Qualitative Interviews*. 3 4, 2017 tarihinde Qualitative Research: [http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1428/3027.%20%20%20%20%5BAcces sed adresinden alindi](http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1428/3027.%20%20%20%20%5BAcces%20sed%20adresinden%20alindi)
- Mayntz, R. (1983). The Conditions of Effective Public Policy: A New Challenge For Policy Analysis. *Policy & Politics*, 11, 123-143(21).
- Meier, G. (1991). *Politics and Policymaking in Developing Countries: Perspectives on the New Political Economy*. San Francisco: International Center for Economic Growth Press.
- Metin, B., & Özyaydın, M. (2014). *Çalışma ve Refah*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Metin, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 1, 179-200.
- Meyer, C. (1993). *Assessment in social work practice*. New York: Columbia University Press.
- Myrdal, A. (1968). *Nation and family: the Swedish experiment in democratic family and population policy*. Cambridge: Mass Mit Press.
- Naldini, M., & Guerrero Jurado, T. (2009). Families, Markets and Welfare States The Southern European Model. *The future of the welfare state: paths of social policy innovation between constraints and opportunities*, (s. 1-32). Urbino.
- Nauck, B. (2002). Families in Turkey. R. Nava Herz içinde, *Family Change and Intergenerational Relations in Different Cultures* (s. 11-48). New York: Ergon.
- Neuman, W. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Edinburgh: Pearson Education Publication. Seventh Edition.
- Neyer, G. (2006). Family Policies and Fertility in Europe: Fertility Policies at the Intersection of Gender Policies, Employment Policies and Care Policies. *Paper presented at the Annual Meeting of the Population Association of America* (s. 1-32). Los Angeles: Max Planck Institute for Demographic Research.

- Nişancı, A. (2016, March). Continuity or Shift? A Multiple Streams Framework Analysis of the Family Policy in Turkey. *Journal of Sociology & Social Welfare*, XLIII, 19-36.
- OECD. (2001). *The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital*. Paris.
- OECD. (2011). *Doing Better For Families*.
- O'Neill, J. (1994). *The Missing Child in Liberal Theory*. Toronto: University of Toronto Press.
- Ooms, T. (1990). Families and government: Implementing a family perspective in public policy. *Social Thought*, 16(2), 61-78.
- Ortaylı, İ. (2014). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timas Yayınları.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 323-343.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Özşuca, Ş. (Tarihsiz). *Sosyal Politikanın Gelişimi*. Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Öztürk, E. (2014). Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 3(7), 39-55.
- Pardeck, J. (1979). Planing for a National Social Policy for the Family. *The Journal of Sociology and Social Welfare*, 6(6), 770-791.
- Pardek, J. (1988). An Ecological Approach for Social Work Practice. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 15(2), 133-142.
:http://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol15/iss2/11 adresinden alındı
- Pulla, V. (2011). What are Strengths based Practices all About? V. Pulla, L. Chenoweth, A. Francis, & S. Bakaj içinde, *Papers in Strength Based Practice* (s. 51-68). New Delhi: Allied Publisher.
- Richardson, A. (1983). *Participation: Concepts in Social Policy I*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Ritchie, J., Lewis, J., & Elam, G. (2003). Designing and Selecting Samples. J. Ritchie, & J. Lewis içinde, *Qualitative Research Practice. A Guide for Social Science Students and Researchers* (s. 77-108). Thousand Oaka : Sage Publication.
- Rothery, M. (2007). Critical Ecological Systems Theory. N. Coady, & P. Lehmann içinde, *Theoretical Perspectives for Direct Social Work Practice A Generalist-Eclectic Approach* (s. 89-118). New York: Springer Publication.
- Saleebey, D. (2008). The Strengths Perspective: Putting Possibility and Hope to Work in Our Practice. B. White , K. Sowers , & C. Dulmus içinde, *Comprehensive handbook of social work and social welfare volume 1: The profession of social work*. (s. 123-142). New Jersi: John Wiley & Sons.

- Saraceno, C. (2011, 12). Family policies. Concepts, goals and instruments. Collegio Carlo Alberto Notebooks.
- Sariipek, D. (2017). "Hak Temelli" Sosyal Politikadan "Hayırseverlik Temelli" Sosyal Politikaya Geçişte STK'larn Rolü. *İnsan & İnsan*, 4(11), 81-99.
- Scrivens, K., & Smith, C. (2013). *Four Interpretations of Social Capital: An Agenda for Measurement*. OECD Statistics Working Papers.
- Selis, C., & Dumon, W. (1991). Belçika. B. A. Kurumu içinde, *Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikası* (s. 5-12). Ankara: Reyan Basın.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27, 185- 195.
- Sine, J., Clyde, M., & Baser, Z. (2004). A Political Economy Perspective of Donor Phase-out: Achieving Contraceptive Self-Reliance in Turkey. *Policy Working Paper Series*(13).
- (2017). *Sosyal Yardım Yararlanıcılarının İstihdamına İlişkin Yönetmelik*.
- Spicker, P. (2001). An Introduction to Social Policy: Social Policy, Social Welfare, the Welfare State and the Social Services. P. Spicker. içinde
- Steiner, G. (1981). *Futility of Family Policy*. Washington DC: The Brookings Institution.
- Stokes, S. (2011). Political Clientelism. C. Boix, & S. Stokes içinde, *Handbook of Comparative Politics*. Oxford University Press.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: Sage Publication.
- Sutton, R. (1999). *A Policy Process: An Overview*. London: Overseas Development Institute Portland House Stag Place .
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Politika*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Tekin, H. (2012). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Titmuss, R. (2008). What is Social Policy. S. Leibfried, & M. Steffen içinde, *Welfare States: Construction, Deconstruction, Reconstruction* (s. 138-148). Edward Elgar Publishing.
- Tuncay, T. (2010). Avrupa Birliği Ülkelerinde Aile Politikaları ve Türkiye. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 1-8.
- Turgut, F. (2016). Türk Siyasetinde Son Dönem Aile Politikaları. *SEFAD*(35), 411-426.
- Turinay, N. (1991). *Aile Politikaları Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması*. (2014). Ankara: Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. (2013). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye.

- (1994). *Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.
- United Nations. (2002). *Gender mainstreaming an Overview*. Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2015). İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları: Türkiye'de Yeni Politika Arayışları . *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(3), 723-750.
- USAID. (2001). *Policy Implementation: What USAID Has Learned*. Washington, DC: Center for Democracy and Governance.
- Walker, W. (2000). Policy Analysis:A Systematic Approach to Supporting Policymaking in the Public Sector. *Journal of Multi-Criteria Decision Analysis*, 11-27.
- Weick, A., & Saleebey, D. (1995). Supporting Family Strengths: orienting policy and practice toward the 21st. century. *Familis in Sociology*, 76(3), 141-149.
- Whelehan, I. (1995). *Modern feminist thought : from the second wave to "post-feminism"*. New York: New York University Press.
- White, J. M., & Klein, D. M. (2002). *Family Theories: An Introduction*. Oaks: Sage Publication.
- Winkelmann , R. (2004). *Subjective Well-Being and the Family: Results from an Ordered Probit Model with Multiple Random Effects*. Zurich: University of Zurich.
- Woolsey, L. (2010). Culture, Poverty, and Effective Social Policy. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 629, 220-222.
- Wyers, N. (1991). Policy-Practice in Social Work: Models and Issues. *Journal of Social Work Education*, 27(3), 241-250. <http://www.jstor.org/stable/23042660> adresinden alındı
- Wynn, M. (1972). *Family Policy. A study of the economic costs of rearing children and their social and political consequences*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Yıldırım, S. (2005). Aftermath of a Revolution: A Case Study of Turkish Family Law. *Pace International Law Review*, 347-371. Available at: <http://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol17/iss2/8> adresinden alındı
- Yuvalı, E. (2018). Hak Temelli Sosyal Yardım ve Klientalizm. *TBB Dergisi*(135).
- Zimmerman, S. (1995). *Understanding Family Policy: Theories and Applications*. New York: Sage Publication.
- Zimmerman, S. (2001). *Family policy: Constructed solutions to family problems*. Thousand Oaks, CA: Sage Publication.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 02/07/2019

Tez Başlığı: TÜRKİYE'DE AİLE SOSYAL POLİTİKASI: BİR DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

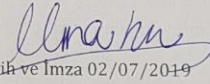
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 217 sayfalık kısmına ilişkin, 02/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza 02/07/2019

Adı Soyadı: Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI
Öğrenci No: N13244193
Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Programı: SOSYAL HİZMET
Statusü: Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT

Date: 02/07/2019

Thesis Title : FAMILY SOCIAL POLICY IN TURKEY: AN EVALUATION STUDY

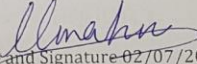
According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 02/07/2019 for the total of 217 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature 02/07/2019

Name Surname: Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI

Student No: N13244193

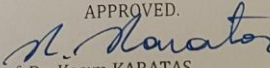
Department: SOCIAL WORK

Program: SOCIAL WORK

Status: Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Kasim KARATAŞ

(Title, Name Surname, Signature)

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-033

01 Mart 2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

MEZ

İlgi: 13.02.2018 tarih ve 1585 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI**'nın Prof. Dr. Kasım KARATAŞ danışmanlığında yürüttüğü "Türkiye'de Aile ve Sosyal Politikası: Bir Değerlendirme Çalışması" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 20 Şubat 2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon: 0 (312) 305 3001 - 3002 • Faks: 0 (312) 311 9992
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr • www.hacettepe.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi için:
Yazı İşleri Müdürlüğü
0 (312) 305 1008

Öğrenci İşlerine
Yazışmasını Yapıldı
05-03-2018

EK 3: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcı;

Bu anket formu Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü bünyesinde Prof. Dr. Kasım KARATAŞ danışmanlığında yürütülmekte olan "Türkiye'de Aile Sosyal Politikası: Bir Değerlendirme Çalışması" adlı doktora tezi çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Araştırmanın amacı Türkiye'de aileye yönelik sosyal politikaları değerlendirmektir. Elde edilecek bilgilerin kesinlikle gizli tutulacağı, bu araştırmada görüşme yapılan kişilerden herhangi kişisel bir bilgi talep edilmemektedir. Gönüllü katılımın temel olduğu bu anket çalışmasına değerli vaktinizi ayırarak vereceğiniz bilgiler, sosyal politika alanındaki bilimsel çalışmalara ışık tutacaktır. Kıymetli katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Fahimeh Hosseinnezhad

Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, hosseinnejad64@gmail.com

A. Genel Bilgiler

1. Öğrenim Durumu: Lise Ön Lisans Lisans Yüksek lisans Doktora
2. Cinsiyet: Kadın Erkek
3. Kurumun unvanı:
4. Kuruluştaki statünüz nedir?

B. Türkiye'de Aile Sosyal Politikasının Kimliği (Doğası, Hedefi, Kapsamı)

1. Türkiye'de aile politikasının amacı ve hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Sizce Türkiye'de aile politikası kimleri kapsamaktadır?
3. Türkiye'deki aile politikasını aşağıdaki kavramlar açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?
  - Katılımcılık
  - Özgürleştirici/Bağımlılık
  - Açık/Kapalı
  - Hak temelli/Lütuf
  - Muhafazakâr/Çağdaş
  - Toplumsal cinsiyet eşitliği
  - Sosyal Sermaye artırıcı

C. Türkiye’de Aile Sosyal Politikasının Gelişimi

1. Sizce Türkiye’de hangi kurum veya kuruluşlar aileye yönelik sosyal politika geliştirmekte etkilidir?
2. Sizce aile ile ilgili politika geliştirenler yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunuyor mu?
3. Sizce aile ile ilgili politika geliştirenler hükümet dışı kuruluşlarla işbirliği içinde bulunuyor mu?
4. Türkiye’de aile ile ilgili hangi uluslararası sözleşmelerden söz edebiliriz? Sizce Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikalarda uluslararası sözleşmeler temel alınır mı?
5. Türkiye Cumhuriyeti devletinin aile politikasına olan yaklaşımını hizmetlerin üç temel özelliği açısından düşündüğünüzde nasıl değerlendiriyorsunuz?
  - Geliştirici ve güçlendirici
  - Koruyucu ve önleyici
  - Tedavi edici ve rehabilite edici
6. Türkiye’de aile politikası ve uygulamalarına ayrılan bütçeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Türkiye’de aile politikası ve uygulamaları alanında görev yapan insan kaynağını nasıl değerlendiriyorsunuz?

D. Aile Sosyal Politikasının Uygulanma Alanları

1. Türkiye’de aile politikasının hangi yönü veya yönlerini daha gelişmiş buluyorsunuz? Neden? Aşağıda politikalar ve uygulamalardan söz edilmiştir.

Politika, Uygulama, Program

- Ekonomik, Aileye ayni ve nakdi sosyal yardımlar, Gelir sağlama
- Eğitim, Aile Eğitim Programının (AEP), Eğitim Yardımı
- Barınma, Konut Yardımı
- Sağlık, Aile hekimliği
- Sosyal güvenlik
- Sosyal Hizmetler, Aile danışmanı, kreş, huzurevi, engelli bakım merkezleri, sığınma evi, Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP), Toplum Merkezleri, Tek ebeveynli aile hizmetleri, Evlilik öncesi danışmanlık, Boşanma sürecinde danışmanlık

- Aile planlaması, Nüfus planlaması ve aile, Üreme sağlığı, Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı
- Hukuksal koruma, Aile mahkemesi, Evlilik yaşı, koruma tedbiri, uzaklaştırma kararı, aile içi şiddeti önleme merkezi

E. Aile Sosyal Politikasının Etkisi

1. Türkiye'deki aile politikasının aileler üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Türkiye'deki aile politikasının kadınlar üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Türkiye'deki aile politikasının çocuklar üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Türkiye'deki aile politikasının yaşlılar üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Türkiye'deki aile politikasının engelliler üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

D. Aile Sosyal Politikasına Genel Bakış

1. Türkiye'deki aile politikasının eleştirel yönleri nelerdir?
2. Türkiye'deki aile politikasının güçlü yönleri nelerdir?
3. Sizce Türkiye'deki aile politikasını diğer ülkeler ile karşılaştırmada nasıl bir tablo ortaya çıkabiliyor?

EK 4: ARAŞTIRMA KAPSAMINDA GÖRÜŞME ÖRNEĞİ

A. Genel Bilgiler

1. Öğrenim Durumu: Lise Ön Lisans Lisans Yüksek lisans Doktora
2. Cinsiyet: Kadın Erkek
3. Kurumun unvanı: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Araştırma ve Politika Geliştirme Daire Başkanlığı
4. Kuruluştaki statünüz nedir? Uzman

B. Türkiye’de Aile sosyal politikasının doğası, hedefi, kapsamı

1. Türkiye’de aile politikasının amacı ve hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Toplumsal değişim olgusunu besleyen sosyo-kültürel ve ekonomik unsurların ailenin varlığını, sağlıklı bir şekilde devamını ve aile bireylerinin ruh ve beden sağlığını olumsuz etkileyen yanlarının ortadan kaldırılması ve etkilerinin azaltılması Türkiye’de aile politikalarının ana hedefidir. Ayrıca mevcut dezavantajlı sosyolojik birimlerin sorunlarına çözüm aranması ve bunların topluma daha sağlıklı bir şekilde eklenmesi de aile politikalarında diğer önemli bir hedefdir. Olumlu olanları koruyalım olumsuz olanları ortadan kaldıralım dışarıdan gelecek olanları da karşı aileyi koruyalım.

2. Sizce Türkiye’de aile politikası kimleri kapsamaktadır? (ailenin bütünü mü, özel gruplara yönelik mi) Aile büyük ölçekte Türkiye genelinde ailenin varlığı (demografiye) ile bireylerin ruh ve beden sağlığını korunması ve iyi durumların devamı. Demokrasi anlamında Türkiye’de cumhurbaşkanlığı 3 çocuk söylemi Aslında iktisadi anlamda bir ikameye nüfus anlamına gelir. Ama politikacılar onu nasıl yapıyorlar pratik halkın anlayacağı bir şekilde ifade ediyorlar bu mesela demografi üzerinden bir aile politikası. Bireylerin ruh ve beden sağlığının korunması diyelim ki Herhangi bir yayın bu yayınların medyanın yaptığı yayınlar diyelim ki ailede bireylerin ruh sağlığını bozuyor veya topyekûn ilişkilerini olumsuz etkiliyorsa bunlara karşı bir politika koymak gerekir. Burada amaç ailenin bütünlük olarak ve bireylerin beden ve ruh sağlığının korunması. Diyelimki bir hastalık veya salgın olabilir veya herhangi bir doğal afet olabilir bu afetlere karşı ailelerin yaşayacağı sorunları tramvaylar bunlardan kurtulma devletin neler yapması gerekir nasıl davranması gerekir. Bunlar aile politikası içerisinde. Aile politikasının kimleri kapsadığı konusunda önemli bir konu genel olarak hepsini kapsamaması nüfus anlamında. İkincisi de olası sorunlarla daha fazla karşı karşıya gelmek durumunda olanlar ortalama

bir hayatta çok büyük riskler yoktur. Ama bir deprem bölgesi vardır diyelimki şu an Suriye'den gelenler vardır onların yaşadığı bölgelerde artık durun biraz daha fevkalade üzerinde Devlet bunları dikkate almak zorunda gelen ailelere karşı kültürel durumu nedir onlar bizlere nasıl bakıyorlar geldikleri yerde sağlık şartları iyi mi güvendikleri sağlanabiliyor mu? bireyin herhangi bir doğum hastalık olduğu zaman müdahale edilebiliyor mu pek çok insan Suriye'den geldiği için okuldan uzak kalıyorlar. Onların burada eğitimleri sağlanabiliyor mu ve bu gibi şeyler aile politikanın kapsamı hedef kitlesi günün şartlarına göre tarihi koşullara göre değişebiliyor.

3. Türkiye'deki aile politikasını aşağıdaki kavramlar açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Katılımcılık: Anayasada aile ile ilgili belirtilen şeylerde bizim bakanlığımızın kuruluş yasasında özellikle bunların üzerinde durulur zaten yasal bir yükümlülüktür. Aile Bakanlığının bu konuyu gözden kaçırma gibi bir şeyi yok zaten katılımı mutlaka istiyor. Diyelimki kadına karşı şiddet konusu var bu tüm toplumsal kesimlerin katılması açısından önemli bunun önlenmesi açısından veya bu konuda çalışma yapmak bakımından. Diyelimki bakanlıkların katılması üniversitelerin araştırma yapması STK'ların olmuş olması yani katılımı. Bu anlamda da değerlendiriyorum ikincisi özellikle Roman vatandaşlara karşı yürütülen politikalar onları topluma katılması dezavantajlı durumlarının topluma katılarak giderilmesi anlamında düşünmemiz gerekir. Özellikle engelli bireylerin onları bir kenarda tutarak değil de tam tersine toplum içerisinde olmuş olması, Aktif yaşlanma konusu. Mesela önümüzdeki yıllarda ciddi bir iş olacak. Yani şu anda işaretlerini veriyor Bu da mesela yaşlıları ayrı bir yerde değil de toplum içerisinde aile içerisinde hayata katılarak yaşamlarını sürdürmeleri hayatlarını sürdürmeleri anlamında. Ancak artık kendi sorunlarını ne olduğunun doğrudan ifade etme imkânı vardır ve bu katılım açısından önemli.

Özgürleştirici / bağımlılık: Burada bakanlığımızın genel amacı özgürleştirmek bunu bir yardıma bağımlı hale getirmek değil. Eğer bir ailenin mağduriyeti varsa bunun giderilmesi için yardım ediliyor. Ama bir süreden sonra aile bu yardıma alışıp kendisine bir iş bulma imkânından vazgeçiyorsa çalışmak istemiyorsa bu aileyi tam tersine özgürleştirme değil bir bağımlı hale getiriyor yardıma bağımlı hale getiriyor. Bu anlamda Bakanlığın zaten bu yaptığı sosyal yardımları denetliyor. Yani diyelimki sizin devletten yardım almamızı gerektiren bir durum var bu durum diyelimki altı ay sonra ortadan kalkmış olabilir veya bir yıl sonra ortadan kalkmış olabilir. Onlar denetleniyor hem kamu maliyesi masraflar devlet masrafları devlet parasının harç edilmesi önlenmiş oluyor hem de o ailenin bir

çalışma imkânı varsa iş bulma imkânı varsa ekonomik hayata üretim hayatına katılması için önlem de alınmış olur. Çünkü yardım iki üçlü bıçak bir yerde gerçekten insanları hastaneye gittiğinde hastane kapıda kalması veya doğum yaptıysa onu çocuğuna bakılması veya çocuğun hastanelerden çıkarılması evde ona bakacak kimse yoksa özürlü bir anneyse ona yardım edilerek veya yaşlısı varsa ona göre yaşlı yardımı bakımı verilmesi bunlar önemli bunlar zaten devleti sosyal devlet kavramının bir gereği. Çünkü modern dönemlerde devlet artık bir yönetim işlevinde daha çok bir kalkın bazı gereksinimlerini karşılamak ihtiyaçlarına cevap vermek gibi yeni bir işlev kazanıyor modern devletin şeyin de bu var. Dolayısıyla devlet yardım ederken.

Özgürlük kavramı çok ilginç bir kavram hukuk felsefesi önemli alanlarından birisi. Yani Özgür olmak insanın kendisine kolaylık tanınması yoluyla edildiği şeyler olabilir ama asıl kendi emeği ve kendi gayretiyle kendini gür kılmaktır. Devletin aile politikaları üzerinden aileye yardımını somutlaştıran aile politikasıdır O da yurttaşlarıma darda kaldığında zor durumda kaldığında bir imkân sağlama şeklinde. Politikanı oluştururken bilimsel veriler araştırmalar Bu anlamda önemli Biz yapılan araştırmalarla bir tablo çiziyoruz ve betimsel durumu ortaya koyuyoruz. Bu ortaya koyduğumuz rakamlardan yola çıkarak acaba devlet bunu yapsa nasıl olur şunu yapmasa daha iyi olur dediğimiz şeyler çıkıyor. Bu anlamda özellikle Araştırma Dairesi olarak bir araştırma ve politika geliştirme dairesi olarak insanları özgürleştirici devletin uygulayacağı politikaları biraz bilimsel tabana oturması üzerinde duruyoruz bizim dairemiz açısından özgürleştirmek bizim tespitlerimiz üzerinden Bilimsel verilere dayanarak tespit edilen sorunların ortadan kaldırılması şeklinde bir özgürleştirme düşünmemiz mümkün. Araştırmalar sosyal politikaları aile politikalarını daha bilimsel bir taban üzerinden hareket etmesini sağlıyor. Şu da önemli yani devletin yaptığı yardımlarla kültürü tembelliğe değil sorunlar ortadan kalktıktan sonra çalışmaya alıştırmak olması şeklinde. Dolayısıyla amaç bağımlılık değil Devlet verdiği sosyal yardımları denetliyor.

Açık / Kapalı: Biz de aile politikaları doğrudan doğruya açıktır bundan önceki bakanlığımızın adı da zaten Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının olması doğrudan doğruya aileyi ilgilendiren politikaların olması anlamına gelir. Ama bakanlıklar arası ilişkiler var Aile Bakanlığı yardımda bulunuyor ama Maliye Bakanlığı'nın verdiği imkânlar nedir Maliye Bakanlığının vergi kuralları nedir. Burada da dolaylı olarak diyelimki bizim Maliye Bakanlığına veya Milli Eğitim Bakanlığına ve sorunların giderilmesi anlamında da Adalet Bakanlığını diyelimki işte öğrencilerin ne gibi sorunları var yurttan kalıyorlar bunlar nasıl aileye yük ekliyor ve benzeri şeyler hem de orada hem de dolaylı olarak bir aile

politikası uygulaması oluşturmanızı gerektiriyor. Biz sadece bakanlık değil devlet yetkilere de sosyal politika önerilerimizi veriyoruz Dolayısıyla Onların da kendi bakanlıkları açısından dolaylı bir politika oluşturuluyor

Hak temelli / Lütuf: Zor durumda olan insanı devlet tarafından bir yardımla zor durumdan kurtulması onun hakkı. Zaten çağımız toplumlarında bunun bir hak olmasına inanıyoruz yani genel olarak. Ama bunun bir lütuf olarak algılanması daha çok pratik açıdan bir mesele yani siyaset açısından ama devletin birinci derecede aile Bakanlığı'nın amacı bir lütufta bulunmak değil doğrudan doğruya hak Temelli. Çünkü kuralları var yani kimler aile yardımları alacak. Bu ne kadar sürecek bunların veri tabanı var mutlaka ki gözden kaçan şeyler olabilir mutlaka ki istismarlar söz konusu olabilir ama bizim yardımlarla ilgili konularımızın zaten mevzuatı var. Bir kanuni düzenlemeler var genelgeler var yönetmelikler var bilgi tabanı var. Diyelimki siz yardım istediğiniz zaman size ulaşabiliyoruz kaç lira gelir var evli mi bekâr mı kaç çocuk var onlara bakıyoruz ve bunların üzerinden Aile Bakanlığı bir yardımda bulunuyor. Yoksa kimseye lütfetmek gibi bir ana ilkesi yok ama her zaman bu konularda şaibeyi ortadan kaldırmak mümkün değil. Diyelimki bir aile diyor ki işte bana yardım verilmedi ama durumu benden daha iyi olan birisine yardım edildi. Böyle şaibeler de duyuyoruz devletin de bunları giderilmesi yönünde denetlemeleri var artık Lütuf olmaktan çıkıyor düzenlemeler var genelgeler var yönetmelikler var bilgi tabanı var diyelimki siz yardım istediğiniz zaman size ulaşabiliyoruz kaç lira gelir var evli mi bekâr mı Kaç çocuk var onlara bakıyoruz ve bunların üzerinden Aile Bakanlığı bir yardımda bulunuyor. Yoksa kimseye lütfetmek gibi bir ana ilkesi yok ama her zaman Bu konularda şaibeyi ortadan kaldırmak mümkün değil. Diyelimki bir aile diyor ki işte bana yardım verilmedi ama durumu benden daha iyi olan birisine yardım edildi böyle şaibeler de duyuyoruz devletin de bunları giderilmesi yönünde denetlemeleri var artık Lütuf olmaktan çıkıyor.

Muhafazakâr / Çağdaş: Türk siyasal açısından baktığımızda aile muhafazakâr bir kavramdır. Devlet muhafazakâr bir kavramdır. Tanrı muhafazakâr bir kavramdır. Dolayısıyla ailenin varlığına onun iyi olduğuna inanırız felsefi olarak da zaten neyi muhafaza ederiz manevi değerleri Tanrı inancını ve devlet ve aileye güvenmek ve inanmak isteriz Ama felsefi anlamda muhafazakârlık iyi ve güzelliğin korunmasıdır. Biz de ailenin iyi olduğuna inandığımız için belli bir muhafazakârlığı ister istemez görüyoruz. Türkiye'de devlet ister sağcı politikacılar olsun solcu politikacılar olsun yani bireysel olarak aileye hep özenle bakar yani aile muhafaza edilmesi gereken bir şey ona inanır yani. Bu politikacıların hangi partiden olmasının üstünde bir şey onun fevkinde bir

durum. Bu anlamda aile özellikle varlığının muhafaza edilmesi gereken, güçlendirilmesi gereken sorunların çözülmesi gereken bir gerçektir. Yenilikçilik Ne diyebilirim ki kız çocukları okula gitmiyor bu çağımıza uygun bir şey değil o zaman ne yapıyoruz onları uygulaması lazım. Bazı yardımları okula gidemeyenlere eğitim yardımının verilmesi hatta parasal yardım yapılması bunlara okula gitmeye teşvik etmek için farkındalık yaratılması veya işte internet kullanımı olsun Başka şeyler olsun Çağ ne gerektiriyorsa o çağın öngördüğü şeyler neyse onları takip etmek.

Toplumsal cinsiyet eşitliği: Toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veriyor Türkiye şu an önemli bir mesafe kaydetti bunu belirli kesimlerde mutlaka ki birebir uygulanan bir şey değil Bu mükemmel düzeyde sağlandı mı değil Hayır ama Türkiye'nin aslında şöyle söyleyeyim ikinci Mahmut döneminden Bu döneme Türkiye'de ciddi bir yenileşme hareketi var Bu doğrudan zaman zaman da dolaylı olarak cinsiyet eşitliğini kadın erkek eşitliğine imkan sağladı diyelim ki kız çocukları için öğretmen okullarının açılması veya Medeni kanunda nikâh sorumluluğu O da önemli bir şey çünkü Medeni kanunda epey bir zamandan beri Osmanlı'da Tabi Medeni Kanun Çalışmaları var ama tam gerçekleşmiyor Savaş yıllarda denk geliyor Ondan sonra 1926'da Türk Medeni Kanunu ile beraber cinsiyet eşitliğine yönelik büyük bir adım atıldı. Bu arada dolaylı şeyler de var. Eğitim imkânlarının sağlanması kadının araç kullanması mesela kılık kıyafetle ilgili uygulamalar açısından baktığımızda burada büyük bir mesafe kat edildiğini görebiliyorum. Ancak kadın erkek eşitliği konusunda düşünürken İstanbul merkezi kadın erkek eşitliği ile Anadolu merkezi kadın erkek eşitliği arasında farklar var. Aslında bazı mağduriyetleri Anadolu'da erkek de yaşıyor mesela eğitim okulunun olmaması. Ama çalışma hayatında kadın ve erkeğin beraber olmuş olması özellikle çiftçilikte beraberler. Bazen onu bir gözden geçiriyoruz ama kasaba yapılarını kendi yapılarında kadının biraz daha içe kapalı daha mahrem alanda tutulması gibi bir şey dikkatimizi çekiyor Bu her yerde böyle miydi diyemeyiz Yani bölgeler arası farklılıklar var. Bunu da hesaba katmak lazım bazı ideolojik yapılanmalar var Bu da diyelim ki bir dini değerleri ön planda tutan bir siyasal hareket var bir de tamamen kadın erkek eşitliğini sıfır noktasına getirdiğini düşünen bir feminist erkek var bu iki hareket arasında da bir noktaya erişmek zor. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda biraz daha mesafe kat etmemiz gerekir Ama şu an biz mesela Sizinle konuşuyoruz bunu 150 yıl önce düşünmek mümkün değildi belki 70 yıl önce de düşünmek olmazdı. Bizim kadının statüsü Genel Müdürlüğü'nün amacı budur. Türkiye'deki kadın haklarının kadın statüsünde bir iyileştirme yoluna gitmek için devletin devreye girmiş olması. Yani bunu artık kadın sıkıntı yaşıyorsa şiddete maruz

kalıyorsa istismar ediliyorsa bunu artık devlet göz yumamaz Türk devleti de modern bir devlet olarak kadın statüsü Genel Müdürlüğü ile bunu ortadan kaldırma yoluna gidiyor yani politikamız toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı.

Sosyal Sermaye artırıcı: Tabii ki burada eğitim programlarının olmuş olması devletin politikalarla kadınların cinsiyet haklarının ihlal eden kuralları ortadan kaldırmaya çalışması okula gidemeyenlere okula gitme imkânı sağlaması sağlık sorunları olanlara sosyal yardımların yapılmış olması o ister istemez sosyal sermaye kavramı açısından değerlendirilebilecek bir şey. Ama sosyal sermayenin şöyle bir tarafı da var yani kavramsal olarak akademik olarak baktığımızda sizin anne ve babanızın edildiklerinde size gelen veya sizin şu anki birikiminizin sizin çocuklarınıza yansımaları olacak. Burada şunu diyebiliriz devlet aileyi güçlendirecek veya aile üyelerinin sorunlarını giderebilecek gidermek amacıyla aldığı bütün önlemler de zaten bir emek sarf ediyor, para harcıyor ve bir kültür oluşturuyor. Aslında bu kültürden bundan sonraki kuşaklara bir sosyal sermaye olarak aktarılıyor ama bizim kendi hayatınızda sosyal sermaye kavramı daha çok bizim kendi kazançlarımız gibi algılanıyor. Yani işte insanlarımız ne kadar eğitilmiş böyle bir anlayışla ortaya çıkıyor gerçekten. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığının özellikle dezavantajlı gruplara yardımda bulunmak bunlar sosyal sermaye açısından oldukça önemlidir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı zaten devlet ile toplumun ve insanların bir tür kümeleşmesi gibidir.

C. Türkiye’de Aile sosyal politikasının gelişimi

1. Sizce Türkiye’de hangi kurum veya kuruluşlar aileye yönelik sosyal politika geliştirmekte etkilidir?

Türkiye genelinde Türkiye tarihine baktığımızda Osmanlı’dan beri bir ailenin mağduriyetini giderme yönünde çalışmalar var. Bu önemli bir çalışma. Diyelimki bir kadın ikiz doğum yaptı bakıyoruzki Osmanlı arşivinde bunlar için yardımlar var bu kadın Ermeni olabilir Türk olabilir Rum olabilir Yahudi olabilir fark etmez birisi Şehit olursa onu ödenek sağlayabiliyorlar veya bir deprem felaket olduğunda devlet oraya yardım ediyor. Bu anlamda Türklerin ciddi bir katkıları var. Özellikle savaş yılları ile beraber Balkan Savaşları daha sonra Kurtuluş Savaşı yıllarında bir sürü yetim var. Bunları bakımı okullarda yetiştirilmesi anlamında da Türkiye’nin özellikle o dönemde şu an bizim bakanlıkta Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak görünüyor ama onun eski adı ta Himaye-i Etfal olarak veya Çocuk Esirgeme Kurumu olarak vardır. Bizim böyle bir müktesebatı mı tarihi bir ilkimiz de var Bütün bu oluşumlar hem devlet tarafından hem

de halk tarafından desteklenen şeyler mesela yaşlılara bakmak için Darülaceze vardı bu aslında sosyal politikanın gelişmesi anlamında Devletin yaptığı uygulamalarla Halkın kendi içinden Oluşturduğu birimlerin beraber geldiği gibi bir şeydir. Ama modern toplumlara geldiğimizde nokta bu ki devletin halk arasında kendilerine göre bir katkısı söz konusu ancak sosyal politika oluşturma da bir defa siyasal partilerin oy almak için geliştirdikleri şeyler var. Buradaki sosyal politikalarla parti politikaları beraber gidebiliyor. Çünkü halkın sorunlarını biliyorlar bu siyasi iradeye yansıyor. Dolayısıyla politika sosyal politika oluşturmada aile politikası oluşturmada siyasal partilerin rolü var halkın STK'ların rolü var devletin kendi imkânları göz önünde bulundurarak geliştirdiği politikalar var. Bir de bunun için de tabii vergi maliye yani biz bir politika geliştireceğiz ama bunun parası nereden olacak bu da ilk başta çok önemli görünmez ama vergiler ve maliyenin bütçesi bizim finans kaynağımız yardımların arkasında var. Dolayısıyla burada ben Maliye Bakanlığının da vergiler üzerinden sosyal politika oluşmasında çok önemli olduğunu daha doğrusu birinci derecede finans kaynağı mali kaynağı oluşturdu kanısındayım. Sosyal politika oluşturulmasında vergi çok önemlidir. Diğer taraftan sosyal politika oluşturmada akademik katkılar var üniversitede yapılan araştırmalar var bu Akademi de değerlendiriliyor ve bilimsel makalelerin sosyal politika bölümleri de oluştu artık Buralarda yapılan tezlerde elde edilen bilgiler de bizi etkiliyor Diğer türlü bizim bakanlığımızın şu an bulunduğumuz sosyal araştırma ve politika geliştirme dairesi var şu an o dairede çalışıyoruz Bu dairede Belirli aralıklarla büyük ölçekli araştırmalar yapıyor aile yapısı araştırması Ergen profili araştırması boşanma nedenleri araştırması gençlik Nasıl mesela ailelerin sorunları neler ailemizin güçlü tarafları neler Bunlar Üzerine düzenli olarak araştırma yapılıyor Bu araştırma verilerinin değerlendirilmesi sonucunda analizler sonucunda Biz yöneticilerimize ve politika oluşturacak mekanizmalara Devlet mekanizmasına Diyoruz ki şöyle şöyle bir durum var buradan şöyle bir politika geliştirebiliriz böyle bir şey söylüyoruz Dolayısıyla diğer bir noktada aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın araştırma birimlerinin de sosyal politika oluşturmada önemli bir katkısı olduğunu söylemek zorundayız.

2. Sizce aile ile ilgili politika geliştirenler yerel yönetimlerle işbirliği içinde bulunuyor mu?

Devletin yerel yönetimlerle işbirliği şöyle Bizim bakanlığımızın bütün illerde de büyük bir Teşkilatı var sosyal yardımların kaymakamlıklar üzerinden Teşkilatı var Dolayısıyla herhangi bir yerde kaç tane fakir var Kaç tane hasta var Kaç tane yaşlı var biz bunları biliyoruz bu Bakanlığın Merkez teşkilatının taşradan gelen bir bilgi. Yerel yönetimlerden buraya geliyor. Yerel yönetimler kavramını Biz genelde belediyeler olarak düşünüyoruz

ama bunun dışında ilçe idarelerini valiliklerin il özel idareleri de buraya katmak gerekiyor ama daha çok belediye olarak biliniyor. Bu kendileri halktan oy toplamak için çıkıyorlar çünkü oy toplamak için çıktıkları zaman halkın kendilerine isteklerini iletmek gibi bir şey gündeme geliyor. Dolayısıyla onların da doğrudan doğruya halktan aldığı bilgiler hem taşradan merkeze gelen bilgilerle buluşuyor hem de seçimlere gidecek olanların bu bilgileri siyasal partiler aracılığıyla sosyal politika oluşturmada katkıları var.

Aile aynı zamanda ki bir sosyal kurumdur aynı zamanda Bir siyasal kurumdur. Siyaset yapmak veya siyaset oluşturmak sosyolojik birimlerin istediklerini yerine getirmek istemediklerini ortadan kaldırmak olarak değerlendirilmeli. Dolayısıyla aile Bakanlığı da aile üzerinde dururken Aslında siyasi bir mekanizmanın da peşinde Çünkü aileyi siyasetten bağımsız olarak düşünemeyiz Çünkü bütün siyasi tartışmalar oy alma mekanizmaları devletin politika dediğinizde siyaset dediğimiz şey biraz Türkiye gündelik dilde ayrı olarak algılanıyor Bütün bunlar zaten insanların iyiliği için düşünülen şeyler. Dolayısıyla aile Yani bir siyasi birim olmasa bile bütün siyasi şeylerin politika oluşturma mekanizmaların merkezinde odanda yer almaktadır. Aile siyasal parti değil ama bütün siyasal partilerin hedefi. Devletin kendisi değil bütün devletlerin mekanizmalarının yöneldiği bir şey. Bu anlamda bir az Fransızların tabiri ile ünük bir yapısı var. Aile siyasetin odağında yer almaktadır.

3. Sizce aile ile ilgili politika geliştirenler hükümet dışı kuruluşlarla işbirliği içinde bulunuyor mu?

Özellikle aileye yönelik STK'lar özellikle bu toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmalarda ve kadın STK'ların uluslararası kadın STKların hem ulusal kadın STK'ların büyük önemi var Aile anlamında baktığımızda bizde aileye yönelik STK'lar ile Aile Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak çalışıyoruz Ayrıca uluslararası dünya aile zirvesi düzenliyoruz O da mesela STK. Birleşmiş milletleri de bir tür STK olarak düşünebiliriz Belki onların da birimler var. Biz yaptığımız toplantılarda bu STK'larla iletişime geçiyoruz. STK'sız düşünmemiz mümkün değil yani Bakanlık devlet kuruluşu olarak kendi dışındaki devlet kurumlarıyla STKlarla bazı durumlarda Özel sektörle Akademi ile işbirliği içinde bulunuyor.

4. Türkiye'de aile ile ilgili hangi uluslararası sözleşmelerden bahsedebiliriz? Sizce Türkiye'de aileye yönelik sosyal politikalarda uluslararası sözleşmeler esas alınır mı?

Bizim hukukta kanunlar, Anayasa neyse ona uymak zorunda. İkincisi Türkiye'de taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar bizim hukuk anlamında bu çerçeveyi kabul ettiğimiz

anlamına gelir bazı kurallara itiraz edilir çekince konulabilir ama daha çok Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmelerin Türkiye'de yükümlülüklerin var. Onlar yerine getiriliyor. Ayrıca Avrupa Birliği müzakerelerinde oluşan şeyler var sosyal politika ve istihdam açısından baktığımızda Brüksel'deki görüşmeler bizim Avrupa birliği ile ilişkilerimiz de bazı yasal düzenlemelere gitmemize neden oluyor. Dolayısıyla ona uluslararası ilişkiler ve uluslararası mevzuat olarak bakabiliriz.

D. Aile sosyal politikasının uygulanması

1. Türkiye'de aile politikasının hangi yönü veya yönlerini daha gelişmiş buluyorsunuz? Neden? Aşağıda politikalar ve uygulamalardan bahsedilmiştir.

Belki aile ile ilgili konularda büyük gelişme ailenin kuruluşu nikâh veraset o konularda bir defa Medeni yasa. Türkiye bazı konularda bazı Avrupa ülkelerinden daha ileri bir noktada bazı İslam ülkeleriyle zaten karşılaştırmak mümkün değil bu anlamda bir derecede. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile beraber Medeni yasanın oluşturulması aileyi de en azından onaylamak nikâh şekli veraset vesayet ve ailenin hukuki olarak tanımlanması kadının ailedeki durumu mirastan hak edilmesi baktığımızda bana göre bir şey Türkiye'nin en önemli müktesebatından edinimlerinden birisi bu. Bu anlamda Türkiye özellikle kadına seçme seçilme hakkı dediğimizde zaten toplumsal cinsiyet kanununda da çok büyük mesafe kat etmiş olur Bu anlamda en yasal düzenlemelere çok önemli görüyorum. Aile ile ilgili yasal düzenlemeleri Medeni yasa bağlamında önemli bir yeri var dilek temenni falan değil yasa var.

Geleneksel anlamda ailenin kendi sorunlarını veya herhangi bir yerleşim içerisinde özellikle kırsal kesimin daha önceki yıllarda çok olduğunu düşünürsek ailelerin kendi içinde üyeler arasındaki yardımlaşma hem de bir köy ailesini mağdur olan ailelerin yardımlaşması mağdur olan kişileri koruması anlamında geleneksel bir dayanışma var. Bu anlamda o kanuna geçmese de örnek olarak var gelenek olarak var. Daha sonra bizim aile politikalarıyla yapmak istediğimiz dul bir kadın varsa onu mağdur etmemek yetim bir çocuk varsa onu okutmak geliri iyi olmayan bir aile varsa ona yardım etmek değil mi. Diğer şeyler aslında o geleneksel modelden şekilleniyor. Bu anlamda da yapılan şeyler yine okul tanımlamaları bunlara mali kaynak bulmak diğer ne idari yapı. Mesela kadına karşı şiddeti önlemek istiyorum bir organizasyon yapmam lazım Genel Müdürlük kurulacak bu Genel Müdürlük Adalet Bakanlığı, STK'lar ile çalışacak idari yargıda hukuki yapıda ve Mali yapıda birlikte geleneksel yapılarda modern yapılar veya kurumsal yapılara geçiş anlamına geliyor. Bu konuda Türkiye büyük mesafe kat etti.

Birinci derecede sosyal hizmetleri sosyal politika sosyal yardım kavramı içerisinde ele almak lazım. Ama zaman zaman sosyal hizmetler sosyal politika kavramının dışına çıkabiliyor. Ondan daha ön plana çıkabiliyor ama bir sosyal hizmetleri sosyal yardımların yeri çok büyük ölçüde sosyal politika kavramının içinde değerlendirmemiz gerekiyor. Bu anlamda bizim zaman zaman uygulamalarda sosyal hizmetlerin sosyal yardımları dozu kaçarak mesela bir devlet Lütfü gibi algılanarak hak temelli bir Arayışın önüne geçtiği zaman diyoruz ki sosyal yardımların olumsuz etkileri olabilir. Bu anlamda sosyal hizmetleri sosyal politika kavramı içerisinde ve sosyal yardım kavramı ile beraber değerlendirmemiz gerekiyor. Ama sosyal hizmetler konusunda Türkiye daha önceki geleneksel aile yapılarından dolayı pek çok sorunu çözüyordu. Ama bu geleneksel aile yapılarındaki değişme kentleşmenin gittikçe hızlı bir çünkü 1995'ten bu tarafa Türkiye nüfusun uyarısı şehre taşındı hızlı bir şekilde kentin nüfusu arttı. Dolayısıyla bu nüfus yapısını demografik yapının ortaya koyduğu Sorunları çözmek anlamında sosyal hizmetler ciddi bir kalem olmaya başladı. Birde yaşlıların engellilerin durumu vardır Bunlar için ailenin yardımı yetmiyor eğitime bir birikimine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla bizim Sosyal Hizmetler konusunu sosyal hizmete muhtaç olan insanın durumundan dolayı da modernleştirmemiz gerekiyor. Çünkü artık mesela görme engelliler için özel eğitim gerekiyor. Bu artık ailelerin tek başına çözeceğim bir şey değil devletin sorumluluğu vardır sosyal hizmet politikalarıyla çözmek zorunda. Yaşlı nüfus artıyor mesela buna yönelik sosyal hizmet politikalarında işte ne kadar hastane olacak ne kadar yaşlıya ayrıca kaç tane tıp fakültesinde geriatri bölümü açılacak. Sosyal geriatri nereye gidecek bu da aslında ilk bakışta bize uzak gibi geliyor. Ama akademik anlamda çok önemlidir. İkincisi sosyal hizmetler konusunda akademik birikimin mesleki eğitimin ön planda olduğunu görüyoruz. Belki önümüzdeki yıllarda Sosyal Çalışma ve Sosyal hizmetler için önemli yıllar olacak Türkiye bu yola girdi. Sosyologlar sosyal çalışmacılar zaman zaman birbirleriyle tartışıyorlar falan ama bu iki meslekte evde bakım gibi hemşirelik gibi meslekler geriatri gibi geri antoloji gibi meslekler artık bu toplumun kaderi Bunlar buluşmak zorundalar ve biz bunu nerede buluşturuyoruz sosyal hizmette sosyal politika kavramında.

2. Türkiye Cumhuriyeti devletinin aile politikasına olan yaklaşımını hizmetlerin üç temel özelliği açısından düşündüğünüzde nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Geliştirici ve güçlendirici
- Koruyucu ve önleyici
- Tedavi edici ve rehabilite edici

Belirli konularda daha makro ölçekli politikalarda mutlaka güçlendirici ve geliştirici şeyler var. Ama mikro düzeyde baktığımızda diyelimki acil bir yardım var çok kısa vadeli hemen çözüm bulma yolunda özellikle sosyal yardımlarda bu konularda yaşlı konularında aktif yaşlanma konusunda, evlilik öncesi danışmanlık ve boşanma süreci danışmanlıklar açısından baktığımızda daha mikro ölçekli politikalar daha geniş. Bizde mesela araştırma yapıyoruz boşanma nedenleri araştırması yapıyoruz burada boşanma nedenleri nedir ne değildir ona göre politika üretiyoruz. Bu biraz daha uzun ölçekli ama boşanmış bir aile var diyelim ki nafakada sorun var onun mesela sorununu çözmeye çalışan kısa vadede çözüm arayışları var ama boşanmış veya vefat etmiş aile ona doğrudan doğruya sosyal yardım yapılıyor onlar kısa vadede ve hemen yapılması gereken şeyler. Makro alanda daha çok geliştirici ve mikro alanda daha çok tedavi edici yaklaşımlar. Farkındalık da mesela makro anlamda farkındalık oluşturmaya çalışıyoruz. Çünkü nüfus yapısında değişiklikler var yaşlı sayısı artıyor belirli hastalıklar falan artarak yaşlıların yaşam kaliteleri etkileniyor makro ölçekte şeyler var. Bunlar zaten diğer bakanlıklara da ilgilendiren konu Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı veya kadına şiddet konusunda cinsiyet eşitliği anlamında Adalet Bakanlığı'nın ilgilendiren şeyler var bunlar ister istemez daha makro ölçekli.

Aslında aile benim açımdan bakarsak bir Bakanlığın görüşü olarak değil de benim kendi kişisel görüşüm olarak bakarsanız ben aileyi devlet ve tanrıyı çok farklı değerlendiriyorum. Aile bir defa varlığına inandığımız zaman olan bir gerçeklik Biz aileyi yok olmaya başlayınca anlıyoruz. Aile bozulunca dikkatleri üzerine çekiyor.

Türkiye'de aileler bozuluyor boşanmalar artıyor deyince hemen aile araştırma Kurumu kuruldu biraz geliştirildi bakanlık kuruldu Dolayısıyla aile Yokluğunda hissedilen fark edilen bir konu bir olgu (fact) Hatta kavram Bu anlamda da bakmak lazım kurum olarak bakabiliriz hatta kuruluş olarak bakabiliriz ama Konsept kavram anlamında da bakabiliriz. Dolayısıyla Aile kavramı Yokluğunda hissedilen bir kavram ondan da bize hukuki anlamda olsun Başka anlamda olsun aileyi farklı değerlendirmek lazım Mesela ailede Para ihtiyacı vardır ama bir şirket gibi değil ailenin de giderim vardır geliri vardır Ama aileyi bir şirket gibi olarak göremeyiz ama şirkete benzer. Aile bir hukuki düzenleme ile tespit edilir Problem ne zaman çıkar boşanma olduğu zaman mahkemeye giderseniz zaman zaman da yapsa biraz farklı.

E. Aile sosyal politikasının etkisi

1. Türkiye'deki aile politikasının aileler üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz aileleri izlemeye çalışıyoruz 2006-2011 ve 2016'da aile araştırması yapıldı 15 yıllık veri var elimizde. Belirli noktalarda aileyi tanımak için bir Mesafeler kat ettik daha önce aile çalışmaları 1972'de bir yayın yapıldığı bir de 1992'de Onun dışında ilk defa sistemli aile çalışması yapmak aile profili çizmek bu yıllarda gerçekleşti. Araştırma ve sosyal politika dairesi bunu yapıyor Öncelikle adıyla aile araştırma Kurumu.

Burada sonuçları iyi giden şeyler var diyelim ki biz politika oluşturmada diyelim ki Türk ailesi çekirdek aile olma yönünde mesafe kat ediyor Bu ne demektir Anaokulu gerekecek okulöncesi eğitim gerekecek kadının iş saatlerine göre kreş hizmeti gerekecek yardım gerekecek Bu anlamda baktığımızda büyük bir mesafe kat ediyoruz. Bu bütün aileleri bir günde mutlu etmek anlamında değil Ama bir sosyal politika sosyal hizmet ve Sosyal Yardım anlamında destek anlamında Bir Mesafe kat etmemize neden oluyor. Diyelim ki boşanmaların artmasını görüyoruz onu tespit ettiğimiz zaman işte farkındalık eğitimi aile eğitimine yöneliyoruz. Bize o çalışmalar bir yol gösteriyor devlet de buna göre bir politika izliyor. Mesela boşanmaların artmasıyla birlikte kadını korunması modernleşme ile beraber cinsiyet eşitliği gibi konularda yasal düzenlemeler yapılıyor. Bunlar aslında bizim elimizdeki verilerden kaynaklanıyor ama diğer taraftan şöyle bir şey de var diyelim ki nüfusun azalması söz konusu doğum oranı azalıyor devlet buna karşılık nasıl bir önlem almalı Bunlar da aslında bizim elde ettiğimiz somut bilgilerden politika oluşturma yolunda önemli bir mesafeler gibi geliyor bana. Ama bütün aileleri Bir gün de mutlu edeceğimiz gibi bir şey yok. Bazı sorunlar çözülüyor tabii yani diyelim ki ailedeki bu gelişmenin bilimsel olarak araştırma ile tespit edilmesi okul öncesi eğitim alma anlamında kreşler anlamında bir etki yarattığı diyebiliriz.

2. Türkiye'deki aile politikasının kadınlar üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Birincisi kadına yönelik hizmetler mali yardımlar diye şeyler var ikisi kadın haklarının algılanması anlamında aile Bakanlığı'nın topyekûn düşünürsek bütün kurumları ile beraber kadının statüsü Genel Müdürlüğü'nün çalışmaları hem kadın isterse Genel Müdürlüğü'ne ve bakanlığımıza gelen STK'lardan gelen bilgilerin değerlendirilmesi kadının hukuki haklarının korunması anlamında bir mesafe kat etmemize neden oldu. Ayrıca biz aile kurumu olarak aile araştırmaları yaparken kadınların sorunları da ortaya çıkıyor onları da politika önerisi olarak onları da yetkililere iletiyoruz onlar da bir yasal düzenleme yapılacaksa veya yardım yapılacaksa yapıyorlar. Dolayısıyla sosyal politikaların uygulanması aşamasında elde edilen veriler ailenin sorunlarını çözmeye yönelik veya sorun şu taraftan geliyor buraya önlem alalım anlamında.

3. Türkiye'deki aile politikasının çocuklar üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Birincisi çocukların ilkökul öncesi eğitimi. Bu anlamda önemli bir mesafe kat ettik 2. sınıf aile politikalarının tek ebeveynli aileler var onlara nasıl yardım yapılacak Türkiye'de tek ebeveynli ailelerin genel özellikleri ne mesela bu bizim aile yapsa araştırmamızda çıkıyor boşanan aileler var mesela veya herhangi bir kaza sonucunda çocuk yetim kalabiliyor bunların sevgi evlerinde bakılması gibi konular var o konuda da eldeki verilerle politika önerisi getiriyoruz ama mağdur durumda olan çocuklara yardım yapılması ailede geçim sıkıntısı varsa o ailelerin tespit edilerek çocukların aile içi yardımlarını şartlı destek dediğimiz programlar var Çocuk Hizmetleri o konuda çok derin çalışmaları var onlar Aile içerisinde gelir azlığı var çocuklara eğitim yardımı yapılıyor. Bu anlamda bir iyileştirme var. Bu çok eski bir gelenek Aslında Türkiye'nin çocuklarla ilgili politikalarına baktığımızda Biz de eski kurumlardan birisidir mesela himaye-i Etfal onların modern yapıya geçtiğini Türkiye Cumhuriyeti de bundan uzak kalmıyor. O dönemde Savaşı Yetimler var boşanma yok ama yetim çok daha doğrusu babasız bir sürü insanlar onların sahiplenmesi Devleti'nin önemli işlerinden birisi. Büyük devletler zaten çocukları Feda etmek istemezler modern Türkiye'de bunu bir şekilde değerlendiriyor. Bizim mesela ergen profili çalışmamız var bunu düzenli aralıklarla yapıyoruz ergenlerde 18 yaşa kadar çocuk sayılıyor onların problemleri ne çalıştıkları zaman sigortaları yatıyor mu çalıştıkları yerde şiddet görüyor mu okula gittikleri zaman evde ders çalışma imkânı var mı ev kaç odadan oluşuyor eğitimden memnunlar mı ya yok böyle araştırmalarımız da var bu bilgiler politika oluşturma da bir imkân sağlıyor eksik vardır Tabii ki zaten politikacılarımızda bu eksikleri farkında devlet adamları politik acılarımız da bunları biliyor çünkü onlar o politikalarla iç içeler. Ama bunu azaltarak bir yere kadar en ideal şekline ise oraya ulaşmaya çalışıyor. Burada Bakanlığın avantajı araştırma birimlerinin olmuş olmasıdır. İkincisi çocuklar için doğrudan doğruya hizmet birimleri var Sevgi Evleri var Daha önce yetimhaneler vardı çocuklara yönelik böyle bir sosyal politika vardır.

4. Türkiye'deki aile politikasının yaşlılar üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yaşlılar konusu son 10 yıl içerisinde yaşlı nüfusun artışı hem gözümüzün önüne gelmeye başladı ve ortalama insan ömrü üzüyor hem de nüfus yapısı üzerine yaptığımız çalışmalar demografik araştırmalar bizim önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin yaşlısı olan bir ülke meselesini gündeme getirecektir. Şimdiye kadar yaşlılara yönelik hizmetler nispeten dardı ama durum gözümüzün önünde zaten. Yaşlılara bakım hizmetleri yardımlar özel bakıma muhtaç olan yaşlılar mesela alzaymır hastaları bunlar için sosyal yardımlar var. Diyelim ki bir evde yaşlı var o yaşlıya bakan bir gelin var onun mali olarak

desteklenmesini sağlıyor bakanlık o yaşlı kendi evinde bakılıyor böyle bir ana ilke var genel bir politika var Buna politikada diyebiliriz paradigma de diyebiliriz. Demografik veriler bize diyor ki önümüzdeki yıllarda Türkiye nüfusunun yüzde on ikisi yaşlı olacak 2040 yılında. Bu somut veriler üzerinden biz yeni Politikalar geliştirmeye çalışıyoruz. Bir de aktif yaşlanma diye bir kavram oluştu çünkü şehirler köylüler gibi değil daha hayatın içerisinde değil hareketsiz kalıyor. Yaşlılar için hediyeler ücretsiz otobüse binmek ağılıyor hareket etsinler diye yerel yönetimlerde Bizim Engelli ve Yaşlı birimlerimiz ile bu konu alanında politika geliştirmeye çalışırlar.

5. Türkiye'deki aile politikasının engelliler üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Her toplumda engelli vatandaşlar var bunlarla ilgili aile Bakanlığı bakanlık olmadan önce özürhükler İdaresi şeklinde bir kuruluşu vardı. Engellilerin evde kalmaması Dışarıya çıkması sosyal hayata katılması Bu anlamda büyük mesafe kat edildiğine inanıyorum engelliler için okul açılmış. Yollarda engelliler için işaretler var Bunlar Aslında büyük işler bu anlamda devletin yerel yönetimlerde Büyük şehirlerde önemli mesafeler kat ediyorlar çünkü engelliler için belirli şuralarda yapıyor. Artık engelliye evden tutmamız mümkün değil bunların toplum hayatına katılmasıyla ne gibi sorunlarla karşı karşıya geldiklerini görüyoruz. Mesela caddeden geçerken ışığın sesli Bu da bunu gösteriyor ki hayatın içerisinde öğrendiğimiz şeyler de politika oluşturma neden oluyor bu anlamda engellilerle ilgili yapılan şuralar var engellilere yapılan yardımlar var emekli olduklarında sağlanacak vergi indirimleri var. İkincisi engellilerin eğitimi ile ilgili özel eğitim var mesela Milli Eğitim Bakanlığı üniversitelerin programları Engellilere kim ders verecek Onlara kim bakacak yani daha doğrusu onları kime yetecek Bu bir şekilde ilk başta engelliler sorunu gibi gözükse de Milli Eğitim Bakanlığı'nın veya üniversitelerin de bu konuda sorumluluğu var. Bana göre yaşlılar ve engellilerle ilgili Politikalar daha hızlı gelişti Bu benim görüşüm.

D. Aile sosyal politikasının genel değerlendirmesi

1. Sizce Türkiye'deki aile politikasını diğer ülkeler ile karşılaştırmada nasıl bir tablo ortaya çıkabiliyor?

Türkiye'nin sosyal politika kavramı daha önce sendikalar üzerinden ele alınırdı. Sosyal politika önemli ölçüde bana göre bir vergi meselesi Vergi ile çok yakından alakalı bir konu. Vergi bize yapılacak sosyal yardımların ve sosyal hizmetleri mali tabanını sağlıyor Çünkü kaynak orası. Sosyal politikalar için vergiler önemli bir kaynak. Bu anlamda çok üzerinde durulmuyor ama bana göre böyle. Bunun dışında diğer ülkelerle karşılaştırdığımızda o ülkelerin vergi toplama sistemi daha iyi kayıtlı ekonomi var

Dolayısıyla Onların bir sosyal politika uygulamasını geçmelerinde Finans sorunu Türkiye buradan dolayı bir sorun yaşıyor bu benim şahsi görüşüm. Diyelim ki bir engellilere yönelik yaşlılara yönelik bir sosyal politika sosyal yardım bir şey uyguladığımız zaman İskandinav ülkeleri Norveç Filanda İsveç Sovyet blokundan kopan ülkelerin içerisindeki Çekoslovakya'nın çok güzel uygulamaları olduğunu biliyorum Bu anlamda o ülkelerdeki yapılan şeyleri örnek alabiliriz her ne kadar toplumsal yapılarımız farklı olsa da. Aile Bakanlığı olarak biz 2006 yılında Avrupa'daki ülkelerin ziyaret ettik aile için neler yapıyor neler var neler yok orada edindiğimiz bilgileri de gözlemlediğimiz şeyleri de rapor olarak sunduk bizim nerede eksiklik var nerede iyi taraftarımız var onları tespit etmeye çalıştık. Dolayısıyla bir de onların kalkınmış ülke olmuş olması sosyal problemlerle daha önce bizden daha önce karşılaşmış olmalarından dolayı bir avantajları olduğu ortada. Ama Türkiye bunu fark etti artık bu farkı kapatma yolunda. Bu Avrupa Birliği müzakerelerinde bize özellikle kadın ve engelliler konusunda biz de bazı yasal düzenlemelere gitmemize neden oldu ben Brüksel'deki toplantıya katıldım. Bir ülke ne kadar erken sosyal sorunlarla karşılaşır sosyal politikası o kadar gelişmiş olabilir.

2. Türkiye'deki aile politikasının eleştirel yönleri nelerdir?

Her uygulamada zayıf ve güçlü yönler vardır zayıf noktaları görmezsek kendinizi güçlendiremeyiz. Birincisi ben mali kaynaklar ve idari yapının ve bunları kullanmaya zemin hazırlayan hukuki düzenlemelerin biraz daha güçlendirilmesinden yanayım yani devlet böyle bir yola çıkıyor bir idari Yapı kuruyor imkânları da hazırlıyor ama sosyolojik bilgi birikimi belki bir ölçüye kadar beşeri sermayemiz belki farkındalık düzeyimiz ona uygun olmayabiliyor. Bu politikaları halk birden benimsemiyor dolayısıyla halka bir karşılığı olması lazım sosyolojik mütakabiliyeti olması lazım dolayısıyla bir sosyolojik birimi bir kavmin çıkartarak bir günde düzelmesi mümkün değil. Toplumsal gerçeklikle yasal ve idari gerçeklik arasında oluşan kültürel boşluk oluşuyor. Bu boşluk kapatıldığı sürece güçleneceğiz. Bu boşluk olduğu sürece bu bizim bir zayıf yanımız. Bu boşluğu farkındalık eğitimlerle doldurabiliriz Bir toplumun topyekûn bir edilmesi gerekiyor. Sosyal sorunlar kentlerde ve köylerde farklıdır şehirde bir sürü alzaymır hastası var ama Köyde yok kentlerde hareketsizlikten kaynaklanan hastalıklar var ama Köylü bir şekilde hareket ediyor Bunu bilmiyor yani Dolayısıyla sosyal politika ürettiğimiz kesimler konular hakkında Toplumda genel bir bilinç düzeyi yükselirse Uygulamalar biraz daha etkili olabilir. Onu da eklemek gerekiyor çünkü dediğim gibi problemle karşılaşmadan bir şey yapamıyoruz. Türkiye birinci Dünya Savaşı Balkanlar Savaşı kurtuluş Savaşı ve yaşadığımız büyük depremlerle sosyal yardımlar anlamın da tecrübe kazanmış oldu. Şu

an yaşlı nüfusun artması engellilerin eğitimi ana okul öncesi eğitim konusunda büyük bir mesafe kat ediyoruz.

3. Türkiye'deki aile politikasının güçlü yönleri nelerdir?

Güçlü yönleri bana göre bu bir defa bir vicdanı mesele var bütün toplumlarda bir vicdan var bu toplumsal Vicdanlı geleneksel yardımlaşma sistemlerinden daha organize yardımlaşma sistemlerine doğru bir evrimi var. Türkiye şu anda geleneksel yardımlaşma sistemlerin farkında hem modern yardımlaşma sisteminin farkında Dolayısıyla bu ikisini birden dokunuyor bu anlamda Biraz güçlü ama bunlardan birisinin zayıflaması mümkün.

Bütçe açısından baktığımızda Devlet belirli vergi kalemlerini sosyal politikalara yönlendiriyor. Sosyal politikada ne kadar para harcarsanız yetersiz Çünkü siz bir sınır belirliyorsunuz mesela 500 liradan fazla bir geliri varsa ona yardım etmiyorsunuz ama 500 liranın artık yetmediğini herkes biliyor. Ama devletimizin de vergi gelirleri belli harcamaları belli buraya bu kadar bütçe ayırabiliyor bu devletlerin genel refah düzeyi ile Kalkınma düzeyi ile bağlı bir şey. Bu anlamda mesela dikkat edildiğinde bu topyekûn zenginlikle alakalı bir şey yoksa duyarsızlık değil.

Aile alanında çalışan personelin daha önce bir devlet memuruydu ama şu ara sosyal Hizmetler bölümlerinin artık Ankara'nın dışındaki okullara taşması ikincisi sosyoloji bölümleri bunların sayılarının artması ve sahaya çıkmaları kimin yardıma ihtiyacı var en azından bilgi toplamalar rapor hazırlamalar daha fazla insan işin içerisine girdi. Böylece bizim sorunlara ulaşmamız kolaylaştı ama her zaman insani konularda eğitim yetmiyor eğitimin dışında beşeri bir şey gerekiyor hümanist bir paradigma gerekiyor onda her zaman eksikimiz olabilir çünkü biz kendimizi karşımızdaki insanın her zaman yerine koyamaya biliriz duygudaşlık sağlamaya biliriz Bu biraz handikap. Bunu organizasyonların güçlenmesi denetim sistemleri daha fazla personeli sahaya çıkış olması Taşra Teşkilatına yüklen dirilmesi ile sorunları çözeriz. Önce daha az personel istihdam ediliyordu şimdi ama daha çok personel istihdam ediliyor. Personelin niteliği açısından ben sosyal hizmetler ve sosyolojideki eğitim programlarına baktım. Bu anlamda mülakat teknikleri var araştırma teknikleri var sosyal politika ile dersler var nitel nicel araştırma teknikleri var. Bunlar birbirlerini destekliyorlar bu anlamda sosyal çalışma dışında da sosyolojinin evde bakım gibi konuların gündeme gelmesi geriatri gerontoloji ve evde bakım hemşireliğinde bu işi içine girmesi lazım. Artık konunun sadece bir sosyal çalışma eğitim programı ile olmayacağını bunların dışında mesleklere de disiplinlere de ihtiyaç olduğunu gösteriyor. Tıp hemşirelik sosyoloji psikoloji bu disiplinlerin hepsi bir

arada olmalı. Bunlar olmadan sağlıklı bir sosyal politika uygulamasına girmemiz mümkün olmayabilir. Bu alanda matematiğe de ihtiyacı var. Bu sorunlar Sadece sosyal çalışma temelinde çözülecek bir mesele değil yoksa sosyal çalışma taşıyamayacağın yükün altına girer.

EK 5: ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın katılımcı,

Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümünde doktora öğrencisiyim. Bu araştırma bir doktora tezidir ve Prof. Dr. Kasım Karataş danışmanlığı ile yapılmaktadır. Araştırmayı Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikaları ve uygulamaları değerlendirmek amacıyla gerçekleştirmekteyiz. Araştırmadan elde edilen bulgular, Türkiye’de aile politikasının geliştirilmesi amacıyla kullanılacaktır. Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izinler alınmıştır. Araştırma kapsamında sizinle yaklaşık bir saat sürecek bir görüşme yapacağız. Bu görüşmede, sizin aile politikası ve bu alanda bulunan uygulamalarla ilgili görüşleriniz alınacaktır. Görüşmede özel sorular (politik görüş, cinsel yönelim, din vb.) sorulmamaktadır. Cevaplamak istemeyeceğiniz, özel olduğunu düşündüğünüz sorular olursa cevap vermeyebilirsiniz. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmadan istediğiniz zaman çekilebilirsiniz. Bu durum size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Görüşmede sorulan sorulara vereceğiniz cevaplar, araştırmanın danışmanı dışında kimseyle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları eğitim ve bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Araştırmanın tüm süreçlerinde kişisel bilgileriniz ihtimamla korunacaktır. Bu Gönüllü Katılım Formuna adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur. Görüşme anında konuşulanların not alınması zor olduğu için izin verdiğiniz takdirde ses kayıt cihazı kullanılacaktır. Kodlanmış verilerin yöntemsel açıdan geçerliliğini ölçme ve etik kurallar çerçevesinde hareket etme amacıyla bu veriler size geri gönderilecektir ve sizden görüşme metnini okumanız ve onaylamanız istenecektir. Görüşme metnini teyit ettiğiniz takdirde bu metin tezde yer alacaktır. Metin üzerinde ekleme, çıkartma ve düzeltme yapabilirsiniz. Bu gönüllü katılım formunu imzalamadan önce veya daha sonra aklınıza gelebilecek olan soruları istediğiniz zaman bize sorabilirsiniz. Telefon numaram ve adresim bu kâğıtta yazıyor. Bu görüşme ya da araştırma bittikten sonra da bana ulaşabilir ve araştırma ile ilgili soru sorabilirsiniz. Araştırmaya katılmayı tercih ediyorsanız, lütfen aşağıya imzanızı atınız. İmzalıktan sonra size bu formun bir kopyası verilecektir.

Tarih:

Katılımcının Adı, soyadı:

Tel:

İmza:

Araştırmacı: Adı, soyadı: Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI

Adres: Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Beytepe, Ankara.

Tel. 0538 282 9530

E-posta: hosseinnejad64@gmail.com